

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
MBA TOURIST MANAGEMENT

ΘΕΜΑ:

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

Γ. ΑΡΤΙΚΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΥΡΙΑΝΟΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2005

στη μνήμη της μητέρας μου

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η Περίπτωση του Ελληνικού Τουρισμού

Συριανός Ν. Στυλιανός

Σημαντικοί Όροι: Τουρισμός στην Ελλάδα, Περιφερειακή Ανάπτυξη, Τουριστική Ανάπτυξη, Επιδράσεις του Τουρισμού, Αναπτυξιακοί Νόμοι, Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας, Στρατηγική Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης, Δημόσιος / Ιδιωτικός Τομέας, Πρόγραμμα Δράσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πρωταρχικός σκοπός της μελέτης είναι η αποτύπωση της πραγματικότητας αναφορικά με την περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα, το νομοθετικό πλαίσιο που τη διέπει, καθώς επίσης και οι μελέτες που τελέστηκαν στις δυο μεγαλύτερες περιφέρειες της χώρας (Κρήτη, Νότιο Αιγαίο), σχετικά με την τουριστική δραστηριότητα.

Στην έρευνα διατυπώνονται με σαφήνεια, τα αναπτυξιακά επενδυτικά κίνητρα που αφορούν κάθε περιφέρεια και τα οποία περιέχονται και στον προηγούμενο αναπτυξιακό νόμο (2601/98), αλλά και στο νέο (3299/04). Σημαντικό ρόλο στην περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδος διαδραματίζει και η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Κ.Π.Σ.) και ειδικότερα, μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας (ΕΠ.Π.ΑΝ.).

Οι μελέτες που διεξήχθησαν με τη συνεργασία του Υπουργείου Ανάπτυξης και του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) στις περιφέρειες της Κρήτης και του Νοτίου Αιγαίου, εστίαζαν την προσοχή τους σε συγκεκριμένους τομείς: στη διατύπωση της στρατηγικής βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, στο ρόλο του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και στη χάραξη του προγράμματος δράσης. Παράλληλα με τα ανωτέρω, οι συντάκτες των μελετών αναφέρονταν και στις επιπτώσεις που αναμένεται να επιφέρει η τουριστική δραστηριότητα στην οικονομία, στην κοινωνία, στο φυσικό περιβάλλον και στο ανθρωπογενές – πολιτιστικό περιβάλλον.

Προέκυψαν συμπεράσματα, ασκήθηκε κριτική και διατυπώθηκαν προτάσεις, τόσο επάνω στο νομοθετικό τμήμα της αναπτυξιακής πολιτικής, όσο και στις διαδικασίες προώθησης της περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης. Αυτό που καθίσταται σαφές είναι, πως παρά τα προβλήματα και τις όποιες ατέλειες, διεξάγονται φιλότιμες προσπάθειες για την εφαρμογή μιας σωστής και αποτελεσματικής αναπτυξιακής πολιτικής στον κλάδο του τουρισμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	I
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	II
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ - ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	III

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

	Σελίδα
1.1 Εισαγωγή	1
1.2 Η Τουριστική Βιομηχανία στην Ελλάδα	5
1.3 Το Τουριστικό Κύκλωμα	7
1.4 Ιστορική Εξέλιξη του Τουρισμού στην Ελλάδα	9
1.5 Οι Τύποι του Τουρισμού	19
1.6 Είδη του Τουρισμού	22
1.7 Επιδράσεις του Τουρισμού	27
1.7.1 Στην Οικονομία	28
1.7.2 Στην Κοινωνία	34
1.7.3 Στο Περιβάλλον	37
1.7.4 Στον Πολιτισμό	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1 Εισαγωγή – Η Έννοια της Περιφερειακής Ανάπτυξης	43
2.2 Τουριστική Ανάπτυξη: Έννοια και Σκοποί	44
2.3 Σχεδιασμός Τουριστικής Ανάπτυξης	47

2.4	Παράγοντες Τουριστικής Ανάπτυξης	55
2.5	Περιοριστικοί Παράγοντες Ανάπτυξης	61
2.6	Ο Προγραμματισμός της Τουριστικής Ανάπτυξης στην Περιφέρεια	65
2.7	Λόγοι Χάραξης Περιφερειακής Τουριστικής Πολιτικής	67
2.8	Επιδράσεις του Τουρισμού στην Περιφέρεια	70
2.8.1	Θετικές Επιδράσεις του Τουρισμού στην Περιφέρεια	70
2.8.2	Αρνητικές Επιδράσεις του Τουρισμού στην Περιφέρεια	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
3.1	Εισαγωγή	74
3.2	Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98	75
3.2.1	Είδη Παρεχόμενων Ενισχύσεων	76
3.2.2	Διάκριση Επενδυτικών Φορέων και Καθορισμός Είδους Ενίσχυσης	78
3.2.3	Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες και Ενισχυόμενες Δαπάνες	79
3.2.4	Μη Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες	82
3.2.5	Περιοχές Εφαρμογής των Ενισχύσεων	84
3.2.6	Ίδρυση / Επέκταση Ξενοδοχειακών Μονάδων (Τουλάχιστον Β΄ Τάξης)	85
3.2.6.1	Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων	85
3.2.6.2	Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης	86
3.2.6.3	Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων	87

3.2.7	Εκσυγχρονισμός Ολοκληρωμένης Μορφής Λειτουργουσών Ξενοδοχειακών Μονάδων (Τουλάχιστον Γ΄ Τάξης)	89
3.2.7.1	Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι Χορήγησης των Εισχύσεων	90
3.2.7.2	Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης	90
3.2.7.3	Καθορισμός Παρεχόμενων Εισχύσεων	90
3.2.8	Εκσυγχρονισμός Ολοκληρωμένης Μορφής Λειτουργουσών Οργανωμένων Τουριστικών Κατασκηνώσεων (Τουλάχιστον Γ΄ Τάξης)	92
3.2.8.1	Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι Χορήγησης των Εισχύσεων	92
3.2.8.2	Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης	93
3.2.8.3	Καθορισμός Παρεχόμενων Εισχύσεων	93
3.2.9	Εγκαταστάσεις Ειδικής Τουριστικής Υποδομής	93
3.2.9.1	Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι Χορήγησης των Εισχύσεων	93
3.2.9.2	Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης	94
3.2.9.3	Καθορισμός Παρεχόμενων Εισχύσεων	94
3.2.10	Μετατροπή Παραδοσιακών ή Διατηρητέων Κτιρίων σε Ξενοδοχειακές Μονάδες (Τουλάχιστον Γ΄ Τάξης)	96
3.2.10.1	Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι Χορήγησης των Εισχύσεων	96
3.2.10.2	Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης	97

3.2.10.3	Καθορισμός Παρεχόμενων Επισχύσεων	97
3.2.11	Κριτήρια Υπαγωγής στο Καθεστώς των Επισχύσεων	98
3.2.12	Διαδικασίες Εφαρμογής των Επισχύσεων	100
3.2.13	Θέσεις Απασχόλησης	104
3.2.14	Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι για το Επενδυτικό Δάνειο, για την Επιδότηση Τόκων και για την Επιδότηση Χρηματοδοτικής Μίσθωσης	106
3.2.15	Διαδικασίες και Αρμοδιότητες για την Ένταξη Επενδύσεων στο Καθεστώς Επισχύσεων Φορολογικής Απαλλαγής ή και Επιδότησης Τόκων	110
3.2.16	Καταβολή των Επισχύσεων	113
3.2.17	Ειδικά Καθεστώτα	113
3.3	Κριτική Θεώρηση του Νόμου 2601/98	114
3.4	Αναπτυξιακός Νόμος 3299/04	125
3.4.1	Είδη Παρεχόμενων Επισχύσεων	125
3.4.2	Περιοχές Εφαρμογής των Επισχύσεων	126
3.4.3	Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες και Επισχυόμενες Δαπάνες	128
3.4.4	Μη Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες	133
3.4.5	Καθορισμός Παρεχόμενων Επισχύσεων	135
3.4.6	Ίδια Συμμετοχή	139
3.4.7	Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι Χορήγησης των Επισχύσεων	141
3.4.8	Κριτήρια Υπαγωγής στο Καθεστώς των Επισχύσεων	143
3.4.9	Αρμοδιότητες & Διαδικασίες Εφαρμογής των Επισχύσεων	147

3.4.10	Θέσεις Απασχόλησης	152
3.4.11	Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι για το Επενδυτικό Δάνειο και για την Επιδότηση Χρηματοδοτικής Μίσθωσης	153
3.4.12	Καταβολή των Ενισχύσεων	155
3.4.13	Υποχρεώσεις Ενισχυόμενων Επιχειρήσεων - Συνέπειες Μη Τήρησης – Κυρώσεις	158
3.4.14	Ειδικά Καθεστώτα	161
3.5	Διαφορές 2601/98 – 3299/04	162
3.6	Δράσεις του Γ΄ Κ.Π.Σ. (2000-2006) στον Ελληνικό Τουρισμό	166
ΚΕΦΑΛΑΙΟ	4 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ	
4.1	Εισαγωγή	181
4.2	Ανάλυση S.W.O.T.	186
4.3	Καθορισμός Στρατηγικής για την Προώθηση της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας	189
4.3.1	Στρατηγικοί – Τακτικοί Στόχοι	190
4.3.2	Άξονες Δράσης	199
4.3.3	Μέτρα Πολιτικής	204
4.4	Ο Ρόλος του Δημόσιου / Ιδιωτικού Τομέα	217
4.4.1	Δημόσιοι Φορείς	218
4.4.2	Ιδιωτικοί Φορείς	219
4.4.3	Κοινές Δράσεις	224
4.5	Πρόγραμμα Δράσης	227

4.5.1	Εθνική Πολιτική	228
4.5.2	Περιφερειακή Πολιτική	230
4.6	Εκτίμηση Αναμενόμενων Επιπτώσεων	232
ΚΕΦΑΛΑΙΟ	5	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟΥ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ
5.1	Εισαγωγή	237
5.2	Ανάλυση S.W.O.T.	241
5.3	Καθορισμός Στρατηγικής για την Προώθηση της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας	255
5.3.1	Σενάριο των Τάσεων	255
5.3.2	Σενάριο της Αειφορικής Ανάπτυξης	258
5.3.3	Προσδιορισμός Στόχων Προτεραιότητας	263
5.4	Ο Ρόλος του Δημόσιου / Ιδιωτικού Τομέα	264
5.4.1	Δημόσιοι Φορείς	264
5.4.2	Ιδιωτικοί Φορείς	270
5.4.3	Κοινές Δράσεις	272
5.5	Πρόγραμμα Δράσης	276
5.6	Εκτίμηση Αναμενόμενων Επιπτώσεων	283
ΚΕΦΑΛΑΙΟ	6	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
6.1	Εισαγωγή	296
6.2	Συμπεράσματα	296
6.3	Προτάσεις	307
6.4	Προτάσεις Επιπρόσθετης Έρευνας	311
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		313

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η υπ' όψιν διπλωματική εργασία εκπονήθηκε κατά το χρονικό διάστημα Οκτώβριος 2004 – Φεβρουάριος 2005. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, υπήρξαν αρκετοί άνθρωποι που βοήθησαν σημαντικά, είτε συμβουλευτικά είτε υλικά, στην εκπόνηση της μελέτης.

Αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. κ. Γεώργιο Αρτίκη, για την πολύτιμη βοήθειά του και κυρίως, για την ψυχολογική υποστήριξη που παρείχε στο πρόσωπό μου σε όλη αυτή την προσπάθεια. Ελπίζω να σταθούν τυχεροί και άλλοι φοιτητές και να συνεργασθούν με τον εξαιρετο αυτό άνθρωπο και επιστήμονα.

Πολλές ευχαριστίες οφείλω στη Βασιλική Δεστούνη, για τον ενθουσιασμό, την πίστη και τις ακατάπαυστες προσπάθειές της, ώστε να ολοκληρώσω τη διπλωματική μου εργασία με το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Η βοήθειά της ήταν κάτι περισσότερο από πολύτιμη.

Επίσης, ευχαριστώ όλους τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στο οποίο συμμετείχα, για τις γνώσεις που μου παρείχαν κατά τη διάρκεια των σπουδών μου και οι οποίες με βοήθησαν πάρα πολύ στη συγγραφή του έργου μου.

Ιδιαίτερα, όμως, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω από καρδιάς την οικογένειά μου, για την απεριόριστη υπομονή τους, για την αγάπη που μου έδειξαν και για όσα μου δίδαξαν όλα αυτά τα χρόνια. Ευχαριστώ πολύ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

	Σελίδα
ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Ύψος Τουριστικών Εσόδων την περίοδο 1993 – 2003	2
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Μέση Κατά Κεφαλή Τουριστική Δαπάνη	2
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Προβλέψεις & Στόχοι Αφίξεων & Εσόδων, Ελλάδα, 2010	5
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Συμπεριφορά Πληθυσμού Υποδοχής Έναντι των Διεθνών Τουριστών	36
ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Τύποι Δραστηριοτήτων	58
ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Ενισχύσεις για Ίδρυση/Επέκταση Ξενοδοχειακών Μονάδων	87
ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Ενισχύσεις για Επενδύσεις ή/και Προγράμματα Χρηματοδοτικής Μίσθωσης	88
ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Ενισχύσεις για Επενδύσεις Παραγωγής Ηλεκτρισμού	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Ενισχύσεις Εκσυγχρονισμού Ξενοδοχειακών Μονάδων Ολοκληρωμένης Μορφής	91
ΠΙΝΑΚΑΣ 10: Ενισχύσεις για Εγκαταστάσεις Ειδικής Τουριστικής Υποδομής	95
ΠΙΝΑΚΑΣ 11: Ενισχύσεις για Αυτοτελή Συνεδριακά Κέντρα	95
ΠΙΝΑΚΑΣ 12: Ενισχύσεις για Μετατροπή Παραδοσιακών ή Διατηρητέων Κτιρίων	97
ΠΙΝΑΚΑΣ 13: Επιχορήγηση ή/και Επιδότηση Χρηματοδοτικής Μίσθωσης	136
ΠΙΝΑΚΑΣ 14: Φορολογική Απαλλαγή	137
ΠΙΝΑΚΑΣ 15: Επιχορήγηση του Κόστους της Δημιουργούμενης Απασχόλησης	137
ΠΙΝΑΚΑΣ 16: Σχέδιο Γ΄ Κ.Π.Σ. (Τρέχουσες Τιμές)	171
ΠΙΝΑΚΑΣ 17: Σχέδιο Γ΄ Κ.Π.Σ. (Σταθερές Τιμές)	171
ΠΙΝΑΚΑΣ 18: Κατανομή Γ΄ Κ.Π.Σ. Κατά Τομέα	172
ΠΙΝΑΚΑΣ 19: Κατανομή Γ΄ Κ.Π.Σ. Κατά Τομέα	173
ΠΙΝΑΚΑΣ 20: Σχέδιο Γ΄ Κ.Π.Σ. Κατά Τομέα	174

ΠΙΝΑΚΑΣ 21: Χρηματοοικονομικά Στοιχεία	176
ΠΙΝΑΚΑΣ 22: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Περιφέρειας Κρήτης – 2003	183
ΠΙΝΑΚΑΣ 23: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Νομών Κυκλάδων / Δωδεκανήσου – 2003	241
ΠΙΝΑΚΑΣ 24: Προστιθέμενη Αξία ανά Τομέα Οικονομικής Δραστηριότητας σε Σταθερές Τιμές	287
ΠΙΝΑΚΑΣ 25: Τομεακή Διάρθρωση της Προστιθέμενης Αξίας	288
ΠΙΝΑΚΑΣ 26: Απασχόληση ανά Τομέα Οικονομικής Δραστηριότητας	290
ΠΙΝΑΚΑΣ 27: Τομεακή Διάρθρωση της Απασχόλησης	261
ΠΙΝΑΚΑΣ 28: Αφίξεις σε Ελλάδα, Ευρώπη, Παγκόσμια, 1950-2000	297

III

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

	Σελίδα
ΣΧΗΜΑ 1: Το Σύστημα του Τουρισμού	51
ΣΧΗΜΑ 2: Κίνητρα, Επενδύσεις, Ανάπτυξη	75

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

	Σελίδα
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Εξέλιξη Διανυκτερεύσεων στην Περιφέρεια Κρήτης	185

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

1.1 Εισαγωγή

Ο τομέας του τουρισμού έχει εξελιχθεί σε έναν από τους βασικότερους συντελεστές οικονομικής ανάπτυξης της χώρας μας, λόγω των πολλών και άμεσων ευνοϊκών επιδράσεων του στο μέγεθος του εισοδήματος, στην απασχόληση και στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού και Ταξιδιών (WTTC) για το έτος 2002 και βάσει της μεθοδολογίας των Δορυφορικών Λογαριασμών¹ του τουρισμού (TTSA), ο τουριστικός τομέας υπολογίζεται ότι κάλυψε το 4,9% του συνολικού Α.Ε.Π. της Ελλάδας (6,3 δις δολάρια), ενώ η σχετική ζήτηση εκτιμάται στο ύψος των 27 δις δολαρίων. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ίδιου φορέα, ο τουριστικός τομέας θα συμβάλει κατά 5,2% στη διαμόρφωση του Α.Ε.Π. της χώρας (14,1 δις δολάρια) το 2012, η δε ζήτηση προβλέπεται να κυμανθεί στο ύψος των 63,9 δις δολαρίων το ίδιο έτος. Οι επενδύσεις στο χώρο εκτιμάται ότι διαμορφώθηκαν σε 8 δις δολάρια το 2002, συμβάλλοντας κατά 25,6% στο σύνολο των επενδύσεων της χώρας. Για το 2012 οι επενδύσεις θα φθάσουν τα 20,6 δις δολάρια, καταλαμβάνοντας το 25,9% των συνολικών επενδύσεων. Το μέγεθος της απασχόλησης του

¹ Πρόκειται για ειδική ταξινόμηση των πληροφοριών εκείνων που προέρχονται από τους εθνικούς λογαριασμούς και άλλες πηγές, με σκοπό την ανάλυση συγκεκριμένων οικονομικών δραστηριοτήτων

τουριστικού τομέα εκτιμάται ότι ανήλθε στις 693.236 θέσεις εργασίας το 2002, συμβάλλοντας κατά 17,1% στο σύνολο της απασχόλησης. Σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO) για την παγκόσμια τουριστική κίνηση κατά το 2000, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 15^η θέση μεταξύ των δημοφιλέστερων προορισμών παγκοσμίως (Μελέτη ICAP 2003).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ύψος Τουριστικών Εσόδων την Περίοδο 1993 - 2003

Έτος	Τουριστικές Εισπράξεις (Εκ. \$ Η.Π.Α.)	Ρυθμός Μεταβολής (%)	Ισοτιμία Δολαρίου / Δραχμής (Ετήσια Μέση Τιμή Δεκ.)
1993	3.335		245,34
1994	3.905	17,1	242,84
1995	4.136	5,9	237,93
1996	3.723	-10,0	245,33
1997	5.151	38,4	273,06
1998	6.188	20,1	295,53
1999	8.785	42,0	305,43
2000	10061,2*		
2001	10579,9*	5,2	
2002	10284,7*	-2,8	
2002 (Ιαν.-Ιούν.)	3150,8*		
2003 (Ιαν.-Ιούν.)	2825,2*	10,3	

* σε € εκατ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Μέση Κατά Κεφαλή Τουριστική Δαπάνη

Έτος	Αφίξεις	Έσοδα (εκ.\$)	Μ.Κ.Δ. (\$)
1995	10.712.145	4.136	386,1
1996	9.782.061	3.723	280,6
1997	10.588.489	5.151	486,5
1998	11.363.822	6.188	544,5
1999	12.605.928	8.785	696,7
2000	13.567.453	9.382	691,7
2001	14.654.735	9.475	646,5

Πηγή: Ε.Ο.Τ. / Ε.Σ.Υ.Ε., Τράπεζα της Ελλάδος

Προτού προχωρήσουμε στην περαιτέρω παρουσίαση και μελέτη της έρευνάς μας, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε τρεις διαφορετικούς προσδιορισμούς της έννοιας του τουρισμού. Σύμφωνα με τον Ν. Αιγινίτη “τουρισμός καλείται η από χώρα σε χώρα ή από πόλη σε πόλη μετάβαση ατόμων ομαδικά ή μεμονωμένα για λόγους βραχείας ή μακράς, πάντως όχι μονίμου διαμονής, για αναψυχή, αποκλειόμενης της εργασίας επιφερούσης άμεσον όφελος, πλην εκείνης η οποία δύναται να έχει ως σκοπόν ή αποτέλεσμα την διαφήμιση της χώρας στην οποίαν κατευθύνεται ο επιχειρών μια τέτοια μετάβαση” (Αναφερθέν στο βιβλίο του Σ. Βαρβαρέσου 2000, σελ.26).

Ο J. Gouet ορίζει τον τουρισμό ως “ τον τρόπο του να ταξιδεύεις, συνδυάζοντας σε διαφορετικές αναλογίες, σύμφωνα με τα άτομα, την περιέργεια του πνεύματος μαζί με τον πόθο να προσαρμοστεί κάποιος στα ξένα ήθη και έθιμα”(Αναφερθέν στο βιβλίο του Σ. Βαρβαρέσου 2000, σελ.27).

Ο J. Medecin (Revue de Deux Mondes) αναφέρει ότι “ τουρισμός είναι μια δραστηριότητα ευκαιρίας η οποία συνίσταται στο να παραμένει κάποιος μακριά από τον τόπο της μονίμου διαμονής του, για λόγους διασκέδασης, ανάπαυσης, εμπλουτισμού της εμπειρίας του, ανύψωσης του μορφωτικού του επιπέδου, από την παρουσία νέων μορφών της ανθρώπινης δράσης και από τις εικόνες της ανθρώπινης φύσης” (Αναφερθέν στο βιβλίο του Σ. Βαρβαρέσου 2000, σελ.26).

Σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.), κατά το έτος 2001 αφίχθησαν στην Ελλάδα 14.654.735 αλλοδαποί τουρίστες, οι οποίοι επισκέπτονται την χώρα μας κυρίως τους θερινούς μήνες για παραθερισμό. Σε όλα τα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας πραγματοποιήθηκαν 61.567.209 διανυκτερεύσεις, εκ των οποίων το 75,6% αυτών πραγματοποιήθηκε από αλλοδαπούς. Όσον αφορά το ύψος των τουριστικών εισπράξεων για την Ελλάδα, το έτος 2002 ανήλθαν σε €10.285 εκ.

Σε ολόκληρη τη χώρα το έτος 2002 λειτούργησαν 8.510 ξενοδοχειακές μονάδες με 625.155 κλίνες. Όλες οι ξενοδοχειακές μονάδες της χώρας διακρίνονται ανάλογα με την υποδομή τους σε μονάδες πολυτελείας (ΑΑ'), Α', Β', Γ', Δ' και Ε' κατηγορίας. Το μεγαλύτερο μερίδιο όσον αφορά τον πληθυσμό των ξενοδοχείων, κατέχουν τα Γ' κατηγορίας (4.329 μονάδες το 2002). Από πλευράς γεωγραφικής κατανομής, στην περιφέρεια της Κρήτης συγκεντρώνεται ο μεγαλύτερος αριθμός ξενοδοχειακών κλινών (μερίδιο 19,8% επί των συνολικών κλινών για το 2002) και ακολουθούν τα Δωδεκάνησα (μερίδιο 17,6%) και η Στερεά Ελλάδα (μερίδιο 14,6%) (Μελέτη ICAP 2003).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Προβλέψεις & Στόχοι Αφίξεων & Εσόδων, Ελλάδα, 2010

	WTTC 2001	WTTC 2002	WTO	ΣΤΑΘΕΡΟ*	ΣΤΟΧΟΣ ΑΦΙΞΕΩΝ	ΣΤΟΧΟΣ ΕΣΟΔΩΝ (σε εκ. USD)
Ετήσια Μεταβολή	2,30%	4,70%	2%	3,97%	4,50%	5,00%
2004	14.342.541	15.736.578	14.175.039	15.302.266	15.616.681	11.208
2005	14.672.420	16.476.197	14.458.540	15.909.766	16.319.432	11.769
2006	15.009.886	17.250.579	14.747.711	16.541.384	17.053.806	12.357
2007	15.355.113	18.061.356	15.042.665	17.198.077	17.821.227	12.975
2008	15.708.280	18.910.240	15.343.518	17.880.840	18.623.183	13.624
2009	16.069.571	19.799.021	15.650.389	18.590.710	19.461.226	14.305
2010	16.439.171	20.729.575	15.963.396	19.328.761	20.336.981	15.020

*Σταθερό και ίσο με το ρυθμό μεταβολής 3,97% της περιόδου 1990-2000

Πηγή: Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (Σ.Ε.Τ.Ε.)

1.2 Η Τουριστική Βιομηχανία στην Ελλάδα

Η παροχή τουριστικών υπηρεσιών είναι μια ποικιλόμορφη δραστηριότητα, που αφορά πολλούς κλάδους, τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα της ελληνικής οικονομίας. Σε γενικές γραμμές, οι συνισταμένες της ελληνικής βιομηχανίας είναι οι ακόλουθες:

- I. Η προβολή και διαφήμιση των εθνικών και τοπικών τουριστικών προϊόντων της χώρας μας.
- II. Οι καταλυματικές μονάδες π.χ. ξενοδοχεία, μοτέλ, ενοικιαζόμενα δωμάτια, διαμερίσματα, ξενώνες κλπ.

- III. Οι επισιτιστικές μονάδες, οι οποίες καλύπτουν τις ανάγκες διατροφής των ταξιδιωτών, όπως είναι τα εστιατόρια, οι ταβέρνες, τα μπαρ, τα εστιατόρια γρήγορης εξυπηρέτησης (fast food) κλπ.
- IV. Οι επιχειρήσεις μεταφοράς, οι οποίες καλύπτουν τις ανάγκες μετακίνησης των ταξιδιωτών από το εξωτερικό προς την χώρα προορισμού, καθώς και μέσα στα όρια αυτής. Η διακίνηση των τουριστών απαιτεί κατά κύριο λόγο τα μέσα μεταφοράς, καθώς επίσης και έργα υποδομής για την πραγματοποίηση του μεταφορικού έργου. Οι επιχειρήσεις μεταφοράς περιλαμβάνουν τις αεροπορικές και τις ναυτιλιακές εταιρείες, τις εταιρείες μεταφοράς επί χερσαίου εδάφους (τρένα, λεωφορεία), επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, καθώς επίσης αεροδρόμια, λιμάνια, μαρίνες και αυτοκινητόδρομους.
- V. Τα τουριστικά / ταξιδιωτικά γραφεία. Σε αντίθεση με τους άλλους κλάδους της τουριστικής βιομηχανίας, οι οικονομικές μονάδες που περιλαμβάνονται στο τμήμα αυτό είναι εγκατεστημένες στο σημείο που ξεκινάει ο ταξιδιώτης (τόπος προέλευσης) και όχι στον τόπο του προορισμού του. Ο ταξιδιωτικός πράκτορας ενεργεί για λογαριασμό του ταξιδιώτη, όσον αφορά το σχεδιασμό του ταξιδιού του και στις απαραίτητες εκ των προτέρων ενέργειες που πρέπει να γίνουν (κράτηση εισιτηρίων, κατάλυμα, έκδοση εισιτηρίων, εξασφάλιση ενοικιαζόμενου αυτοκινήτου, λοιπές μετακινήσεις κλπ.).
- VI. Οι μονάδες – εγκαταστάσεις αναψυχής. Ο συγκεκριμένος τομέας αποτελείται από ένα συνδυασμό επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων όπως είναι π.χ. πάρκα και ειδικά διαμορφωμένοι φυσικοί χώροι για

αναψυχή (υδροπάρκα, γήπεδα γκολφ), χιονοδρομικά κέντρα, εκδρομές με ειδικά διαμορφωμένα πλοίαρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις κλπ.

- VII. Διάφορες άλλες επιχειρήσεις, οι οποίες ικανοποιούν δευτερεύουσες ανάγκες των ταξιδιωτών, όπως είναι π.χ. καταστήματα που πουλούν διάφορα είδη εθνικού και τοπικού χαρακτήρα ως αναμνηστικά (souvenirs), καταστήματα φωτογραφικών ειδών και εμφάνισης φιλμ κλπ.

Εκτός όμως από τα προϊόντα και τις υπηρεσίες των παραπάνω τομέων, οι τουρίστες καταναλώνουν ή κάνουν χρήση αγαθών και υπηρεσιών που κατά κύριο λόγο παρέχονται στους κατοίκους των περιοχών που επισκέπτονται όπως είναι τα ταχυδρομεία, τα καταστήματα τύπου, τα κομμωτήρια, οι κινηματογράφοι, τα θέατρα, τα καταστήματα πώλησης τροφίμων κλπ. (Μελέτη ICAP 2003), (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου 1975, σελ.110).

1.3 Το Τουριστικό Κύκλωμα

Οι δυο βασικότεροι πόλοι του τουριστικού κυκλώματος είναι οι τουρίστες και τα καταλύματα προς τα οποία πρόκειται να μετακινηθούν αυτοί. Τα καταλύματα και οι συμπληρωματικές υπηρεσίες διαμορφώνουν το τουριστικό προϊόν που προσφέρει ο προορισμός.

Υπάρχουν δύο ομάδες στις οποίες διακρίνονται οι τουρίστες αναφορικά με τις μετακινήσεις τους. Η πρώτη κατηγορία είναι οι μεμονωμένοι τουρίστες (εκείνοι

που ταξιδεύουν εκτός γκρουπ), οι οποίοι επιλέγουν μόνοι τους το κατάλυμα που πρόκειται να διαμείνουν, ενώ οι συμπληρωματικές υπηρεσίες επιλέγονται συνήθως κατά τη διάρκεια παραμονής στον τόπο προορισμού. Η δεύτερη κατηγορία είναι οι τουρίστες που μετακινούνται ομαδικώς, καταφεύγοντας στις υπηρεσίες κάποιου ταξιδιωτικού γραφείου. Ο τουριστικός πράκτορας διαμορφώνει το “τουριστικό πακέτο” το οποίο περιλαμβάνει τις υπηρεσίες μεταφοράς, διαμονής και ημιδιατροφής ή πλήρους διατροφής, καθώς επίσης και σε ορισμένες περιπτώσεις τις υπηρεσίες της ψυχαγωγίας και της ξενάγησης. Η ευθύνη επιλογής των επιμέρους υπηρεσιών, βαρύνει τον τουριστικό πράκτορα. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της αγοράς, για ένα μέσο τουριστικό πακέτο εισερχόμενου τουρισμού, εκτιμάται ότι η διανυκτέρευση (κατάλυμα) αντιπροσωπεύει το 40% περίπου της συνολικής αξίας αυτού. Ο τουριστικός πράκτορας εκμεταλλευόμενος τη διαπραγματευτική δύναμη που διαθέτει, αλλά και τις εναλλακτικές δυνατότητες που παρέχει ένας τουριστικός προορισμός, επιτυγχάνει πολύ χαμηλές τιμές, επιβάλλοντας πολλές φορές και τους δικούς του κανόνες σε ολόκληρο το τουριστικό κύκλωμα. Το αποτέλεσμα μιας τέτοιας διαδικασίας είναι να οδηγηθούμε σε μια ολιγοπωλιακή διάρθρωση της παγκόσμιας αγοράς τουριστικών υπηρεσιών, με τον τουριστικό πράκτορα να αναδεικνύεται σε κυρίαρχο παράγοντα της τουριστικής βιομηχανίας.

Σήμερα, στην εποχή της συχνής και πλήρους πληροφόρησης, ο τουρίστας δεν είναι υποχρεωμένος να καταφεύγει σε έναν τουριστικό πράκτορα για να πραγματοποιήσει ένα ταξίδι. Μέσω του διαδικτύου (Internet) καθένας μπορεί να επιλέξει το κατάλυμα που επιθυμεί να διαμείνει, το μέσο μεταφοράς στον τόπο προορισμού και γενικά όλες εκείνες τις συμπληρωματικές υπηρεσίες

που περιλαμβάνονται σε ένα τουριστικό πακέτο. Επιπρόσθετα ολοένα και περισσότερες είναι εκείνες οι τουριστικές επιχειρήσεις που διαθέτουν τις δικές τους ιστοσελίδες (sites) προβάλλοντας το τουριστικό τους προϊόν. Με αυτό τον τρόπο θεωρείται πως ενισχύεται ο ρόλος του καταλύματος στην τουριστική βιομηχανία, ενώ ο υποψήφιος αποκτά τη δυνατότητα να επικοινωνεί απ' ευθείας με τους παραγωγούς τουριστικών υπηρεσιών (Μελέτη ICAP 2003).

1.4 Ιστορική Εξέλιξη του Τουρισμού στην Ελλάδα

Ο τουρισμός, ως φαινόμενο, από τους αρχαίους χρόνους μέχρι και την σημερινή εποχή, στηρίχθηκε τόσο στον ελεύθερο χρόνο των ατόμων, όσο και στις μετακινήσεις αυτών. Εντούτοις, μέσα στο πέρασμα των αιώνων εμφάνισε μια μορφολογική εξέλιξη αλλά και μια διευρυνόμενη χωρικά διάρθρωση. Ο τουρισμός πηγάζει από τον τρόπο ζωής που επικρατεί στον τόπο μόνιμης διαβίωσης και αποτελεί ένα νέο, διαφορετικό τρόπο ζωής για τον προορισμό της τουριστικής δραστηριότητας. Εκατοντάδες ή ακόμη και χιλιάδες χρόνια πριν, η διαβίωση ήταν αρκετά διαφορετική συγκριτικά με την σημερινή κατάσταση. Κατά συνέπεια λοιπόν, παρουσιάζονται διαφορές ανάμεσα στις εποχές, τόσο όσον αφορά τα κίνητρα των τουριστών, όσο και σε σχέση με τις ανάγκες που εμφανίζονται και ικανοποιούνται. Είναι σαφές ότι ο ταξιδιώτης της αρχαιότητας δεν μπορεί να θεωρηθεί τουρίστας με την έννοια που χρησιμοποιούμε σήμερα.

Τα πρώτα του βήματα το ανθρώπινο είδος επάνω στον πλανήτη τα έκανε για να ταξιδέψει. Οι δυο κυριότεροι λόγοι ήταν η διατροφή και η ασφάλεια. Ποικίλες είναι οι αναφορές που υπάρχουν για τις μετακινήσεις διαφόρων φυλών της εποχής (Δωριείς), των οποίων τα ταξίδια είχαν πάρα πολύ μεγάλη διάρκεια. Οι ταξιδιώτες της αρχαιότητας αντιμετώπιζαν αντίξοες συνθήκες. Έλλειψη δρόμων, συγκοινωνιακών μέσων, έλλειψη στέγης και τροφής στη διαδρομή τους, ληστές στην ξηρά και πειρατές στη θάλασσα. Από όλες αυτές τις αντιξοότητες σκιαγραφείται ο χαρακτήρας των πρώτων ταξιδιωτών. Οι ταξιδιώτες αυτοί, συνήθως ταξίδευαν από επιτακτική ανάγκη και ήταν εξόριστοι, διωκόμενοι εγκληματίες, επαγγελματίες τυχοδιώκτες, στρατιωτικοί, αλλά και μερικές φορές απλά περιέργοι που ταξίδευαν κυνηγώντας γνώσεις και πληροφορίες (Ρούπας - Λαλούμης 1998, σελ. 36).

Ο τουρισμός στην Αρχαία Ελλάδα, αρχικά, δεν ήταν διαδεδομένο φαινόμενο. Ο τουρίστας ή «ξένος» ήταν ένα σπάνιο φαινόμενο και κάθε σπάνιο δείχνει πολύτιμο. Αν προσθέσουμε επίσης και το ότι οι τουρίστες ήταν άνθρωποι κοσμογυρισμένοι, με πληθώρα πληροφοριών για άλλες πόλεις, άλλες περιοχές, άλλους πολιτισμούς και άλλες κοινωνίες, αυτό τους έκανε περιζήτητα πρόσωπα στον τουριστικό προορισμό. Έτσι λοιπόν ο τουρίστας ήταν τόσο περιζήτητος, που εκτός από την αυτονόητη φιλοξενία που είχε από τους κατοίκους ή τους προύχοντες της πόλης, δεχόταν και δώρα για την τουριστική του ιδιότητα. Όταν οι τουρίστες πολλαπλασιάστηκαν σε αριθμό, τότε χάθηκε το πλεονέκτημα της κατά περίπτωση μοναδικότητάς τους. Η συνέπεια ήταν με την πάροδο του χρόνου οι τουρίστες στην Αρχαία Ελλάδα

να πρέπει να πληρώσουν για το κατάλυμά τους, το φαγητό, το ποτό και γενικά να ικανοποιήσουν τις τουριστικές τους ανάγκες.

Σύμφωνα με τις αφηγήσεις του Ομήρου, η ιερότητα της φιλοξενίας ήταν τόσο διαδεδομένη, ώστε δεν την αρνιόνταν ούτε στους επιλήψιμους ξένους. Η φιλοξενία παρεχόταν αδιάκριτα σε ανθρώπους κάθε κοινωνικής τάξης, αλλά η υποδοχή του ξένου αποτελούσε μια ιεροτελεστία που διέφερε ανάλογα με την τάξη και το σκοπό άφιξης του ξένου. Αυτό βέβαια που θα πρέπει να σημειώσουμε, είναι πως οι ξένοι στα έργα του Ομήρου δεν ήταν ποτέ τουρίστες. Ήταν εξόριστοι, αγγελιοφόροι, ταξιδιώτες ή άνθρωποι που είχαν χάσει το δρόμο τους. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ένα κομμάτι των υποχρεώσεων της φιλοξενίας ήταν να βοηθηθεί ο ξένος με κάθε μέσο, έτσι ώστε να επιτύχει το στόχο και το σκοπό του ταξιδιού του. Μια επιπλέον υποχρέωση ήταν να δοθεί ένα δώρο στον φιλοξενούμενο, αλλά και η υποχρέωση του φιλοξενούμενου από την άλλη πλευρά ήταν να το δεχθεί (Ρούπας - Λαλούμης 1998, σελ.36-37).

Ένας από τους πρώτους “ταξιδιώτες – τουρίστες” στην ιστορία, υπήρξε ο γεωγράφος και ιστορικός Ηρόδοτος (480-421 π. Χ). Ο Ηρόδοτος κατά τη διάρκεια των μετακινήσεών του δε σταμάτησε να ενδιαφέρεται για τα ήθη, τα έθιμα, τη θρησκεία και τις τέχνες των τόπων που επισκεπτόταν. Οι περιηγήσεις του φθάνουν μέχρι τη Σικελία, την Αίγυπτο και την Περσία και εξιστορούνται όλες στις “Ιστορίες” του. Σήμερα ο Ηρόδοτος μπορεί να χαρακτηριστεί, σύμφωνα με τις σύγχρονες αναζητήσεις στις τυπολογίες του τουρίστα, ως “μοντέλο” τουρίστα και να ενταχθεί στην κατηγορία του ευφυούς

τουρίστα (tourist intelligent). Στην ίδια κατηγορία μπορούμε να κατατάξουμε και τον Πausanία, γεωγράφο – ιστορικό, ο οποίος μέσα από την περιγραφή της Ελλάδας ή τις “Ελληνικές Αποδημίες” (150 π. Χ.) διαθέτει προς χρήση των ταξιδιωτών έναν από τους πρώτους τουριστικούς οδηγούς. Η Pax Romana παρείχε επίσης μια λεπτομερή περιγραφή των τόπων που έχρηζαν επίσκεψης, από τους Δελφούς ως την Ολυμπία, διασχίζοντας την Αθήνα (Βαρβαρέσος 1998, σελ.16).

Στην Αρχαία Ελλάδα, ο ελεύθερος χρόνος απεικόνιζε την προέλευση και την τάξη των πολιτών που ήταν ελεύθεροι και οικονομικά εύποροι, απαλλαγμένοι από κάθε εξαναγκαστική ενασχόληση. Ήταν όμως υποχρεωμένοι να ασχολούνται με τα κοινωνικά, τα ηθικά και πολιτικά αιτήματα που δημιουργούσε η εύρυθμη λειτουργία της πολιτείας. Ο ελεύθερος χρόνος, συνδεόταν ουσιαστικά με τις ευγενείς απασχολήσεις και μόνο εκείνοι που ανήκαν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, είχαν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε διάφορων τύπων ταξιδιωτικές μετακινήσεις. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τις διεθνείς ταξιδιωτικές μετακινήσεις των αρχαίων Ελλήνων στην Αίγυπτο, καθώς και τις εσωτερικές μετακινήσεις για να παρευρεθούν σε αθλητικούς αγώνες, θεατρικές παραστάσεις, εορτές κλπ. (Βαρβαρέσος 2000, σελ.16-17).

Οι πρώτες ομαδικές μετακινήσεις τουριστών στον ελληνικό χώρο, γίνονται με σκοπό την συμμετοχή και την παρακολούθηση θρησκευτικών, αθλητικών και πολιτιστικών συναντήσεων. Πρόκειται για τις “αμφικτιονίες” της αρχαιότητας, με την ευκαιρία των οποίων διενεργούνται τόσο θρησκευτικές τελετές όσο και

αθλητικοί αγώνες. Η μετακίνηση προς τα “αμφικτιονικά ιερά” δεν περιελάμβανε μόνο τους συμμετέχοντες στις τελετές και τους αγώνες, αλλά και τις οικογένειες αυτών. Οι αμφικτιονίες πάντως, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτελούσαν τον πρόδρομο του συνεδριακού τουρισμού όπως ονομάζεται σήμερα. Σε γενικές γραμμές, συνοψίζοντας, θα ορίζαμε ότι στις πρώτες αυτές μετακινήσεις των ανθρώπων από τόπο σε τόπο, το κίνητρο που ωθεί προς τούτη την τουριστική δραστηριότητα έχει χαρακτήρα πολιτιστικό, θρησκευτικό και αθλητικό (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου 1975, σελ. 72-73).

Στην Αρχαία Ελλάδα, μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερα είδη τουριστικών δραστηριοτήτων: τον τουρισμό υγείας στις ιαματικές πηγές, τον αθλητικό τουρισμό, τον πολιτιστικό τουρισμό και τον θρησκευτικό τουρισμό (Ρούπας - Λαλούμης 1998, σελ. 37).

Οι αρχαίοι Έλληνες επισκέπτονταν συχνά τις ιαματικές πηγές και υποβάλλονταν σε θεραπείες είκοσι μιας ημερών. Τα θεραπευτικά αποτελέσματα της κάθε πηγής, αλλά και ο συρμός της εποχής, εφάμιλλος του σημερινού, συνέβαλαν ουσιαστικά στη διαφοροποίηση των προτιμήσεων. Οι ιαματικές πηγές της Χειμάρας προτιμούνταν από τον Πίνδαρο και της Κασταλίας από τον Ηρόδοτο, ενώ οι πηγές της Σκοτούσας (Θεσσαλία) και της Αιδηψού ήταν πασίγνωστες. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες (770 π.Χ.) που πραγματοποιούνταν κάθε τέσσερα χρόνια στην Ολυμπία, αποτελούσαν μια αθλητικό – θρησκευτική εκδήλωση στα πλαίσια μιας χωρο – χρονικά οριοθετημένης μετακίνησης. Η αναψυχή και οι πολιτιστικές δραστηριότητες

(θεατρικές παραστάσεις, μουσικές εκδηλώσεις) συμπλήρωναν τον κύριο κορμό των δραστηριοτήτων. Ο αθλητικο – θρησκευτικός ολυμπιακός τουρισμός, εμφανίζεται στενά προσκείμενος στη φιλοσοφία και τις αξίες που χαρακτήριζαν τον ελληνικό πολιτισμό. Η μορφή αυτή του τουρισμού συνδύαζε όχι μόνο τη μετακίνηση με την ανακάλυψη ή την περιπέτεια, αλλά με την προσήλωση των μετακινούμενων στις τοπικές παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα. Τέλος, τα Πύθια στους Δελφούς, που περιελάμβαναν αγώνες, διαγωνισμούς τραγουδιού και θεατρικές παραστάσεις, εμπεριέχουν αφενός μεν τη χωρική οριοθέτηση, αφετέρου δε την τουριστική σκοπιμότητα. Αυτές οι μορφές τουρισμού, συνέβαλαν αποφασιστικά στην αύξηση της κινητικότητας των ατόμων, καθώς και στη μεγέθυνση της ροπής τους για την αναζήτηση της “αλλαγής” μέσα από την εναλλαγή των χρονικών περιόδων της Ιστορίας (Βαρβαρέσος 1998, σελ. 16-18).

Κατά τους βυζαντινούς χρόνους και μετέπειτα, το θρησκευτικό τουριστικό κίνητρο που υπήρχε κατά την αρχαιότητα, διαμόρφωσε μια άλλη μορφή υποτυπώδους τουρισμού, τον προσκυνητικό τουρισμό (Tourism de Pelerinage). Η μορφή αυτή του τουρισμού, περιελάμβανε ομαδικές μετακινήσεις προσκυνητών προς περιοχές όπου εμφανίσθηκαν, γεννήθηκαν ή πέθαναν άγιοι, μάρτυρες κλπ. ή όπου έλαβαν χώρα σημαντικά γεγονότα της εκκλησιαστικής ιστορίας, ή όπου υπήρχαν περίφημες εκκλησίες, λείψανα αγίων, θαυματουργές εικόνες κλπ. Οι μετακινήσεις πάντως που διεξάγονταν ήταν πολύ λίγες για τον λόγο ότι οι οδικές και συγκοινωνιακές συνθήκες ήταν πρωτόγονες (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου 1975, σελ. 73).

Στην περίοδο της τουρκοκρατίας, η Ελλάδα ήταν ιδιαίτερος γνωστή, στους ξένους κυρίως περιηγητές, οι οποίοι για ποικίλους λόγους επισκέπτονταν διάφορες περιοχές έτσι ώστε να περιγράψουν τις εντυπώσεις τους στα “περιηγητικά χρονικά” τους. Οι ξένοι αυτοί ταξιδιώτες φιλοξενούνταν σε μικρά πανδοχεία (χάνια), που μπορεί να μην διέθεταν ανέσεις, προσέφεραν όμως μια ιδιαίτερα ευχάριστη οικογενειακή θαλπωρή. Με την ίδρυση του Ελληνικού Βασιλείου (1830), με την αποκατάσταση των καταστροφών του Αγώνα, καθώς επίσης και με την βαθμιαία οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους, άρχισαν να έρχονται στην Ελλάδα οι πρώτοι επισκέπτες και να ιδρύονται και τα πρώτα ξενοδοχεία, αρχικά στο Ναύπλιο (“Ξενοδοχείον του Λονδίνου”) και από το 1840 και έπειτα στην Αθήνα, όπου μεταφέρθηκε η πρωτεύουσα. Την ίδια εποχή ιδρύεται και το ξενοδοχείο “Μεγάλη Βρετανία”, το οποίο μεταστεγάσθηκε το 1878 στη σημερινή του θέση στην πλατεία Συντάγματος, όπως και άλλα μικρά ξενοδοχεία στην περιοχή της Ομόνοιας, στην Κηφισιά, το Φάληρο και τον Πειραιά (Λογοθέτης 2001, σελ. 26-27).

Χρειάσθηκε με την βιομηχανική επανάσταση (19^{ος} αιώνας), να ανακαλυφθούν τα σύγχρονα μέσα μεταφοράς και να δημιουργηθούν στοιχειώδεις κανόνες οδικής προσπέλασης, ώστε να διευκολυνθούν οι μετακινήσεις των ανθρώπων. Οι μετακινήσεις αυτές ωθούνται από το κίνητρο της ψυχαγωγίας και αποτελούν πρόδρομο του τουρισμού αναψυχής. Ο τουρισμός αυτής της μορφής προβλήθηκε σημαντικά από την διάδοση της φυσιολατρίας, την οποία καλλιέργησαν φωτεινά πνεύματα της εποχής, όπως ο Κρυστάλλης, ο Δροσίνης, ο Σκαρίμπας και άλλοι. Η Κηφισιά αποτέλεσε ένα κέντρο

ψυχαγωγικού τουρισμού, που απευθυνόταν όμως σε περιορισμένο αριθμό Αθηναίων. Την εποχή αυτή δημιουργούνται και οι λουτροπόλεις (Λουτράκι, Υπάτη, Αιδηψός, κλπ.), οι οποίες διαμορφώνουν τον λεγόμενο θεραπευτικό τουρισμό, την πλέον χαρακτηριστική μορφή τουρισμού στην Ελλάδα μέχρι τα τελευταία προπολεμικά έτη. Την ίδια περίοδο επίσης, σημαντική είναι η συμβολή των Ολυμπίων Εκθέσεων που οργάνωνε ο Ευάγγελος Ζάππας και ιδιαίτερα η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, που διοργανώθηκαν στην Αθήνα το 1896. Οι Αγώνες αυτοί, έθεσαν για πρώτη φορά το ζήτημα υποδοχής ξένων περιηγητών και οργάνωσης της φιλοξενίας τους σε επαγγελματική βάση (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου 1975, σελ. 73-74), (Λογοθέτης 2001, σελ. 27).

Σταθμός στις εξελίξεις του ελληνικού τουρισμού, μπορεί να θεωρηθεί η δημιουργία, το 1922, αυτοτελούς “Υπηρεσίας Ξένων και Εκθέσεων” του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, που προήλθε από τη μετεξέλιξη του ιδρυθέντος το 1914 “Γραφείου Ξένων και Εκθέσεων”. Τα τμήματα που διέθετε η υπηρεσία αυτή (Περιηγήσεων και Ξένων, Ιαματικών Πηγών και Εκθέσεων και Εορτών), είναι ενδεικτικά και των δραστηριοτήτων που ανέπτυξε για την προσέλκυση ξένων περιηγητών, την προώθηση του ιαματικού τουρισμού και την οργάνωση εκθέσεων και εκδηλώσεων. Λίγο αργότερα, το 1929, ιδρύεται ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) και το 1931, η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης, οπότε διαχωρίζεται ο κρατικός φορέας του τουρισμού από εκείνο των εκθέσεων που λειτουργούν ως αυτοτελείς οργανισμοί.

Το κρατικό ενδιαφέρον για τον τουρισμό, εκδηλώθηκε και με την ίδρυση Υφυπουργείου Τύπου και Τουρισμού το 1936. Κατά την περίοδο αυτή και συγκεκριμένα το 1937, που θεωρείται η καλύτερη χρονιά του προπολεμικού τουρισμού, οι αφίξεις ξένων τουριστών ανήλθαν σε 160.700, από τις οποίες 129.500 αντιπροσώπευαν μεμονωμένους επισκέπτες και 31.200 ομαδικές αφίξεις με καραβάνια και εκδρομές, όπως τις χαρακτηρίζει η στατιστική της εποχής. Σημαντική υπήρξε την εποχή αυτή, η κίνηση του εσωτερικού τουρισμού και ιδιαίτερα του εκδρομισμού, μέσω μιας σειράς εκδρομικών σωματείων που είχαν ιδρυθεί (Όμιλος Εκδρομέων – 1910, Εταιρεία Φιλόξενων – 1914, Ελληνική Περιηγητική Λέσχη – 1937). Υπολογίζεται ότι το 1939 οι διακινηθέντες εκδρομείς ξεπέρασαν τους 1.200.000 (Λογοθέτης 2001, σελ. 27-28).

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ανέστειλε κάθε τουριστική δραστηριότητα, η οποία από το 1950 άρχισε να παρουσιάζει κάποιο ενδιαφέρον μετά την αποκατάσταση της εσωτερικής τάξης και ιδιαίτερα μετά την αναπροσαρμογή της συναλλαγματικής αξίας της δραχμής το 1953, που αποτέλεσε σημαντικό κίνητρο για την προσέλκυση ξένων τουριστών. Οι επισκέπτες της Ελλάδας, πολυήμερης παραμονής αλλά και μιας ημέρας, από 37.500 το 1950, ανήλθαν σε 179.600 το 1954, για να συνεχίσουν την ανοδική πορεία τα επόμενα έτη. Στα έτη αυτά, διαμορφώνονται και οι πρώτοι πυρήνες διεθνούς τουρισμού στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Αθήνα, την Κέρκυρα, την Κρήτη και τη Ρόδο, η οποία μάλιστα από τα μέσα ήδη της δεκαετίας του 1930 είχε ανεπτυγμένο διεθνή τουρισμό, με τις τουριστικές υποδομές που δημιούργησε η Ιταλία στο νησί. Αφετηρία του σύγχρονου τουρισμού μπορεί να θεωρηθεί η περίοδος

των μέσων της δεκαετίας του 1960, όπου ο διεθνής τουρισμός στην Ελλάδα πλησίασε σε αφίξεις το 1 εκατομμύριο και το ξενοδοχειακό δυναμικό ξεπέρασε τις 85.000 κλίνες (Λογοθέτης 2001, σελ. 28-29).

Τα χρόνια που ακολούθησαν ο ελληνικός τουρισμός σημείωσε σημαντικές προόδους, που οφείλονται σε μια σειρά από ευνοϊκούς παράγοντες, όπως η δημιουργία των αναγκαίων υποδομών (αεροδρόμια, λιμάνια, μαρίνες κλπ.), η θέσπιση αναπτυξιακών κινήτρων για νέες τουριστικές και ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, η αξιοποίηση και προβολή των φυσικών και πολιτιστικών πόρων τουριστικού ενδιαφέροντος και άλλες ενέργειες και μέτρα οργανωτικού και λειτουργικού χαρακτήρα. Όλα αυτά κατέστησαν την Ελλάδα έναν από τους σπουδαιότερους τουριστικούς προορισμούς της Μεσογείου, που φιλοξενεί το χρόνο πάνω από 12 εκατομμύρια επισκέπτες πολυήμερης παραμονής, στις 7.740 ξενοδοχειακές της μονάδες, δυναμικότητας 573.500 κλινών.

Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι στη δημιουργία των πρώτων ξενοδοχειακών μονάδων με διεθνείς προδιαγραφές, σημαντικό ρόλο έπαιξαν, ο Ε.Ο.Τ. με την κατασκευή των ξενοδοχείων “Ξενία” σε διάφορες τουριστικές περιοχές της χώρας, η Εθνική Τράπεζα με την ίδρυση της θυγατρικής εταιρείας “Αστήρ”, που δημιούργησε ή ανέλαβε τη διαχείριση μιας σειράς ξενοδοχείων πολυτελείας στην Αθήνα, τη Βουλιαγμένη, την Κέρκυρα, τη Ρόδο, την Καβάλα κ.α., καθώς και η Ιονική Τράπεζα με τη δημιουργία του Hilton στην Αθήνα και αργότερα παρόμοιας μονάδας στη Ρόδο (Rodos Imperial). Σήμερα, η ξενοδοχειακή υποδομή της Ελλάδας πλαισιώνεται και από πολυεθνικές

αλυσίδες, η παρουσία των οποίων συνέβαλε στην προσφορά ξενοδοχειακών υπηρεσιών με υψηλές διεθνείς προδιαγραφές (Λογοθέτης 2001, σελ. 29).

1.5 Οι Τύποι του Τουρισμού

Αναλύοντας τα κίνητρα που ενεργοποιούν τα άτομα να λαμβάνουν μέρος στις τουριστικές μετακινήσεις και να καταναλώνουν τα ετερογενή τουριστικά προϊόντα, είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό μιας χώρας, μπορούμε να διακρίνουμε τον τουρισμό σε τρεις μεγάλες κατηγορίες (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 72):

1) Τουρισμός Αναψυχής.

Ο τουρισμός αναψυχής θεωρείται ως η πλέον χαρακτηριστική μορφή του τουρισμού, η οποία έχει κοινωνικοποιηθεί, υπό την έννοια ότι το κράτος ή άλλοι εξειδικευμένοι φορείς ενισχύουν τα άτομα να πραγματοποιήσουν τις διακοπές τους ή να αξιοποιήσουν τον ελεύθερό τους χρόνο (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου, 1975). Σύμφωνα με μια σειρά αναλύσεων που έχουν πραγματοποιηθεί, αυτός ο τύπος του τουρισμού μπορεί να χαρακτηριστεί αρκετά ετερογενής, διότι η επιλογή της σχετικής τουριστικής δραστηριότητας από τα άτομα, εξαρτάται από υποκειμενικά και μόνο κίνητρα. Οι επιμέρους κατηγορίες του τουρισμού αναψυχής που έχουμε είναι οι ακόλουθες (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 72-73):

- I. Τουρισμός Αναζωογόνησης και Ανάπαυσης
- II. Πολιτιστικός Τουρισμός

- III. Αθλητικός Τουρισμός
- IV. Γαστρονομικός Τουρισμός
- V. Κυνηγετικός Τουρισμός
- VI. Οικογενειακές Επισκέψεις
- VII. Θρησκευτικός Τουρισμός
- VIII. Τουρισμός των Φεστιβάλ κλπ.

Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει ίσως στις περιπτώσεις του πολιτιστικού, του εκπαιδευτικού και του θρησκευτικού τουρισμού. Οι τρεις αυτές μορφές τουρισμού, αποτελούν ταχύτατα αναπτυσσόμενες αγορές τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Για την Ελλάδα οι προοπτικές ανάπτυξης κρίνονται πολύ σημαντικές λόγω του ιδιαίτερου πολιτιστικού (Ακρόπολη, Μυκήνες, Δελφοί) και θρησκευτικού (Άγιον Όρος, Πάτμος, Τήνος κλπ.) πλούτου της χώρας (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου 1975, σελ. 77). Τα πλεονεκτήματα ανάπτυξης αυτών των μορφών τουρισμού (Τουρισμού Αναψυχής), είναι η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, η διάσωση και η διατήρηση του ελληνικού πολιτισμού καθώς επίσης και η ενίσχυση της εικόνας της χώρας μας στο εξωτερικό. Οι δυσχέρειες που συναντώνται στην προσπάθεια εξάπλωσης των κατηγοριών του τουρισμού αναψυχής, είναι η υποδομή της Ελλάδος αλλά και ο γενικότερος προγραμματισμός που ακολουθείται σε συνδυασμό με την ανυπαρξία πολιτικής marketing για την προώθηση του προϊόντος (Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών (τόμος 2^{ος}) 1975, σελ. 85-86)

2) Ο Επαγγελματικός Τουρισμός

Αυτός ο τύπος τουρισμού περιλαμβάνει όλες εκείνες τις κατηγορίες των ατόμων που μετακινούνται κυρίως για επαγγελματικούς και επιστημονικούς λόγους. Οι κατηγορίες που περιλαμβάνει ο επαγγελματικός τουρισμός είναι οι εξής (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 73):

- I. Επιστημονικός Τουρισμός
- II. Συνεδριακός Τουρισμός
- III. Τεχνικός Τουρισμός
- IV. Τουρισμός Εκθέσεων
- V. Τουρισμός Σεμιναρίων
- VI. Επιχειρηματικός Τουρισμός
- VII. Τουρισμός Κινήτρων κλπ.

Το τμήμα αυτό της αγοράς κατέχει εξέχουσα θέση στην τουριστική βιομηχανία πολλών χωρών, καθ' ότι θεωρείται μια από τις κυριότερες πηγές ζήτησης για καταλύματα υψηλών κατηγοριών («αστεριών»). Οι πελάτες αυτού του κομματιού της αγοράς δεν δίνουν ιδιαίτερη σημασία στις τιμές (non – price sensitive) αλλά ενδιαφέρονται πρωτίστως για την παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας. Η Ελλάδα, δυστυχώς, σήμερα παρουσιάζει μικρή ζήτηση για αυτές τις μορφές τουρισμού. Οι πιο σημαντικοί λόγοι για την κατάσταση αυτή, είναι οι υψηλές απαιτήσεις υποδομής (πυκνό δίκτυο τακτικών πτήσεων τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, υψηλού επιπέδου τηλεπικοινωνίες) αλλά και η έλλειψη κατάλληλων συνεδριακών χώρων, όσον αφορά τα συνέδρια με μεγάλο αριθμό ατόμων. Ειδικότερα για τον συνεδριακό τουρισμό, σημαντικά

κριτήρια για την επιλογή ενός προορισμού είναι εκτός από την υποδομή, η εικόνα της πόλεως ή της περιοχής και φυσικά η τιμή του προσφερόμενου προϊόντος (Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών (τόμος 2^{ος}) 1975, σελ. 84).

3) Ο Τουρισμός Υγείας

Ο τύπος αυτός του τουρισμού αφορά όλα εκείνα τα άτομα, τα οποία μετακινούνται για λόγους θεραπείας αναζωογόνησης, υγιεινής διαβίωσης κλπ. σε χωρικά οριοθετημένες και άρτια οργανωμένες εγκαταστάσεις. Οι κατηγορίες του τουρισμού υγείας που υπάρχουν είναι οι ακόλουθες (Βαρβαρέσος 2000, σελ.73):

- I. Τουρισμός Ανάπαυσης
- II. Ιαματικός – Θεραπευτικός Τουρισμός
- III. Τουρισμός «Υγιεινής και Φυσικής Διαβίωσης»
- IV. Τουρισμός Θαλασσοθεραπείας
- V. Τουρισμός για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες

1.6 Είδη του Τουρισμού

Η ταξινόμηση του τουρισμού σε διάφορους τύπους, δεν προέρχεται μόνο από την ύπαρξη κινήτρων για ταξίδια που μπορεί να έχουν τα άτομα. Επιχειρώντας, σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, να ταξινομήσουμε διαφορετικά τον τουρισμό, μπορούμε να βασισθούμε στην υιοθέτηση των ακόλουθων κριτηρίων (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 73-74):

1) Σύμφωνα με το μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιείται

- I. Αεροπορικός Τουρισμός
- II. Σιδηροδρομικός Τουρισμός
- III. Ατμοπλοϊκός Τουρισμός
- IV. Αυτοκινητικός Τουρισμός
- V. Ιπποτουρισμός
- VI. Περιπατικός Τουρισμός
- VII. Παραποτάμιος Τουρισμός
- VIII. Ποδηλατικός Τουρισμός κλπ.

2) Σύμφωνα με τον τόπο προορισμού

Η κατηγορία αυτή του τουρισμού, οριοθετείται, τόσο χωρικά όσο και χρονικά, στον τόπο παραγωγής της συγκεκριμένης τουριστικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια διακρίνουμε τις ακόλουθες κατηγορίες (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 74):

- I. Παραθαλάσσιος Τουρισμός
- II. Παραλίμνιος Τουρισμός
- III. Ορεινός Τουρισμός
- IV. Τουρισμός Υπαίθρου
- V. Τουρισμός Πόλεων
- VI. Εσωτερικός ή Ημεδαπός Τουρισμός

Αυτή η κατηγορία των τουριστών αφορά τους κατοίκους μιας χώρας, οι μετακινήσεις των οποίων περιορίζονται εντός των φυσικών της ορίων. Ειδικότερα, ως εσωτερικό τουρισμό θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε "κάθε πρόσκαιρον μετακίνησιν ημεδαπών από του τόπου της μονίμου κατοικίας των προς ένα άλλον, εντός πάντοτε των ορίων του εθνικού χώρου, με σκοπόν την

ψυχαγωγίαν εκλαμβανομένην υπό την ευρείαν έννοιαν ή άλλην ενασχόλησιν, οπωσδήποτε μη αμιγούς κερδοσκοπικού χαρακτήρος ως και το σύνολον των δραστηριοτήτων αι οποίαι τίθενται εις λειτουργίαν δια την ικανοποίησιν των αναγκών των ούτω μετακινούμενων (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου 1975, σελ. 74).

VII. Διεθνής ή Αλλοδαπός Τουρισμός

Ο διεθνής τουρισμός αφορά εκείνα τα άτομα – τουρίστες, οι οποίοι διαμένουν σε μια χώρα και μετακινούνται σε μια άλλη. Η μετακίνηση αυτή αφορά, ένα συγκεκριμένο και συνήθως περιορισμένο χρονικά, διάστημα, με απώτερο σκοπό την ικανοποίηση βαθύτερων αναγκών και επιθυμιών των επισκεπτών (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 74).

3) Σύμφωνα με το μέγεθος της ομάδος των ατόμων

I. Μαζικός Τουρισμός

Η κατηγορία αυτή του τουρισμού, χαρακτηρίζεται από την ομαδική συμμετοχή των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας. Ο χαρακτήρας της μορφής του μαζικού τουρισμού οφείλεται τόσο στον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού, όσο και στον επιλεγμένο τόπο διακοπών. Ο μαζικός τουρισμός μαζί με τις χωρικές και χρονικές συγκεντρώσεις ερμηνεύουν το σύγχρονο τουριστικό φαινόμενο (Βαρβαρέσος 2000, σελ.74).

Στην Ελλάδα, ο μαζικός τουρισμός, αποτελεί το σημαντικότερο ποσοτικά τμήμα της αγοράς (60% της συνολικής αγοράς), ενώ προβλέπεται ότι θα αποτελέσει, ανεξάρτητα από κάποιον πιθανό επανασχεδιασμό της τουριστικής μας πολιτικής, το σπουδαιότερο κομμάτι της αγοράς και στο

απώτερο μέλλον. Το ελληνικό τουριστικό προϊόν είναι βαθύτατα εξαρτημένο από τους Tour Operators, με την διαπραγματευτική θέση των Ελλήνων ιδιοκτητών τουριστικών επιχειρήσεων (κυρίως ξενοδόχοι) να εξασθενεί, παρά το γεγονός ότι η τιμή του αεροπορικού εισιτηρίου κι όχι του ξενοδοχείου, αποτελεί το μεγαλύτερο κομμάτι του συνολικού τουριστικού πακέτου (Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών (τόμος 2^{ος}) 1975, σελ.81).

II. Ατομικός Τουρισμός

Ο ατομικός τουρισμός, χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη και ατομική οργάνωση του ταξιδιού. Αντιτίθεται στο μαζικό τουρισμό και ερμηνεύεται από τον τύπο του τουρισμού και το προφίλ του τόπου υποδοχής (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 74).

Το τμήμα αυτό της αγοράς είναι πάρα πολύ μικρό στην Ελλάδα, και μάλιστα έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με στατιστικές μετρήσεις. Αναμφίβολα όμως αποτελεί μιας στρατηγικής σημασίας αγορά για την Ελλάδα, καθότι θεωρείται από τα πλέον κερδοφόρα τμήματα της συνολικής τουριστικής αγοράς. Επιχειρώντας μια τμηματοποίηση της αγοράς του ατομικού τουρισμού, θα παρατηρήσουμε ότι διακρίνεται σε δύο υποκατηγορίες: στους τουρίστες υψηλού εισοδήματος με τις αντίστοιχες απαιτήσεις, και στους λεγόμενους περιηγητικούς τουρίστες που ενδιαφέρονται περισσότερο για την εμπειρία της χώρας και λιγότερο για τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Στην Ελλάδα, το τμήμα των περιηγητικών τουριστών είναι εκείνο που μπορεί να αναπτυχθεί περισσότερο, δεδομένου ότι η χώρα μας με την ποικιλία του τοπίου και των παραστάσεων που διαθέτει, αποτελεί έναν ιδανικό

προορισμό για αυτού του είδους τον τουρισμό (Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών (τόμος 2^{ος})1975, σελ.83).

Προτού προχωρήσουμε περαιτέρω στην ανάλυσή μας, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε, αναφορικά με την διάκριση μαζικού και ατομικού τουρισμού, ότι δεν θα πρέπει να επέρχεται σύγχυση σχετικά με την οργάνωση του ταξιδιού, δηλαδή την παρέμβαση ενός Tour Operator ή ενός γραφείου ταξιδίων ή την ανυπαρξία παρέμβασης από αυτούς. Δηλαδή μπορούμε να έχουμε έναν ατομικό «οργανωμένο τουρισμό», το οποίο σημαίνει ότι ο τουρίστας απευθύνεται σε ένα γραφείο ταξιδίων και ζητά την οργάνωση ενός ταξιδιού ή ενός "package tour"(Βαρβαρέσος 2000, σελ. 74-75).

4) Σύμφωνα με την διάρκεια

- I. Τουρισμός Παραμονής
- II. Περιαστικός Τουρισμός
- III. Τουρισμός Weekend

5) Σύμφωνα με το τουριστικό κατάλυμα

- I. Τουρισμός Ξενοδοχείου
- II. Τουρισμός Πανδοχείου
- III. Τουρισμός Μπάγκαλου και Διαμερισμάτων
- IV. Τουρισμός Κάμπινγκ
- V. Τουρισμός Δεύτερης Κατοικίας
- VI. Τουρισμός σε Οργανωμένα Τουριστικά Χωριά (clubs)
- VII. Τουρισμός Ενοικιαζόμενων Δωματίων

VIII. Τουρισμός σε Γιοτ ή Κρουαζιερόπλοιο κλπ.

6) Σύμφωνα με την ηλικία

I. Τουρισμός Νέων

II. Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας

7) Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό των διακοπών

I. Τουρισμός Πολυτελείας

II. Κοινωνικός Τουρισμός κλπ.

8) Σύμφωνα με τις οικονομικές επιπτώσεις

Ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα διπλής κατεύθυνσεως. Σε μια χώρα μπαίνουν ξένοι τουρίστες, αλλά ταυτόχρονα, εξέρχονται ντόπιοι κάτοικοι στο εξωτερικό. Μέσω αυτής της κινήσεως, έχουμε εισαγωγή και εξαγωγή τουριστικού συναλλάγματος. Δημιουργείται δηλαδή ένα είδος ισοζυγίου πληρωμών, το τουριστικό ισοζύγιο. Όταν το ισοζύγιο των τουριστικών συναλλαγών είναι ενεργητικό, τότε ο τουρισμός είναι ενεργητικός, ενώ όταν το ισοζύγιο είναι παθητικό, ο τουρισμός είναι παθητικός (Κουτρούμπης 1980 σελ. 23).

1.7 Επιδράσεις του Τουρισμού

Η ανάπτυξη του τουρισμού σε ένα κράτος συνοδεύεται, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, από διαρθρωτικές αλλαγές σε διάφορους τομείς, αλλά κυρίως σε οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτισμικό επίπεδο. Στην

έρευνα αυτή θα γίνει αναφορά σε καθένα από τους ανωτέρω τομείς που τονίζονται, υιοθετώντας όμως κυρίως θεωρητικό χαρακτήρα.

1.7.1 Επιδράσεις του Τουρισμού στην Οικονομία

Οι κυριότερες οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού, επικεντρώνονται στους εξής τέσσερις τομείς (Lickorish - Jenkins 1999, σελ.65-66):

I. Στα κέρδη από το ξένο συνάλλαγμα

Τα κέρδη από το ξένο συνάλλαγμα, προέρχονται από την είσπραξη μη εγχώριου νομίσματος και είναι το αποτέλεσμα της παροχής αγαθών και υπηρεσιών σε αλλοδαπούς τουρίστες. Για την διευκόλυνση της μελέτης των κερδών αυτών, γίνεται μια διάκριση μεταξύ των «σκληρών» και των «μαλακών» νομισμάτων. Τα «σκληρά» νομίσματα είναι εκείνα τα οποία ανταλλάσσονται διεθνώς, χωρίς κανένα περιορισμό και γίνονται άμεσα αποδεκτά στις ανά τον κόσμο οικονομίες. Τέτοια νομίσματα είναι το δολάριο των Η.Π.Α., το ιαπωνικό γιέν κλπ. Αντιθέτως, τα «μαλακά» νομίσματα είναι αυτά τα οποία αντιμετωπίζουν πλήθος περιορισμών, έτσι ώστε να γίνουν αποδεκτά και σε κράτη πέραν εκείνου στο οποίο ανήκουν. Το ινδικό rupee ή το ταϊλανδέζικο baht είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων περιπτώσεων.

Η πλειοψηφία των κυβερνήσεων των αναπτυσσόμενων χωρών ενθαρρύνει τον διεθνή τουρισμό, για τον λόγο ότι οι τουρίστες που συμμετέχουν σε αυτόν, προέρχονται από κράτη με «σκληρά» νομίσματα. Τα κέρδη που προκύπτουν, επιτρέπουν σε αυτές τις κυβερνήσεις να χρηματοδοτήσουν ένα μεγάλο τμήμα

των αναπτυξιακών τους προσπαθειών. Οι εκτιμήσεις των κερδών από τον διεθνή τουρισμό, προέρχονται συνήθως από δειγματοληπτικές επισκοπήσεις των τουριστικών εξόδων της χώρας και τα οποία έξοδα επιστρέφονται στην χώρα μέσω δραστηριοτήτων σχετιζόμενες με τον τουρισμό όπως είναι οι αερομεταφορές και οι τράπεζες. Οι υπολογισμοί αυτοί εμφανίζονται στο ισοζύγιο τουριστικών συναλλαγών² (Lickorish - Jenkins 1999 σελ. 66).

Ο υπολογισμός της καθαρής επίδρασης της τουριστικής δραστηριότητας στην οικονομία, μέσω των συναλλαγματικών εισπράξεων – κερδών, εμφανίζει αρκετές πιθανότητες υπολογισμού. Η πλέον δημοφιλής τεχνική που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση των επιδράσεων του τουρισμού, είναι ο μηχανισμός του πολλαπλασιαστή, ενώ μια διαφορετική προσέγγιση δύναται να γίνει με την χρήση του πίνακα εισροών – εκροών.

Ο πολλαπλασιαστής χρησιμοποιείται για να εκτιμήσουμε τις επιδράσεις των τουριστικών εξόδων στην οικονομία. Γίνεται σαφές ότι τα αρχικά έξοδα των τουριστών θα δώσουν ώθηση στην εσωτερική ζήτηση για την ικανοποίηση των αναγκών των επισκεπτών. Επιπρόσθετα πολλά από αυτά τα έξοδα θα «φιλτραριστούν» μέσω της οικονομίας, ώστε να αυξήσουν ακόμη περισσότερο τα έμμεσα έξοδα και τις εκροές. Οι τρεις αυτές σχέσεις, αντανακλούν το γεγονός ότι ο τουρισμός θεωρείται και είναι μια πολυμορφική δραστηριότητα (Lickorish - Jenkins 1999, σελ. 66).

² Εάν απομονώσουμε στο ισοζύγιο πληρωμών την τουριστική δραστηριότητα, οδηγούμαστε στη σύνθεση του τουριστικού ισοζυγίου, που απεικονίζει τη διαφορά ανάμεσα στις τουριστικές εισπράξεις και στις τουριστικές δαπάνες. (Στέλιος Βαρβαρέσος, Τουρισμός 2000)

Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός πολλαπλασιαστών που χρησιμοποιείται συχνά και καθένας εξ' αυτών έχει τη δική του ξεχωριστή σημασία. Εντούτοις είναι πιθανό να προκληθεί σύγχυση και να γεννηθούν παραπλανητικά συμπεράσματα, εάν οι πολλαπλασιαστές αυτοί χρησιμοποιηθούν ή ερμηνευτούν λανθασμένα. Οι κυριότεροι τύποι πολλαπλασιαστών είναι οι ακόλουθοι (Cooper 1999, σελ. 134):

- Πολλαπλασιαστής Συναλλαγών: Μετράει το ποσό των πρόσθετων εσόδων που δημιουργείται σε μια οικονομία, ως αποτέλεσμα της αύξησης των τουριστικών εξόδων.
- Πολλαπλασιαστής Απόδοσης: Μετράει το ποσό της πρόσθετης απόδοσης/προϊόντος που παράγεται σε μια οικονομία, ως αποτέλεσμα της αύξησης των εξόδων των τουριστών.
- Πολλαπλασιαστής Εισοδήματος: Μετράει το πρόσθετο εισόδημα (ημερομίσθιο, μισθό, ενοίκιο, επιτόκιο και κέρδη) που προκύπτει στην οικονομία από την αύξηση των τουριστικών εξόδων. Το εισόδημα αυτής της μορφής μπορεί να μετρηθεί είτε ως «εθνικό εισόδημα», είτε ως «διαθέσιμο εισόδημα».
- Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης: Μετράει είτε το συνολικό ποσό της απασχόλησης που παράγεται από μια πρόσθετη μονάδα τουριστικού εξόδου, είτε τον λόγο της συνολικής απασχόλησης που προέρχεται από το ίδιο μέγεθος εξόδων προς την άμεση απασχόληση.
- Πολλαπλασιαστής των Κρατικών Εσόδων: Μετράει την επίδραση στα κρατικά έσοδα, η οποία προέρχεται από όλες τις πηγές που σχετίζονται με την αύξηση των τουριστικών εξόδων.

II. Στην αύξηση των κρατικών εσόδων

Οι παροχές που λαμβάνει το κράτος από τον τουριστικό τομέα, έχουν είτε άμεσο είτε έμμεσο χαρακτήρα. Η άμεση συνεισφορά προκύπτει από την μετατροπή των φόρων σε έσοδα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των ατομικών και εταιρικών εσόδων, που παράγονται από την τουριστική απασχόληση. Από την άλλη πλευρά, η έμμεση συνεισφορά του εισοδήματος, αποτελείται κυρίως από μια πλειάδα φόρων και δασμών που επιβάλλονται σε αγαθά και υπηρεσίες και τα οποία προμηθεύονται οι τουρίστες. Η δυνατότητα όμως ενός κράτους να δημιουργεί έσοδα από την άμεση φορολογία σε ατομικά και εταιρικά εισοδήματα, δεν θα πρέπει να διακρίνεται από τάσεις υπερβολής. Η σύσταση αυτή γίνεται καθότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, τα υψηλά επίπεδα φορολογίας αποτελούν αντικίνητρο για την διεξαγωγή των όποιων επενδυτικών σχεδίων.

Για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων, υιοθετούνται πολιτικές από το κράτος, ανάλογα με το πόσο σημαντικός ή όχι είναι ο τομέας του τουρισμού στην οικονομία μιας χώρας. Οποιαδήποτε πολιτική όμως και να χρησιμοποιηθεί στον τομέα της άμεσης φορολογίας, η αύξηση των εσόδων μπορεί να προέλθει και διαμέσου των έμμεσων φόρων. Οι έμμεσοι φόροι επιβάλλονται στα αγαθά και τις υπηρεσίες που καταναλώνουν οι τουρίστες (φόρος στη διανυκτέρευση, δασμοί αεροδρομίου) και αποτελούν ένα εργαλείο είσπραξης για την μεγέθυνση των εσόδων.

Εκτός όμως από τους άμεσους και τους έμμεσους φόρους, το κράτος διαθέτει και έναν ακόμη τρόπο επίτευξης του στόχου του που είναι η αύξηση των

εσόδων. Ο τρόπος αυτός είναι η επιβολή φορολογίας, από την πλευρά της κυβέρνησης, για τις υπηρεσίες που παρέχει. Οι υπηρεσίες αυτές, περιλαμβάνουν τομείς όπως είναι οι τηλεπικοινωνίες, η περίθαλψη και η αστυνόμευση. Πρόκειται για ένα είδος «κρυμμένων» επενδύσεων, τις οποίες τα άτομα αδυνατούν να αντιληφθούν. Το κράτος κατέχει υποστηρικτικό ρόλο στην περίπτωση αυτή, ενώ μέσω των υπηρεσιών που παρέχονται ενισχύεται και προωθείται ο τουρισμός της χώρας (Lickorish - Jenkins 1999, σελ. 68-70).

III. Στην αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων

Σχετικά με την τρίτη αυτή οικονομική επίδραση του τουρισμού, υπάρχουν πολλές και διαφορετικές απόψεις που διατυπώνονται, για την επιλογή της καλύτερης μεθόδου μέτρησης των επιδράσεων. Οι δυσκολίες εντοπίζονται στην εξεύρεση ενός μηχανισμού υπολογισμού της απασχόλησης, για τον λόγο ότι ο τουρισμός χαρακτηρίζεται ως μια πολυ – τμηματική δραστηριότητα. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η απασχόληση κάνει την εμφάνισή της ως μέγεθος σε πολλές ανεπίσημες δραστηριότητες (π.χ. αγροτική ενασχόληση), είναι δύσκολο να υπολογισθεί ο αριθμός των ατόμων που εργάζονται και κατ' επέκταση ο αριθμός όσων εμπλέκονται στον τουρισμό.

Η απασχόληση που παράγεται από τον τουρισμό, διακρίνεται σε δυο κατηγορίες: την άμεση απασχόληση και την έμμεση απασχόληση. Η άμεση απασχόληση ορίζεται ως εκείνη η ενασχόληση η οποία δημιουργείται αποκλειστικά από την ανάγκη για εξυπηρέτηση και παροχή οποιασδήποτε βοήθειας προς τους επισκέπτες. Εντούτοις ο τουρισμός, ως δραστηριότητα, χρειάζεται και την συνεισφορά εργαζομένων από άλλους τομείς της

οικονομίας, προκειμένου να παρέχει όσο το δυνατόν υψηλότερης ποιότητας υπηρεσίες, ειδικά σε περιόδους κρίσεως. Αυτή η συμμετοχή από άλλους κλάδους ορίζεται ως έμμεση απασχόληση. Αναφορικά με την επίδραση της τουριστικής δραστηριότητας στο εισόδημα των ατόμων, αυτή περιγράφεται ανωτέρω μέσω του πολλαπλασιαστή του εισοδήματος (Lickorish - Jenkins 1999, σελ. 70-71,73-74).

IV. Στην τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης

Οι θετικές επιδράσεις του τουρισμού σε περιφερειακό επίπεδο, είναι ένα από τα σημαντικότερα και ελκυστικότερα τμήματα, στον σχεδιασμό ενός πλάνου οικονομικής ανάπτυξης. Οι ελάχιστες εναλλακτικές δυνατότητες ανάπτυξης, που μπορούν να χαρακτηρίζουν μια τοποθεσία, αποτελούν την κυριότερη αιτία για την προώθηση της περιφερειακής οικονομικής τουριστικής δραστηριότητας και ίσως και την μοναδική ρεαλιστική λύση για την παροχή βοήθειας στα χαμηλά, αγροτικά κυρίως, εισοδήματα. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι κυβερνήσεις προσανατολίζονται στο πώς να δημιουργήσουν και να αυξήσουν τα αγροτικά εισοδήματα, μιας και σε αυτές τις περιοχές κατοικούν οι πλέον χαμηλόμισθες κοινωνικές ομάδες. Εάν ο τουρισμός μπορεί να ευδοκιμήσει, με την συνεισφορά των φυσικών πόρων και των κλιματολογικών συνθηκών, τότε η τουριστική δραστηριότητα θα αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για την επίλυση και άλλων εθνικών ζητημάτων ανάπτυξης, με ελάχιστο κόστος (Lickorish - Jenkins 1999, σελ.74-75).

Κλείνοντας το τμήμα αυτό της ανάλυσης, θα ήταν χρήσιμο να επισημάνουμε δυο στοιχεία. Το πρώτο ζήτημα, είναι οι οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού

και που αυτές κυμαίνονται. Ειδικότερα, οι επιδράσεις στο ξένο συνάλλαγμα και στα έσοδα του κράτους, έχουν μακροοικονομικό ή εθνικό χαρακτήρα, ενώ από την άλλη πλευρά, η επίδραση στην απασχόληση, στα εισοδήματα και στην περιφερειακή ανάπτυξη πραγματοποιούνται σε τοπικό ή περιφερειακό περιβάλλον.

Το δεύτερο ζήτημα έχει να κάνει με την επισήμανση, ότι οι ανωτέρω επιδράσεις του τουρισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους, αλλά για την καλύτερη και διεξοδικότερη ανάλυση της μελέτης μας, κρίθηκε χρήσιμο να διαχωριστούν (Lickorish - Jenkins 1999, σελ. 63).

1.7.2 Επιδράσεις του Τουρισμού στην Κοινωνία

Οι αναλύσεις των κοινωνικών επιδράσεων του τουρισμού φαίνεται να είναι ουσιαστικά υποτιμημένες ή καθ' όλα παραμελημένες, για τον λόγο ότι το κύριο βάρος των αναλύσεων αφορά τις οικονομικές επιδράσεις. Ωστόσο, η κοινωνική ανάλυση, σχετίζεται άμεσα με την οικονομική ανάλυση, δεδομένης της ετερογένειας και της πολυσυνθετότητας που χαρακτηρίζει το τουριστικό φαινόμενο. Επομένως, η ανάλυση των κοινωνικών επιδράσεων του τουρισμού αποδεικνύεται πολυδιάστατη, καθώς ο σύγχρονος τουρισμός, απόρροια της εκβιομηχάνισης, της αστικοποίησης και της οικονομίας υπηρεσιών, επιβάλλεται ως μια πρόσθετη μεταβλητή του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος, με όλα τα αποτελέσματα που αυτό συνεπάγεται. Αυτό μπορεί να είναι η κατάληξη μιας σειράς παραγόντων, πολιτικού, ιδεολογικού και ιστορικού χαρακτήρα, λαμβάνοντας παράλληλα υπ' όψιν και

την κοινωνικο-οικονομική δομή των χωρών υποδοχής (Βαρβαρέσος 2000, σελ.225).

Οι κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού, θα πρέπει να μελετηθούν σε σχέση με τις κοινωνικές μεταβολές και όχι σε σχέση με την κοινωνική εξέλιξη. Οι κοινωνικές μεταβολές αφορούν κυρίως το σύνολο των αλλαγών που επιτελούνται σε μια κοινωνία κατά το διάστημα μιας μεγάλης χρονικής περιόδου, ενώ η κοινωνική εξέλιξη αφορά τις αλλαγές που παρατηρούνται και διαπιστώνονται σε μικρότερες χρονικές περιόδους. Οι κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού έχουν διπλή κατεύθυνση. Δεν περιορίζονται μόνο στις κοινωνικές αλλαγές που επιτελούνται στο εσωτερικό της χώρας (αλλαγή των κοινωνικών δομών, αλλαγή συμπεριφοράς του τοπικού πληθυσμού κλπ.) αλλά ταυτόχρονα συναντώνται στα κοινωνικά μοντέλα που υιοθετούν οι τουρίστες, καθώς και στις προσωπικές τους αξίες (προσαρμογή σε διαφορετικούς τρόπους ζωής, ευκαιρία για την δημιουργία έντονων συγκινησιακών καταστάσεων κλπ.) (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 226).

Η συνάντηση ανάμεσα στον τουρίστα και τον ντόπιο κάτοικο, σε ένα σύνθετο και γρήγορα μεταβαλλόμενο κόσμο χαρακτηρίζεται ως επιφανειακή και σύντομη, ενώ παράλληλα προκαλεί μεγάλες αλλαγές στις κοινωνικές δομές. Οι επιτελούμενες μεταβολές μπορεί να ταξινομηθούν στις τρεις ακόλουθες μεγάλες κατηγορίες (Βαρβαρέσος 2000, σελ.233-234):

- 1) Μεταβολές στις κοινωνικές δομές
- 2) Μεταβολές στη στάση και τη συμπεριφορά του τοπικού πληθυσμού
- 3) Μεταβολές στην κλίμακα των τοπικών αξιών

Η τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου βοηθάει στη δημιουργία νέων επαγγελματιών, καθώς και στην αναδιάρθρωση του επαγγελματικού πλαισίου, των εισοδημάτων, της εκπαίδευσης, της δημιουργίας έργων κοινωνικού προσανατολισμού (σχολεία, νοσοκομεία κλπ.). Ταυτόχρονα όμως, προκαλεί και μια σειρά από αμφισβητήσεις και επαναπροσδιορισμούς, όσον αφορά τα κοινωνικά δρώμενα της περιοχής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Συμπεριφορά του πληθυσμού υποδοχής έναντι των διεθνών τουριστών
(φιλική διάθεση) (1983 – 1997)

Έτη	Πολύ καλά	Καλά	Μέτρια/Άσχημα	Χωρίς Απάντηση
1983	65,0	28,2	1,9	4,9
1984	75,8	17,6	4,4	2,2
1985	62,9	31,9	2,8	2,4
1986	66,7	27,5	4,6	1,2
1987	57,9	35,4	4,6	2,1
1988	58,3	32,9	5,4	3,4
1989	61,7	34,8	2,2	1,3
1990	52,5	44,6	2,9	0,0
1991	61,5	37,5	1,0	0,0
1992	56,6	39,5	3,1	0,8
1993	59,2	38,3	2,5	0,0
1994				
1995				
1996	49,6	43,6	4,3	2,5
1997	49,3	36,4	11,4	2,9

Πηγή: Διευθύνσεις Τουρισμού Εξωτερικού Αυστρίας

Από τον πίνακα 4 όπου απεικονίζονται τα αποτελέσματα μιας έρευνας που διεξάγει η ΔΙ.Τ.ΕΞ. Αυστρίας στα κυριότερα γραφεία ταξιδιών της χώρας αυτής, διαπιστώνεται ότι η συμπεριφορά του πληθυσμού υποδοχής των τουριστικών περιοχών της Ελλάδος έναντι των διεθνών τουριστών μεταβάλλεται αρνητικά κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1983-1997. Έτσι ενώ το 1984 το 75,8% των γραφείων ταξιδιών χαρακτήριζε πολύ καλή τη συμπεριφορά των Ελλήνων προς τους διεθνείς τουρίστες, το 1997 το

αντίστοιχο ποσοστό περιορίζεται μόλις στο 49,3%. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει εύγλωττα το μέγεθος των επιτελούμενων μεταβολών στη στάση του τοπικού πληθυσμού, έναντι του μαζικού τουρισμού (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 233-234).

1.7.3 Επιδράσεις του Τουρισμού στο Περιβάλλον

Η ταχύτατη ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, ενεργοποιημένη από την τουριστική «έκρηξη» της δεκαετίας του 1970, είχε σημαντικές επιδράσεις στο περιβάλλον. Το περιβάλλον αντιπροσωπεύει τον κυριότερο ίσως παράγοντα για τον τουρισμό και επομένως η διατήρηση ενός «υγιούς περιβάλλοντος» να αποτελεί στη σημερινή εποχή, την σημαντικότερη μεταβλητή για μια τουριστική ανάπτυξη. Αντίθετα, η υποβάθμιση και η καταστροφή του περιβάλλοντος, οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια, στην παρακμή της τουριστικής δραστηριότητας. Η οικονομική υγεία του τουρισμού στηρίζεται κατεξοχήν στην οικολογική του υγεία. Όμως, εάν η τουριστική ανάπτυξη έχει ανάγκη από την ύπαρξη ενός ποιοτικού περιβάλλοντος, η ποιότητα αυτή απειλείται από τη μη σχεδιασμένη και συχνά υπέρμετρη τουριστική ανάπτυξη. Το περιβάλλον μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα αγαθό το οποίο προσφέρεται σε περιορισμένες ποσότητες, είναι φθαρτό και θεωρητικά είναι δύσκολο να ανασυντεθεί. Αντίθετα, ο τουρισμός, ο οποίος το καταναλώνει, αντιπροσωπεύει μια δυναμική δραστηριότητα που αναπτύσσεται συνεχώς.

Στο πλαίσιο των παραπάνω συσχετισμών τουρισμού και περιβάλλοντος και της σχέσης εξάρτησης που διαμορφώνεται (του πρώτου από το δεύτερο), τίθεται το ερώτημα: «Ο τουρισμός καταστρέφει τον τουρισμό;». Το ερώτημα αυτό δείχνει να απεικονίζει ένα φαινόμενο κυκλικού χαρακτήρα. Η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα της ζώνης υποδοχής των τουριστών ενεργοποιεί την άφιξη του μαζικού τουρισμού, ο οποίος με τη σειρά του προκαλεί υποβάθμιση και αλλοίωση του περιβάλλοντος (κορεσμένες τουριστικές ζώνες, φθορά τουριστικών εγκαταστάσεων, ρύπανση κλπ.). Η συνέπεια αυτής της κατάστασης που διαμορφώνεται είναι η μελλοντική μείωση των τουριστικών ροών. Το φαινόμενο αυτό τείνει να αναπαραχθεί μελλοντικά σε όλες σχεδόν τις ζώνες υποδοχής των τουριστών, ενώ παράλληλα γίνεται περισσότερο έντονο και πιεστικό από την αυξανόμενη αστικοποίηση των ζωνών αυτών (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 239-241).

Επιδιώκοντας μια όσο το δυνατόν περισσότερο εμπειριστατωμένη ανάλυση στη μελέτη μας, θα επιδιώξουμε να καταγράψουμε τις επιπτώσεις των σημαντικότερων μεταβλητών της τουριστικής δραστηριότητας.

Οι μεταβλητές αυτές, είναι οι ακόλουθες:

- Η τουριστική μετακίνηση. Η αύξηση των αερομεταφορών στις χώρες προορισμού συνοδεύεται από ατμοσφαιρική και ακουστική ρύπανση, καταστροφή της χλωρίδας και της πανίδας, αλλοίωση του φυσικού τοπίου κλπ. Επίσης οι μεγάλοι οδικοί άξονες εμποδίζουν το πέρασμα των ζώων, καταστρέφουν την πανίδα ενώ ο θόρυβος των αυτοκινήτων προκαλεί την απομάκρυνση διαφόρων ειδών ζώων. Ταυτόχρονα, θα

μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι συχνά οι περιβάλλοντες χώροι των οδικών αξόνων γίνονται τόποι απόθεσης σκουπιδιών. Τέλος, η αλλαγή των μικροκλιμάτων που οφείλονται στην υπερβολική κίνηση των αυτοκινήτων κατά την περίοδο αιχμής επηρεάζει συχνά την γεωργική παραγωγή (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 248-249).

- Τα τουριστικά καταλύματα: Η παραθεριστική κατοικία, τα ξενοδοχεία και τα κάμπινγκ, είναι οι τρεις τύποι των τουριστικών καταλυμάτων που επιφέρουν μια σειρά από αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η παραθεριστική κατοικία προκαλεί τον κατακερματισμό του εδάφους σε μικρά τεμάχια, ενώ επίσης συμβάλει και στην υιοθέτηση αρχιτεκτονικών σχεδίων ξένων προς την τοπική αρχιτεκτονική, αλλοιώνοντας την φυσιογνωμία του τόπου. Τα ξενοδοχεία προκαλούν υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της κακής ενσωμάτωσης των ογκωδών και μοντέρνων κατασκευών στο φυσικό περιβάλλον, ενώ επίσης η απουσία εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού έχει ως αποτέλεσμα τη ρύπανση της θάλασσας από την ρίψη υγρών αποβλήτων. Τέλος η ανάπτυξη του κάμπινγκ δημιουργεί αρκετά προβλήματα κατά την περίοδο αιχμής, όπου η συγκέντρωση των κατασκηνωτών πολλαπλασιάζει τον αριθμό των τεντών και των τροχοβιλών αλλοιώνοντας το φυσικό περιβάλλον (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 250).
- Οι δραστηριότητες της αναψυχής: Μια από τις δραστηριότητες αναψυχής που πραγματοποιούν οι τουρίστες είναι το ψάρεμα, και ιδιαίτερα το υποβρύχιο ψάρεμα, το οποίο οδηγεί στην εξαφάνιση ορισμένα είδη ψαριών. Επίσης η συγκομιδή φρούτων χωρίς την άδεια

των καλλιεργητών, δημιουργεί αισθήματα απόρριψης στον τοπικό πληθυσμό έναντι των τουριστών (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 250-251).

- Οι μαρίνες: Η κατασκευή μιας μαρίνας προϋποθέτει την κατανάλωση ενός τμήματος μιας παραθαλάσσιας ζώνης. Στις περιπτώσεις των μαρίνων διακρίνουμε τρία είδη ρύπανσης (Βαρβαρέσος 2000, σελ.251):
 - Την οργανική και βακτηριδιακή ρύπανση
 - Την χημική ρύπανση (καθαρισμός πλοίων, οικιακά απόβλητα)
 - Τη ρύπανση από τη χρήση καυσίμων

1.7.4 Επιδράσεις του Τουρισμού στον Πολιτισμό

Οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις που έχουν γίνει κατά καιρούς, και οι οποίες περιλαμβάνουν κυρίως θεωρητικό, αλλά και εμπειρικό χαρακτήρα, εντοπίζουν τις ακόλουθες επιδράσεις του τουρισμού στα πολιτιστικά δρώμενα (Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης - Λύτρας 1998, σελ. 295-297):

- I. Μετατροπή του πολιτισμού σε εμπόρευμα: Η τουριστική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινότητας, οδήγησε στη αξιοποίηση πολιτιστικών δεδομένων αιώνων, τα οποία πλέον αποτελούν μέρος των τουριστικών πακέτων. Χωρίς να παραγνωρίζεται η πολιτιστική δραστηριότητά τους, η όλη οικονομική σημασία για τα τουριστικά γραφεία και τις κρατικές υπηρεσίες παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Οι τουριστικές επιχειρήσεις εμπλουτίζουν τα προγράμματά τους, οι κρατικές υπηρεσίες καρπώνονται τα οικονομικά οφέλη και οι τουρίστες – καταναλωτές πληρώνουν το τίμημα. Η

εμπορευματοποίηση αυτή που αυξάνεται διαρκώς, πιστοποιεί και τις παντός είδους επεμβάσεις των τουριστικών παραγόντων στα τουριστικά δρώμενα.

- II. Ευαισθητοποίηση των πολιτών: Η ευαισθητοποίηση επέρχεται μετά την εμφάνιση του τουρισμού σε μια περιοχή, καθώς η αίσθηση της σπουδαιότητας ενός χώρου ή μνημείου από επισκέπτες που έρχονται από χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά, δημιουργεί νέα κοινωνικά και ψυχολογικά δεδομένα για τους ντόπιους κατοίκους. Η κατάσταση αυτή μεταλλάσσεται σε πραγματική αγάπη καθώς, μέσω αυτών των πολιτιστικών δεδομένων αξιοποιείται και γίνεται γνωστή διεθνώς η περιοχή τους.
- III. Κρατική αξιοποίηση μνημείων και χώρων πολιτισμού: Στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, η αξιοποίηση των μνημείων και των χώρων, γίνεται έντονη και εμφανής από την στιγμή που οι αλλοδαποί επισκέπτες μιας περιοχής (μέσω των ταξιδιωτικών τους γραφείων) εκδηλώνουν εμπράκτως το πολιτιστικό τους ενδιαφέρον. Ενίσχυση των εθνικών πολιτιστικών πολιτικών παρέχεται, είτε μέσω του αρμόδιου κρατικού φορέα (υπουργείου) σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες (δήμοι και κοινότητες, αρχαιολογική υπηρεσία κλπ.), είτε από διεθνείς πρωτοβουλίες σε σχέση με τη διάσωση και διατήρηση της ανθρώπινης πολιτιστικής κληρονομιάς (Ευρωπαϊκή Ένωση, UNESCO).
- IV. Εθνικά ή διακρατικά πολιτιστικά προγράμματα: Κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου αιχμής κάθε περιοχής, οργανώνονται σημαντικές ή λιγότερο σημαντικές εκδηλώσεις από τις τοπικές αρχές, με θέματα

την ιστορία, την παράδοση και τη λαογραφία του τόπου σε αρκετά θέματα (χορός, τραγούδι, θέατρο κλπ.), τα οποία διατράνουν την πολιτιστική και ιστορική διαδρομή. Επίσης υπάρχουν ειδικά πολιτιστικά προγράμματα με κρατική επιδότηση ή με επιδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε γενικά θέματα πολιτισμού, όπως είναι οι ανακαινίσεις παραδοσιακών οικισμών, οι αναπαλαιώσεις αρχιτεκτονικών κτιρίων κλπ.

- V. Φθορές αρχαιολογικών, θρησκευτικών χώρων και μνημείων: Το φαινόμενο αυτό άρχισε να απασχολεί τον αναπτυσσόμενο τουριστικά κόσμο τα τελευταία είκοσι έτη, καθώς διαπιστώθηκε, ότι η μαζική και συνεχόμενη ροή επισκεπτών σε αυτά τα μνημεία και τους χώρους, προκαλεί ουσιώδεις καταστροφές. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ύπαρξη εκτεταμένων ελέγχων, καθώς και στην πιο ορθολογιστική διαχείριση των χώρων αυτών, ειδικότερα των περισσότερων ευαίσθητων στη φθορά. Παραδείγματα αποτελούν η τεχνολογική υποστήριξη της θερμοκρασίας και της υγρασίας, της δημιουργίας ειδικών χώρων προσπέλασης επισκεπτών κλπ. με στόχο την προστασία των χώρων αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

– ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1 Εισαγωγή – Έννοια Περιφερειακής Ανάπτυξης

Το περιφερειακό πρόβλημα εμφανίζεται από χώρα σε χώρα και από περιφέρεια σε περιφέρεια με διαφορετική μορφή και ένταση. Όλες οι περιφέρειες χαρακτηρίζονται από έναν μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό προβληματικότητας, που για να μπορέσει να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά, χρειάζεται να εφαρμοσθεί μια ανάλογη περιφερειακή πολιτική. Υπάρχουν αναπτυγμένες περιφέρειες που διακρίνονται από σοβαρά προβλήματα οργάνωσης του χώρου, προστασίας του περιβάλλοντος κλπ., καθώς επίσης και φθίνουσες περιφέρειες που έχουν ανάγκη ενίσχυσης της οικονομίας τους με νέες δυναμικές δραστηριότητες, αντιμετώπισης της αδυναμίας τους να αναπτυχθούν αυτοδύναμα λόγω ανεπάρκειας φυσικών πόρων κλπ. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να σημειωθεί, πως υπάρχουν περιφέρειες – κυρίως οι αναπτυσσόμενες – οι οποίες έχουν ανάγκη από την πραγματοποίηση διαρθρωτικών μεταβολών στην οικονομία τους, εκτέλεση έργων υποδομής και ανωδομής κλπ. (Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης - Λύτρας 1998, σελ. 233).

Το ενδιαφέρον των ερευνητών για τα προβλήματα της οικονομίας με χωρική κατάσταση, εμφανίζεται, ήδη από τον 18^ο αιώνα. Η δυσχερής όμως οικονομική κατάσταση των χωρών της Ευρώπης μετά τον Β' Παγκόσμιο

Πόλεμο, αλλά και η εκτεταμένη παρεμβατική δραστηριότητα του κράτους για την αντιμετώπισή της, οδήγησαν στη διαμόρφωση και εξατομίκευση του νέου αυτού κλάδου της Οικονομικής Επιστήμης, την Περιφερειακή Οικονομική ή Οικονομική του Χώρου. Η Περιφερειακή Οικονομική προσπαθεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο της άνισης οικονομικής επίδοσης των επιμέρους περιφερειών μιας χώρας, επιδιώκοντας παράλληλα να απαντήσει στο πλήθος των ερωτημάτων, που θέτει η άνιση αυτή επίδοση. Το 1971 ο Hoover, συνοψίζει όλα αυτά τα ερωτήματα, σε τρία μόνο, τα οποία διατυπώνει μέσω της εξής ερωτήσεως: «What is where, and why and so what?» (τι είναι πού, γιατί και συνεπώς τι;). Το πρώτο «τι» αναφέρεται στα είδη των οικονομικών δραστηριοτήτων που είναι εγκατεστημένες σε μια περιφέρεια. Το «πού» αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο είναι χωροθετημένες οι δραστηριότητες αυτές (π.χ. φαινόμενα γεινίασης, συγκέντρωσης ή διασποράς). Το «γιατί και συνεπώς τι» αναφέρεται στις ερμηνείες και στις λύσεις που είναι πιθανόν να αποδοθούν (Παπανίκος 2001, σελ. 6).

2.2 Τουριστική Ανάπτυξη: Έννοια και Σκοπός

Η οικονομική σημασία του τουρισμού και ο ρόλος που διαδραματίζει στην ανάπτυξη και στην πρόοδο των σύγχρονων κοινωνιών, έχει γίνει πλέον συνείδηση στις πολιτικές εξουσίες των χωρών. Τα κράτη καταβάλουν πολύ σοβαρές προσπάθειες, ώστε να αναπτύξουν αυτό τον σημαντικό κλάδο δραστηριότητάς της οικονομίας τους και μάλιστα όσο το δυνατόν δυναμικότερα και γρηγορότερα. Εκτός όμως από το κρατικό ενδιαφέρον, τα αναπτυξιακά προβλήματα του τουρισμού σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και

διεθνές επίπεδο, απασχολούν σοβαρά και ορισμένους διεθνείς οργανισμούς, όπως είναι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (Π.Ο.Τ.), η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) κλπ., ευαισθητοποιώντας ακόμη περισσότερο την κοινή γνώμη, η οποία δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για αυτά. Η συστηματική μελέτη των προβλημάτων της τουριστικής ανάπτυξης και η διεύρυνση των κανόνων και των αρχών που τη διέπουν, αποτελεί σήμερα μια επιτακτική αναγκαιότητα. Λαμβάνοντας μάλιστα υπ' όψιν και την έντονη εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου, η τάση αυτή θα γίνεται ολοένα και εντονότερη, μιας και θεωρείται βέβαιο, ότι οι πρόοδοι που σημειώνονται διεθνώς προς αυτή την κατεύθυνση θα οδηγήσουν σε μια ορθολογιστικότερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων.

Για να μπορέσουμε να αντιληφθούμε με μεγαλύτερη ευχέρεια, τα προβλήματα της τουριστικής ανάπτυξης καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης αυτών, κρίνεται σκόπιμο να δώσουμε έναν γενικό ορισμό της τουριστικής ανάπτυξης. Η τουριστική ανάπτυξη, με την πιο πλατειά έννοια του όρου, σημαίνει την ανοδική εξέλιξη του τουρισμού, ως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας μιας χώρας. Η τουριστική ανάπτυξη συντελείται με την πληρέστερη αξιοποίηση και ορθολογιστικότερη εκμετάλλευση των ανεπαρκών τουριστικών πόρων, με την αύξηση της τουριστικής παραγωγής και την ποιοτική βελτίωσή της, αλλά κυρίως με την προσαρμογή της στις ανάγκες ή στις επιθυμίες των τουριστών, δηλαδή στην τουριστική ζήτηση (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 100-101).

Εκτός από τα ανωτέρω, η τουριστική ανάπτυξη περιλαμβάνει χαρακτηριστικά, τα οποία από ποιοτικής απόψεως έχουν ιδιαίτερη σημασία. Η τουριστική ανάπτυξη συνδέεται άμεσα με διαρθρωτικές μεταβολές στην οικονομική δραστηριότητα του τουρισμού, αλλά παράλληλα σχετίζεται και με μια σειρά θεσμικών και οργανωτικών αλλαγών, οι οποίες πρέπει να τις συνοδεύουν ή και να προηγούνται, χρονικά, αυτών όταν και όπου κρίνεται αυτό σκόπιμο. Δηλαδή η τουριστική ανάπτυξη προϋποθέτει μεταβολές διαρθρωτικής φύσεως στην παραγωγή τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, καθώς επίσης σημαντικές αλλαγές και βελτιώσεις των θεσμών που αφορούν στην οργάνωση και λειτουργία της τουριστικής παραγωγής (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 102).

Η ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας, επιτυγχάνεται συνήθως μεσοχρόνια ή μακροχρόνια ανάλογα με την αύξηση της παραγωγικής δυνατότητάς της. Βραχυχρόνια, μπορούν να επιτευχθούν, υπό προϋποθέσεις, βελτιώσεις, οι οποίες σχετίζονται με την ποσότητα του τουριστικού προϊόντος που παράγεται και με την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών των ντόπιων ή των ξένων. Σε καμία όμως περίπτωση δεν πρέπει να μεταβληθούν οι ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία. Οι οποιοσδήποτε βελτιώσεις προς αυτή την κατεύθυνση, δεν έχουν καμία σχέση με την ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας, παρά μόνο με την αύξηση της αποδοτικότητας των παραγωγικών της συντελεστών και κατ' επέκταση της αποδοτικότητας της τουριστικής οικονομίας (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 102).

Συμπερασματικά μπορεί να ειπωθεί, ότι η αποδοτικότερη λειτουργία της τουριστικής οικονομίας μπορεί χωρίς άλλο να δημιουργήσει τις απαραίτητες συνθήκες που διευκολύνουν την τουριστική ανάπτυξη όπως για παράδειγμα όταν αυξάνεται το τουριστικό εισόδημα, αυξάνονται οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε πάγια κεφάλαια και κεφαλαιουχικό εξοπλισμό κλπ. Η συνέπεια αυτών, είναι η αύξηση της παραγωγικής δυνατότητας της τουριστικής οικονομίας. Θα πρέπει επίσης να σημειώσουμε, πως όσο διαρκεί η ανάπτυξη μιας τουριστικής οικονομίας, η συνεχής αποδοτική λειτουργία του παραγωγικού της μηχανισμού, της επιτρέπει να επιταχύνει το ρυθμό ανάπτυξής της. Αυτό συμβαίνει γιατί αποφεύγεται η σπατάλη της μη χρησιμοποίησης ή της κακής χρησιμοποίησης ενός τμήματος των παραγωγικών συντελεστών, οι οποίοι βρίσκονται σε μια σχετική ανεπάρκεια (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 104).

2.3 Σχεδιασμός Τουριστικής Ανάπτυξης

Ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης διαμορφώνεται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, μέσα από την αλληλεπίδραση τριών μεγάλων ομάδων παραγόντων: 1) τη φύση και τα χαρακτηριστικά του αντικειμένου του σχεδιασμού, 2) τα χαρακτηριστικά του λήψης των αποφάσεων και 3) τις πνευματικές παραδόσεις των επιστημών που συμβάλουν στη μελέτη των σχετικών ζητημάτων. Οι μεταβολές των παραγόντων αυτών που μπορούν να συμβούν μέσα στο χρόνο, αλλά και οι διαφοροποιήσεις τους στο χώρο, ερμηνεύουν τις μεταβολές στην προσέγγιση του σχεδιασμού, καθώς και τις

διαφορετικές προσεγγίσεις που υιοθετούνται κάτω από ποικίλες γεωγραφικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες (Τσάρτας 2000, σελ. 125).

Ο πρώτος από τους τρεις παράγοντες σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης, είναι η φύση και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού. Σύμφωνα με αυτόν, ο τουρισμός ορίζεται λειτουργικά ως ένα σύστημα δυο κύριων ομάδων παραγόντων που αλληλεπιδρούν – των παραγόντων της προσφοράς και των παραγόντων της ζήτησης. Η αλληλεπίδραση τους αυτή, επηρεάζεται αφενός από ποικίλους μεσολαβητικούς παράγοντες, όπως είναι οι τουριστικοί οργανισμοί του ιδιωτικού τομέα, και αφετέρου από το ίδιο το κράτος. Η τουριστική ανάπτυξη, ως διαδικασία, αφορά στον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται και πραγματοποιείται η αλληλεπίδραση αυτή, μέσα όμως στο γενικό πλαίσιο ανάπτυξης και άλλων δραστηριοτήτων στο χώρο και στο χρόνο. Από την άλλη πλευρά, η τουριστική ανάπτυξη λαμβανομένη ως κατάσταση πραγμάτων, προκύπτει σαν το - σχεδιασμένο ή μη – αποτέλεσμα ή προϊόν της αλληλεπίδρασης αυτής (Τσάρτας 2000, σελ. 125).

Οι ιδιαιτερότητες του τουρισμού και της ανάπτυξής του, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την προσέγγιση στο σχεδιασμό τους. Ο τουρισμός δεν είναι μια μεμονωμένη δραστηριότητα, αλλά ένα πλέγμα δραστηριοτήτων, με κύριες αυτές της διαμονής, της εστίασης, της μετακίνησης, της ψυχαγωγίας και των γενικών και εξειδικευμένων υπηρεσιών. Κατά συνέπεια, ο τουρισμός δεν είναι ένας διακεκριμένος, συμβατικός οικονομικός κλάδος, αλλά ένα σύμπλεγμα στενά αλληλεξαρτημένων οικονομικών κλάδων που συμμετέχουν στην παραγωγή του τουριστικού προϊόντος.

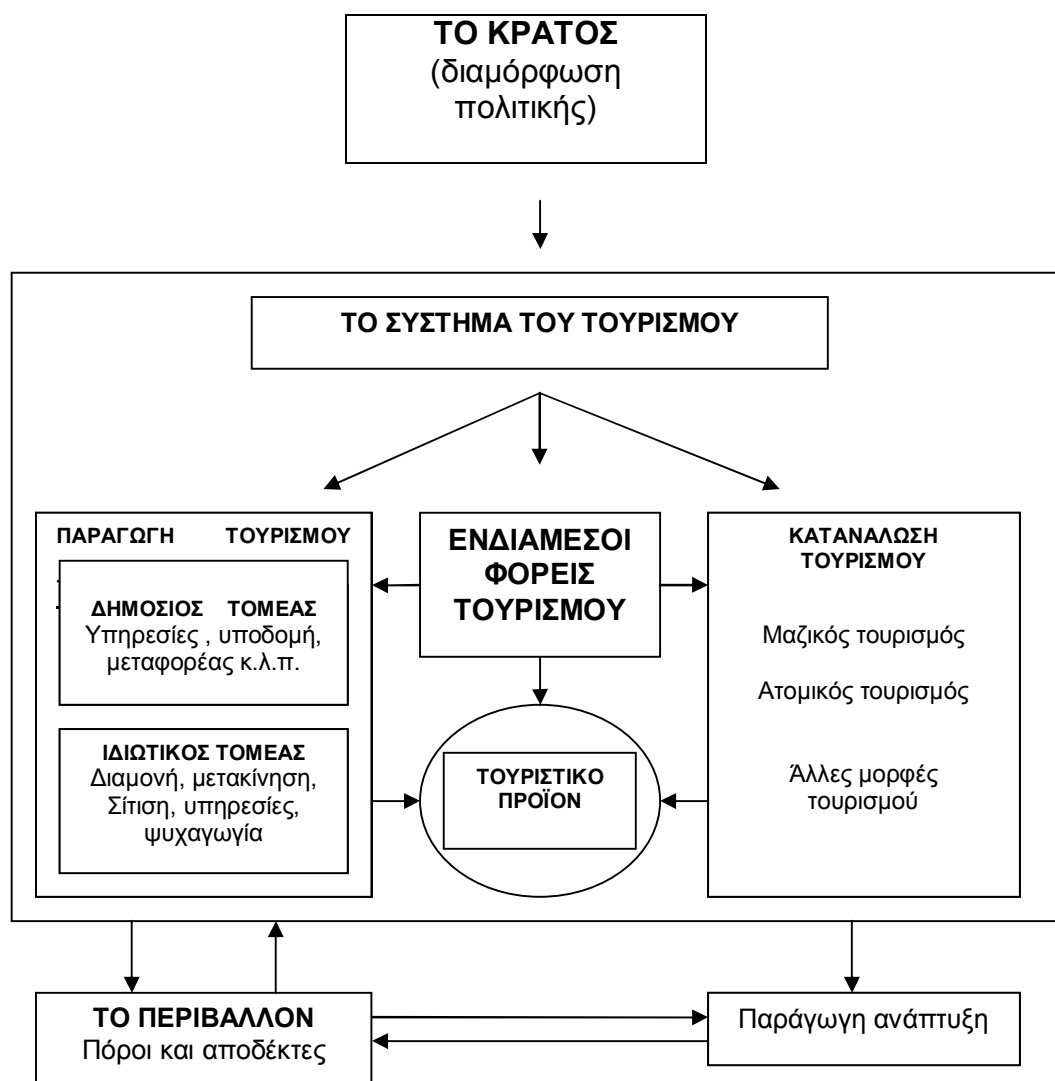
Το τουριστικό προϊόν αφορά στον τόπο προορισμού και αποτελείται από τα εξής: φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους, εγκαταστάσεις υποδομής και ανωδομής και μετακινήσεις προς και μέσα στον προορισμό. Τα συστατικά στοιχεία του τουριστικού προϊόντος είναι: α) υλικά (απτά) – τα προϊόντα των διαφόρων οικονομικών δραστηριοτήτων της περιοχής καθώς επίσης και οι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι (δάση, ακτές, μνημεία, παραδοσιακές περιοχές). β) μη υλικά (μη απτά) – αισθητικές και πολιτισμικές αξίες, προσδοκίες και ικανοποίηση των τουριστών, στάση των κατοίκων της περιοχής. Από αυτά, άλλα είναι ποσοτικοποιήσιμα – μπορούν να διακινηθούν στην αγορά (έχουν τιμή ανά μονάδα και πωλούνται) – και άλλα μη ποσοτικοποιήσιμα – δεν έχουν τιμή (ούτε, κατά συνέπεια, ανά μονάδα) και δεν μπορούν να πωληθούν στην αγορά. Επιπλέον, άλλα στοιχεία είναι ανανεώσιμα – οι υπηρεσίες που προσφέρουν οι κάθε είδους τουριστικές επιχειρήσεις – και άλλα μη ανανεώσιμα – τοπία, μνημεία, αξίες. Τέλος το τουριστικό προϊόν είναι ένα μίγμα ιδιωτικών και δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών. Τα δημόσια αγαθά (ποιότητα του περιβάλλοντος και ποιότητα τοπίου) δεν έχουν αγοραία τιμή και κατά συνέπεια, υπερχρησιμοποιούνται ή χρησιμοποιούνται εσφαλμένα (Τσάρτας 2000, σελ. 126).

Ο τουρισμός και η ανάπτυξή του διαφοροποιούνται και μεταβάλλονται διαχρονικά, ανάλογα με τους σκοπούς και με τα κίνητρα των τουριστών, τις μορφές οργάνωσης – συμμετοχής, τα σχήματα συμπεριφοράς και την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των τουριστών, καθώς και με το χώρο – χρόνο εκδήλωσης και διεξαγωγής των τουριστικών δραστηριοτήτων. Διακρίνονται έτσι μεταξύ άλλων, ο μαζικός και ο ατομικός τουρισμός, ο

τουρισμός αναψυχής και διακοπών, ο πολιτισμικός τουρισμός κλπ. (βλέπε κεφ. 1.5). Η ανάγκη για σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης προέκυψε κυρίως στη μεταπολεμική περίοδο, εξαιτίας των προβλημάτων που δημιούργησε η αρχική, άνευ όρων, παράδοση πολλών περιοχών στον τουρισμό. Όμως, όπως κάθε άλλης μορφής ανάπτυξη, έτσι και η τουριστική, χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα και υψηλό ρίσκο, τα οποία επηρεάζουν την επιλογή της προσέγγισης στον σχεδιασμό της ανάπτυξης. Από την μια πλευρά, η αβεβαιότητα της πραγματικότητας, και από την άλλη πλευρά οι μεταβλητοί και απρόβλεπτοι παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά τον τουρισμό, προκαλούν τις όποιες δυσκολίες στον σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης (Τσάρτας 2000, σελ. 127).

ΣΧΗΜΑ 1

Το σύστημα του τουρισμού

Τον δεύτερο παράγοντα επηρεασμού του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης αποτελούν το περιβάλλον λήψεως των αποφάσεων και τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα. Η προσέγγιση στο σχεδιασμό εξαρτάται από το ποίος (ή ποιοι) σχεδιάζει (ουν) την ανάπτυξη αυτή ή, γενικότερα, ποιοι συμμετέχουν, με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο, στη λήψη αποφάσεων σχεδιασμού. Επιπρόσθετα, στην διαδικασία σχεδιασμού κάθε είδους

αναπτυξιακής προσπάθειας (του τουρισμού στην περίπτωση μας), μεγάλη σημασία, κατέχει η αντιληπτική ικανότητα των ατόμων που διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο και βρίσκονται σε καίριες και όχι μόνο θέσεις. Τέσσερις είναι οι κύριες (αλλά όχι πάντοτε ανεξάρτητες μεταξύ τους) διαστάσεις του περιβάλλοντος λήψης αποφάσεων σχεδιασμού, οι οποίες επηρεάζουν την προσέγγιση που ακολουθείται (Τσάρτας 2000, σελ. 127):

- I. Η χωρική κλίμακα
- II. Το γενικό επίπεδο ανάπτυξης της περιοχής
- III. Η σύνθεση του περιβάλλοντος (ο αριθμός εμπλεκόμενων ομάδων)
- IV. Η δομή του περιβάλλοντος (τα πλαίσια αποφάσεων των εμπλεκόμενων ομάδων)

Αναφορικά με την πρώτη διάσταση του περιβάλλοντος που είναι η χωρική διάσταση, όσο μεγαλύτερο είναι το χωρικό επίπεδο μελέτης ή ανάληψης του σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης, τόσο θα αυξάνονται οι δυσκολίες συντονισμού και προγραμματισμού των ποικίλων και πολυάριθμων φορέων της ανάπτυξης. Σε αυτή την περίπτωση οι συνέπειες εντοπίζονται στην δυσκολία ύπαρξης σχεδιασμού, αλλά και στη διάγνωση μιας ενιαίας προσέγγισης στο σχεδιασμό. Για παράδειγμα, αναφέρουμε ενδεικτικά, ότι σε χώρες όπως είναι οι Η.Π.Α., ο Καναδάς, η Γερμανία κλπ. το μέγεθος και μόνο της χώρας (εκτός των άλλων παραγόντων) δρα περιοριστικά στην ύπαρξη ενιαίας προσέγγισης σχεδιασμού. Σε περιοχές με μικρότερο χωρικό μέγεθος, είναι σχετικά ευκολότερη η χωρική αλλά και χρονική συνεύρεση των

ενδιαφερόμενων ομάδων, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα πλαισίου ανάληψης σχεδιασμού.

Η δεύτερη διάσταση, που είναι το επίπεδο ανάπτυξης της περιοχής, μπορεί να επηρεάσει με την σειρά της, την όποια προσπάθεια προσέγγισης ενός αναπτυξιακού σχεδιασμού. Για την μελέτη του δεύτερου αυτού παράγοντα επίδρασης, κρίνεται απαραίτητη η διάκριση των χωρών σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, σύμφωνα με την εμπειρία προηγούμενων ετών, αλλά και σύμφωνα με την έως σήμερα βιβλιογραφία, όπως αυτή παρουσιάζεται. Οι ανεπτυγμένες χώρες, δρούσαν μέχρι πρόσφατα, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ως χώρες προέλευσης των τουριστικών ροών και η ανάπτυξη του τουρισμού στο έδαφός τους δεν είχε προτεραιότητα, σε σχέση με άλλες οικονομικές δραστηριότητες. Οι αναπτυσσόμενες χώρες από την άλλη πλευρά, ήταν χώρες υποδοχής, όπου ο τουρισμός αφενός είχε αναπτυχθεί από νωρίς και αφετέρου αποτελούσε κύριο οικονομικό παράγοντα, του οποίου η ανάπτυξη έπρεπε να αντιμετωπισθεί άμεσα. Οι πρόσφατες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, πάντως, δείχνουν κάποιες μεταβολές προς αυτή τη διάσταση, μιας και ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί πλέον κύριο μέλημα πολλών ανεπτυγμένων οικονομιών (Τσάρτας 2000, σελ. 128).

Η σύνθεση του περιβάλλοντος λήψης αποφάσεων για την τουριστική ανάπτυξη, που αποτελεί την τρίτη διάσταση, χαρακτηρίζεται από τον μεγάλο αριθμό και από την ποικιλία των εμπλεκόμενων, ατομικών (ιδιοκτήτες κάθε είδους τουριστικών επιχειρήσεων) και συλλογικών (δημόσιοι, ιδιωτικοί, εθνικοί

και διεθνείς οργανισμοί) φορέων. Συνήθως, ένα πλήθος συγκριτικά μικρών φορέων, αποφασίζουν να αναπτύξουν κάποια δραστηριότητα που σχετίζεται με τον τουρισμό, αν κρίνουν ότι είναι αποδοτική στις δεδομένες περιστάσεις. Τις τελευταίες δεκαετίες, μεγαλύτερης κλίμακας ιδιωτικοί φορείς εμπλέκονται και ελέγχουν σημαντικά την ανάπτυξη πολλών τουριστικών περιοχών (ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες) – χωρίς αυτό να αποκλείει την εμπλοκή πολλών μικρότερων φορέων που δρουν σε τοπικό επίπεδο – ενώ ο ρόλος του δημόσιου τομέα έχει μειωθεί. Σε δεδομένα χωρικά και χρονικά πλαίσια η κατανομή της οικονομικής, πολιτικής κλπ. δύναμης μεταξύ των εμπλεκόμενων στην τουριστική ανάπτυξη, προσδιορίζει και κρίνει τόσο την ανάληψη σχεδιασμού γενικά, όσο και τη συγκεκριμένη προσέγγιση που ακολουθείται.

Κρίσιμος, είναι και ο ρόλος των πλαισίων αποφάσεων (στόχοι και διαδικασίες) των φορέων της τουριστικής, αλλά και της γενικότερης ανάπτυξης, που αποτελούν άλλωστε και την τέταρτη διάσταση στην προσέγγιση του σχεδιασμού που επιχειρείται. Από τη μια πλευρά, η πολιτική φιλοσοφία και το ευρύ σύστημα λήψης αποφάσεων μιας χώρας καθορίζει σε ποιο επίπεδο, από ποιους και πως λαμβάνονται και εκτελούνται διάφορες αποφάσεις σχεδιασμού. Από την άλλη πλευρά, τα πλαίσια αποφάσεων της τουριστικής ανάπτυξης βρίσκονται σε διάσταση μεταξύ τους, καθώς και με αυτά άλλων φορέων. Παράλληλα, εκτός των ανωτέρω, και οι επιπτώσεις των αποφάσεων των φορέων αυτών διαφέρουν μεταξύ τους. Όταν ο έλεγχος βρίσκεται σε υπερτοπικούς φορείς, τα οφέλη στην τοπική κοινωνία και οικονομία είναι ελάχιστα (διαρροή κεφαλαίου), ενώ συγχρόνως το κόστος στο τοπικό

κοινωνικό, οικονομικό, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον είναι σημαντικό (Τσάρτας 2000, σελ. 128-129).

Ο τρίτος, και τελευταίος, παράγοντας επηρεασμού του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης, είναι οι πνευματικές παραδόσεις των επιστημών που συμβάλουν στη μελέτη του τουρισμού και της τουριστικής ανάπτυξης. Στον σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης συμμετέχουν συνήθως ειδικοί από τις περιοχές του Αστικού και Περιφερειακού Σχεδιασμού, της Οικονομικής, της Κοινωνιολογίας, των Περιβαλλοντικών Επιστημών και των Ανθρωπιστικών Επιστημών. Η προσέγγιση του σχεδιασμού που υιοθετείται, είναι φυσικό να αντανakλά τις πνευματικές τους παραδόσεις και ιδιαίτερα της κυρίαρχης επιστημονικής περιοχής. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα κυρίως, οι Περιβαλλοντικές και οι Ανθρωπιστικές επιστήμες, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, λόγω του προσανατολισμού της τουριστικής ανάπτυξης προς την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη χρήση αυτών ως τουριστικών πόρων υψηλής αξίας (Τσάρτας 2000, σελ. 129-130).

2.4 Παράγοντες Τουριστικής Ανάπτυξης

Η τουριστική ανάπτυξη των τουριστικών προορισμών (δήμοι και κοινότητες), είναι απόρροια ενός αριθμού παραγόντων, οι οποίοι παρατίθενται παρακάτω ως εξής (Βαρβαρέσος 1999, σελ. 89-95):

- I. Βελτίωση των ποσοστών αναχώρησης για διακοπές (χειμώνας – καλοκαίρι)
- II. Εκπόνηση μελετών
- III. Επιλογή του τύπου διακοπών και αναψυχής
- IV. Βελτίωση της ποιότητας διαμονής
- V. Διασφάλιση της πολιτιστικής και κοινωνικής διάστασης των διακοπών
- VI. Διαμόρφωση καλύτερων σχέσεων με τον πληθυσμό υποδοχής

Η βελτίωση των ποσοστών αναχώρησης για διακοπές (χειμώνας – καλοκαίρι)

Η τουριστική ανάπτυξη των περιοχών υποδοχής των τουριστών, σχετίζεται άμεσα με τον εκδημοκρατισμό των διακοπών, το δικαίωμα δηλαδή των ατόμων στις διακοπές. Ο εκδημοκρατισμός αυτός, προήλθε ως αποτέλεσμα της εξασθένησης μιας σειράς περιοριστικών παραγόντων, όπως είναι οι οικονομικοί, οι επαγγελματικοί κλπ. . Ένας αριθμός ενεργειών αποσκοπεί στο να δώσει τη δυνατότητα σε κοινωνικές ομάδες (εργάτες, νέοι, πολυμελείς οικογένειες κλπ.) στις οποίες δρουν περιοριστικά οι παραπάνω περιοριστικοί όροι, να κάνουν χρήση του δικαιώματος των διακοπών. Η αύξηση του ποσοστού αναχώρησης για διακοπές, αποβλέπει στη διεύρυνση της πρόσβασης, κυρίως όσων δεν αναχωρούν. Η καταγραφή των επιδιώξεων σε όρους ποσοστών αναχώρησης, οφείλει να περιλαμβάνει άμεσες και έμμεσες βοηθητικές παραμέτρους για την πραγματοποίηση των διακοπών (μεταφορικά μέσα, καταλύματα, ελεύθερος χρόνος κλπ.) (Βαρβαρέσος 1999, σελ. 90).

Η εκπόνηση μελετών

Στον τουρισμό, όπως και στη βιομηχανία γενικότερα, υπάρχουν κανόνες αναφορικά με τον τρόπο υποδοχής, οι οποίοι οφείλουν να αντιμετωπίζονται με σοβαρότητα, τόσο σχετικά με τον τύπο των διακοπών, όσο και σε σχέση με το μέγεθος των τουριστικών επιχειρήσεων αλλά και την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών. Ο N. Yokeno αναφέρει ότι: “Κάθε τύπος τουριστικής δραστηριότητας βλέπει να της αποδίδεται ο κατεξοχήν δικός της τύπος εγκατάστασης” (Αναφερθέν στο βιβλίο του Σ. Βαρβαρέσου 1999). Επομένως, εάν ο τουρισμός απαιτεί αρχικά μια προσεκτική επιλογή των τόπων υποδοχής πριν την αξιοποίησή τους, οι μελέτες της προσφοράς θα πρέπει να συνοδεύουν τις μελέτες της τουριστικής ζήτησης και των τουριστικών αγορών (Βαρβαρέσος 1999, σελ. 90-91).

Η επιλογή του τύπου διακοπών και αναψυχής

Οι επιλογές του τύπου των διακοπών και αναψυχής διακρίνονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες (Βαρβαρέσος 1999, σελ. 91-92):

- ✓ Τις δραστηριότητες περιπέτειας χαμηλής έντασης
- ✓ Τις περιηγήσεις δραστηριοτήτων ειδικού ενδιαφέροντος
- ✓ Τις δραστηριότητες περιπέτειας μεγάλης έντασης

Επίσης, οι επιλογές του τύπου των διακοπών και της αναψυχής, χαρακτηρίζονται για τον εναλλακτικό τους προσανατολισμό και

περιλαμβάνουν και τις τρεις χωρικές ενότητες (παράκτια ζώνη, αγροτική ζώνη, ορεινούς όγκους), αναφορικά με τον τόπο παραγωγής και κατανάλωσής τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Τύποι δραστηριοτήτων

Α. Δραστηριότητες περιπέτειας χαμηλής έντασης		
Αερόμπικ	Αερόστατο	Καταδύσεις
Κάμπινγκ	Κανό	Περιηγήσεις με ποδήλατο
Γκολφ	Πεζοπορία	Τροχόσπιτο
Ποδηλασία στο βουνό	Εξερευνήσεις	Εκδρομές με άλογα
Τρέξιμο/Τζογκιν	Σκι	Κολύμπι
Ποδόσφαιρο	Τένις	Περπάτημα
Αναρρίχηση σε βράχους	Θαλάσσιο σκι	Σέρφιγκ

Β. Περιηγήσεις δραστηριοτήτων ειδικού ενδιαφέροντος		
Ανθρωπολογία	Βοτανική	Ψώνια
Αντίκες	Θέατρο	Ιαματικές πηγές
Αστρονομία	Ταυρομαχίες	Μουσική/χορός
Αρχιτεκτονική	Ζωολογία	Προσκύνημα
Εργαστήρια καλλιτεχνών	Πεταλούδες	Μεταφυσικά
Γευσιγνωσία	Γάμοι	Παρατήρηση πουλιών
Κηπουρική	Σεμινάρια	Κεντήματα
Ιπποδρομίες	Περιηγήσεις στη φύση	Περιηγήσεις στο ύπαιθρο

Γ. Δραστηριότητες περιπέτειας μεγάλης έντασης		
Ελεύθερη πτώση με σκοινί	Κανόε/Καγιάκ	Περιηγήσεις με ποδήλατο
Ανεμόπτερο	Καταδύσεις	Έλκηθρο με σκύλους
Πολεμικές τέχνες	Πεζοπορία	Ανάβαση σε βουνό
Αναρρίχηση σε βράχους	Ποδηλασία σε βουνό	Ράφτιγκ σε ποτάμι
Χιονοδρομίες	Εκδρομές επιβίωσης	Καταδύσεις από μεγάλο ύψους
Σέρφινγκ με πανί	Σκι (μεγάλης δυσκολίας)	Καγιάκ στη θάλασσα

Πηγή: Ε.Ο.Τ., "Μελέτη αγοράς για τον Ελληνικό Τουρισμό", 1998

Η βελτίωση της ποιότητας της τουριστικής παραμονής

Αφορά τα κύρια και συμπληρωματικά τουριστικά καταλύματα (ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, δεύτερη κατοικία κλπ.), τα εναλλακτικού τύπου καταλύματα (αγροτουριστικά κλπ.), τις υπηρεσίες του τόπου υποδοχής των τουριστών, καθώς και μια σειρά μεταβλητών (περιβαλλοντικών, πολιτιστικών) όπως είναι η καλαισθησία του τοπίου, η αρχιτεκτονική κληρονομιά κλπ.

(Βαρβαρέσος 1999, σελ. 93).

Η διασφάλιση της πολιτιστικής και κοινωνικής υπόστασης των διακοπών

Η παραγωγή και η κατανάλωση των τοπικών προϊόντων από τους τουρίστες, η παραδοσιακή κουζίνα, η χειροτεχνία (αγγειοπλαστική, ύφανση κλπ.), οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες (ζωγραφική, γλυπτική κλπ.), οι θεατρικές και χορευτικές εκδηλώσεις, υπογραμμίζουν τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες του τόπου υποδοχής, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα, τον κοινωνικό και πολιτισμικό του χαρακτήρα. Σύμφωνα με τους A. Mathieson και W. Geoffrey, δώδεκα

πολιτισμικά κοινωνικά στοιχεία είναι σε θέση να προσελκύσουν τους τουρίστες στους τόπους υποδοχής (Αναφερθέν στο βιβλίο του Σ. Βαρβαρέσου 1999, σελ. 93). Αυτά είναι τα εξής (Βαρβαρέσος 1999, σελ. 93):

- I. Χειροτεχνία
- II. Γλώσσα
- III. Παραδόσεις
- IV. Γαστρονομία
- V. Τέχνη και μουσική (ζωγραφική, γλυπτική κλπ.)
- VI. Ιστορία του τόπου υποδοχής
- VII. Τύποι εργασιών που ασκούν οι κάτοικοι
- VIII. Αρχιτεκτονική
- IX. Θρησκεία
- X. Ενδυμασία
- XI. Εκπαιδευτικό σύστημα
- XII. Δραστηριότητες αναψυχής

Η διαμόρφωση καλύτερων σχέσεων με τον πληθυσμό υποδοχής

Μεταξύ των τουριστών και του πληθυσμού υποδοχή, δεν υφίσταται συνήθως μια ιδεατή σχέση. Τα δύο αυτά τμήματα δεν χαρακτηρίζονται για την ομοιογένειά τους, μιας και διακατέχονται από αντίθετα μεταξύ αυτών συμφέροντα, όπως είναι π.χ. οι χρήσεις της γης από τους γεωργούς και οι σύγχρονες πρακτικές των διακοπών (Βαρβαρέσος 1999, σελ. 94).

2.5 Περιοριστικοί Παράγοντες Τουριστικής Ανάπτυξης

Η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής, προάγεται δια μέσου της παρουσίας και της συμβολής μιας σειράς παραγόντων που επιδρούν θετικά και οι οποίοι ανεπτύχθησαν στο προηγούμενο κεφάλαιο (2.4). Πέραν, όμως, των επικουρικών αυτών παραγόντων, υπάρχει και ο αντίλογος, ο οποίος αφορά μια πλειάδα άλλων μεταβλητών, που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως περιοριστικοί παράγοντες της τουριστικής ανάπτυξης. Οι περιοριστικοί αυτοί παράγοντες που εξετάζουμε, είναι οι ακόλουθοι (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 1981, σελ. 49-52):

- I. Το περιβάλλον. Το περιβάλλον, ως ένας περιοριστικός παράγοντας ανάπτυξης του κλάδου, καθορίζει το μέγεθος, τη μορφή και τον αριθμό των τουριστικών εγκαταστάσεων σε κάθε περιοχή. Αυτό συμβαίνει κυρίως, σε εκείνες τις περιοχές οι οποίες διακρίνονται για την φυσική τους ομορφιά, στις περιοχές με έντονο αρχαιολογικό ενδιαφέρον, καθώς και σε ζώνες με παραδοσιακούς οικισμούς. Γίνεται εύκολα αντιληπτό, ότι η μη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις και τις ανάγκες καθεμιάς εκ των ανωτέρω περιοχών, θα οδηγήσει στη βαθμιαία αλλοίωση και καταστροφή του τοπίου και ασφαλώς θα υποβαθμίσει την όποια τουριστική αξία της περιοχής (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 1981, σελ. 49-50).

- II. Ο ανταγωνισμός άλλων τομέων για την εξασφάλιση γης. Ο ανταγωνισμός που εμφανίζεται από άλλους τομείς οικονομικής

δραστηριότητας για την εξασφάλιση γης, έχει τις ρίζες του στην ύπαρξη δυο κυρίως συνισταμένων: στην τουριστική ζήτηση που μπορεί να παρουσιάζει μια περιοχή και στην σημαντική αξία του φυσικού της περιβάλλοντος (παράκτιες περιοχές κλπ.). Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, ο ανταγωνισμός είναι αρκετά περιορισμένος, με εξαίρεση την ύπαρξη τριών ειδικών περιπτώσεων (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 1981, σελ. 50):

- Περιοχές κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα, με στόχο την βιομηχανική και την οικιστική ανάπτυξη.
- Περιοχές κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα, με στόχο την ανέγερση εξοχικών κατοικιών (κυρίως για τους καλοκαιρινούς μήνες).
- Παράκτιες ζώνες, οι οποίες προσφέρονται για βιομηχανική ανάπτυξη ή ακόμη και για αξιοποίηση ορυκτών αποθεμάτων.

III. Ο πληθυσμός. Ο πληθυσμός και η επίδρασή του ως περιοριστικού παράγοντα, μελετάται μέσω των δυο παρακάτω σχέσεων, όπως αυτές δημιουργούνται: της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στους ημεδαπούς και στους αλλοδαπούς, σε εθνική κυρίως κλίμακα, και της σχέσης ανάμεσα στους γηγενείς κατοίκους και στους ξένους (ημεδαπούς και αλλοδαπούς) στις επιμέρους ζώνες ή περιοχές. Οι δυο παραπάνω σχέσεις, αποτελούν βασικούς δείκτες για τον καθορισμό της ικανότητας μιας χώρας, να καταφέρει να υποδεχθεί ξένους και μη τουρίστες στις διάφορες τουριστικές της περιοχές. Έχει διαπιστωθεί, ότι οι όποιες

υπερβάσεις στις σχέσεις αυτές οδηγούν στην υποβάθμιση της περιοχής, ή ακόμη και ολόκληρης της χώρας, ενώ παράλληλα δημιουργούνται και προβλήματα κοινωνικής φύσεως. Για τα ανωτέρω, δεν υφίστανται πρότυπα συμπεριφοράς ή γενικά παραδεκτές σχέσεις, όμως η ανάπτυξη ορισμένων περιοχών της χώρας μας (Ρόδος, Κέρκυρα, Μύκονος κλπ.) μας επιτρέπει την εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 1981, σελ. 50-51).

- IV. Το εργατικό δυναμικό και το εξειδικευμένο προσωπικό. Λόγω της εποχικότητας της τουριστικής ζήτησεως, αλλά και της αδυναμίας του τουριστικού τομέα να εξασφαλίσει ετήσια απασχόληση σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% στους συνολικά απασχολούμενους εργαζομένους σε αυτόν, ο τουρισμός υφίσταται οξύτατο ανταγωνισμό από τους λοιπούς κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας. Η συνέπεια του ανταγωνισμού αυτού, είναι η δυσχέρεια που αντιμετωπίζει ο τουριστικός τομέας στην εύρεση επαρκούς (σε αριθμό) αλλά και ειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Το πρόβλημα αυτό, μπορεί να επιλυθεί, μέσω του επηρεασμού της σύνθεσης των τουριστικών εγκαταστάσεων, ώστε αυτές να λειτουργήσουν αξιοποιώντας τον ελεύθερο χρόνο ατόμων απασχολούμενων σε άλλες δραστηριότητες ή ακόμη και φοιτητών, συνταξιούχων κλπ. (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 1981, σελ. 51-52).

- V. Τα διαθέσιμα κεφάλαια και το συναλλαγματικό κόστος. Λόγω της χαμηλότερης αποδοτικότητας των τουριστικών επενδύσεων, συνέπεια κυρίως της εποχικότητας της ζήτησης, αλλά και του μεγαλύτερου κινδύνου που συνεπάγονται οι τουριστικές επενδύσεις, ο τουρισμός εμφανίζεται να μειονεκτεί, έναντι άλλων τομέων οικονομικής δραστηριότητας, στην προσπάθειά του για εξεύρεση κεφαλαίων. Αντίθετα, το συναλλαγματικό κόστος είναι μικρότερης σημασίας συγκριτικά με τους άλλους τομείς και ειδικότερα στον τομέα της μεταποίησης. Αυτό συμβαίνει, διότι το μεγαλύτερο κόστος της τουριστικής επένδυσης (άνω του 80%) αφορά αμοιβές τεχνικών μελετών, εργολαβικό όφελος, ημερομίσθια τεχνιτών και εργατών, καθώς επίσης αδρανή και μη υλικά, εγχώριας προέλευσης. Επιπλέον, κάθε φορά που η ανάπτυξη της επενδυτικής δραστηριότητας συνδέεται με την αύξηση των αλλοδαπών τουριστών, ο περιορισμός που προέρχεται από το συναλλαγματικό κόστος, αφορά ένα μικρό χρονικό διάστημα, εντός του οποίου επανακτάται το συνάλλαγμα που επενδύεται (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 1981, σελ. 52).
- VI. Άλλοι περιοριστικοί παράγοντες. Το δίκτυο γενικής υποδομής και οι διοικητικές διαδικασίες, αποτελούν σημαντικούς περιοριστικούς παράγοντες ανάπτυξης, τόσο του τουρισμού όσο και των άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 1981, σελ. 52).

2.6 Ο Προγραμματισμός της Τουριστικής Ανάπτυξης στην Περιφέρεια

Η εφαρμογή προγραμμάτων περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης, επιβάλλει τη διαίρεση της επικράτειας μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, σε περιφέρειες προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης. Απαραίτητη προϋπόθεση όμως, για τη δημιουργία ενός συστήματος περιφερειών προγραμματισμού τουριστικής και όχι μόνο ανάπτυξης, είναι να συνδυαστούν οι αρχές της ομοιογένειας και της πόλωσης, με τη διοικητική διαίρεση και τις δικαιοδοσίες στο χώρο των φορέων εκείνων, που έχουν την ευθύνη της εφαρμογής των προγραμμάτων περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης. Ο περιορισμός των πιθανοτήτων αποτυχίας ενός τέτοιου προγράμματος, η ανάγκη αποκέντρωσης, συντονισμού και εποπτείας των φορέων που φέρουν την ευθύνη της εφαρμογής του προγράμματος, καθώς επίσης και η αύξηση της αποτελεσματικότητάς του, συνδέονται άμεσα τόσο με το μέγεθος όσο με τα κριτήρια καθορισμού των περιφερειών προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 147).

Αναφορικά με το μέγεθος των περιφερειών, αυτό θα πρέπει να είναι τόσο μεγάλο ώστε να επιτρέπει την πραγματοποίηση ουσιαστικών μεταβολών στην κατανομή του πληθυσμού και της απασχόλησης εντός των ορίων τους, αλλά και τόσο μικρό, ώστε στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του προγραμματισμού να θεωρείται ως ενιαίο σύνολο. Οι περιφέρειες αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για την εφαρμογή προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης από τους αρμόδιους κεντρικούς και περιφερειακούς φορείς, οι οποίοι καλούνται να τα εκτελέσουν μέσα σε ορισμένο τουριστικό προορισμό

και χρόνο. Ο χρονικός ορίζοντας των προγραμμάτων περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης, εξαρτάται από την συσχέτιση που υπάρχει κάθε φορά, ανάμεσα στο μέγεθος της περιφέρειας του προγραμματισμού και της χρονικής περιόδου που καλύπτει το κάθε πρόγραμμα χωριστά. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, η συσχέτιση αυτή είναι θετική, το οποίο σημαίνει ότι όσο μεγαλύτερη είναι η περιφέρεια του προγραμματισμού, τόσο μεγαλύτερος θα είναι και ο χρονικός ορίζοντας του προγράμματος περιφερειακής ανάπτυξης που πρόκειται να εφαρμοστεί. Αντιθέτως, όσο πιο μικρή είναι η περιφέρεια του προγραμματισμού ανάπτυξης, τόσο μικρότερος θα είναι και ο χρονικός ορίζοντας του υπό εφαρμογή προγράμματος για την τουριστική ανάπτυξη της εξεταζόμενης περιφέρειας (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 147-148).

Τα κριτήρια καθορισμού (ή αλλιώς η οριοθέτηση) των περιφερειών προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης, εξαρτώνται από την ύπαρξη τριών κυρίως παραγόντων: τους στόχους της περιφερειακής τουριστικής πολιτικής σε ορισμένο τόπο και χρόνο, τη στρατηγική της περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης που επιλέγεται να εφαρμοσθεί, καθώς επίσης και από την διοικητική διαίρεση του εθνικού χώρου. Απαραίτητη, όμως, προϋπόθεση για μια ορθολογιστική οριοθέτηση, είναι η ύπαρξη ενός βιώσιμου συστήματος διοικητικής οργάνωσης των μεμονωμένων περιφερειών, το οποίο θα έχει τη δυνατότητα να λειτουργεί με ισχυρή αυτοδυναμία. Ταυτόχρονα, βέβαια, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση, να παραβλεφθούν και να υποτιμηθούν τα κοινωνικά, πολιτικά και ψυχολογικά κριτήρια, που δημιουργούν μια θετική

ταύτιση στάσης του πληθυσμού προς μια ορισμένη περιφέρεια (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 148).

Αυτή η προσπάθεια που καταβάλλεται από την πλευρά των πολιτικών εξουσιών για την οργάνωση ενός συστήματος περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης, αντιμετωπίζει, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, μεγάλες δυσκολίες. Οι δυσκολίες που υπάρχουν, οφείλονται στο γεγονός, ότι μια τέτοια προσπάθεια είναι μεταξύ άλλων στενά συνυφασμένη και με την αύξηση των αρμοδιοτήτων των περιφερειακών υπηρεσιών της κεντρικής διοίκησης, που αναπόφευκτα πραγματοποιείται μέσα στο πλαίσιο μιας ευρύτερης διοικητικής αποκέντρωσης. Μόνο η συνειδητή δράση των οργανωμένων κοινωνικών ομάδων των περιφερειών μπορεί να ασκήσει πίεση στην πολιτική εξουσία, ώστε να κινηθεί η διαδικασία για μια ορθολογιστική οργάνωση των περιφερειών τουριστικού προγραμματισμού, στις οποίες ο ρόλος τους θα είναι πρωταγωνιστικός. Με τον τρόπο αυτό, θα επιταχυνθεί η προσπάθεια για την τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας και μέσω αυτής θα τονωθεί και η οικονομία της περιοχής, που θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβίωσή της σε εύλογο μελλοντικό χρονικό διάστημα (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 148).

2.7 Λόγοι Χάραξης Περιφερειακής Τουριστικής Πολιτικής

Η ανάγκη για την εφαρμογή περιφερειακής τουριστικής πολιτικής, τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες, προέρχεται από τις ανισότητες που εμφανίζονται σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Συνέπεια των

ανισοτήτων αυτών, είναι η δημιουργία οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, τα οποία χρειάζεται να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά το ταχύτερο δυνατό, προκειμένου να αμβλυνθούν οι όποιες αρνητικές τους επιδράσεις, στην προσπάθεια των περιφερειών για ανάπτυξη. Επιπρόσθετα η περιφερειακή τουριστική πολιτική θα πρέπει να εξυπηρετεί την τουριστική ανάπτυξη των περιφερειών, συμβάλλοντας αποφασιστικά και στην τόνωση των οικονομιών τους (Ηγουμενάκης 2000, σελ.144-145).

Η ασύμμετρη τουριστική ανάπτυξη στην επικράτεια μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας παρουσιάζεται με διάφορες μορφές και εξελίσσεται ανάλογα με την αναπτυξιακή φάση στην οποία βρίσκεται η περιφέρεια. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, όμως, η κυριότερη μορφή ασυμμετρίας της τουριστικής ανάπτυξης, εντοπίζεται συνήθως ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια και ειδικότερα, ανάμεσα στην πρωτεύουσά τους και στις περιφέρειες της υπόλοιπης επικράτειάς τους. Τα περιφερειακά τουριστικά προβλήματα μιας χώρας, μεταβάλλονται ανάλογα με τη φάση τουριστικής ανάπτυξης την οποία διανύει αυτή. Το γεγονός αυτό κάνει επιτακτική την ανάγκη εφαρμογής μέτρων περιφερειακής τουριστικής πολιτικής, σε καθεμιά από τις φάσεις ανάπτυξης, οι οποίες θα πρέπει να είναι συντονισμένες μεταξύ τους για να αποφεύγεται η δημιουργία μελλοντικών προβλημάτων (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 145).

Ο καθορισμός των στόχων της τουριστικής πολιτικής μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών πρέπει να γίνεται ορθολογιστικά, στηριζόμενοι σε συστηματικές και σωστές προβλέψεις, που έγιναν εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας. Οι προβλέψεις αυτές διενεργήθηκαν με σκοπό την εξέλιξη των

περιφερειακών μεγεθών της τουριστικής οικονομίας, αλλά και για την αξιοποίηση των συγκριτικών δυναμικών πλεονεκτημάτων που εμφανίζει καθεμιά περιφέρεια. Αντιθέτως, ο έλεγχος της αριστοποίησης και της συνέπειας των περιφερειακών προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης, δεν είναι δυνατός, αν προηγουμένως δεν καθοριστούν σαφώς και ακριβώς, οι στόχοι του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης της χώρας. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι ο καθορισμός των στόχων ενός προγράμματος ανάπτυξης, κρίνεται απαραίτητος για την εφαρμογή των αντίστοιχων προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης, αφού με τον τρόπο αυτό ελαχιστοποιούνται οι ανασταλτικοί παράγοντες, των όποιων προσπαθειών που εκδηλώνονται προς αυτή την κατεύθυνση (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 145-146).

Οι εξειδικευμένοι στόχοι της περιφερειακής τουριστικής πολιτικής, διαμορφώνονται στα πλαίσια των δυνατοτήτων και των περιορισμών της συγκεκριμένης περιφέρειας σε ορισμένο χρόνο. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται σημαντική διευκόλυνση στην πολιτική εξουσία, για την άσκηση ελέγχου εφικτότητας των στόχων της πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης που έχει καθορισθεί. Στη συνέχεια, η εφαρμογή των περιφερειακών προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης, επιτρέπει στην πολιτική εξουσία να διαπιστώσει μεταβολές, τόσο στη δομή της τουριστικής οικονομίας (συνολικά) όσο και στις διάφορες περιφέρειες της επικράτειας μιας χώρας. Τέλος είναι σημαντικό να ειπωθεί, ότι για την εφαρμογή της συγκέντρωσης ή αποκέντρωσης της τουριστικής πολιτικής σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, είναι απαραίτητη η διάκριση μεταξύ στόχων που αναφέρονται σε μεγέθη της τουριστικής οικονομίας σε εθνικό επίπεδο και στόχων που αναφέρονται σε μεγέθη της

τουριστικής οικονομίας σε περιφερειακό επίπεδο (Ηγουμενάκης 2000, σελ. 146).

2.8 Επιδράσεις του Τουρισμού στην Περιφέρεια

Η τουριστική βιομηχανία και ειδικότερα όλες εκείνες οι δραστηριότητες που περικλείονται εντός αυτής (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 1.2, της υπ' όψιν έρευνας), επιδρούν αποφασιστικά, είτε με θετικό είτε με αρνητικό τρόπο, στην περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη. Για την διεξοδικότερη και πιο αποτελεσματική μελέτη, θα παραθέσουμε σε ξεχωριστά υποκεφάλαια, τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού στην περιφέρεια.

2.8.1 Θετικές Επιδράσεις του Τουρισμού στην Περιφέρεια

Οι κυριότερες πιθανές επιδράσεις του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη είναι οι εξής (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου 1975, σελ. 110-111):

A) Αύξηση της ζήτησης εργασίας. Η κατασκευή των έργων υποδομής, τα οποία αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για το τουριστικό «άνοιγμα» της περιφέρειας, η ανέγερση και η λειτουργία ξενοδοχείων και άλλων τουριστικών εγκαταστάσεων, καθώς και η ίδρυση διαφόρων επιχειρήσεων που εξαρτώνται από τον τουρισμό θα συντελέσουν, όπως είναι φυσικό, στην αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης στην περιφέρεια. Στην περίπτωση που η

απασχόληση αυτή είναι εποχιακή, τότε η εργασία στον τουριστικό τομέα μπορεί να συνδυαστεί με κάποια άλλη δραστηριότητα, όπως η γεωργία κλπ.

Η αύξηση της ζήτησης εργασίας στην περιφέρεια εξαιτίας της τουριστικής δραστηριότητας, θα τείνει να συγκρατήσει τη φυγή του πληθυσμού προς τα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και το εξωτερικό. Στην περίπτωση, όμως, που η αύξηση αυτή αφορά προσωπικό με ειδική κατάρτιση και πείρα και δεν μπορεί να ικανοποιηθεί από το υπάρχον εργατικό δυναμικό της περιφέρειας, τότε δύο πράγματα δύναται να συμβούν: α) να μετακινηθούν προς την περιφέρεια άτομα από άλλες περιοχές της χώρας, τα οποία διαθέτουν τα απαιτούμενα προσόντα και β) να ιδρύσει το κράτος ή κάποιοι ιδιώτες, σχολές τουριστικών επαγγελματιών στην περιφέρεια.

Β) Αύξηση της ζήτησης για προϊόντα παραγωγής της περιφέρειας. Η αύξηση αυτή, μπορεί να προέλθει από την χρησιμοποίηση υλικών εγχώριας παραγωγής για την κατασκευή των διαφόρων τουριστικών έργων, καθώς επίσης και από την κατανάλωση εγχώριων προϊόντων από τους τουρίστες.

Γ) Δημιουργία εξωτερικών οικονομιών. Η τουριστική ανάπτυξη μιας περιφέρειας μπορεί να συντελέσει στη δημιουργία εξωτερικών οικονομιών για τις υπόλοιπες οικονομικές δραστηριότητες της ίδιας της περιφέρειας, ή ακόμη και σε γειτονικές περιφέρειες. Η δημιουργία, για παράδειγμα, ενός κοσμοπολίτικου χώρου σε μια περιοχή, χάρη στη λειτουργία τουριστικών συγκροτημάτων υψηλών προδιαγραφών, αποτελεί κίνητρο για την προσέλκυση εργατικού δυναμικού που θα απασχοληθεί και σε άλλους τομείς.

Γενικότερα, ο τουρισμός, εσωτερικός και εξωτερικός, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα ανύψωσης της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής των περιφερειών, ώστε με αυτό τον τρόπο να συμβάλει στην συγκράτηση του πληθυσμού στην επαρχία.

2.8.2 Αρνητικές Επιδράσεις του Τουρισμού στην Περιφέρεια

Οι κυριότερες αρνητικές επιπτώσεις της ανάπτυξης του τουρισμού στην περιφέρεια, που θα πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας, είναι οι ακόλουθες (Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου 1975, σελ. 112), (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 1981, σελ. 38-39):

A) Η υπερβολική ανάπτυξη του τουρισμού σε μια περιφέρεια, μπορεί να δημιουργήσει στενότητες σε ορισμένους παραγωγικούς συντελεστές, το οποίο θα επιφέρει δυσμενείς συνέπειες στις λοιπές δραστηριότητες της ίδιας περιφέρειας. Μπορεί, να οδηγήσει για παράδειγμα, στην εγκατάλειψη των αγροτικών εργασιών και στην άνοδο της τιμής της γης σε αστρονομικά ύψη.

B) Η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να συντελέσει στην αύξηση της κατανάλωσης εισαγόμενων προϊόντων, μειώνοντας την κατανάλωση των προϊόντων που παράγονται στην περιφέρεια.

Γ) Η ανάπτυξη του τουρισμού και ειδικότερα του μαζικού τουρισμού και των τεράστιων συγκροτημάτων, μπορεί να αλλοιώσει το φυσικό περιβάλλον της

περιφέρειας, διαταράσσοντας την οικολογική και παραδοσιακή ισορροπία. Συνέπεια ενός τέτοιου φαινομένου θα είναι, η διαγραφή όλων εκείνων των παραγόντων που προσελκύουν τους τουρίστες και τους κάνουν να επισκεφθούν και να διαμείνουν στην περιοχή.

Δ) Η καθημερινή επαφή με τους ξένους επισκέπτες, είναι σε θέση να δημιουργήσει ένα πνεύμα αμφισβήτησης των παραδοσιακών αξιών και διατάραξης της κοινωνικής ισορροπίας, αποτελώντας έναν πρόσθετο παράγοντα για την εγκατάλειψη της γεωργίας από τους νέους ανθρώπους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

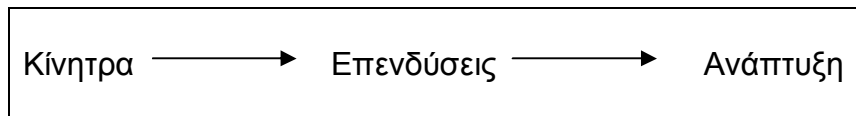
3.1 Εισαγωγή

Η συμβολή των αναπτυξιακών νόμων στην υλοποίηση της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής μιας χώρας είναι σημαντική, δεδομένου του μεγάλου αριθμού δυνατοτήτων που οι νόμοι αυτοί παρέχουν στην κυβέρνηση, ώστε να κατευθύνει τις επενδυτικές προσπάθειες προς συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και κλάδους της οικονομίας. Οι αναπτυξιακοί νόμοι ενσωματώνουν την πολιτική ενίσχυσης του ιδιωτικού τομέα, προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγική ικανότητα της οικονομίας και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της παραγωγής. Παράλληλα προς την κεντρική αυτή επιδίωξη, επιδιώκεται, συνήθως, και η ικανοποίηση άλλων διαστάσεων της οικονομικής πολιτικής, όπως είναι η κατά προτεραιότητα ενίσχυση ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων, η διαφορική – προτιμησιακή μεταχείριση περιοχών της χώρας και η αύξηση της απασχόλησης (Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 85).

Δεδομένης της σπουδαιότητας του τουριστικού τομέα στην Ελλάδα, καθώς και των περαιτέρω δυνατοτήτων ανάπτυξής του, οι εκάστοτε κυβερνήσεις έλαβαν σε διάφορες περιόδους μέτρα για να διευκολύνουν την ανάπτυξή του, στα πλαίσια του προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια σειρά κινήτρων, απώτερος σκοπός των οποίων ήταν η

ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, σε συσχέτισμό με τους επιδιωκόμενους ρυθμούς ανάπτυξης, λαμβάνοντας όμως υπ' όψιν ότι η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα οφείλεται κατεξοχήν στην ιδιωτική πρωτοβουλία (Βαρβαρέσος 2000, σελ. 206-207).

ΣΧΗΜΑ 2

3.2 Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98

Ο τουρισμός σε πολλές μεσογειακές χώρες, αλλά και στην Ελλάδα, χρησιμοποιήθηκε ως βασικός μοχλός οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα περιφερειακών τμημάτων και νησιωτικών συμπλεγμάτων, που αντιμετώπιζαν σοβαρά δημογραφικά και οικονομικά προβλήματα. Χάρη σε μια σειρά από κρατικές παρεμβάσεις, κυρίως με τη δημιουργία απαραίτητων υποδομών, αλλά και με τη θέσπιση αναπτυξιακών κινήτρων, τα οποία αξιοποιήθηκαν από τον ιδιωτικό τομέα, οι λιγότερο ανεπτυγμένες αυτές περιφέρειες ανέκαμψαν δημογραφικά και οικονομικά και πέρασαν σε ανοδική αναπτυξιακή φάση. Τα κίνητρα που ισχύουν σήμερα και αφορούν ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων για την τουριστική ανάπτυξη, θεσπίσθηκαν με τον νόμο 2601/98 και εφαρμόζονται από τις 15 Απριλίου 1998 (Λογοθέτης 2001, σελ. 154).

3.2.1 Είδη Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με το άρθρο 1, σκοπός του παρόντος νόμου είναι η ανάπτυξη των ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα και μέσω αυτών:

- ✓ Η συμβολή στην επίτευξη των στόχων της περιφερειακής ανάπτυξης.
- ✓ Η αύξηση των θέσεων απασχόλησης.
- ✓ Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.
- ✓ Η αναδιάρθρωση των τομέων και των κλάδων της παραγωγής.
- ✓ Η αξιοποίηση των επιχειρηματικών ευκαιριών στον ελληνικό αλλά και στον ευρύτερο διεθνή χώρο.
- ✓ Η συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος στην εξοικονόμηση ενέργειας.

Για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων σε προγράμματα και επιχειρηματικά σχέδια που αναφέρονται σε τουριστικές δραστηριότητες, παρέχονται τα ακόλουθα είδη ενισχύσεων (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.3):

1. Επιχορήγηση, που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το δημόσιο χρηματικού ποσού, για την κάλυψη τμήματος της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης ή του επιχειρηματικού σχεδίου.
2. Επιδότηση τόκων, που συνίσταται στην κάλυψη από το δημόσιο τμήματος των καταβαλλομένων τόκων των μεσομακροπρόθεσμων δανείων τετραετούς τουλάχιστον

διάρκειας, που λαμβάνονται για την υλοποίηση της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης.

3. Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, που συνίσταται στην κάλυψη από το δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση της χρήσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού.
4. Φορολογική απαλλαγή ύψους μέχρι ενός ποσοστού ή του συνόλου της αξίας της πραγματοποιούμενης και ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης ή και της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση. Η ενίσχυση αυτή συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος μη διανεμόμενων κερδών της πρώτης δεκαετίας από την πραγματοποίηση της επένδυσης ή του προγράμματος, με το σχηματισμό ισόποσου αφορολόγητου αποθεματικού.
5. Ειδικά κίνητρα, πέραν των ανωτέρω, για ιδιαζόντως σημαντικές βιομηχανικές, μεταλλευτικές και τουριστικές επενδύσεις, ύψους άνω των εβδομήντα πέντε (75) εκατομμυρίων ευρώ, που προέβλεπαν οι διατάξεις των παραγράφων 1,2,3,4 του άρθρου 3 και της παραγράφου 6 του άρθρου 4 του καταργηθέντος νόμου 4171/61.

3.2.2 Διάκριση Επενδυτικών Φορέων και Καθορισμός Είδους Ενίσχυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2, για την εφαρμογή των ενισχύσεων του παρόντος νόμου, οι φορείς (εταιρείες ή ατομικοί επιχειρηματίες) της επενδυτικής δραστηριότητας, διακρίνονται, σε νέους και παλαιούς (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.3-4).

Νέοι φορείς είναι οι νεοϊδρυόμενες εταιρικές ή ατομικές επιχειρήσεις, καθώς και εκείνες που υποβάλλουν αίτηση για εφαρμογή των ενισχύσεων του παραπάνω νόμου, πριν παρέλθει πενταετία από τη σύστασή τους ή την έναρξη επιτηδεύματος προκειμένου για ατομικές επιχειρήσεις. Εταιρείες που προήλθαν από μετατροπή άλλης εταιρείας ή από συγχώνευση εταιρειών, δεν νοούνται ως νέοι φορείς, εφόσον μια από τις παραπάνω επιχειρήσεις, πριν από τη μετατροπή, τη συγχώνευση ή την απορρόφηση αποτελεί παλαιό φορέα. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 2 του ν. 2601/98, για τις επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού των νέων φορέων, παρέχονται όλα τα είδη των ενισχύσεων, εναλλακτικά ως εξής:

- Επιχορήγηση και επιδότηση τόκων ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης
- Φορολογική απαλλαγή και επιδότηση τόκων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2 του ν. 2601/98, παλαιοί είναι εκείνοι οι φορείς που υποβάλλουν αίτηση για εφαρμογή των ενισχύσεων του νόμου, μετά την πάροδο πενταετίας από τη σύστασή τους, ή την έναρξη επιτηδεύματος προκειμένου για ατομικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με την

παράγραφο 2 του άρθρου 2 του νόμου, για τις επενδύσεις των παλαιών φορέων, παρέχονται μόνο οι ενισχύσεις της φορολογικής απαλλαγής και της επιδότησης των τόκων.

Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 2 του νόμου, τα οριζόμενα από την παράγραφο 2 δεν έχουν εφαρμογή προκειμένου:

- ✓ Για τις ιδιαζόντως σημαντικές για την εθνική οικονομία επενδύσεις ή/και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, τόσο των νέων, όσο και των παλαιών φορέων, ύψους άνω των εβδομήντα πέντε (75) εκατομμυρίων ευρώ.
- ✓ Για τις επενδύσεις εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων και τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), που γίνονται από παλαιούς φορείς, για τις οποίες μπορεί να παρέχονται εναλλακτικά όλα τα είδη των ενισχύσεων.

3.2.3 Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες και Ενισχυόμενες

Δαπάνες

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση τ', του άρθρου 3 του νόμου 2601/98, στο καθεστώς των ενισχύσεων υπάγονται οι τουριστικές επιχειρήσεις, για τις επενδυτικές και λοιπές δαπάνες τους, όπως αυτές προσδιορίζονται για καθεμιά κατηγορία δραστηριότητας. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι ακόλουθες τουριστικές δραστηριότητες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.4-5):

- I. Ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον Β΄ τάξης.
- II. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων, τουλάχιστον Γ΄ τάξης.
- III. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), τουλάχιστον Γ΄ τάξης.
- IV. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, έργων ειδικής τουριστικής υποδομής: Λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνων), συνεδριακών κέντρων, γηπέδων γκολφ, εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών, κέντρων θαλασσοθεραπείας, κέντρων τουρισμού υγείας, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων προπονητικού – αθλητικού τουρισμού (μόνο από εταιρείες που λειτουργούν και εκμεταλλεύονται ξενοδοχειακές μονάδες ή από εταιρείες των οποίων εταίροι είναι μόνο εταιρείες, που λειτουργούν και εκμεταλλεύονται ξενοδοχειακές μονάδες).
- V. Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, τουλάχιστον Γ΄ τάξης.
- VI. Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερων της Γ΄ τάξης, σε κτίρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, εφόσον με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε Γ΄ τάξη.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση τί΄ έως και τνii΄, του άρθρου 3 του νόμου 2601/98, οι ενισχυόμενες δαπάνες των ως άνω τουριστικών δραστηριοτήτων είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.5-6):

- I. Η κατασκευή, η επέκταση, ο εκσυγχρονισμός κτιριακών, ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων, καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου.
- II. Οι δαπάνες επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής των παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου.
- III. Η αγορά, η εγκατάσταση καινούριων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού κλπ.
- IV. Η αγορά και η εγκατάσταση καινούριων σύγχρονων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών και μηχανοργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών αγοράς του αναγκαίου λογισμικού και των δαπανών εκπαίδευσης του προσωπικού στο στάδιο εγκατάστασής του.
- V. Η αγορά καινούριων μεταφορικών μέσων διακίνησης υλικών και μαζικής μεταφοράς προσωπικού.
- VI. Οι δαπάνες επενδύσεων για προστασία του περιβάλλοντος, περιορισμό της ρύπανσης του εδάφους, του υπεδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας, αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και ανακύκλωσης του ύδατος.
- VII. Οι δαπάνες για αγορά και εγκατάσταση καινούριου εξοπλισμού και για κατασκευή πάσης φύσεως εγκαταστάσεων, που

προκύπτουν από τις κατά περίπτωση καθοριζόμενες προδιαγραφές και για την κείμενη νομοθεσία του Ε.Ο.Τ. και που τυχόν δεν καλύπτονται από τις πιο πάνω οριζόμενες ως ενισχυόμενες δαπάνες.

- VIII. Οι δαπάνες επενδύσεων για αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, υποκατάσταση υγρών καυσίμων ή ηλεκτρικής ενέργειας με αέρια καύσιμα επεξεργασμένα απορριπτόμενα υλικά από εγχώριες βιομηχανίες, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ανάκτηση απορριπτόμενης θερμότητας, καθώς και συμπαραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας. Επίσης οι δαπάνες επενδύσεων για εξοικονόμηση ενέργειας, υπό την προϋπόθεση ότι η επένδυση δεν αφορά τον παραγωγικό εξοπλισμό, αλλά τον εξοπλισμό και τις εγκαταστάσεις κίνησης – λειτουργίας της μονάδας και από αυτή προκύπτει μείωση τουλάχιστον 10% της καταναλισκόμενης ενέργειας.

3.2.4 Μη Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περιπτώσεις α', β', γ', δί', ε', στ', ζ', του άρθρου 3, δεν μπορούν να υπαχθούν στις ενισχύσεις του παρόντος νόμου (2601/98), οι εξής επιχειρηματικές δραστηριότητες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.5):

- I. Η αγορά επιβατικών αυτοκινήτων μέχρι έξι (6) θέσεων.
- II. Η αγορά γηπέδων, οικοπέδων και αγροτεμαχίων. Σε περίπτωση αγοράς κτιριακών εγκαταστάσεων, δεν μπορεί να ενισχυθεί το

τμήμα της αξίας τους, που αφορά στην αξία του οικοπέδου επί του οποίου αυτές έχουν ανεγερθεί.

III. Η ανέγερση ή η επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης. Κατ' εξαίρεση μπορούν να ενισχυθούν:

- Η ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης, εφόσον έχει παραχωρηθεί προς τούτο η χρήση του για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ετών, από το δημόσιο, τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) κλπ.
- Η πραγματοποίηση επενδύσεων χιονοδρομικών κέντρων, γηπέδων γκολφ, παραγωγής ηλεκτρισμού από αναλώσιμες πηγές ενέργειας, επί οικοπέδου του οποίου η χρήση έχει παραχωρηθεί προς τούτο στο φορέα της επένδυσης για χρονικό διάστημα τουλάχιστον είκοσι (20) ετών.

IV. Η ανέγερση, επέκταση και εκσυγχρονισμός αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων, ενοικιαζόμενων δωματίων και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων διαμερισμάτων ανεξαρτήτως τάξεως.

V. Η ανέγερση και επέκταση τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings).

3.2.5 Περιοχές Εφαρμογής των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 4, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, η επικράτεια κατανέμεται σε τέσσερις (4) περιοχές ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.6-7):

ΠΕΡΙΟΧΗ Δ': Περιλαμβάνει του νομούς της Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου, τα νησιά της Ελληνικής Επικράτειας με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους (απογραφή 1991), τα νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, τη νήσο Θάσο, το νομό Δωδεκανήσου, πλην της περιοχής του πολεοδομικού σχεδίου της πόλης της Ρόδου και την παραμεθόρια ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της χώρας σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή.

ΠΕΡΙΟΧΗ Γ': Περιλαμβάνει περιφέρειες ή νομούς της επικράτειας, που εμφανίζουν έντονα προβλήματα ανεργίας ή και μείωσης του ενεργού πληθυσμού, πλην των νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης και των νομών ή τμημάτων τους που περιλαμβάνονται στη Δ' Περιοχή. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης και Εργασίας, που εκδίδεται κάθε δυο έτη και δεν μπορεί να τροποποιηθεί μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα, προσδιορίζονται περιφέρειες ή νομοί της χώρας, όπου:

- ✓ ο μέσος όρος της ανεργίας, βάσει των εκάστοτε στοιχείων της Ε.Σ.Υ.Ε. για το χρονικό διάστημα της προηγούμενης τετραετίας υπερβαίνει κατά

μια τουλάχιστον ποσοστιαία μονάδα το μέσο όριο της ανεργίας σε όλη τη χώρα για την περίοδο αυτή.

- ✓ εμφανίζει μείωση ο ενεργός πληθυσμός της χώρας.

Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει και τη Ζώνη της Λαυρεωτικής του νομού Αττικής, όπως αυτή καθορίστηκε με την 37349/5.11.1991 κοινή απόφαση (Φ.Ε.Κ. 950/Β/1991), των Υπουργών Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., Εθνικής Οικονομίας και Εσωτερικών.

ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄: Περιλαμβάνει τη ΒΙ.ΠΕ., Ε.Τ.Β.Α., την Επαρχία Λαγκαδά και το τμήμα δυτικά του ποταμού Αξιού του νομού Θεσσαλονίκης, την επαρχία Τροιζηνίας του νομού Αττικής, καθώς και τις περιφέρειες, τους νομούς ή τα τμήματα νομών της Επικράτειας, τα οποία δεν εντάσσονται στις περιοχές Δ΄, Γ΄ και Α΄.

ΠΕΡΙΟΧΗ Α΄: Περιλαμβάνει τους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, πλην των τμημάτων τους, που εντάσσονται στις λοιπές περιοχές.

3.2.6 Ίδρυση/Επέκταση Ξενοδοχειακών Μονάδων (Τουλάχιστον Β΄ Τάξης)

3.2.6.1 Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 18 του άρθρου 6 του παρόντος νόμου, επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού για

ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων μπορούν να ενισχυθούν μόνο εφόσον πραγματοποιούνται (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.9):

- ✓ Στις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.).
- ✓ Στα τμήματα των ενισχυόμενων περιοχών της Επικράτειας, που δεν περιλαμβάνονται στην Κ.Υ.Α. υπ' αριθ. 61404/25.9.1997 (Φ.Ε.Κ. 882/Β/2.10.1997), σύμφωνα με την οποία δεν έχουν εφαρμογή τα κίνητρα επιχορήγησης και επιδότησης τόκων, καθώς και της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων.

Για να είναι δυνατή η ενίσχυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων στα τμήματα αυτά της Επικράτειας πρέπει επίσης:

- ✓ Η επένδυση ή και το πρόγραμμα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, να πραγματοποιούνται σε Ζώνη Τουρισμού – Αναψυχής, χαρακτηριζόμενη έτσι σύμφωνα με τα κριτήρια χωροταξικής ή πολεοδομικής πολιτικής.
- ✓ Να εξασφαλίζεται η απαιτούμενη κατάλληλη υποδομή για την εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία της ξενοδοχειακής μονάδας.

3.2.6.2 Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση δ', του άρθρου 6 του ν. 2601/98 (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.9):

- Για επενδύσεις ίδρυσης μονάδων τουριστικών επιχειρήσεων, το ελάχιστο ύψος της επένδυσης καθορίζεται σε €750.000, πλην εκείνων

των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στις περιοχές κινήτρων Δ', για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €450.000.

- Για επενδύσεις επέκτασης των παραπάνω μονάδων, το ελάχιστο ύψος καθορίζεται στα €450.000, πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στις περιοχές κινήτρων Δ', για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €300.000.

3.2.6.3 Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση α', του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, οι ενισχύσεις που παρέχονται στους νέους φορείς είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.10-11):

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Ενισχύσεις για την Ίδρυση/Επέκταση Ξενοδοχειακών Μονάδων

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ
Δ	25%	25%	25%
Γ	15%	15%	15%
Β-Α	-	-	-

ή εναλλακτικά

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ (ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ)	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ
Δ	60%	25%
Γ	40%	15%
Β-Α	-	-

Η ίδια συμμετοχή ορίζεται σε ποσοστό 40%, επί του ύψους της επένδυσης ανεξαρτήτως περιοχής κινήτρων.

Επίσης, σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση ε΄ του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που πραγματοποιούνται από τουριστικές επιχειρήσεις και αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποκατάσταση υγρών καυσίμων, παρέχονται τα ακόλουθα ποσοστά ενισχύσεων κατά περιοχή:

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Ενισχύσεις για Επενδύσεις ή/και Προγράμματα Χρηματοδοτικής Μίσθωσης

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ
Δ	40%	40%	40%
Γ	40%	40%	40%
Β	30%	30%	30%
Α	25%	25%	25%

ή εναλλακτικά

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ
Δ	100%	40%
Γ	100%	40%
Β	70%	30%
Α	60%	25%

Ειδικά για επενδύσεις που αφορούν παραγωγή ηλεκτρισμού από ήπιες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η γεωθερμική, που έχουν εφαρμογές σε ξενοδοχεία, παρέχονται σε όλες τις περιοχές, περιλαμβανομένης και της Α΄, ενιαία ποσοστά ενισχύσεως ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Ενισχύσεις για Επενδύσεις Παραγωγής Ηλεκτρισμού

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ
Α, Β, Γ, Δ	40%	40%	40%

ή εναλλακτικά

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ (ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ)	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ
Α, Β, Γ, Δ	100%	40%

3.2.7 Εκσυγχρονισμός Ολοκληρωμένης Μορφής Λειτουργουσών Ξενοδοχειακών Μονάδων (Τουλάχιστον Γ΄ Τάξης)

3.2.7.1 Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 18 του άρθρου 6, για να ενταχθεί στο νόμο επένδυση εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον Γ΄ τάξης, θα πρέπει να έχει παρέλθει επταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης της επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του εν λόγω νόμου ή των νόμων 1892/90 και 1262/82. Κατ' εξαίρεση για τις ξενοδοχειακές μονάδες για τις οποίες έχει εγκριθεί επένδυση εκσυγχρονισμού τους πριν τις 31.8.1994 και οι οποίες υποβάλλουν αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις του εν λόγω νόμου ή και προγράμματος

χρηματοδοτικής μίσθωσης, πριν παρέλθουν επτά έτη από την ολοκλήρωση του εγκριθέντα αυτού εκσυγχρονισμού τους, ο αιτούμενος εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής μπορεί να ενισχυθεί εφόσον αφορά σε άλλα πλην των εκσυγχρονισθέντων τμήματα της παραγωγικής μονάδας.

Τέλος, από τον εν λόγω νόμο, ενισχύεται και ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερων της Γ΄ τάξης, σε κτίρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, εφόσον με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται σε Γ΄ τάξη τουλάχιστον (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.12).

3.2.7.2 Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση δ΄, του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, το ελάχιστο ύψος της επένδυσης ορίζεται στα €150.000. Ειδικά, για επενδύσεις ή/και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, για ολοκληρωμένης μορφής εκσυγχρονισμό ξενοδοχειακής μονάδας κάτω των 50 κλινών, το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €75.000 (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.13).

3.2.7.3 Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση β΄, του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, προβλέπονται ενιαία ποσοστά ενίσχυσης σε όλες τις περιοχές κινήτρων (Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄) ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.13-14):

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Ενισχύσεις για τον Εκσυγχρονισμό Ξενοδοχειακών Μονάδων
Ολοκληρωμένης Μορφής

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ
A, B, Γ, Δ	25%	25%	25%

ή εναλλακτικά

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ (ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ)	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ
A, B, Γ, Δ	60%	25%

Η ίδια συμμετοχή ορίζεται σε ποσοστό 40%, επί του ύψους της επένδυσης ανεξαρτήτως περιοχής κινήτρων.

Επίσης, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που πραγματοποιούνται από τουριστικές επιχειρήσεις και αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποκατάσταση υγρών καυσίμων, καθώς και για επενδύσεις που αφορούν την παραγωγή ηλεκτρισμού από ήπιες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η γεωθερμική, που έχουν εφαρμογές σε ξενοδοχεία, παρέχονται, σε όλες τις περιοχές, τα ίδια ποσοστά ενισχύσεων που ορίζονται και στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.3).

3.2.8 Εκσυγχρονισμός Ολοκληρωμένης Μορφής Λειτουργουσών Οργανωμένων Τουριστικών Κατασκηνώσεων (Τουλάχιστον Γ΄ Τάξης)

3.2.8.1 Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 20 του άρθρου 6 του παρόντος νόμου, για να ενισχυθεί η επένδυση εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής τουριστικής οργανωμένης κατασκήνωσης, τουλάχιστον Γ΄ τάξης, θα πρέπει να έχει παρέλθει επταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης της επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του εν λόγω νόμου ή των νόμων 1892/90 και 1262/82. Κατ' εξαίρεση, για τα κατασκηνωτικά κέντρα (campings), για τα οποία έχει εγκριθεί επένδυση εκσυγχρονισμού τους στις διατάξεις του ν. 1262/82, για τα οποία υποβάλλεται αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις του εν λόγω νόμου ή και προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης, πριν παρέλθουν επτά έτη από την ολοκλήρωση του εγκριθέντα αυτού εκσυγχρονισμού τους, ο αιτούμενος εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής μπορεί να ενισχυθεί εφόσον αφορά σε άλλα πλην των εκσυγχρονισθέντων τμήματα του κατασκηνωτικού κέντρου ή και στα εκσυγχρονισθέντα, εφόσον η σκοπιμότητα πραγματοποίησής τους, κρίνεται πλήρως αιτιολογημένη μετά από τη γνώμη της αρμόδιας Γνωμοδοτικής Επιτροπής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.15).

3.2.8.2 Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση ε', του άρθρου 6 του ν. 2601/98, το ελάχιστο ύψος της επένδυσης εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), ορίζεται στα €75.000 (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.15-16).

3.2.8.3 Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Ισχύουν ακριβώς τα ίδια ποσοστά ενισχύσεων των επενδύσεων, που ισχύουν και στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού της ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.7.3, της υπ' όψιν έρευνας).

3.2.9 Εγκαταστάσεις Ειδικής Τουριστικής Υποδομής

3.2.9.1 Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με τη παράγραφο 21 του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, οι αιτήσεις των φορέων για ένταξη στις ενισχύσεις του εν λόγω νόμου, των επενδύσεων ή και των προγραμμάτων χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνων) και γηπέδων γκολφ, συνοδεύονται υποχρεωτικά από τη σχετική έγκριση της Γενικής Γραμματείας Στήριξης Λιμένων Αναψυχής του Υπουργείου Ανάπτυξης ή του Ε.Ο.Τ. αντίστοιχα για τη δημιουργία ή την επέκταση ή τον εκσυγχρονισμό τους, βάσει της κείμενης νομοθεσίας.

Ειδικά τα κέντρα προπονητικού – αθλητικού τουρισμού, μπορούν να ιδρύονται μόνο από ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στα πλαίσια βελτίωσης της λειτουργίας των ξενοδοχειακών τους μονάδων ή και από εταιρείες που έχουν εταίρους ή μετόχους ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και που εκμεταλλεύονται ξενοδοχειακές μονάδες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.19).

3.2.9.2 Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 6 του παρόντος νομοσχεδίου, το ελάχιστο ύψος επένδυσης καθορίζεται στα €80.000, πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στις περιοχές κινήτρων Δ', για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €450.000. Για επενδύσεις επέκτασης των παραπάνω μονάδων, το ελάχιστο ύψος καθορίζεται στα €450.000, πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στις περιοχές κινήτρων Δ', για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €300.000 (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.19).

3.2.9.3 Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση δ', του άρθρου 5 του νόμου 2601/98, παρέχονται ενιαία ποσοστά ενίσχυσης σε όλες τις περιοχές κινήτρων (Α', Β', Γ', Δ') ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.19-21):

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Ενισχύσεις για Εγκαταστάσεις Ειδικής Τουριστικής Υποδομής

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ
Α, Β, Γ, Δ	35%	35%	35%

ή εναλλακτικά

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ (ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ)	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ
Α, Β, Γ, Δ	70%	35%

Ειδικά όμως, για αυτοτελή συνεδριακά κέντρα, τα οποία δημιουργούνται εκτός ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, καθώς και για γήπεδα γκολφ, παρέχονται ενιαία ποσοστά ενίσχυσης σε όλες τις περιοχές κινήτρων, ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Ενισχύσεις για Αυτοτελή Συνεδριακά Κέντρα

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ
Α, Β, Γ, Δ	40%	40%	40%

ή εναλλακτικά

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ (ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ)	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ
Α, Β, Γ, Δ	100%	40%

Η ίδια συμμετοχή ορίζεται σε ποσοστό 40%, επί του ύψους της επένδυσης ανεξαρτήτως περιοχής κινήτρων.

Επίσης, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που πραγματοποιούνται από τουριστικές επιχειρήσεις και αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποκατάσταση υγρών καυσίμων, καθώς και για επενδύσεις που αφορούν την παραγωγή ηλεκτρισμού από ήπιες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η γεωθερμική, που έχουν εφαρμογές σε ξενοδοχεία, παρέχονται, σε όλες τις περιοχές, τα ίδια ποσοστά ενισχύσεων που ορίζονται και στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.3, της υπ' όψιν έρευνας).

3.2.10 Μετατροπή Παραδοσιακών ή Διατηρητέων Κτιρίων σε Ξενοδοχειακές Μονάδες (Τουλάχιστον Γ΄ Τάξης)

3.2.10.1 Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 19 του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, για να είναι δυνατή η εφαρμογή των ενισχύσεων σε επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, πρέπει τα κτίρια αυτά, είτε βρίσκονται είτε δεν βρίσκονται σε χαρακτηρισμένο

διατηρητέο ή παραδοσιακό οικισμό, να έχουν χαρακτηρισθεί ως διατηρητέα από το Υπουργείο Πολιτισμού ή να έχουν χαρακτηρισθεί παραδοσιακά από το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή τον Ε.Ο.Τ. (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.22).

3.2.10.2 Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση ε΄, του άρθρου 6 του εξεταζόμενου νόμου, το ελάχιστο ύψος της επένδυσης ορίζεται σε €80.000 πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) ή της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται σε €45.000 (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.22).

3.2.10.3 Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση γ΄, του άρθρου 5 του νόμου 2601/98, προβλέπονται ενιαία ποσοστά ενίσχυσης σε όλες τις περιοχές κινήτρων ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Ενισχύσεις για τη Μετατροπή Παραδοσιακών ή Διατηρητέων Κτιρίων

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ
Α, Β, Γ, Δ	45%	45%	45%

ή εναλλακτικά

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ (ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ)	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ
A, B, Γ, Δ	100%	45%

Η ίδια συμμετοχή ορίζεται σε ποσοστό 40%, επί του ύψους της επένδυσης ανεξαρτήτως περιοχής κινήτρων.

Επίσης, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που πραγματοποιούνται από τουριστικές επιχειρήσεις και αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποκατάσταση υγρών καυσίμων, καθώς και για επενδύσεις που αφορούν την παραγωγή ηλεκτρισμού από ήπιες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η γεωθερμική, που έχουν εφαρμογές σε ξενοδοχεία, παρέχονται, σε όλες τις περιοχές, τα ίδια ποσοστά ενισχύσεων που ορίζονται και στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.3, της υπ' όψιν έρευνας) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.23-24).

3.2.11 Κριτήρια Υπαγωγής στο Καθεστώς των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση α' έως και ε', του άρθρου 7 του νόμου 2601/98, η υπαγωγή στο καθεστώς των ενισχύσεων της επιχορήγησης και επιδότησης τόκων, καθώς και στο καθεστώς ενίσχυσης της επιδότησης

της χρηματοδοτικής μίσθωσης των τουριστικών επιχειρήσεων, γίνεται με απόφαση του κατά περίπτωση αρμόδιου οργάνου, με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Κριτήρια εκτίμησης της βιωσιμότητας που λαμβάνονται υπ' όψιν είναι:
 - I. τα χαρακτηριστικά του φορέα, τα οικονομικά αποτελέσματα και η οικονομική κατάστασή του κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης
 - II. οι προοπτικές κερδοφορίας της επιχειρηματικής δραστηριότητας
 - III. η πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδίου της επένδυσης
2. Κριτήρια προτεραιότητας – υπαγωγής και βαθμολογίας, τα οποία αναφέρονται:
 - I. στην αύξηση της απασχόλησης
 - II. στον βαθμό ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και στο κεφάλαιο κίνησης
 - III. στο δυναμισμό και την επιτυχία της υφιστάμενης επιχείρησης και των εταίρων της
 - IV. στην περιοχή πραγματοποίησης της επένδυσης
 - V. στο εάν έχει υπαχθεί η προτεινόμενη επένδυση σε προηγούμενο καθεστώς ενισχύσεων
 - VI. στην κατηγορία που ανήκει η υπό εκσυγχρονισμό ξενοδοχειακή μονάδα και αν προτείνεται η αναβάθμισή της σε ανώτερη τάξη ή μετατροπή παραδοσιακών κτιρίων ή σπιτιών σε ξενοδοχειακές μονάδες
 - VII. στο βαθμό συμβολής της επένδυσης στην προστασία του περιβάλλοντος και τη μείωση της ρύπανσης

VIII. στο χρόνο λειτουργίας της ξενοδοχειακής μονάδας πέραν της τουριστικής περιόδου

3. Κάθε επένδυση ή πρόγραμμα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που κρίνεται από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή ως βιώσιμο, βαθμολογείται σύμφωνα με τα παραπάνω κριτήρια. Εφόσον συγκεντρώσει τουλάχιστον τους βαθμούς που προβλέπονται για επενδύσεις τουριστικών επιχειρήσεων, εγκρίνεται για την υπαγωγή στο καθεστώς των ενισχύσεων με την προϋπόθεση όμως, ότι το διατιθέμενο για το έτος κονδύλι επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης του συγκεκριμένου φορέα επαρκεί. Διαφορετικά μεταφέρεται για το επόμενο έτος.

3.2.12 Διαδικασίες Εφαρμογής των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 8 του νόμου 2601/98, οι αιτήσεις υπαγωγής στο καθεστώς ενίσχυσης της επιχορήγησης και επιδότησης τόκων ή και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, υποβάλλονται από την 1^η Ιανουαρίου μέχρι και τη 15^η Σεπτεμβρίου κάθε έτους (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.25).

Επίσης σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 4 του ίδιου άρθρου του παρόντος νόμου, οι υπηρεσίες για την υποβολή των αιτήσεων υπαγωγής στο καθεστώς ενίσχυσης είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.25):

- ✓ Στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, οι επενδύσεις ή τα προγράμματα:

- I. ύψους άνω των €3.500.000, που πραγματοποιούνται στα όρια της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
 - II. ύψους άνω των €2.500.000 που πραγματοποιούνται στην υπόλοιπη επικράτεια
 - III. ανεξάρτητα ύψους επενδυτικών σχεδίων, οι επενδύσεις που αφορούν κέντρα και εγκαταστάσεις ειδικών μορφών τουρισμού (γήπεδα γκολφ, συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα κλπ.)
- ✓ Στις Υπηρεσίες Ιδιωτικών Επενδύσεων Περιφερειών οι επενδύσεις ή τα προγράμματα:
- I. ύψους μέχρι €2.500.000, που πραγματοποιούνται στα όρια κάθε περιφέρειας
 - II. ύψους μέχρι €3.500.000, που πραγματοποιούνται στα όρια της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- ✓ Στο Γραφείο Περιφερειακής Ανάπτυξης Δωδεκανήσου οι επενδύσεις ή τα προγράμματα ύψους μέχρι €2.500.000, που πραγματοποιούνται στο νομό Δωδεκανήσου
- ✓ Στον ΕΟΜΜΕΧ οι επενδύσεις ή τα προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού βιοτεχνίας ύψους μέχρι €600.000, που πραγματοποιούνται μέσα στα όρια της περιφέρειας Αττικής
- ✓ Στο Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛ.Κ.Ε.) υποβάλλονται, για έκθεση σκοπιμότητας, οι επενδύσεις ή τα προγράμματα ύψους άνω των €9.000.000, καθώς και οι επενδύσεις και τα επιχειρηματικά σχέδια €1.000.000 και άνω, εφόσον τουλάχιστον το 50% της ίδιας συμμετοχής προέρχεται από κεφάλαια του εξωτερικού.

Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι οι σύμφωνα με την απόφαση 55734/19.5.98 (παράρτημα άρθρου 5 ν. 2601/98) του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, οι αιτήσεις συνοδεύονται υποχρεωτικά και από οικονομοτεχνική μελέτη, συντασσόμενη από οικονομολόγο μέλος του Οικονομικού Επιμελητηρίου, εφόσον το ύψος του επενδυτικού σχεδίου είναι άνω των €250.000.

Σύμφωνα με τις παραγράφους 5 και 6 του άρθρου 8 του εξεταζόμενου νόμου, οι αιτήσεις που δεν συνοδεύονται από όλα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και στοιχεία, δεν συνιστούν αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις, δεν εξετάζονται και δεν τίθενται στο αρχείο της αρμόδιας υπηρεσίας, χωρίς να επιστρέφεται το προβλεπόμενο για αυτές (τις διατάξεις) καταβληθέν χρηματικό ποσό. Το ίδιο ισχύει και σε περιπτώσεις αιτήσεων υπαγωγής που περιλαμβάνουν τα ανωτέρω απαιτούμενα δικαιολογητικά και στοιχεία, πλην όμως κατά τον έλεγχο και την εξέταση του φακέλου διαπιστώνεται, μετά από γνώμη της αρμόδιας γνωμοδοτικής επιτροπής, ότι η οικονομοτεχνική μελέτη εμφανίζει σοβαρές ελλείψεις, οι οποίες καθιστούν αδύνατη την αξιολόγηση της υποβληθείσας επένδυσης ή του προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού ή επιχειρηματικού σχεδίου.

Μετά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής, οι αρμόδιες για την εξέτασή της υπηρεσίες ή φορείς, μπορούν εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο, να αποστείλουν με απόδειξη στο φορέα της επένδυσης ή του προγράμματος ή του επιχειρηματικού σχεδίου, ή τον αντίκλητό του, έγγραφο με το οποίο ζητείται η προσκόμιση τυχόν πρόσθετων στοιχείων και πληροφοριών, καθώς και η παροχή περαιτέρω διευκρινήσεων, προς υποβοήθηση του έργου της

αξιολόγησης της αίτησης υπαγωγής. Με τα έγγραφα αυτά μπορούν να λάβουν προθεσμία μέχρι δεκαπέντε (15) ημέρες, με την επίδειξη απόδειξης, εντός των οποίων ο φορέας υποχρεούται να απαντήσει.

Δεν είναι δυνατή η υποβολή, από τον ίδιο φορέα, αίτηση υπαγωγής σε περισσότερες από μια υπηρεσίες ή φορείς, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης ή επιχειρηματικά σχέδια που κατά βάση είναι τα ίδια και τα οποία εμφανίζουν όμως διαφοροποιήσεις είτε στο κόστος, είτε στα επί μέρους προτεινόμενα επενδυτικά έργα ή για επενδύσεις, προγράμματα ή επιχειρηματικά σχέδια που αφορούν στην ίδια παραγωγική μονάδα. Σε περίπτωση πολλαπλής αίτησης υπαγωγής, όλες οι αιτήσεις θεωρούνται σαν να μην υποβλήθηκαν ποτέ και δεν εξετάζονται, χωρίς όμως να επιστρέφεται το προβλεπόμενο για αυτές (αιτήσεις) χρηματικό ποσό (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.25-26).

Σύμφωνα με την παράγραφο 8, περίπτωση α', του άρθρου 8 του εξεταζόμενου νόμου, η διαδικασία εξέτασης και υπαγωγής κάθε αίτησης για υπαγωγή επένδυσης ή και προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού από την αρμόδια υπηρεσία και γνωμοδοτική επιτροπή, ολοκληρώνεται το αργότερο εντός τριών (3) μηνών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης. Η απόφαση υπαγωγής εκδίδεται το αργότερο εντός των επόμενων τριάντα (30) εργάσιμων ημερών από την ανωτέρω ημερομηνία, εντός των οποίων δημοσιεύεται και η περίληψή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Για την εισαγωγή των αιτήσεων υπαγωγής, στην αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή, τηρείται απόλυτη σειρά

προτεραιότητας, με την οποία έχουν υποβληθεί οι αιτήσεις αυτές (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.29).

3.2.13 Θέσεις Απασχόλησης

Σύμφωνα με την παράγραφο 2, περιπτώσεις α' και β', του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, προσδιορίζεται το ποσό της παρεχόμενης επιχορήγησης και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, αναφορικά με τις θέσεις απασχόλησης στον τουριστικό τομέα.

Οι παρεχόμενες ενισχύσεις δεν μπορούν να υπερβούν το όριο των €45.000 για κάθε νέα θέση μόνιμης και πλήρους απασχόλησης, που δημιουργείται από την επένδυση ή και το πρόγραμμα απόκτησης εξοπλισμού, με χρηματοδοτική μίσθωση μέσα στην πρώτη πενταετία από την ολοκλήρωση και πιστοποίηση έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της. Ειδικά για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού των τουριστικών επιχειρήσεων, ως δημιουργούμενες θέσεις μόνιμης και πλήρους απασχόλησης, θεωρούνται και οι θέσεις εποχιακής συνεχούς απασχόλησης, με τρίμηνη τουλάχιστον διάρκεια.

Οι επενδυτές, στην υποβαλλόμενη οικονομοτεχνική μελέτη, που συνοδεύει την αίτηση υπαγωγής, υποχρεούνται να καταθέσουν τεκμηριωμένη ανάλυση και στοιχεία, σχετικά με τις νέες θέσεις απασχόλησης που δημιουργούνται, σε όλα τα επίπεδα της επιχείρησης. Οι νέες θέσεις απασχόλησης πρέπει να δημιουργούνται ως εξής:

- ✓ Κατά την ημερομηνία του ελέγχου πιστοποίησης της έναρξης λειτουργίας της επένδυσης ή και του προγράμματος, θα πρέπει να έχει προσληφθεί ένας αριθμός εργαζομένων, ο οποίος θα είναι ίσος τουλάχιστον με το 50% των θέσεων που έχουν καθορισθεί με την απόφαση υπαγωγής. Επιπρόσθετα, μέχρι το τέλος του πρώτου χρόνου από την ημερομηνία πιστοποίησης έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης ή και του προγράμματος, θα πρέπει να έχει καλυφθεί το 75% των νέων αυτών θέσεων.
- ✓ Κατά το χρονικό διάστημα του δεύτερου έως και του πέμπτου έτους, θα πρέπει ο ετήσιος μέσος όρος των εργαζομένων στις νέες αυτές θέσεις να αντιστοιχεί, τουλάχιστον, στον οριζόμενο αριθμό των δημιουργούμενων θέσεων απασχόλησης, σύμφωνα με την απόφαση υπαγωγής της επένδυσης.

Θέσεις απασχόλησης που δημιουργούνται από άλλη (-ες) επένδυση ή και πρόγραμμα (-τα) χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, δεν λαμβάνονται υπ' όψιν για τον υπολογισμό των δημιουργούμενων θέσεων, που καθορίζονται στην απόφαση υπαγωγής. Με την επιφύλαξη της επόμενης παραγράφου, ο περιορισμός των €45.000 για κάθε μόνιμη θέση απασχόλησης, δεν έχει εφαρμογή για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού για ολοκληρωμένες μορφής εκσυγχρονισμό ξενοδοχειακών μονάδων ή κατασκηνωτικών κέντρων (campings), καθώς και για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού άνω των €75.000.000, σύμφωνα με την παράγραφο 3, του άρθρου 10 του νόμου 2601/98.

Οι παρεχόμενες, σε κάθε φορέα, ενισχύσεις της προηγούμενης παραγράφου, δεν μπορούν να υπερβούν για μια πενταετία το όριο των €15.000.000, για παραγωγικές επενδύσεις που αφορούν την ίδια παραγωγική διαδικασία. Για τον προσδιορισμό του ορίου αυτού λαμβάνονται υπ' όψιν, αθροιστικά, όλες οι επενδύσεις ή / και τα προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που υποβάλλονται από τον ίδιο φορέα, για υπαγωγή του στις διατάξεις του αναπτυξιακού νόμου, μέσα σε διάστημα 5 ετών από την ολοκλήρωση και έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας της πρώτης επένδυσης ή / και προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.26-28).

3.2.14 Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι για το Επενδυτικό Δάνειο, για την Επιδότηση Τόκων και για την Επιδότηση Χρηματοδοτικής Μίσθωσης Εξοπλισμού

Σύμφωνα με την παράγραφο 2, περιπτώσεις α', β' και γ' του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, στις περιπτώσεις που στο προτεινόμενο για ενίσχυση επιχειρηματικό ή επενδυτικό σχέδιο, προβλέπεται και η χρησιμοποίηση δανείου, αυτό πρέπει (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.29-30):

- 1) να είναι μεσομακροπρόθεσμο, τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας.
- 2) να έχει τη μορφή τραπεζικού ή ομολογιακού δανείου εκδιδόμενου σε δημόσια ή μη εγγραφή, ή δανείου από άλλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς, το οποίο όμως δεν θα έχει τη μορφή αλληλόχρεου λογαριασμού.

- 3) να λαμβάνεται για την πραγματοποίηση του επενδυτικού ή επιχειρηματικού σχεδίου, όπως αυτό θα προκύπτει ρητά από τη σχετική δανειακή σύμβαση.
- 4) να έχει εγκριθεί από τη χρηματοδοτούσα τράπεζα ή το χρηματοδοτικό οργανισμό, κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης υπαγωγής στις ενισχύσεις του εν λόγω νόμου.

Το σχετικό έγγραφο της έγκρισής του, πρέπει να αναφέρει τους όρους χορήγησης του δανείου και συγκεκριμένα το ύψος του, τη διάρκειά του, το επιτόκιο, την περίοδο χάριτος και τις εξασφαλίσεις για την παροχή του. Το έγγραφο αυτό θα περιλαμβάνεται, μαζί με την αίτηση υπαγωγής, στον ίδιο φάκελο που καταθέτει ενδιαφερόμενος. Το επενδυτικό δάνειο μπορεί να λαμβάνεται και σε συνάλλαγμα.

Σύμφωνα με την παράγραφο 10 το άρθρου 6 του παρόντος νόμου, οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι της επιδότησης τόκων είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.30-31):

- 1) η επιδότηση των τόκων του επενδυτικού δανείου παρέχεται για χρονικό διάστημα έξι (6) ετών, από την πρώτη ανάληψη δόσης του δανείου. Ειδικά για τις ιδιαζόντως σημαντικές επενδύσεις μεταποιητικών, μεταλλευτικών και τουριστικών επιχειρήσεων άνω των €75.000.000, καθώς και για τις επενδύσεις των επιχειρήσεων που εντάσσονται στα ειδικά καθεστώτα, η διάρκεια της επιδότησης των τόκων του επενδυτικού δανείου, καθορίζεται από την εκάστοτε κοινή υπουργική απόφαση ή από το εκάστοτε προεδρικό διάταγμα.

- 2) στην περίπτωση της κεφαλαιοποίησης τόκων της περιόδου χάριτος του επενδυτικού δανείου, η επιδότηση των τόκων καταβάλλεται απευθείας στη δανειοδοτούσα τράπεζα, ώστε να μειωθεί το δάνειο που προήλθε από την κεφαλαιοποίηση αυτή.
- 3) για τον υπολογισμό του επενδυτικού δανείου για το οποίο παρέχεται επιδότηση τόκων, δεν λαμβάνονται υπ' όψιν οι μη ενισχυόμενες δαπάνες της επένδυσης (βάσει του παρόντος νόμου).
- 4) η επιδότηση των τόκων των επενδυτικών δανείων που έχουν ληφθεί σε συνάλλαγμα γίνεται σε δραχμές.
- 5) η επιδότηση των τόκων, παρέχεται υπό την προϋπόθεση ότι οι τόκοι ή το επιτόκιο δεν επιδοτούνται από άλλη πηγή.
- 6) η επιδότηση των τόκων στις περιπτώσεις υπαγωγής επενδύσεων στην ενίσχυση της επιχορήγησης και επιδότησης τόκων, καταβάλλεται, εφόσον έχει εκδοθεί η απόφαση ολοκλήρωσης της επένδυσης και η απόφαση πιστοποίησης της έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της και τηρούνται οι όροι της απόφασης υπαγωγής.
- 7) ειδικά για την εφαρμογή της ενίσχυσης της επιδότησης τόκων, στις περιπτώσεις ένταξης επένδυσης στο καθεστώς ενίσχυσης της φορολογικής απαλλαγής και επιδότησης τόκων, πέραν των παραπάνω προϋποθέσεων, το επιδοτούμενο επενδυτικό δάνειο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 70% του συνολικού κόστους των ενισχυόμενων δαπανών του εξεταζόμενου νόμου.

Σύμφωνα με την παράγραφο 11 του άρθρου 6 του παρόντος νόμου, οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.31):

- 1) η επιδότηση παρέχεται υπό την προϋπόθεση ότι μετά τη λήξη της μίσθωσης, ο εξοπλισμός θα περιέρχεται στην κυριότητα της επιχείρησης. Ο όρος αυτός πρέπει να περιλαμβάνεται στη σχετική σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης.
- 2) η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταβάλλεται, εφόσον ο μισθωμένος εξοπλισμός έχει εγκατασταθεί στη μονάδα και έχει γίνει έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας του.
- 3) οι συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης, μπορεί να συνάπτονται και με χρηματοδοτικούς οργανισμούς ή εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ η επιδότηση καταβάλλεται σε κάθε περίπτωση σε δραχμές.
- 4) τα ποσά των δόσεων της επιδότησης της χρηματοδοτικής μίσθωσης που εισπράττει η επιχείρηση, μειώνουν το ποσό των δαπανών της χρηματοδοτικής μίσθωσης. Οι δαπάνες αυτές αφαιρούνται από τα ακαθάριστα έσοδα της επιχείρησης, ώστε να υπολογισθούν τα καθαρά φορολογητέα κέρδη. Ο σχετικός όρος πρέπει να περιλαμβάνεται στις οικίες αποφάσεις υπαγωγής.

3.2.15 Διαδικασίες και Αρμοδιότητες για την Ένταξη Επενδύσεων στο Καθεστώς Ενισχύσεων της Φορολογικής Απαλλαγής ή και Επιδότησης Τόκων

Σύμφωνα με την παράγραφο 24, περιπτώσεις α', β', γ', στ', του άρθρου 8 του νόμου 2601/98, οι διαδικασίες και οι αρμοδιότητες που ακολουθούνται για την ένταξη στο καθεστώς των ενισχύσεων είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.31-32):

1. για την ένταξη στο καθεστώς των ενισχύσεων της φορολογικής απαλλαγής ή της επιδότησης τόκων υποβάλλεται σχετική αίτηση. Οι αιτήσεις κατατίθενται σε όλη τη διάρκεια του έτους:
 - ✓ στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, για επενδύσεις ύψους μεγαλύτερου των €2.100.000
 - ✓ στις αρμόδιες υπηρεσίες ιδιωτικών επενδύσεων των περιφερειών, για επενδύσεις ύψους μέχρι €2.100.000. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, τα όρια αυτά μπορεί να αναπροσαρμόζονται.
2. η ένταξη στο καθεστώς της φορολογικής απαλλαγής και επιδότησης τόκων γίνεται με την έκδοση σχετικής πράξης ένταξης, από τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας ή ανάλογα, από τον αρμόδιο Γενικό Γραμματέα της περιφέρειας, εντός δυο (2) μηνών από την υποβολή της αίτησης, ή εντός τριών (3) μηνών, εάν πρόκειται για επενδύσεις που απαιτείται γνωμοδότηση ή έγκριση από άλλες υπηρεσίες και φορείς.
3. η αίτηση ένταξης μπορεί να υποβληθεί και μετά την έναρξη πραγματοποίησης της επένδυσης, υπό την προϋπόθεση ότι η

κατάθεσή της θα γίνει κατά τη διάρκεια της εταιρικής χρήσης, που έγινε η έναρξη.

4. η ενίσχυση της φορολογικής απαλλαγής για επένδυση για την υλοποίηση της οποίας δεν ζητείται και επιδότηση τόκων, καθώς επίσης και για τα προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, εφαρμόζεται χωρίς να απαιτείται η προηγούμενη υποβολή αίτησης και η έκδοση πράξης ένταξης, οποιουδήποτε οργάνου.

3.2.16 Καταβολή των Ενισχύσεων

Η καταβολή του ποσού της επιχορήγησης, από το δημόσιο πραγματοποιείται σε δόσεις, ανάλογα με την πρόοδο των εργασιών της επένδυσης και μετά από πιστοποίηση των αρμόδιων οργάνων ελέγχου. Η επιχορήγηση καταβάλλεται απευθείας στον επενδυτή και δεν επιτρέπεται η εκχώρησή της σε τρίτους (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.32).

Η επιχορήγηση καταβάλλεται σε τρεις φάσεις, ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.32):

- τμήμα της, ίσο με το 60%, καταβάλλεται κατά τη διάρκεια υλοποίησης της επένδυσης σε δυο δόσεις.
- τμήμα της, ίσο με το 20%, καταβάλλεται μετά την πιστοποίηση ολοκλήρωσης της επένδυσης και την έκδοση της σχετικής απόφασης ολοκλήρωσής της.

- το υπόλοιπο 20%, καταβάλλεται μετά την πιστοποίηση έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης και την έκδοση της σχετικής απόφασης έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας.

Σύμφωνα με την παράγραφο 9, του άρθρου 9, του νόμου 2601/98, η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταβάλλεται, εφόσον ο μισθωμένος εξοπλισμός έχει εγκατασταθεί στη μονάδα και έχει γίνει έναρξη της παραγωγικής του λειτουργίας. Στις περιπτώσεις που η απόκτηση της χρήσης του εξοπλισμού με χρηματοδοτική μίσθωση, συνδυάζεται και με επένδυση που υπάγεται στην ενίσχυση της επιχορήγησης και επιδότησης τόκων, η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταβάλλεται υπό την προϋπόθεση ότι έχει γίνει η έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης.

Η επιδότηση καταβάλλεται μετά την εκάστοτε πληρωμή των δόσεων του μισθώματος από την επιχείρηση, σε δόσεις που η κάθε μια υπολογίζεται επί του τμήματος της αξίας κτήσεως του εξοπλισμού, το οποίο εμπεριέχεται στην εκάστοτε καταβαλλόμενη δόση του μισθώματος. Στην περίπτωση, που η σύμβαση της χρηματοδοτικής μίσθωσης προβλέπει καταβολή των δόσεων του μισθώματος σε διαστήματα μικρότερα του τριμήνου, η καταβολή της επιδότησης γίνεται ανά τρίμηνο. Τα ποσά των δόσεων της επιδότησης που εισπράττει η επιχείρηση, μειώνουν το ποσό των δαπανών χρηματοδοτικής μίσθωσης, που αφαιρούνται από τα ακαθάριστα έσοδα της επιχείρησης, ώστε να υπολογισθούν τα καθαρά κέρδη που φορολογούνται. Ο σχετικός όρος πρέπει να περιλαμβάνεται στις οικίες αποφάσεις υπαγωγής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.32-33).

3.2.17 Ειδικά Καθεστώτα

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, του άρθρου 10, του νόμου 2601/98, είναι δυνατόν να θεσπίζονται ειδικά καθεστώτα ενίσχυσης των περιφερειών της χώρας, ή τμημάτων τους, ή ορισμένων κατηγοριών επενδύσεων ή ακόμη και επενδύσεων σύμφωνα με το άρθρο 3 του παρόντος νόμου, ιδιάζουσας σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Τα ανωτέρω, ασφαλώς, λαμβάνουν χώρα με Προεδρικά Διατάγματα που εκδίδονται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, καθώς και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού, στα πλαίσια μιας ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, του άρθρου 10, του παρόντος νόμου, ύστερα από κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, καθώς και των κατά περίπτωση συναρμόδιων Υπουργών, υπάγονται στις διατάξεις του εν λόγω νόμου βιομηχανικές, μεταλλευτικές και τουριστικές επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, ύψους τουλάχιστον €75.000.000. Οι επενδύσεις ή και τα προγράμματα αυτά, έχουν σημαντική επίπτωση στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας και στην απασχόληση, μιας και δημιουργούνται τουλάχιστον τριακόσιες (300) θέσεις μόνιμης απασχόλησης, εκ των οποίων ένας αριθμός μπορεί να δημιουργείται σε δορυφορικές επιχειρήσεις, σαν άμεσο αποτέλεσμα της προτεινόμενης επένδυσης. Με τις ίδιες αποφάσεις ορίζονται για τις επενδύσεις της παραγράφου αυτής, οι αναγκαίες παρεκκλίσεις από τις ρυθμίσεις του εν λόγω νόμου, που αφορούν στην ίδια συμμετοχή, στη διαδικασία παροχής των επιχορηγήσεων, στα ποσοστά και στο ύψος της επιχορήγησης, στα ποσοστά

και στη διάρκεια της επιδότησης των τόκων κλπ. (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.33).

3.3 Κριτική Θεώρηση του Νόμου 2601/98

Οι αναπτυξιακοί νόμοι ενσωματώνουν τις πολιτικές ενίσχυσης των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα, προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγική ικανότητα της οικονομίας και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της παραγωγής. Παράλληλα προς τον κεντρικό αυτό στόχο, επιδιώκεται, συνήθως και η ικανοποίηση άλλων διαστάσεων της οικονομικής πολιτικής, όπως είναι η κατά προτεραιότητα ενίσχυση ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων, η διαφορική μεταχείριση περιοχών της χώρας και η αύξηση της απασχόλησης. Οι παράλληλες αυτές επιδιώξεις δεν είναι πάντοτε συνεπείς με την κεντρική επιδίωξη, που είναι η επίτευξη της μέγιστης δυνατής αποτελεσματικότητας των πόρων που διατίθενται. Τα κριτήρια αξιολόγησης είναι, πολλές φορές, αντιφατικά και στην ουσία αντιστρατεύονται προς τους επιδιωκόμενους κεντρικούς σκοπούς.

Ως συνέπεια των όσων διατυπώθηκαν παραπάνω, κάναμε μια κριτική θεώρηση του αναπτυξιακού νόμου 2601/98, επισημαίνοντας κυρίως τις αρνητικές προεκτάσεις των άρθρων που περιλαμβάνονταν μέσα σε αυτόν (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 85).

Άρθρο 1 Ν. 2601/98

Το άρθρο 1 του νόμου, αναφέρεται στα είδη των παρεχόμενων ενισχύσεων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.1). Επειδή, κατά κανόνα, οι μεγάλες

επενδύσεις (π.χ. δημιουργία ξενοδοχειακών αλυσίδων που προσφέρουν επώνυμο τουριστικό προϊόν) είναι εκείνες που αναβαθμίζουν την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, κρίνεται, ότι σωστά ο νομοθέτης ορίζει πως θα πρέπει να παρέχονται ειδικά κίνητρα σε αυτές (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 85-86).

Άρθρο 2 Ν. 2601/98

Στο άρθρο αυτό γίνεται διάκριση των επενδυτικών φορέων σε παλαιούς και νέους. Στη συνέχεια θεσμοθετεί την παροχή όλων των ειδών των ενισχύσεων στους νέους επενδυτές (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.2, της υπ' όψιν έρευνας). Από την εξέταση του άρθρου, κρίνεται ότι δεν πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ παλαιών και νέων φορέων. Αυτό που έχει σημασία είναι η δημιουργία διεθνώς ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, οι οποίες μακροχρόνια θα είναι βιώσιμες και αποδοτικές. Επιπρόσθετα, επισημαίνεται ότι η ικανότητα του νέου επενδυτή είναι άγνωστη, σε αντίθεση με τις επιδόσεις των παλαιών, για τις οποίες υπάρχει αντικειμενική βάση αξιολόγησης. Η πιθανή υπεροχή του παλαιού φορέα αναγνωρίζεται, από τον εξεταζόμενο νόμο, στο άρθρο 7 (κεφάλαιο 3.2.11), στα κοινά κριτήρια προτεραιότητας. Εκεί, λαμβάνεται υπ' όψιν και βαθμολογείται η ήδη υπάρχουσα εμπειρία του επενδυτή, η οποία φυσικά υπάρχει μόνο στην περίπτωση του παλαιού φορέα (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 86).

Άρθρο 3 Ν. 2601/98

Στο άρθρο αυτό αναφέρονται οι υπαγόμενες επιχειρηματικές δραστηριότητες και οι ενισχυόμενες δαπάνες (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.3). Η

κριτική που γίνεται στο άρθρο αυτό, έγκειται στα εξής (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 87-88):

1. Στις τουριστικές δραστηριότητες δεν έχει προστεθεί η δημιουργία θεματικών πάρκων και οδοιπορικών, επιστημονικού, πολιτισμικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος, τα οποία κατασκευάζονται από ιδιώτες που λειτουργούν και εκμεταλλεύονται ξενοδοχειακές μονάδες. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να αναλαμβάνονται από το κράτος, αλλά αν κρίνεται σκόπιμο και επωφελές να μπορούν να δράσουν και οι ιδιώτες, αρκεί να ενισχυθούν ώστε να εκτελέσουν τα απαραίτητα έργα που θα προσελκύσουν τους τουρίστες.
2. Στις ενισχυόμενες δαπάνες, όταν αγοράζεται το οικόπεδο πάνω στο οποίο θα κατασκευαστεί η τουριστική επιχείρηση, πρέπει να περιληφθούν και οι δαπάνες μεταβίβασης του οικοπέδου (έξοδα συμβολαιογράφου, δικηγόρου, υποθηκοφύλακα κλπ.), διότι αφορούν και αυτές άμεσα καταβαλλόμενο κόστος για την υλοποίηση της επένδυσης.
3. Επίσης, στις ενισχυόμενες δαπάνες, πρέπει να περιληφθούν και οι δαπάνες μελετών, που είναι αναγκαίες για τη λήψη της σχετικής απόφασης για την υλοποίηση της επένδυσης.
4. Η αξία της γης δεν θεωρείται συστατικό στοιχείο της ίδιας συμμετοχής του επενδυτή. Στην περίπτωση αυτή, προτείνεται η περίληψή της στην ίδια συμμετοχή (τουλάχιστον κατά ποσοστό 40%).
5. Στις ενισχυόμενες δαπάνες πρέπει να περιληφθούν και όλες εκείνες οι δαπάνες που, ενώ αποδεδειγμένα αφορούν τη συγκεκριμένη

επένδυση, προηγούνται της έναρξης υλοποίησης της επένδυσης και ο νόμος δεν τις περιλαμβάνει στο κόστος.

Άρθρο 4 Ν. 2601/98

Στο άρθρο αυτό καθορίζονται οι περιοχές της χώρας, με σκοπό τη διαφορική ενίσχυση (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.5, της υπ' όψιν έρευνας). Οι επιφυλάξεις που διατυπώνονται στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι ότι, οι πυκνοκατοικημένες περιοχές ενδέχεται να παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό ανεργίας και άρα να απαιτείται και υψηλότερη ενίσχυση. Επίσης, περιοχές που εμφανίζουν βιομηχανικό κορεσμό, ενδέχεται κατά τμήματα να μην παρουσιάζουν τουριστικό κορεσμό και αντίστροφα. Όλα αυτά σημαίνουν, ότι απαιτείται ένας περισσότερο λειτουργικός διαχωρισμός των περιοχών Α', Β', Γ' και Δ'.

Προτείνεται να προστεθεί και ένα ακόμη κριτήριο στο διαχωρισμό των περιοχών. Είναι οι προοπτικές που διαφαίνονται να υπάρχουν στη δημιουργία, στις περιοχές αυτές, διεθνών ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Τέτοιες επιχειρήσεις ενδέχεται να μπορούν να δημιουργηθούν σε πυκνοκατοικημένες περιοχές που έχουν άφθονο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό και οι οποίες σήμερα εξαιρούνται των κινήτρων. Επίσης, προτείνεται να γίνει διαχωρισμός των περιοχών, ανάλογα με τον (ή τους) τομέα (τομείς) δραστηριοτήτων που μπορούν και πρέπει αναπτυχθούν στη συγκεκριμένη περιοχή. Αυτό σημαίνει, ότι οι περιοχές που ορίζονται για τον τουρισμό, πρέπει να είναι διαφορετικές από εκείνες που ορίζονται για άλλους τομείς (βιομηχανία, πρωτογενής παραγωγή, λοιπές υπηρεσίες). Ο νόμος 2601/98

για να επιτύχει το διαχωρισμό αυτό διαφοροποιεί τα κίνητρα κατά τομέα στην περιοχή. Αυτό ίσως να μην είναι σωστό, διότι διαφορετικοί τόποι της περιοχής ενδέχεται να παρουσιάζουν ιδιομορφίες όπου, στους μεν μπορεί να επιβάλλεται να αναπτυχθεί ο τομέας στους δε, να μην ενδείκνυται η ανάπτυξή του (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 89).

Άρθρο 5 Ν. 2601/98

Το άρθρο αυτό θεσμοθετεί τις παρεχόμενες ενισχύσεις κατά περιοχή για όλους τους παραγωγικούς τομείς (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.3). Η κριτική του άρθρου αυτού εντοπίζεται στα εξής (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 90-91):

1. Στο άρθρο αυτό προβλέπεται για Ολοκληρωμένα Επιχειρηματικά Σχέδια, στη μεταποίηση και στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, επιχορήγηση ύψους 35% επί των επενδύσεων. Αντίθετα, ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων επιχορηγείται με 25%. Η μεγάλη σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία, επιβάλλει τη διαμόρφωση του ποσοστού της επιχορήγησης στο 35%, όπως ισχύει για τους άλλους κλάδους.
2. Για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού των μεταποιητικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων όταν γίνονται στους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου, Καβάλας και Δράμας, παρέχονται επιπλέον 5 ποσοστιαίες μονάδες για κάθε μορφή κινήτρου (επιχορήγηση, επιδότηση τόκων). Προτείνεται λοιπόν, να ισχύσει αυτό και για τον τουρισμό, σε παρόμοιους εθνικά ευαίσθητους νομούς.

3. Για τη βιομηχανία τα σχετικά ποσοστά επιχορήγησης και επιδότησης τόκων όταν ιδρύεται μια καινούρια μονάδα είναι, 40% για την περιοχή Δ', 30% για την περιοχή Γ' και 15% για την Β'. Για τον τουρισμό όμως, τα σχετικά ποσοστά είναι 15% μικρότερα. Είναι σκόπιμο να εξισωθούν τα σχετικά ποσοστά ενισχύσεων, μεταξύ των διαφόρων οικονομικών τομέων.
4. Για τη βιομηχανία οι φορολογικές απαλλαγές (παλαιοί φορείς), ανέρχονται στο 100% για την περιοχή Δ', 70% για την περιοχή Γ' και 15% για την περιοχή Β'. Στον τουρισμό τα σχετικά ποσοστά είναι 40% μικρότερα για την περιοχή Δ', 30% για την περιοχή Γ' και 40% για την Β'.
5. Ιδιαίτερα στην περίπτωση της Θράκης, πρέπει να επανεξεταστεί ο τρόπος εφαρμογής, από την Ελλάδα, της Σύμβασης Ραμσάρ¹, η οποία αποσκοπεί στην προστασία των υδροβιότοπων. Στην περίπτωση αυτή, προτείνεται να περιοριστεί η εφαρμογή της σύμβασης αυτής μόνο στα στενά τοπικά και φυσικά όρια των υδροβιότοπων. Μένει αρκετός αναξιοποίητος χώρος, ο οποίος μπορεί να αξιοποιηθεί από τον τουρισμό, αν εγκατασταθούν κοντά σε αυτόν τουριστικές μονάδες που θα αξιοποιούν και θα προστατεύουν (μαζί με την τοπική αυτοδιοίκηση) τους υδροβιότοπους αυτούς.

Συμπερασματικά, από τα ανωτέρω, κρίνεται σκόπιμο να επανεξεταστεί το θέμα των κινήτρων που παρέχονται στις διάφορες περιοχές της χώρας. Το

¹ Το πρόβλημα με τη σύμβαση είναι γενικότερο και δεν αφορά μόνο τη Θράκη, στην οποία έχουν οριστεί 665,9 χιλιάδες στρ. (41,65 του συνόλου των υδροβιότοπων της χώρας) να υπόκεινται στους περιορισμούς της σύμβασης αυτής. Σε ολόκληρη τη χώρα έχουν οριστεί ως προστατευόμενοι υδροβιότοποι 1.600 χιλιάδες στρ.

ηπειρωτικό τμήμα της Ελλάδος ανήκει κατά κανόνα (πλην της Θράκης και των παραμεθωρίων) στην Γ΄ περιοχή κινήτρων, όπου τα παρεχόμενα κίνητρα δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τους επενδυτές. Υπάρχουν, όμως στο τμήμα αυτό και περιοχές με σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης, όπως είναι η Πελοπόννησος. Το γεωγραφικό αυτό διαμέρισμα έχει ήπιο κλίμα το χειμώνα, ενώ το καλοκαίρι η θερμοκρασία μειώνεται μιας και περιβάλλεται από θάλασσα. Διαθέτει πλήθος ακτών, πολλά και σημαντικά πολιτισμικά μνημεία, ενώ πολλές τοποθεσίες της είναι κατάλληλες και για χειμερινό αθλητικό τουρισμό (σκι).

Τα θεσμοθετημένα αναπτυξιακά κίνητρα, κρίνονται από τον επιχειρηματικό κόσμο ως αδύναμα. Επιπρόσθετα, πολλοί επιχειρηματίες διστάζουν να εμπλακούν στη διαδικασία χρήσης των κινήτρων, ως συνέπεια του κόστους των γραφειοκρατικών διαδικασιών. Έτσι, θα ήταν σκόπιμο να ισχυροποιηθούν τα κίνητρα για τη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών μονάδων (5 αστεριών) και για επέκταση των παλαιών, καθώς και των επιδοτήσεων, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Για τις λοιπές κατηγορίες μονάδων (4 και 3 αστεριών), τα σχετικά ποσοστά κρίνεται να γίνουν: 25% (επιχορήγηση και επιδότηση επιτοκίου) και η φορολογική απαλλαγή 50% (από 40%) (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 91-92).

Άρθρο 6 Ν. 2601/98

Στο άρθρο αυτό αναφέρονται οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι ενίσχυσης των τουριστικών επενδύσεων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.1).

Η κριτική εδώ, έγκειται στο γεγονός ότι ο επενδυτής σχετίζει την επένδυση με την αύξηση της απασχόλησης (κεφάλαιο 3.2.13). Με τον τρόπο αυτό όμως, δεν αφήνει περιθώρια στον επενδυτή να επιλέξει εκείνος τον αριθμό των εργαζομένων και τις ειδικότητες αυτών, που απαιτούνται για τη συγκεκριμένη επένδυση. Οι επιχειρήσεις πρέπει να επιδοτούνται ανεξάρτητα από το επίπεδο της απασχόλησης, μιας και μέσω της ρύθμισης αυτής, θα μπορούν να επιλέξουν τους άριστους συνδυασμούς κεφαλαίου και εργασίας, που θα ελαχιστοποιούν το κόστος. Επίσης, ο νόμος ορίζει ότι κάθε επιχείρηση δεν μπορεί να αντλήσει από επιχορηγήσεις / επιδοτήσεις, κεφάλαια άνω των €15.000.000. Με τη διάταξη αυτή δεν παρέχεται η δυνατότητα για τη δημιουργία μεγάλων και εκσυγχρονισμένων επιχειρήσεων (π.χ. αλυσίδες τουριστικών επιχειρήσεων με επώνυμο προϊόν), που να είναι ανταγωνιστικές σε διεθνές επίπεδο. Προτείνεται λοιπόν ο διπλασιασμός, τουλάχιστον, του συγκεκριμένου ποσού (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 92-93).

Τέλος, ο νόμος 2601/98 στο άρθρο του αυτό ορίζει, ότι το δάνειο που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί πρέπει να είναι να μεσομακροπρόθεσμο τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας. Ορίζεται επίσης, ότι το δάνειο θα πρέπει να έχει ήδη εγκριθεί από τη χρηματοδοτούσα τράπεζα κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης υπαγωγής (κεφάλαιο 3.2.14). Σε ετούτη την περίπτωση αυτό που προτείνεται είναι, να αρκεί η προσκόμιση βεβαίωσης από την τράπεζα ότι έχει ενδιαφέρον να χρηματοδοτήσει την επένδυση, εφόσον το

κράτος την εντάξει στις ευεργετικές διατάξεις του νόμου (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 94).

Άρθρο 7 Ν. 2601/98

Το άρθρο αυτό αναφέρεται στα κριτήρια υπαγωγής των επενδυτικών σχεδίων στο καθεστώς των ενισχύσεων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.11).

Οι κατηγορίες των κριτηρίων είναι οι εξής:

- ✓ Κριτήρια εκτίμησης της βιωσιμότητας
- ✓ Κριτήρια προτεραιότητας – υπαγωγής των βιώσιμων επενδύσεων
- ✓ Πρόσθετα κριτήρια προτεραιότητας – υπαγωγής των βιώσιμων επενδύσεων

Ως προς τα κριτήρια εκτίμησης της βιωσιμότητας αναφέρουμε, ότι με αυτά δεν επιτυγχάνεται μια κατάταξη των σχεδίων σε μια σειρά προτεραιότητας ως προς το βαθμό βιωσιμότητάς τους, έτσι ώστε να διακρίνονται οι περισσότερο βιώσιμες επενδύσεις από τις λιγότερο βιώσιμες. Μια τέτοια ρύθμιση παρέχει στον αξιολογητή τη δυνατότητα, να αυθαιρετήσει και ίσως να φτάσει και σε σημείο να χαρακτηρίσει ως βιώσιμες, εκείνες τις επενδύσεις που θα του υποδείκνυε κάποιος. Αυτό που προτείνεται είναι να τεθούν βαθμοί για τα κριτήρια βιωσιμότητας, να βαθμολογείται η επιχείρηση αλλά και να κατατάσσεται σε πίνακα προτεραιότητας ως προς το βαθμό βιωσιμότητας (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 95).

Τα κριτήρια κατάταξης κατά προτεραιότητα, δεν παρουσιάζουν ομοιομορφία ως προς το τι είναι επιθυμητό να επιτευχθεί μέσω αυτών. Ειδικότερα το

πρώτο υποκριτήριο, αφορά την αύξηση της απασχόλησης. Αυτό όμως είναι ένα κοινωνικό κριτήριο και η ικανοποίησή του δεν συνεπάγεται και επιβίωση ή αποδοτικότητα της επιχείρησης που ενισχύουμε. Το δεύτερο υποκριτήριο, αφορά το βαθμό της ίδιας συμμετοχής και φανερώνει την επιθυμία της επιχείρησης να προσφέρει δικούς της πόρους. Όταν μια επιχείρηση έχει ιδιωτικούς πόρους, υπάρχει μια σχετική εγγύηση πως θα επιβιώσει και πως η επένδυση αυτή σχεδιάστηκε με τρόπο που θα της επιτρέψει να γίνει αποδοτική. Αυτό όμως, είναι ένα κριτήριο βιωσιμότητας. Το τρίτο (δυναμισμός και επιτυχία της υφιστάμενης επιχείρησης) και το πέμπτο υποκριτήριο (εάν έχει υπαχθεί η επένδυση σε προηγούμενο καθεστώς ενισχύσεων), εντάσσονται και αυτά στη βιωσιμότητα. Τέλος, το τέταρτο υποκριτήριο (η περιοχή πραγματοποίησης της επένδυσης), έχει κοινωνικό χαρακτήρα και δεν σχετίζεται με την βιωσιμότητα (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 95-96).

Η πρόταση που διατυπώνεται επάνω σε αυτή την κριτική είναι, να καταργηθεί η κατηγορία αυτή των κριτηρίων και τα υποκριτήρια που αφορούν το βαθμό της ίδιας συμμετοχής (δεύτερο) καθώς και το δυναμισμό της υφιστάμενης επιχείρησης (τρίτο), να υπαχθούν στα κριτήρια βιωσιμότητας. Επιπρόσθετα, τα υποκριτήρια που αναφέρονται στην απασχόληση (πρώτο) και στην περιοχή πραγματοποίησης της επένδυσης (τέταρτο) να καταργηθούν εντελώς, για να δίνεται η ευχέρεια στις επιχειρήσεις να απασχολούν όσο προσωπικό χρειάζονται και να δραστηριοποιούνται σε όποια περιοχή επιθυμούν (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ.96).

Άρθρο 9 Ν. 2601/98

Το άρθρο 9 αναφέρεται στον τρόπο καταβολής των ενισχύσεων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.16, της υπ' όψιν έρευνας). Η κριτική που γίνεται στις διατάξεις του άρθρου αυτού αφορά, το υπόλοιπο του ποσού της επιχορήγησης που λαμβάνει η επιχείρηση μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης. Ειδικότερα, επειδή η επιχείρηση μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης αποδεικνύει την κατασκευή της παραγωγικής μονάδας, ενώ ταυτόχρονα έχει περιέλθει και σε δύσκολη οικονομική θέση, προτείνεται να της παρέχεται με το πέρας του έργου ολόκληρο το υπόλοιπο της επιχορήγησης (40%). Έτσι, η επιχείρηση θα μπορέσει να δραστηριοποιηθεί πιο άνετα, να ξεκινήσει τη λειτουργία της μονάδας της και να εισέλθει στην αγορά, από την αρχή, με περισσότερο δυναμισμό (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ.97).

Άρθρο 10Ν. 2601/98

Το άρθρο 10 αναφέρεται σε ειδικά καθεστώτα (κεφάλαιο 3.2.17): σε επενδύσεις ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και σε επιχειρηματικά σχέδια διάσωσης και αναδιάρθρωσης προβληματικών μεταποιητικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων. Στο άρθρο αυτό όμως, δεν προβλέπεται η δυσλειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων, που κατά καιρούς, επηρεάζει αρνητικά την αποδοτικότητα και τη βιωσιμότητα των τουριστικών μονάδων (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ.97).

3.4 Αναπτυξιακός Νόμος 3299/04

Στις 24 Νοεμβρίου του 2004, δόθηκε στη δημοσιότητα, από τον Υπουργό Ανάπτυξης, ο νέος αναπτυξιακός νόμος, ο οποίος τέθηκε σε εφαρμογή από τις 23/12/2004 (Φ.Ε.Κ. 261/23-12-2004).

3.4.1 Είδη Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με το άρθρο 1 σκοπός του παρόντος νόμου είναι, η ενδυνάμωση της ισόρροπης ανάπτυξης, η αύξηση της απασχόλησης, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, η προώθηση της τεχνολογικής αλλαγής και της καινοτομίας, η προστασία του περιβάλλοντος, η εξοικονόμηση ενέργειας και η επίτευξη της περιφερειακής σύγκλισης.

Για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων σε προγράμματα και επιχειρηματικά σχέδια που αναφέρονται σε τουριστικές δραστηριότητες, παρέχονται τα ακόλουθα είδη ενισχύσεων:

1. Επιχορήγηση, που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το δημόσιο χρηματικού ποσού, για την κάλυψη τμήματος της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης ή του επιχειρηματικού σχεδίου.
2. Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, που συνίσταται στην κάλυψη από το δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση της χρήσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού.

3. Φορολογική απαλλαγή ύψους μέχρι ενός ποσοστού ή του συνόλου της αξίας της πραγματοποιούμενης και ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης ή και της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση. Η ενίσχυση αυτή συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος μη διανεμόμενων κερδών της πρώτης δεκαετίας από την πραγματοποίηση της επένδυσης ή του προγράμματος, με το σχηματισμό ισόποσου αφορολόγητου αποθεματικού.
4. Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης από το επενδυτικό σχέδιο απασχόλησης που συνίσταται στην κάλυψη από το δημόσιο, για μια διετία, τμήματος του μισθολογικού κόστους των δημιουργούμενων, εντός της πρώτης τριετίας από την ολοκλήρωση του επενδυτικού σχεδίου, θέσεων απασχόλησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφο 2, του νόμου 3299/04, τα ανωτέρω είδη ενισχύσεων παρέχονται εναλλακτικά ως εξής:

- α) επιχορήγηση ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης
- β) φορολογική απαλλαγή
- γ) επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης

3.4.2 Περιοχές Εφαρμογής των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, η επικράτεια κατανέμεται σε τέσσερις (4) περιοχές ως εξής:

ΠΕΡΙΟΧΗ Δ': Περιλαμβάνει τους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου, τις Βιομηχανικές Περιοχές (ΒΙ.ΠΕ.), όπως καθορίζονται στο άρθρο 1 του ν. 2545/1997, της περιφέρειας Ηπείρου, τα νησιά της ελληνικής επικράτειας με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 1991, τα νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, τη νήσο Θάσο, το νομό Δωδεκανήσου, πλην της περιοχής που καθορίζεται από την υπουργική απόφαση του γενικού πολεοδομικού σχεδίου της πόλης της Ρόδου, και την παραμεθόρια ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της επικράτειας σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή. Η περιοχή Δ', υποδιαιρείται στις υποπεριοχές Δ1, Δ2 και Δ3 ως εξής:

Δ1: Περιλαμβάνει την παραμεθόριο ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας σε απόσταση 20 χιλιομέτρων από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή, το νομό Δωδεκανήσου πλην της περιοχής που καθορίζεται από την υπουργική απόφαση του γενικού πολεοδομικού σχεδίου της πόλης Ρόδου, τα νησιά της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ιονίων Νήσων, Στερεάς Ελλάδας, Αττικής, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 1991.

Δ2: Περιλαμβάνει την παραμεθόριο ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της Ανατολικής Μακεδονίας και Ηπείρου σε απόσταση 20 χιλιομέτρων από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή, τις ΒΙ.ΠΕ. της περιφέρειας

Ηπείρου, τα νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, τη νήσο Θάσο και τα νησιά της Ανατολικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 1991.

Δ3: Περιλαμβάνει τους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου.

ΠΕΡΙΟΧΗ Γ': Περιλαμβάνει τη ζώνη Λαυρεωτικής του νομού Αττικής, όπως αυτή καθορίστηκε με την υπ' αριθμόν 37349/5.11.1991 κοινή απόφαση των Υπουργών Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., Εθνικής Οικονομίας και Εσωτερικών, καθώς και τις περιφέρειες, τους νομούς ή τα τμήματα νομών που δεν εντάσσονται στις περιοχές Δ', Β' και Α'.

ΠΕΡΙΟΧΗ Β': Περιλαμβάνει τις ΒΙ.ΠΕ., την επαρχία του Λαγκαδά, το τμήμα δυτικά του ποταμού Αξιού του νομού Θεσσαλονίκης, καθώς και την επαρχία Τροιζηνίας του νομού Αττικής.

ΠΕΡΙΟΧΗ Α': Περιλαμβάνει τους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, πλην των τμημάτων τους που εντάσσονται στις λοιπές περιοχές.

3.4.3 Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες και Ενισχυόμενες

Δαπάνες

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση γ', του άρθρου 3 του νόμου 3299/04, στο καθεστώς των ενισχύσεων υπάγονται οι τουριστικές επιχειρήσεις, για τις επενδυτικές και λοιπές τους δαπάνες, όπως αυτές

προσδιορίζονται για καθεμιά κατηγορία δραστηριότητας. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι ακόλουθες τουριστικές δραστηριότητες:

- I. Ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας τουλάχιστον τριών αστέρων, πρώην Β΄ τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 2).
- II. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας τουλάχιστον δύο αστέρων, πρώην Γ΄ τάξης, ή ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν διακόψει προσωρινά τη λειτουργία τους μέχρι πέντε (5) έτη κατ' ανώτατο όριο, χωρίς στο διάστημα αυτό να έχει γίνει αλλαγή στη χρήση του κτιρίου και υπό τον όρο ότι κατά το χρόνο της προσωρινής διακοπής της λειτουργίας τους ήταν τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πρώην Γ΄ τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).
- III. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερης κατηγορίας των δύο αστέρων, πρώην Γ΄ τάξης, σε κτίρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, εφόσον με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε κατηγορία δύο αστέρων, πρώην Γ΄ τάξης. Επίσης, εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν διακόψει προσωρινά τη λειτουργία τους για πέντε (5) έτη κατ' ανώτατο όριο, χωρίς στο διάστημα αυτό να έχει γίνει αλλαγή στη χρήση του κτιρίου και υπό τον όρο ότι με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε κατηγορία δύο αστέρων, πρώην Γ΄ τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).

- IV. Εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών μονάδων που αφορά στη δημιουργία συμπληρωματικών εγκαταστάσεων με την προσθήκη νέων κοινόχρηστων χώρων, νέων χρήσεων επί κοινόχρηστων χώρων, πισίνων και αθλητικών εγκαταστάσεων σε ξενοδοχειακές μονάδες τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πρώην Γ΄ τάξης, με σκοπό την παροχή πρόσθετων υπηρεσιών (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).
- V. Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πρώην Γ΄ τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).
- VI. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), τουλάχιστον Γ΄ τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).
- VII. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, έργων ειδικής τουριστικής υποδομής: Λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνων), συνεδριακών κέντρων, γηπέδων γκολφ, εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών, κέντρων θαλασσοθεραπείας, κέντρων τουρισμού υγείας, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων προπονητικού – αθλητικού τουρισμού (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).
- VIII. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός θεματικών πάρκων που αποτελούν οργανωμένες μορφές τουρισμού, οι οποίες διαφοροποιούν ή διευρύνουν το τουριστικό προϊόν και παρέχουν ολοκληρωμένης μορφής υποδομές και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων κατ' ελάχιστον των υπηρεσιών στέγασης σίτισης, στέγασης ψυχαγωγίας και κοινωνικής μέριμνας (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 1).

ΙΧ. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός αυτοκινητοδρόμων απαραίτητων για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 1).

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, του άρθρου 3 του νόμου 3299/04, στην ενίσχυση της επιχορήγησης υπάγονται επιχειρηματικές δραστηριότητες, που ασκούνται στην αλλοδαπή, από νομικά πρόσωπα που εμπίπτουν στην κατηγορία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, όπως αυτές ορίζονται στον Κανονισμό (ΕΚ) αριθμός 70/2001 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 12.1.2001 (ΕΛ 2001 L 10/33), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει και υπό την προϋπόθεση, ότι τηρούν βιβλία αντίστοιχα των κατηγοριών Β΄ και Γ΄ του ισχύοντος στην Ελλάδα Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων (Κ.Β.Σ.).

Σύμφωνα με την παράγραφο 5, περιπτώσεις i, iv, v, vi, vii, viii, xvi και xvii, του άρθρου 3 του εξεταζόμενου νόμου, οι ενισχυόμενες δαπάνες των ως άνω τουριστικών δραστηριοτήτων είναι:

- I. Η κατασκευή, η επέκταση, ο εκσυγχρονισμός κτιριακών, ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων, καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου.
- II. Η αγορά και εγκατάσταση καινούριων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού, καθώς επίσης και τα μισθώματα της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούριων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού, του οποίου αποκτάται η χρήση.
- III. Η αγορά και εγκατάσταση καινούριων σύγχρονων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών, συστημάτων δημιουργίας

ηλεκτρονικών αγορών και μηχανοργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών αγοράς του αναγκαίου λογισμικού, καθώς και δαπανών εξοπλισμού για τη διασφάλιση του ηλεκτρονικού περιεχομένου.

- IV. Οι δαπάνες μελετών, που αποσκοπούν στην εισαγωγή, ανάπτυξη και εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας, σύγχρονων μεθόδων και βιομηχανικών σχεδίων παραγόμενων προϊόντων.
- V. Οι δαπάνες για αποσυναρμολόγηση, μεταφορά και επανασυναρμολόγηση του υφιστάμενου εξοπλισμού, προκειμένου για επιχειρήσεις που μετεγκαθίστανται για περιβαλλοντικούς λόγους, εφόσον μετεγκαθίστανται σε ΒΙ.ΠΕ. Ε.Τ.Β.Α., λοιπές ΒΙ.ΠΕ. κλπ.
- VI. Η αγορά καινούριων μεταφορικών μέσων διακίνησης υλικών και προϊόντων, εντός του χώρου της εντασσόμενης μονάδας, η αγορά καινούριων μεταφορικών μέσων μαζικής μεταφοράς προσωπικού, καθώς επίσης και η αγορά και εγκατάσταση καινούριου σύγχρονου εξοπλισμού και η κατασκευή εγκαταστάσεων για τη διακίνηση υλικών και προϊόντων.
- VII. Οι δαπάνες μελετών, αγορές σύγχρονου εξοπλισμού, εγκατάστασης και λειτουργίας των αναγκαίων υποδομών και διαδικασιών, καθώς και τα έξοδα πιστοποίησης των προϊόντων και των διαδικασιών διασφάλισης της ποιότητας, σύμφωνα με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά πρότυπα από οργανισμούς διαπιστευμένους από τον αρμόδιο εθνικό φορέα.

- VIII. Οι δαπάνες εισαγωγής και προσαρμογής περιβαλλοντικά φιλικής τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία.

3.4.4 Μη Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες

Σύμφωνα με την παράγραφο 6, περιπτώσεις α' έως και η', του άρθρου 3, δεν μπορούν να υπαχθούν στις ενισχύσεις του παρόντος νόμου (3299/04), οι εξής επιχειρηματικές δραστηριότητες:

- I. Η αγορά επιβατικών αυτοκινήτων μέχρι έξι (6) θέσεων.
- II. Η αγορά επίπλων και σκευών γραφείου
- III. Η αγορά γηπέδων, οικοπέδων και αγροτεμαχίων. Σε περίπτωση αγοράς κτιριακών εγκαταστάσεων, δεν μπορεί να ενισχυθεί το τμήμα της αξίας τους, που αφορά στην αξία του οικοπέδου επί του οποίου αυτές έχουν ανεγερθεί.
- IV. Η ανέγερση ή η επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης. Κατ' εξαίρεση μπορούν να ενισχυθούν:
 - Η ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης, εφόσον έχει παραχωρηθεί προς τούτο η χρήση του για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ετών, από το δημόσιο, τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) κλπ. Επίσης ενισχύεται κατ' εξαίρεση, η ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης αλλά έχει εκμισθωθεί από το δημόσιο, νομικά ή φυσικά πρόσωπα για χρονική διάρκεια

δεκαπέντε (15) ετών, η μίσθωση έχει μεταγραφεί και ο εκμισθωτής έχει παραιτηθεί από το δικαίωμα ιδιόχρησης.

- Η πραγματοποίηση επενδύσεων χιονοδρομικών κέντρων, γηπέδων γκολφ, παραγωγής ηλεκτρισμού από αναλώσιμες πηγές ενέργειας, επί οικοπέδου του οποίου η χρήση έχει παραχωρηθεί προς τούτο στο φορέα της επένδυσης για χρονικό διάστημα τουλάχιστον είκοσι (20) ετών.

- Η πραγματοποίηση επενδύσεων υδατοκαλλιεργειών σε αιγιαλό.

V. Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πρώην Γ΄ τάξης, πριν παρέλθει πενταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του παρόντος νόμου ή των νόμων 2601/98, 1892/90 και 1262/82. Στην πενταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας, της παραγράφου αυτής, περιλαμβάνεται και το διάστημα, κατά το οποίο, η μονάδα λειτουργούσε ως επιχείρηση εκμετάλλευσης ενοικιαζόμενων δωματίων ή διαμερισμάτων, προκειμένου για ξενοδοχειακές μονάδες που προέκυψαν από υποχρεωτική μετατροπή μονάδας ενοικιαζόμενων δωματίων ή διαμερισμάτων. Κατ' εξαίρεση ο ανωτέρω εκσυγχρονισμός, ενισχύεται για τμήματα της ξενοδοχειακής μονάδας που δεν περιλαμβάνονται στην προηγούμενη ενίσχυση.

VI. Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings) τουλάχιστον Γ΄ τάξης, πριν παρέλθει πενταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή

από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του παρόντος νόμου ή των νόμων 2601/98, 1892/90 και 1262/82. Κατ' εξαίρεση για τις οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις (campings), για τα οποία έχει υπαχθεί επένδυση εκσυγχρονισμού τους στις διατάξεις των νόμων 2601/98, 1892/90 και 1262/82, για τα οποία υποβάλλεται αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις του παρόντος, για ολοκληρωμένης μορφής εκσυγχρονισμό τους πριν παρέλθει πενταετία από την ολοκλήρωση του ήδη εγκριθέντος εκσυγχρονισμού, ο αιτούμενος εκσυγχρονισμός μπορεί να ενισχυθεί εφόσον αφορά σε διαφορετικά του προηγούμενου τμήματα του κατασκηνωτικού κέντρου ή στα εκσυγχρονισθέντα, εφόσον η σκοπιμότητα πραγματοποίησης περαιτέρω έργων κρίνεται πλήρως αιτιολογημένη, μετά από τη γνώμη της αρμόδιας Γνωμοδοτικής Επιτροπής.

- VII. Η ανέγερση, η επέκταση και ο εκσυγχρονισμός αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων, ενοικιαζόμενων δωματίων και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων διαμερισμάτων, ανεξαρτήτως τάξεως.
- VIII. Η εισφορά στο εταιρικό κεφάλαιο της αξίας μηχανημάτων και λοιπών παγίων στοιχείων.

3.4.5 Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περιπτώσεις α', β' και γ', του άρθρου 4 του νόμου 3299/04, τα επενδυτικά σχέδια κατανέμονται σε 5 κατηγορίες,

προκειμένου να ορισθούν οι παρεχόμενες ενισχύσεις. Τα επενδυτικά σχέδια στον τομέα του τουρισμού κατανέμονται στις κατηγορίες 1, 2 και 4. Ειδικότερα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Επιχορήγηση ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης

Κατηγορία Επένδυσης	Περιοχή					
	A	B	Γ	Δ1	Δ2	Δ3
Κατηγορία 1	0%	18%	30%	35%	40%	40%
Κατηγορία 2	0%	13%	25%	35%	35%	35%
Κατηγορία 4	30%	30%	35%	35%	40%	40%

Στα παραπάνω ποσοστά, εκτός των επενδύσεων των περιοχών όπου εξαντλείται το όριο του Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων και εκτός των επενδύσεων της κατηγορίας 5, προστίθεται επιπλέον ποσοστό 5% συνολικά, εφόσον συντρέχει μια από τις παρακάτω περιπτώσεις:

- ✓ Εγκατάσταση των επιχειρήσεων εντός Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙ.ΠΕ.).
- ✓ Ίδρυση ξενοδοχειακής μονάδας κατηγορίας 4 ή 5 αστέρων (Α΄ ή ΑΑ΄ τάξης).
- ✓ Μετατροπή παραδοσιακού ή διατηρητέου σε ξενοδοχειακή μονάδα.
- ✓ Εκσυγχρονισμό ξενοδοχείου με αναβάθμισή του σε κατηγορία 4 ή 5 αστέρων.
- ✓ Εκσυγχρονισμό ξενοδοχείου χαρακτηρισμένου παραδοσιακού ή διατηρητέου.

- ✓ Εγκατάσταση των τουριστικών επιχειρήσεων σε Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.).
- ✓ Φορέας νεοϊδρυόμενος θεωρείται η επιχείρηση όταν δεν έχει παρέλθει έτος από τη σύστασή της ή την έναρξη επιτηδεύματος, μέχρι το χρόνο υποβολής αίτησης υπαγωγής της. Δεν θεωρούνται νεοϊδρυόμενοι φορείς εταιρείες, που προήλθαν από μετατροπή άλλης εταιρείας ή ατομικής επιχείρησης ή από συγχώνευση εταιρειών ή και ατομικών επιχειρήσεων ή εκείνες που απορρόφησαν άλλη εταιρεία ή κλάδο άλλης, καθώς και εκείνες που απορροφήθηκαν από άλλη εταιρεία.

Ή εναλλακτικά:

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Φορολογική απαλλαγή

Κατηγορία Επένδυσης	Περιοχή					
	A	B	Γ	Δ1	Δ2	Δ3
Κατηγορία 1	0%	50%	100%	100%	100%	100%
Κατηγορία 2	0%	50%	100%	100%	100%	100%
Κατηγορία 4	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Ή εναλλακτικά:

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

Επιχορήγηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης

Κατηγορία Επένδυσης	Περιοχή					
	A	B	Γ	Δ1	Δ2	Δ3
Κατηγορία 1	0,0%	18,4%	35,1%	40,0%	45,5%	48,1%
Κατηγορία 2	0,0%	18,4%	33,2%	40,0%	45,5%	45,5%
Κατηγορία 4	35,0%	35,0%	40,0%	40,0%	45,5%	48,1%

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 3 του εξεταζόμενου νόμου, οι παρεχόμενες ενισχύσεις επί του κόστους του επενδυτικού σχεδίου, αναγόμενες σε Καθαρό Ισοδύναμο Επιχορήγησης, δεν επιτρέπεται να υπερβούν τα ποσοστά του εγκεκριμένου από την Ευρωπαϊκή Ένωση Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 3 του νόμου 3299/04, στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, όπως αυτές ορίζονται από την εκάστοτε κοινοτική νομοθεσία, παρέχεται επιπλέον ποσοστό ενίσχυσης έως 15%, εκτός των επιχειρήσεων του τομέα των μεταφορών. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης καθορίζεται το συγκεκριμένο ποσοστό ανά νομό, βάσει του κριτηρίου του κατά κεφαλή Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Α.Ε.Π.) σε μονάδες Ισοδύναμης Αγοραστικής Δύναμης, με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (2001) της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, ως εξής:

- ✓ Για τους παραμεθόριους νομούς Δράμας, Δωδεκανήσου, Έβρου, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Κιλκίς, Σάμου, Λέσβου, Ξάνθης, Πέλλας, Ροδόπης, Σερρών, Φλώρινας, Χίου, καθώς και για τους νομούς με κατά κεφαλή Α.Ε.Π. μικρότερο ή ίσο του 65% του μέσου όρου της Ε.Ε., του ίδιου έτους 2001, παρέχεται επιπλέον επιχορήγηση ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης ή επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, ίση με το 15% επί του κόστους της ενισχυόμενης επένδυσης.
- ✓ Για νομούς με κατά κεφαλή Α.Ε.Π. μεγαλύτερο του 65% του μέσου όρου της Ε.Ε., του ίδιου έτους 2001, παρέχεται επιπλέον επιχορήγηση

ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης ή επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, ίση με το 5% επί του κόστους της ενισχυόμενης επένδυσης.

Τα παρεχόμενα ποσοστά επιχορήγησης και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, καθώς και της επιδότησης του κόστους της δημιουργούμενης από το επενδυτικό σχέδιο απασχόλησης, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 3, δεν μπορούν, σε κάθε περίπτωση, να υπερβούν το 55%. Τα παρεχόμενα ποσοστά επιχορήγησης για αμοιβές μελετών συμβούλων, δεν μπορούν να υπερβούν, κατ' ανώτατο, το 50% αυτών.

Τέλος, με βάση την παράγραφο 5 του άρθρου 3 του νόμου 3299/04, για τα επενδυτικά σχέδια που υπερβαίνουν τα €50.000.000, το ανώτατο χορηγούμενο ποσό ενίσχυσης προσδιορίζεται ως ακολούθως:

1. για το τμήμα μέχρι €50.000.000 παρέχεται το 100% του κατά περίπτωση ανώτατου ορίου περιφερειακής ενίσχυσης.
2. για το τμήμα από €50.000.000 έως €100.000.000, παρέχεται το 50% του κατά περίπτωση ανώτατου ορίου περιφερειακής ενίσχυσης.
3. για το τμήμα που υπερβαίνει τα €100.000.000, παρέχεται το 34% του κατά περίπτωση ανώτατου ορίου περιφερειακής ενίσχυσης.

3.4.6 Ίδια Συμμετοχή

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περιπτώσεις Α' και Β' του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, ορίζεται το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής του επενδυτή, για επενδύσεις που εντάσσονται στον αναπτυξιακό νόμο. Ειδικότερα:

- ✓ Το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής του επενδυτή στις επενδύσεις που εντάσσονται στο καθεστώς ενίσχυσης της επιχορήγησης ή και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, δεν μπορεί να είναι κατώτερο του 25% των ενισχυόμενων δαπανών.
- ✓ Το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής στην επένδυση που έχει εγκριθεί με την απόφαση υπαγωγής, δεν είναι δυνατόν να μειωθεί μετά την έκδοση της απόφασης αυτής.
- ✓ Η ίδια συμμετοχή του επενδυτή στις επενδύσεις που εντάσσονται στο καθεστώς ενίσχυσης της επιχορήγησης ή και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, αποτελεί το ίδιο κεφάλαιο για τις ατομικές επιχειρήσεις και τις Ιερές Μονές και εταιρικό κεφάλαιο για τις λοιπές.
- ✓ Η αύξηση του εταιρικού ή συνεταιριστικού κεφαλαίου υφιστάμενων εταιρειών ή συνεταιρισμών, πρέπει να γίνεται μετά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής στις διατάξεις του παρόντος νόμου. Η αύξηση του κεφαλαίου των Α.Ε. ή Ε.Π.Ε. μπορεί να γίνεται και πριν την υποβολή της αίτησης υπαγωγής, υπό την προϋπόθεση ότι πραγματοποιήθηκε μέσα στους τελευταίους δώδεκα (12) μήνες πριν την υποβολή της αίτησης υπαγωγής, με αποκλειστικό σκοπό τη χρησιμοποίηση του νέου κεφαλαίου στην ίδια συμμετοχή στη συγκεκριμένη επένδυση και ότι, μέχρι το χρόνο υποβολής της αίτησης υπαγωγής της επένδυσης ή του σχεδίου, το κεφάλαιο αυτό αποδεδειγμένα υφίσταται με τη μορφή διαθέσιμων της εταιρείας και δεν έχει αναλωθεί.

Επίσης, στις επενδύσεις που εντάσσονται στο καθεστώς της φορολογικής απαλλαγής ή της επιδότησης του κόστους της δημιουργούμενης

απασχόλησης, τουλάχιστον το 25% του κόστους πρέπει να καλύπτεται από χρηματοδοτική συμβολή του φορέα της επένδυσης που συνίσταται σε ίδια κεφάλαια ή δάνειο, υπό την προϋπόθεση ότι το τμήμα αυτό δεν συνοδεύεται από καμία κρατική ενίσχυση.

3.4.7 Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 16, περιπτώσεις α' και β,' του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων μπορούν να ενισχυθούν μόνο εφόσον πραγματοποιούνται:

- I. Στις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.),, όπως ορίζονται με το ν. 2545/97.
- II. Στα τμήματα των ενισχυόμενων περιοχών της επικράτειας, που δεν περιλαμβάνονται στην κοινή υπουργική απόφαση της περίπτωσης β'. Για να είναι δυνατή η ενίσχυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων στα τμήματα αυτά της επικράτειας πρέπει:
 - ✓ Η επένδυση ή και το πρόγραμμα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, να πραγματοποιούνται σε ζώνη τουρισμού – αναψυχής, χαρακτηριζόμενη έτσι σύμφωνα με τα κριτήρια χωροταξικής ή πολεοδομικής πολιτικής.
 - ✓ Να εξασφαλίζεται η απαιτούμενη κατάλληλη υποδομή για την εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία της ξενοδοχειακής μονάδας.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Τουριστικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, που εκδίδεται κάθε δύο (2) χρόνια και δεν μπορεί να τροποποιηθεί μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα, μπορεί να καθορίζονται τμήματα της επικράτειας που παρουσιάζουν υπερσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας, στα οποία δεν έχουν εφαρμογή οι ενισχύσεις της επιχορήγησης, της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης και της επιδότησης του μισθολογικού κόστους του παρόντος, για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων.

Σύμφωνα με την παράγραφο 17 του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, για να είναι δυνατή η εφαρμογή των ενισχύσεων σε επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, πρέπει τα κτίρια αυτά, είτε βρίσκονται σε χαρακτηρισμένο διατηρητέο ή παραδοσιακό οικισμό είτε όχι, να έχουν χαρακτηρισθεί ως διατηρητέα από το Υπουργείο Πολιτισμού ή από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή ως παραδοσιακά από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή τον Ε.Ο.Τ.

Σύμφωνα με την παράγραφο 18 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Τουριστικής Ανάπτυξης, καθορίζονται το είδος και η έκταση των έργων που πρέπει να περιλαμβάνονται στον εκσυγχρονισμό της ξενοδοχειακής μονάδας ή των τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), για να θεωρείται ως ολοκληρωμένης μορφής και να είναι δυνατή η εφαρμογή των ενισχύσεων του παρόντος νόμου.

Σύμφωνα με την παράγραφο 19 του άρθρου 5 του εξεταζόμενου νόμου, με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Τουριστικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, καθορίζονται οι προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν οι επενδύσεις σε συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα τουρισμού υγείας, κέντρα προπονητικού – αθλητικού τουρισμού, εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών και θεματικών πάρκων. Οι αιτήσεις των φορέων για ένταξη στις ενισχύσεις του παρόντος, των επενδύσεων ή και των προγραμμάτων χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού των παραπάνω μονάδων, συνοδεύονται υποχρεωτικά από έγκριση του Ε.Ο.Τ. για την πλήρωση των κατά περίπτωση προδιαγραφών.

Τέλος, με βάση την παράγραφο 20 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, για την εφαρμογή των ενισχύσεων σε επενδύσεις λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες) και γηπέδων γκολφ, οι αιτήσεις των φορέων πρέπει να συνοδεύονται υποχρεωτικά από την έγκριση της Γενικής Διεύθυνσης Στήριξης Λιμένων Αναψυχής του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, αντίστοιχα για τη δημιουργία ή την επέκταση ή τον εκσυγχρονισμό τους.

3.4.8 Κριτήρια Υπαγωγής στο Καθεστώς των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περιπτώσεις α΄, β΄, γ΄, δ΄ και ε΄, του άρθρου 6 του νόμου 3299/04, η υπαγωγή στο καθεστώς των ενισχύσεων γίνεται με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

α) Κριτήρια αξιολόγησης του επενδυτικού φορέα

- I. Τα χαρακτηριστικά του φορέα και ειδικότερα η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητά του και η οικονομική του επιφάνεια. Εξετάζονται, επίσης, ο δυναμισμός και η επιτυχία στις προγενέστερες και υφιστάμενες δραστηριότητες των εταίρων, που ελέγχουν την πλειοψηφία των συμφερόντων της επιχείρησης. Στην περίπτωση νεοϊδρυόμενου φορέα, εξετάζονται, ο δυναμισμός και η επιτυχία στις προγενέστερες και υφιστάμενες δραστηριότητες των εταίρων, που ελέγχουν την πλειοψηφία των συμφερόντων του.
- II. Η δυνατότητα διάθεσης των ιδίων κεφαλαίων για την κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης και συγκεκριμένα, την κάλυψη της ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης.

β) Κριτήρια οικονομοτεχνικής αξιολόγησης επενδυτικών προτάσεων και βιωσιμότητας της επένδυσης

- I. Η πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδιασμού και ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας της επένδυσης και η οργάνωση της επιχείρησης που την πραγματοποιεί.
- II. Η προοπτική δυναμικής ανάπτυξης του κλάδου στον οποίο πραγματοποιείται η επένδυση.
- III. Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της επιχείρησης που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης, στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση.

γ) Κριτήρια συμβολής της επένδυσης στους στόχους του αναπτυξιακού νόμου

- I. Η αύξηση της απασχόλησης και ιδίως, η δημιουργία νέων μόνιμων θέσεων εξαρτημένης εργασίας για μακρό χρονικό διάστημα.
- II. Η περιοχή εγκατάστασης της επένδυσης και τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του νομού εγκατάστασης.
- III. Η συμβολή της επένδυσης στην προστασία του περιβάλλοντος και εξοικονόμηση ενέργειας, όπου ειδικότερα εξετάζονται:
 - ✓ Η συμβολή στον περιορισμό της ρύπανσης του εδάφους, του υπεδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας, στην αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και την ανακύκλωση του ύδατος.
 - ✓ Η εισαγωγή περιβαλλοντικά φιλικής τεχνολογίας.
 - ✓ Η αξιοποίηση των ήπιων μορφών ενέργειας, η υποκατάσταση υγρών καυσίμων ή ηλεκτρικής ενέργειας με αέρια καύσιμα ή επεξεργασμένα απορριπτόμενα υλικά.
 - ✓ Η εξοικονόμηση ενέργειας.
- IV. Η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και υπηρεσιών σε διεθνές επίπεδο και ειδικότερα, ο εξαγωγικός προσανατολισμός της επιχείρησης ή η υποκατάσταση εισαγωγών.
- V. Η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- VI. Η συμβολή της επένδυσης στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

δ) Ειδικά κριτήρια αξιολόγησης επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού

- I. Δημιουργία εγκαταστάσεων ειδικών μορφών τουρισμού.
- II. Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων ή οικιών, σε ξενοδοχειακές μονάδες.
- III. Η δυνατότητα λειτουργίας της μονάδας, πέραν της τουριστικής περιόδου της ευρύτερης περιοχής.
- IV. Αναβάθμιση σε ανώτερη κατηγορία αστέρων προκειμένου για επενδύσεις εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών μονάδων, καθώς και σε ανώτερη τάξη προκειμένου για τουριστικές οργανωμένες κατασκηνώσεις.

ε) Με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών καθορίζονται τα στοιχεία αξιολόγησης, η λειτουργία, η βαθμολόγηση, ο αριθμός και ο τρόπος εφαρμογής των κριτηρίων της περίπτωσης δ', καθώς και κάθε λεπτομέρεια για την εφαρμογή της. Με όμοια απόφαση, καθορίζεται και το κοινό, για τις τέσσερις ανωτέρω κατηγορίες των περιπτώσεων α' έως και δ', ελάχιστο ποσοστό του συνόλου των βαθμών των κοινών και ειδικών κριτηρίων του τομέα, κάτω από το οποίο κάθε επένδυση ή πρόγραμμα εγκρίνεται αμέσως κατά την εξέταση και βαθμολόγησή του, εφόσον το διατιθέμενο κονδύλι επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης επαρκεί, ενώ αν είναι ανώτερο το επενδυτικό σχέδιο απορρίπτεται.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 6 του νόμου 3299/04, για την υπαγωγή στην ενίσχυση επιχορήγησης επενδυτικών σχεδίων που πραγματοποιούνται στην αλλοδαπή (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.4.3), λαμβάνονται υπ' όψιν μόνο τα κριτήρια των περιπτώσεων α' και β' της

παραγράφου 1 του εξεταζόμενου άρθρου και επιπλέον, εφόσον η επένδυση συμβάλει, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, στη διεύρυνση των παραγωγικών δραστηριοτήτων των παραμεθόριων περιοχών της χώρας, όπου πραγματοποιείται η επένδυση, καθώς και στη συγκράτηση του πληθυσμού των περιοχών αυτών στον τόπο διαμονής τους.

3.4.9 Αρμοδιότητες & Διαδικασίες Εφαρμογής των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση α', του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, οι αιτήσεις υπαγωγής στις διατάξεις του παρόντος (εξαίρεση αποτελούν οι αιτήσεις επενδύσεων που αφορούν στην ενίσχυση της φορολογικής απαλλαγής, για τις οποίες δεν απαιτείται υποβολή αίτησης), υποβάλλονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους ως εξής:

- ✓ Στη Γενική Διεύθυνση Ιδιωτικών Επενδύσεων του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, υποβάλλονται οι επενδύσεις ή τα προγράμματα:
 - I. ύψους άνω των €4.000.000, που πραγματοποιούνται στα όρια της διοικητικής περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.
 - II. ύψους άνω των €2.000.000, που πραγματοποιούνται στην υπόλοιπη επικράτεια.
 - III. ανεξάρτητα ύψους επενδυτικών σχεδίων, οι επενδύσεις που αφορούν κέντρα και εγκαταστάσεις ειδικών μορφών τουρισμού (γήπεδα γκολφ, συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα κλπ.).
- ✓ Στις Διευθύνσεις Σχεδιασμού και Ανάπτυξης των περιφερειών, υποβάλλονται αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων ύψους μέχρι

€2.000.000, που πραγματοποιούνται μέσα στα όρια κάθε διοικητικής περιφέρειας ή προκειμένου για τη διοικητική περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας ύψους μέχρι €4.000.000. Ειδικά οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων ύψους μέχρι €2.000.000, που πραγματοποιούνται στο νομό Δωδεκανήσου, υποβάλλονται στο Γραφείο Περιφερειακής Ανάπτυξης Δωδεκανήσου, της διοικητικής περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

- ✓ Στο Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛ.Κ.Ε.), υποβάλλονται:
 - I. οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων ύψους άνω των €15.000.000
 - II. οι επενδύσεις ή τα επιχειρηματικά σχέδια €3.000.000 και άνω, εφόσον το 50% τουλάχιστον της ίδιας συμμετοχής προέρχεται από κεφάλαια του εξωτερικού.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, δεν είναι δυνατή η υποβολή, από τον ίδιο φορέα, αίτησης υπαγωγής σε περισσότερες της μιας υπηρεσίες ή φορείς για επενδύσεις κατά βάση ίδιες, που εμφανίζουν όμως διαφοροποιήσεις είτε στο κόστος είτε στα επιμέρους προτεινόμενα επενδυτικά έργα ή για επενδύσεις που αφορούν στην ίδια παραγωγική μονάδα. Εάν υποβληθούν πολλαπλές αιτήσεις υπαγωγής, σύμφωνα με τα παραπάνω, καθώς και σε περίπτωση υποβολής αίτησης για υπαγωγή επένδυσης είτε στο σύνολό της είτε κατά ένα τμήμα της που έχει ήδη υπαχθεί στις ενισχύσεις το νόμου 3299/04 ή του νόμου 2601/98, όλες οι αιτήσεις δεν εξετάζονται και δεν επιστρέφεται το καταβληθέν για αυτές χρηματικό ποσό.

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 7 του εξεταζόμενου νόμου, παρατίθενται τα δικαιολογητικά τα οποία θα πρέπει να συνοδεύουν υποχρεωτικά την αίτηση υπαγωγής. Τα δικαιολογητικά αυτά είναι τα ακόλουθα:

1. Οικονομοτεχνική μελέτη. Στην περίπτωση που η οικονομοτεχνική μελέτη συνοδεύει αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις του νόμου, συνολικού κόστους άνω των €250.000, υπογράφεται από οικονομολόγο, μέλος του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος ή αντίστοιχου οργανισμού κράτους – μέλους της Ε.Ε., καθώς και από μηχανικό εξειδικευμένο στο κύριο αντικείμενο της επένδυσης, μέλος του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος. Αιτήσεις υπαγωγής που δεν πληρούν την προϋπόθεση αυτή, δεν εξετάζονται και τίθενται στο αρχείο.
2. Αποδεικτικό καταβολής χρηματικού ποσού. Το ύψος του ποσού καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης. Για τον καθορισμό του ποσού λαμβάνεται υπ' όψιν το συνολικό κόστος της υποβαλλόμενης για έγκριση επένδυσης. Το παραπάνω χρηματικό ποσό καταβάλλεται στη Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (Δ.Ο.Υ.).

Σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, οι αιτήσεις που δεν συνοδεύονται από όλα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και στοιχεία, δεν συνιστούν αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις, δεν εξετάζονται και τίθενται στο αρχείο της αρμόδιας υπηρεσίας, χωρίς να επιστρέφεται το προβλεπόμενο για αυτές (τις διατάξεις) καταβληθέν χρηματικό ποσό. Το ίδιο ισχύει και σε περιπτώσεις αιτήσεων υπαγωγής που περιλαμβάνουν τα ανωτέρω

απαιτούμενα δικαιολογητικά και στοιχεία, πλην, όμως, κατά τον έλεγχο και την εξέταση του φακέλου διαπιστώνεται, μετά από γνώμη της αρμόδιας γνωμοδοτικής επιτροπής, ότι η οικονομοτεχνική μελέτη εμφανίζει σοβαρές ελλείψεις, οι οποίες καθιστούν αδύνατη την αξιολόγηση της υποβληθείσας επένδυσης.

Μετά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής, οι αρμόδιες για την εξέτασή της υπηρεσίες ή φορείς, μπορούν εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο, να αποστείλουν με απόδειξη στο φορέα της επένδυσης ή του προγράμματος ή του επιχειρηματικού σχεδίου, ή τον αντίκλητό του, έγγραφο με το οποίο ζητείται η προσκόμιση τυχόν πρόσθετων στοιχείων και πληροφοριών, καθώς και η παροχή περαιτέρω διευκρινήσεων, προς υποβοήθηση του έργου της αξιολόγησης της αίτησης υπαγωγής. Με τα έγγραφα αυτά μπορούν να λάβουν προθεσμία μέχρι δεκαπέντε (15) ημέρες, με την επίδειξη απόδειξης, εντός των οποίων ο φορέας υποχρεούται να απαντήσει.

Σύμφωνα με την παράγραφο 7, περιπτώσεις α' και β', του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, οι διαδικασίες εξέτασης και υπαγωγής κάθε αίτησης αλλά και κάθε επιχειρηματικού σχεδίου διάσωσης και αναδιάρθρωσης, ολοκληρώνονται από την αρμόδια υπηρεσία και την αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή το αργότερο εντός δύο (2) και τριών (3) μηνών αντίστοιχα, από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης. Η απόφαση υπαγωγής εκδίδεται το αργότερο εντός των επόμενων τριάντα (30) εργάσιμων ημερών από τη γνωμοδότηση της επιτροπής, εντός των οποίων δημοσιεύεται και η περίληψή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Για την εισαγωγή των αιτήσεων

υπαγωγής, στην αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή, τηρείται η απόλυτη σειρά προτεραιότητας, με την οποία έχουν υποβληθεί οι αιτήσεις αυτές.

Σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 8 του υπ' όψιν νόμου, η αξιολόγηση των επενδύσεων θα γίνεται από τις κατά περίπτωση αρμόδιες υπηρεσίες. Αξιολογήσεις επενδύσεων μπορεί να ανατίθενται και σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα και ειδικότερα σε υπαλλήλους άλλων υπηρεσιών του δημοσίου ή και εξωτερικούς αξιολογητές ή και εμπειρογνώμονες σε ειδικά θέματα. Οι ανωτέρω εκτός της αρμόδιας υπηρεσίας αξιολογητές, υποβάλλουν την έκθεση αξιολόγησής τους στην αρμόδια υπηρεσία, η οποία μετά από μελέτη και έλεγχο αυτής και του φακέλου, συντάσσει εισηγητικό σημείωμα αξιολόγησης προς την αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή.

Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 10 του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, κάθε επένδυση που γίνεται στην αλλοδαπή εξετάζεται ως προς τα κριτήρια των περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 του εξεταζόμενου νόμου (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.4.8). Η υπαγωγή της επένδυσης γίνεται εφόσον αυτή πληροί τις προϋποθέσεις ένταξης, σύμφωνα με τα ίδια κριτήρια και επιπλέον εκτιμάται ότι συμβάλει στη διεύρυνση των παραγωγικών δραστηριοτήτων παραμεθόριων περιοχών της χώρας, στις οποίες πραγματοποιείται η επένδυση και στη συγκράτηση των πληθυσμών των περιοχών αυτών στον τόπο διαμονής τους.

Επίσης, κατά τη διαδικασία αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων ιδιωτικών επιχειρήσεων, λαμβάνονται υπ' όψιν οι στόχοι και οι

προτεραιότητες του αντίστοιχου Προγράμματος Διμερούς Οικονομικής Συνεργασίας.

Σε περίπτωση που, κατά τη διαδικασία εξέτασης και υπαγωγής των επενδύσεων αυτών, το διατιθέμενο ποσό επιχορηγήσεων, για το έτος αυτό, εξαντληθεί, οι αιτήσεις υπαγωγής για τις οποίες μέχρι την εξάντληση του ποσού δεν ολοκληρώθηκαν οι διαδικασίες εξέτασης και υπαγωγής τους, εξετάζονται για υπαγωγή στις διατάξεις του παρόντος νόμου (3299/04), κατά το επόμενο έτος. Η εξέταση αυτή γίνεται με βάση το ποσό ενισχύσεων που καθορίζεται για την κατηγορία αυτή των επενδύσεων για το έτος αυτό, πριν όμως από την εξέταση των αιτήσεων υπαγωγής που θα υποβληθούν μετά την 1^η Ιανουαρίου του έτους αυτού.

3.4.10 Θέσεις Απασχόλησης

Σύμφωνα με την παράγραφο 9 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, προσδιορίζονται οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι παροχής των ενισχύσεων αναφορικά με τις θέσεις απασχόλησης στον τουριστικό τομέα.

Ειδικότερα:

1. Η επιδότηση αφορά στις συνδεδεμένες με την πραγματοποίηση της επένδυσης θέσεις απασχόλησης. Θέσεις απασχόλησης συνδεδεμένες με την επένδυση θεωρούνται, οι νέες θέσεις απασχόλησης που δημιουργούνται μέσα στην επόμενη τριετία από την ολοκλήρωση και έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης για την εξυπηρέτησή της. Επίσης, θέσεις απασχόλησης, θεωρούνται και οι

θέσεις εργασίας που δημιουργούνται κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, λόγω της αύξησης του συντελεστή αξιοποίησης του δυναμικού παραγωγής που οφείλεται στην εν λόγω επένδυση.

2. Η ενίσχυση καταβάλλεται επί του μισθολογικού κόστους για το σύνολο των συνδεόμενων με την επένδυση θέσεων απασχόλησης και παρέχεται για τα δύο πρώτα έτη από τη δημιουργία της κάθε θέσης απασχόλησης. Το μισθολογικό κόστος περιλαμβάνει το μισθό πριν από την αφαίρεση φόρων, καθώς και τις υποχρεωτικές εισφορές της κοινωνικής ασφάλισης.

3.4.11 Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι για το Επενδυτικό Δάνειο, και για την Επιδότηση Χρηματοδοτικής Μίσθωσης Εξοπλισμού

Σύμφωνα με την παράγραφο 7 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, στις περιπτώσεις που στο προτεινόμενο για ενίσχυση επιχειρηματικό ή επενδυτικό σχέδιο, προβλέπεται και η χρησιμοποίηση δανείου, αυτό πρέπει:

1. να είναι μεσομακροπρόθεσμο, τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας.
2. να έχει τη μορφή τραπεζικού ή ομολογιακού δανείου εκδιδόμενου σε δημόσια ή μη εγγραφή, ή δανείου από άλλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς, το οποίο όμως δεν θα έχει τη μορφή αλληλόχρεου λογαριασμού.
3. να λαμβάνεται για την πραγματοποίηση του επενδυτικού ή επιχειρηματικού σχεδίου, όπως αυτό θα προκύπτει ρητά από τη σχετική δανειακή σύμβαση.

4. να έχει εγκριθεί από τη χρηματοδοτούσα τράπεζα ή το χρηματοδοτικό οργανισμό, κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης υπαγωγής στις ενισχύσεις του εν λόγω νόμου.

Το σχετικό έγγραφο της έγκρισής του, πρέπει να αναφέρει τους όρους χορήγησης του δανείου και συγκεκριμένα το ύψος του, τη διάρκειά του, το επιτόκιο, την περίοδο χάριτος και τις εξασφαλίσεις για την παροχή του. Το έγγραφο αυτό θα περιλαμβάνεται, μαζί με την αίτηση υπαγωγής, στον ίδιο φάκελο που καταθέτει ενδιαφερόμενος. Το επενδυτικό δάνειο μπορεί να λαμβάνεται και σε συνάλλαγμα.

Σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού είναι:

1. η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης για πρόγραμμα απόκτησης της χρήσης καινούριου σύγχρονου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού, παρέχεται υπό την προϋπόθεση ότι μετά τη λήξη της μίσθωσης ο εξοπλισμός θα περιέρχεται στην κυριότητα της επιχείρησης. Ο όρος αυτός πρέπει να περιλαμβάνεται στη σχετική σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης.
2. Η διάρκεια της χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα πέντε (5) έτη.

3.4.12 Καταβολή των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση α΄, του άρθρου 8 του νόμου 3299/04, η καταβολή του ποσού της επιχορήγησης από το δημόσιο πραγματοποιείται σε δόσεις ως εξής:

- I. Το 50% του ποσού της επιχορήγησης καταβάλλεται μετά την υλοποίηση του 50% της επένδυσης και μετά από πιστοποίηση του αρμόδιου οργάνου ελέγχου, ότι υλοποιήθηκε το τμήμα αυτό του έργου και ότι ο επενδυτής συμμορφώθηκε με τους όρους και τις προϋποθέσεις της απόφασης υπαγωγής.
- II. Το υπόλοιπο 50% του ποσού της επιχορήγησης καταβάλλεται μετά την πιστοποίηση της ολοκλήρωσης και της έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης από το αρμόδιο όργανο ελέγχου.
- III. Παρέχεται η δυνατότητα εφάπαξ προκαταβολής που δεν υπερβαίνει το 30% της προβλεπόμενης στη σχετική απόφαση υπαγωγής της επένδυσης επιχορήγησης, με την προσκόμιση ισόποσης εγγυητικής επιστολής, προσαυξημένης κατά 10%, από την τράπεζα που είναι εγκαταστημένη και λειτουργεί νόμιμα στην Ελλάδα. Η ανωτέρω προκαταβολή αποτελεί μέρος της συνολικά καταβαλλόμενης επιχορήγησης.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση β΄, του άρθρου 8 του υπ΄ όψιν νόμου, η πιστοποίηση της ολοκλήρωσης της επένδυσης και της έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας γίνεται μετά από αίτηση του επενδυτή, η οποία κατατίθεται μαζί με τα απαιτούμενα παραστατικά στην αρμόδια υπηρεσία το

αργότερο εντός έξι (6) μηνών από τη λήξη της προθεσμίας ολοκλήρωσης της επένδυσης, όπως αυτή ισχύει. Μετά την πάροδο της παραπάνω εξάμηνης προθεσμίας, χωρίς να υποβληθεί αίτηση συνοδευόμενη από τα απαιτούμενα παραστατικά, η επένδυση θεωρείται κατ' αμάχητο τεκμήριο ως μη ολοκληρωθείσα και εκδίδεται απόφαση με την οποία ανακαλείται η απόφαση υπαγωγής και διατάσσεται η επιστροφή του ποσού της καταβληθείσας επιχορήγησης, προσαυξημένο κατά το ποσό των νόμιμων τόκων από της καταβολής.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση γ', του άρθρου 8 του νόμου 3299/04, για την έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας απαιτείται και η δημιουργία των μισών τουλάχιστον από τις νέες θέσεις απασχόλησης που προβλέπονται στην απόφαση υπαγωγής, καθώς επίσης και η πραγματοποίηση αγορών πρώτων υλών και πωλήσεων προϊόντων ή υπηρεσιών.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 8 του νόμου 3299/04, η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταβάλλεται, εφόσον το σύνολο του μισθωμένου εξοπλισμού, βάσει της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης, έχει εγκατασταθεί στη μονάδα, μετά από πιστοποίηση από το αρμόδιο όργανο ελέγχου. Ποσό ανερχόμενο μέχρι το 50% της ενισχυόμενης δαπάνης της επιδότησης, καταβάλλεται μέχρι τη λήξη του χρόνου ολοκλήρωσης, που προβλέπεται στην απόφαση υπαγωγής. Μετά την παρέλευση αυτής καταβάλλεται το υπόλοιπο, εφόσον έχει πιστοποιηθεί η ολοκλήρωση της επένδυσης και η έναρξη της παραγωγικής της λειτουργίας.

Η επιδότηση καταβάλλεται μετά την εκάστοτε πληρωμή των δόσεων του μισθώματος από την επιχείρηση, σε δόσεις, καθεμιά εκ των οποίων υπολογίζεται επί του τμήματος της αξίας κτήσης του εξοπλισμού, το οποίο εμπεριέχεται στην εκάστοτε καταβαλλόμενη δόση του μισθώματος. Σε περίπτωση που η σύμβαση της χρηματοδοτικής μίσθωσης προβλέπει καταβολή των δόσεων του μισθώματος σε διαστήματα μικρότερα του τριμήνου, η καταβολή της επιδότησης γίνεται ανά τρίμηνο.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 8 του παρόντος νόμου, η επιχορήγηση του κόστους απασχόλησης καταβάλλεται ανά εξάμηνο, μετά από αίτηση του επενδυτή. Η πρώτη αίτηση καταβολής ενισχύσεων κατατίθεται μαζί με τα απαιτούμενα παραστατικά στην αρμόδια υπηρεσία, το αργότερο εντός ενός (1) έτους από τη λήξη της προθεσμίας ολοκλήρωσης της επένδυσης και έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας, όπως αυτή ορίζεται στην εγκριτική απόφαση. Για την καταβολή του πρώτου μέρους της ενίσχυσης, απαιτείται πιστοποίηση και έλεγχος της ολοκλήρωσης και έναρξης παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης, ο οποίος θα πρέπει να διενεργηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.

Τα απαιτούμενα παραστατικά, που συνοδεύουν την αίτηση του επενδυτή για τον έλεγχο, για την πιστοποίηση της ολοκλήρωσης της επένδυσης και έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας, ορίζονται με απόφαση το Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών. Η επιχορήγηση καταβάλλεται μόνο για τις συνδεόμενες με την επένδυση θέσεις εργασίας.

3.4.13 Υποχρεώσεις Ενισχυόμενων Επιχειρήσεων – Συνέπειες Μη Τήρησης - Κυρώσεις

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περιπτώσεις α΄, β΄ και γ΄, του άρθρου 10 του νόμου 3299/04, οι υποχρεώσεις των ενισχυόμενων επιχειρήσεων, μετά την υπαγωγή τους στον υπ΄ όψιν νόμο και μέχρι την παρέλευση πενταετίας από τη δημοσίευση της απόφασης ολοκλήρωσης και έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης, είναι:

- α) Να τηρούν τους όρους της υπαγωγής.
- β) Να αποκτούν την κυριότητα του μισθωμένου εξοπλισμού με τη λήξη της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.
- γ) Να μην διακόπτουν την παραγωγική δραστηριότητα της επένδυσης, εκτός αν συντρέχουν λόγοι ανωτέρας βίας που προκαλούνται από φυσικά φαινόμενα.
- δ) Να μην παύσουν τη λειτουργία της επιχείρησης, εκτός αν συντρέχουν λόγοι ανωτέρας βίας που προκαλούνται από φυσικά φαινόμενα.
- ε) Να μην μεταβιβάζουν, για οποιονδήποτε λόγο, πάγια περιουσιακά στοιχεία που έχουν ενισχυθεί, εκτός αν αυτά αντικατασταθούν εντός εξαμήνου από άλλα, κυριότητας του φορέα και ανάλογης αξίας, που ανταποκρίνονται στην εξυπηρέτηση της παραγωγικής λειτουργίας της επιχείρησης, με υποχρέωση γνωστοποίησης της αντικατάστασης εντός τριών (3) μηνών στην αρμόδια υπηρεσία.

Αιτήματα αντικατάστασης παγίων για κάθε ενισχυόμενη επένδυση, δεν μπορούν να εγκριθούν πάνω από δύο φορές.

Οι επιχειρήσεις που έχουν τις παραπάνω υποχρεώσεις, για το ίδιο χρονικό διάστημα, δεν επιτρέπεται χωρίς έγκριση του αρμόδιου για την έκδοση της απόφασης υπαγωγής οργάνου:

- α) Να μεταβάλουν κατά οποιονδήποτε τρόπο την εταιρική τους σύνθεση ως προς τα πρόσωπα ή τα ποσοστά συμμετοχής τους. Εξαιρούνται οι εταιρείες των οποίων οι μετοχές είναι εισηγμένες ή εισάγονται στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και οι μεταβιβάσεις λόγω κληρονομικής διαδοχής.
- β) Να εκμισθώσουν μέρος ή το σύνολο της ενισχυθείσας επένδυσης. Η έγκριση δίνεται με τον όρο της συνέχισης της λειτουργίας της επιχείρησης στο ίδιο παραγωγικό αντικείμενο και η ευθύνη για την τήρηση των όρων υπαγωγής παραμένει στον εκμισθωτή.

Επιπρόσθετα οι επιχειρήσεις, των οποίων έχει ενισχυθεί η δημιουργούμενη απασχόληση, οφείλουν να διατηρούν τον αριθμό των νέων θέσεων, για τις οποίες επιχορηγούνται για τουλάχιστον πέντε (5) έτη μετά τη δημιουργία τους.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2, περιπτώσεις α', β', γ', δ' και ε', του άρθρου 10 του νόμου 3299/04, ένα ενισχυθείσα επιχείρηση παραβεί τις υποχρεώσεις υπαγωγής πριν από την ολοκλήρωση και έναρξη της παραγωγικής της λειτουργίας, τότε:

- α) ανακαλείται η απόφαση υπαγωγής και επιστρέφεται η ενίσχυση, στην περίπτωση που παύσει η λειτουργία της επιχείρησης αν συντρέχουν λόγοι ανωτέρας βίας που προκαλούνται από φυσικά φαινόμενα.

β) δύναται να ανακληθεί η απόφαση υπαγωγής και να επιστραφεί η ενίσχυση ή να παρακρατηθεί ή να επιστραφεί μέρος αυτής, στις περιπτώσεις όπου δεν τηρούν τους όρους της υπαγωγής και διακόπτουν την παραγωγική δραστηριότητα της επένδυσης, καθώς επίσης και στις περιπτώσεις μεταβολής της εταιρικής σύνθεσης χωρίς έγκριση και της εκμίσθωσης μέρους ή του συνόλου της ενισχυθείσας επένδυσης.

Εάν η ενισχυθείσα επιχείρηση παραβεί τις υποχρεώσεις υπαγωγής, μετά τη δημοσίευση της απόφασης ολοκλήρωσης και έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας και εντός του χρονικού περιορισμού των πέντε ετών, επιστρέφεται το σύνολο ή μέρος της ενίσχυσης.

Εάν η ενισχυθείσα επιχείρηση παραβεί την υποχρέωση της απόκτησης κυριότητας του μισθωμένου εξοπλισμού με τη λήξη της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης, επιστρέφεται η αναλογούσα, στο συγκεκριμένο εξοπλισμό, καταβληθείσα ενίσχυση στο σύνολό της. Το ίδιο ισχύει και σε περίπτωση λύσης, με οποιονδήποτε τρόπο, της σύμβασης και επιστροφής του εξοπλισμού στην εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Εάν διαπιστωθεί μείωση του αριθμού των δημιουργούμενων θέσεων απασχόλησης, που προσδιόρισαν την επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, επιστρέφεται το μέρος της ενίσχυσης, που αναλογεί στη θέση εργασίας που καταργήθηκε.

Στην απόφαση υπαγωγής στις ενισχύσεις του παρόντος, καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις κάλυψης της ίδιας συμμετοχής, καθώς και οι όροι που κρίνονται αναγκαίοι για την εξασφάλιση της υλοποίησης της επένδυσης και του δημόσιου συμφέροντος. Σε περίπτωση διαπίστωσης ότι έχουν υποβληθεί στην υπηρεσία ψευδή ή παραπλανητικά στοιχεία ή έχουν αποσιωπηθεί ορισμένα, τότε:

- ✓ Εάν δεν έχει ολοκληρωθεί η επένδυση, ανακαλείται και καταπίπτει η εγγυητική επιστολή εάν έχει δοθεί τμήμα της επιχορήγησης κατά την περίπτωση III της παραγράφου 1α του άρθρου 8 (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.4.12.
- ✓ Εάν έχει ολοκληρωθεί η επένδυση, επιστρέφεται το σύνολο της χορηγηθείσας ενίσχυσης.

3.4.14 Ειδικά Καθεστώτα

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, του άρθρου 9, του νόμου 3299/04, είναι δυνατόν να θεσπίζονται ειδικά καθεστώτα ενίσχυσης των περιφερειών της χώρας, ή τμημάτων τους, ή ορισμένων κατηγοριών επενδύσεων ή ακόμη και επενδύσεων σύμφωνα με το άρθρο 3 του παρόντος νόμου, ιδιάζουσας σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Τα ανωτέρω, ασφαλώς, λαμβάνουν χώρα με Προεδρικά Διατάγματα που εκδίδονται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης, καθώς και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού, στα πλαίσια μιας ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, του άρθρου 9 του νόμου 3299/04, με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης, καθώς και των κατά περίπτωση συναρμόδιων Υπουργών, υπάγονται στις διατάξεις του παρόντος νόμου επενδύσεις, ύψους €50.000.000, με σημαντική επίπτωση στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας και στην απασχόληση, μιας και δημιουργούνται τουλάχιστον εκατόν είκοσι πέντε (125) θέσεις μόνιμης απασχόλησης, εκ των οποίων ένας αριθμός δύναται να δημιουργείται σε δορυφορικές επιχειρήσεις, σαν άμεσο αποτέλεσμα της προτεινόμενης επένδυσης. Με τις ίδιες αποφάσεις ορίζονται για τις επενδύσεις της παραγράφου αυτής, οι αναγκαίες παρεκκλίσεις από τις ρυθμίσεις του εν λόγω νόμου, που αφορούν στην ίδια συμμετοχή, στη διαδικασία παροχής των επιχορηγήσεων, στα ποσοστά και στο ύψος της επιχορήγησης, στα ποσοστά και στη διάρκεια της επιδότησης των τόκων κλπ.

3.5 Διαφορές 2601/98 – 3299/04

Στο σημείο αυτό της μελέτης μας, κρίνεται σημαντικό να παραθέσουμε τις σημαντικότερες διαφοροποιήσεις που περιλαμβάνει ο νέος αναπτυξιακός νόμος, σε σχέση με το προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο (νόμος 2601/98) που ίσχυε. Οι διαφορές που υπάρχουν, εντοπίζονται σε δυο τμήματα: στο Τμήμα Α' (διαφορές επί της ουσίας των διατάξεων) και στο Τμήμα Β' (διαφορές επί της διαδικασίας).

Οι διαφορές επί της ουσίας των διατάξεων είναι οι ακόλουθες:

1. Διεύρυνση των δικαιούχων των κεφαλαιακών ενισχύσεων

Στο νόμο 2601/98 γίνεται διάκριση των φορέων ανάμεσα σε νέους και παλιούς. Μόνο οι νέες επιχειρήσεις (έως πέντε χρόνων), έχουν το δικαίωμα να ενισχυθούν με το κίνητρο της επιχορήγησης και της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing). Αντιθέτως, στο νόμο 3299/04 γίνεται άρση της διάκρισης αυτής, μιας και όλες οι επιχειρήσεις θα έχουν το δικαίωμα πρόσβασης, εναλλακτικά, σε όλα τα είδη των χορηγούμενων κινήτρων.

2. Νέο κίνητρο

Στις παρεχόμενες ενισχύσεις εντάσσεται και η επιχορήγηση της δημιουργούμενης από την επένδυση απασχόλησης. Πρόκειται για μια διετή επιχορήγηση, που αφορά σε ποσοστό επί του συνολικού μισθολογικού κόστους της κάθε νέας δημιουργούμενης θέσης εργασίας, ανάλογα με την περιοχή. Στο νόμο 2601/98, δεν παρεχόταν κάποιο αντίστοιχο κίνητρο.

3. Νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες

Στο νέο αναπτυξιακό νόμο παρέχεται η δυνατότητα της ενίσχυσης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, όπως είναι οι εμπορευματικοί σταθμοί και τα διαμετακομιστικά κέντρα, η παροχή υπηρεσιών εφοδιαστικής αλυσίδας, η ίδρυση θεματικών πάρκων με σκοπό τη διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος, η δημιουργία επενδύσεων για την αφαλάτωση θαλασσινού νερού κλπ. Στο νόμο 2601/98, δεν παρεχόταν αντίστοιχη επενδυτική δυνατότητα.

4. Πρόσθετη ενίσχυση μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Με το νόμο 3299/04, παρέχεται η δυνατότητα, με την έκδοση Υπουργικής Απόφασης, να ενισχύονται με πρόσθετο ποσοστό μέχρι 15% οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε διάφορες περιοχές της χώρας. Στον προηγούμενο νόμο δεν υπήρχε μια παρόμοια δυνατότητα.

5. Αναπροσαρμογή – Αύξηση κινήτρων

Στο νόμο 2601/98 τα ποσοστά ενίσχυσης για την ίδρυση ξενοδοχειακής μονάδας στην Γ' ζώνη ήταν 15%, ενώ στην Δ' ζώνη ήταν 25%. Ο εκσυγχρονισμός των ξενοδοχείων ενισχυόταν σε ολόκληρη την Επικράτεια με ποσοστό 25%. Στο νόμο 3299/04, τα αντίστοιχα ποσοστά για την ενίσχυση των τουριστικών επενδύσεων, αυξάνονται. Στην Γ' ζώνη ανέρχεται σε 25%, στην Δ' στο 35%, ενώ και ο εκσυγχρονισμός των ξενοδοχείων στη Γ', στη Δ2 και στη Δ3 ζώνη σε 40%. Επίσης, με το νέο νόμο παρέχεται πρόσθετο ποσοστό ενίσχυσης 5% στις εξής περιπτώσεις: α) επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε βιομηχανικές περιοχές, β) σε επενδύσεις ίδρυσης ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας 4 ή 5 αστέρων, γ) σε επενδύσεις εκσυγχρονισμού ξενοδοχείων χαρακτηρισμένων ως παραδοσιακών ή διατηρητέων. Στον προηγούμενο νόμο, παρόμοια δυνατότητα παρεχόταν στις μεταποιητικές επενδύσεις για τους νομούς της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

6. Αποσύνδεση επιχορήγησης από τις δημιουργούμενες νέες θέσεις απασχόλησης

Στο νόμο 2601/98, η προβλεπόμενη ενίσχυση παρεχόταν, λόγω περιοχής και είδους επένδυσης, ως σύνολο αν δημιουργούνταν οι αντίστοιχες θέσεις εργασίας (ποσό επιχορήγησης = αριθμός θέσεων X 45.000 ευρώ για κάθε θέση). Στο νέο νομοσχέδιο, το προβλεπόμενο ποσό ενίσχυσης που δικαιούται κάθε επιχείρηση, θα παρέχεται χωρίς τη σύνδεσή του με τις νέες δημιουργούμενες θέσεις απασχόλησης.

7. Διαφοροποίηση προϋποθέσεων ένταξης των επιχειρήσεων στα κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου

- ✓ Δεν υπάρχει ανώτατο ύψος στις ενισχύσεις για επενδύσεις εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών μονάδων, στο νέο νόμο. Στο νόμο 2601/98, το ανώτατο ύψος προσδιοριζόταν στο ποσό των €4.500.000.
- ✓ Με το αναπτυξιακό νομοσχέδιο 3299/04, ορίζεται ένα ενιαίο ελάχιστο κόστος για όλα τα είδη των ενισχυόμενων επενδύσεων, ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρήσεων που υλοποιούν τα συγκεκριμένα επενδυτικά προγράμματα. Το νομοθετικό πλαίσιο του 2601/98 όριζε διαφορετικό ελάχιστο κόστος και για συγκεκριμένα είδη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αλλά και για τις περιοχές υλοποίησής τους.
- ✓ Για την υπαγωγή των επενδύσεων στο νέο αναπτυξιακό νόμο, το ελάχιστο ποσοστό ίδιας συμμετοχής που απαιτείται φθάνει στο 25%, από 40% που ήταν στον προηγούμενο νόμο.

Οι διαφορές επί της διαδικασίας των διατάξεων είναι οι ακόλουθες:

1. Με το νόμο 3299/04, η υποβολή των επενδυτικών σχεδίων μπορεί να γίνεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, αντίθετα με τον 2601/98 όπου η υποβολή των επενδυτικών σχεδίων γινόταν μέχρι τη 15^η Σεπτεμβρίου του κάθε έτους.
2. Η αξιολόγηση των επενδυτικών σχεδίων στο νέο αναπτυξιακό νόμο γίνεται, εκτός των αρμόδιων υπηρεσιών και από στελέχη άλλων υπηρεσιών του Δημόσιου Τομέα. Στο νόμο 2601/98, η αξιολόγηση γινόταν από την αρμόδια υπηρεσία του Δημοσίου.

3. Στον παλιό αναπτυξιακό νόμο (2601/98) η καταβολή της επιχορήγησης, από την πλευρά του Δημόσιου Τομέα, πραγματοποιείται σε τέσσερις δόσεις, ενώ στον νέο νόμο σε δύο.
4. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νέου νομοσχεδίου (3299/04), ο επενδυτής έχει τη δυνατότητα είσπραξης προκαταβολής της επιχορήγησης, που φθάνει έως το 30% του συνολικού ποσού της επιχορήγησης. Στο νόμο 2601/98 δεν υπήρχε αντίστοιχη δυνατότητα, προβλεπόταν όμως από το νόμο 1892/90.
5. Στο νέο νομοσχέδιο το απαιτούμενο χρονικό διάστημα για τη σύνταξη της έκθεσης ελέγχου ορίζεται σε δύο μήνες, ενώ πριν δεν υπήρχε χρονικός περιορισμός.

3.6 Δράσεις του Γ' Κ.Π.Σ. (2000-2006) στον Ελληνικό Τουρισμό

Οι επιδιωκόμενοι στόχοι που έχει θεσπίσει προς υλοποίηση το Γ' Κ.Π.Σ. (2000-2006), είναι οι ακόλουθοι (Υπουργείο Ανάπτυξης 1999, σελ. 50-53):

- I. Η ολοκλήρωση των παρεμβάσεων που άρχισαν με το Β' Κ.Π.Σ., αλλά δεν θα έχουν ολοκληρωθεί με την περάτωσή του. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για παρεμβάσεις, η σκοπιμότητα των οποίων δεν αμφισβητείται και οι οποίες έχουν ήδη απορροφήσει σημαντικούς πόρους.
- II. Η ένταξη συμπληρωματικών ενεργειών που θα καταστήσουν δυνατή την πλήρη αξιοποίηση του κεφαλαίου που δημιουργήθηκε στους τομείς όπου το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών έχει ήδη ικανοποιηθεί.
- III. Η προσπάθεια έγκαιρης και οργανωμένης αντιμετώπισης των αδυναμιών στους τομείς της εφαρμογής, του ελέγχου και της

παρακολούθησης. Πρόκειται για ένα ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας για την απόδοση που τελικά θα εξασφαλισθεί, από τους πόρους που θα απορροφηθούν.

- IV. Η συνεξέταση των πιθανών δυσκολιών εφαρμογής έστω και ενός, από τα κριτήρια επιλογής των παρεμβάσεων, που τελικά θα ενταχθούν στο Γ' Κ.Π.Σ. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων και των αδυναμιών στο σύστημα εφαρμογής, παρακολούθησης και ελέγχου αποτελεί μια δύσκολη υπόθεση και η πρόοδος που θα επέλθει θα είναι σταδιακή και διαφορετική από περίπτωση σε περίπτωση.
- V. Η εντατικοποίηση της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα, στη χρηματοδότηση της νέας διαρθρωτικής παρέμβασης. Οι Ελληνικές Αρχές κινήθηκαν προς δυο βασικές κατευθύνσεις: την υπογραφή συμβάσεων παραχώρησης για μεγάλα αναπτυξιακά έργα (Διεθνές Αεροδρόμιο Σπάτων, ζεύξη Ρίου – Αντιρρίου, Περιφερειακός Δακτύλιος Αθηνών) και την προώθηση διαδικασιών ώστε να αναζητηθούν – με την πρόσληψη εξειδικευμένων χρηματοοικονομικών συμβούλων – οι τρόποι και τα μέσα, για την προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων στη χρηματοδότηση δημοσίων έργων (τα ιδιωτικά κεφάλαια που έχουν επενδυθεί υπό τη μορφή μετοχικού κεφαλαίου στις Εταιρείες Παραχώρησης, που υλοποιούν τα έργα, υπερβαίνουν τα 400 εκατομμύρια ευρώ, ενώ το συνολικό ποσό ξεπερνάει τα 2 δισεκατομμύρια ευρώ).
- VI. Η συνέχιση της επένδυσης στο εργατικό δυναμικό και στον ανθρώπινο παράγοντα γενικότερα, τόσο στο επίπεδο της αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης όσο και στο επίπεδο της επανακατάρτισης και της δια βίου

κατάρτισης. Θετικές αφετηρίες για την επίτευξη ουσιαστικών αποτελεσμάτων αποτελούν, οι μεταρρυθμίσεις στην παιδεία, οι θεσμικές αλλαγές στην πιστοποίηση των φορέων και των δομών κατάρτισης καθώς και ο συντονισμός των πολιτικών, πόρων και μέσων από την εφαρμογή των ετήσιων Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την απασχόληση.

- VII. Η κοινωνική και οικονομική στήριξη των ανέργων και των μειονεκτικών ομάδων, η ενεργός πολιτική για την ενασχόληση και η ισότητα των ευκαιριών. Οι διαρθρωτικές αλλαγές που θα συνεχιστούν, η παγκοσμιοποίηση και ένταση του ανταγωνισμού, η μαζική εισροή μεταναστών και το υψηλό επίπεδο ανεργίας, καθιστούν αναγκαίες πολιτικές κοινωνικής στήριξης, ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια εφαρμογής του Γ' Κ.Π.Σ., στη διάρκεια των οποίων δεν θα έχουν εκδηλωθεί ακόμη οι αναμενόμενες ευεργετικές επιδράσεις από την επιτάχυνση της ανάπτυξης.
- VIII. Η συνέχιση της προσπάθειας, για την ενίσχυση των παραγωγικών επενδύσεων στη μεταποίηση και στις υπηρεσίες, για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας και για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Η βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας της αγοράς δεν ήταν έτσι όπως θα περίμεναν να είναι, με συνέπεια να προβάλλει επιτακτική η ανάγκη συνέχισης της πολιτικής στήριξης των επενδύσεων και της ανταγωνιστικότητας στους τομείς αυτούς. Οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιούνται θα γίνουν προοδευτικά πιο επιλεκτικές, καθώς η βελτίωση του οικονομικού κλίματος θα ενισχύει από μόνη της τα επενδυτικά κίνητρα.

- ΙΧ. Η έγκαιρη δημιουργία της υποδομής που θα απαιτηθεί για την ικανοποίηση των αναγκών που θα προκύψουν από την επιτάχυνση της οικονομικής ανόδου, ιδιαίτερα στους τομείς των μεταφορών, των επικοινωνιών, της ενέργειας, του περιβάλλοντος, του ανθρώπινου κεφαλαίου, καθώς και στις περιοχές συγκέντρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Χ. Η δημιουργία προϋποθέσεων για την ανάπτυξη περιοχών και δραστηριοτήτων σε σχέση με τις οποίες η ελληνική οικονομία διαθέτει εν δυνάμει ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Αυτά θα πρέπει να αναζητηθούν τόσο σε σχέση με περιοχές όπως είναι τα Βαλκάνια και οι χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όσο και σε σχέση με τους ταχέως αναπτυσσόμενους κλάδους της μεταποίησης και των υπηρεσιών.
- ΧΙ. Η βελτίωση της λειτουργίας των κοινωνικών υπηρεσιών και της κρατικής μηχανής.

Για την αποτελεσματική επίτευξη των στόχων και των επιδιώξεων, έτσι όπως εκφράζονται μέσα από το Γ' Κ.Π.Σ., ορίζονται οι ακόλουθοι άξονες προτεραιότητας, προς τους οποίους κατευθύνεται η στρατηγική για την υλοποίηση της δράσης. Οι άξονες αυτοί είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης 1999, σελ. 53-57):

Ι. Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού

Στον άξονα αυτό εντάσσονται οι τομείς:

- Εκπαίδευσης
- Κατάρτισης – Απασχόληση

II. Ενίσχυση των Βασικών Υποδομών

Στον άξονα αυτό εντάσσονται οι τομείς:

- Μεταφορών
- Ενέργειας

III. Βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας των Παραγωγικών Τομέων

Στον άξονα αυτό εντάσσονται οι τομείς:

- Γεωργίας – Αλιείας
- Μεταποίησης και Υπηρεσιών
- Τουρισμού και Πολιτισμού
- Έρευνας και Τεχνολογίας

IV. Βελτίωση της Ποιότητας Ζωής και Περιβάλλοντος

Στον άξονα αυτό εντάσσονται οι τομείς:

- Υγείας – Πρόνοιας
- Περιβάλλοντος

V. Ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας

VI. Περιφερειακή Ανάπτυξη

Παρακάτω παρατίθενται τα χρηματοοικονομικά στοιχεία του Γ' Κ.Π.Σ., τα οποία υπολογίσθηκαν σε σταθερές τιμές του 1999². Σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν, η Κοινοτική Συμμετοχή ανέρχεται σε 7.399.244,3 εκατ. δρχ. (€20.961 εκατ.), από τα οποία παραμένουν ακατανέμητα κονδύλια ύψους

² Η ετήσια κατανομή βασίζεται στην κατανομή της 16^{ης} Γενικής Διεύθυνσης, με την οποία ανακοινώνεται η ενδεικτική κατανομή των πιστώσεων υποχρεώσεων για την Ελλάδα βάσει των δημοσιονομικών προοπτικών για την περίοδο 2000-2006.

296.178,2 εκατ. δρχ. (€839 εκατ.) που αφορούν το αποθεματικό το οποίο αντιστοιχεί στο 4% σύμφωνα με το γενικό κοινοτικό κανονισμό (Υπουργείο Ανάπτυξης 1999, σελ. 78-84).

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Σχέδιο Κ.Π.Σ. (Τρέχουσες Τιμές)

ΕΤΗ	ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ			ΕΚΑΤ. ΔΡΧ.		
		ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ			ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ	
2000	3.054		3.054	1.078.062		1.078.062
2001	3.115		3.115	1.099.595		1.099.595
2002	3.179		3.179	1.122.187		1.122.187
2003	3.241		3.241	1.144.073		1.144.073
2004	2.998	309	3.307	1.058.294	109.077	1.167.371
2005	3.057	315	3.372	1.079.121	111.195	1.190.316
2006	3.118	321	3.439	1.100.654	113.313	1.213.967
	21.762	945	22.707	7.681.986	333.585	8.105.571

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Σχέδιο Κ.Π.Σ. (Σταθερές Τιμές)

ΕΤΗ	ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ			ΕΚΑΤ. ΔΡΧ.		
		ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ			ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ	
2000	2.994,0		2.994,0	1.056.888,2		1.056.888,2
2001	2.994,0		2.994,0	1.056.896,4		1.056.896,4
2002	2.995,5		2.995,5	1.057.426,6		1.057.426,6
2003	2.994,2		2.994,2	1.056.946,6		1.056.946,6
2004	2.715,4	279,9	2.995,3	958.529,5	98.794,4	1.057.323,9
2005	2.714,5	279,7	2.994,2	958.228,6	98.738,0	1.056.966,5
2006	2.714,5	279,4	2.993,8	958.150,2	98.645,8	1.056.796,0
	20.122,1	839,0	20.961,0	7.103.066,1	296.178,2	7.399.244,3

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, για την αποτελεσματική επίτευξη των στόχων και των επιδιώξεων του Γ' Κ.Π.Σ. ορίζονται κάποιοι άξονες προτεραιότητας, προς τους οποίους κατευθύνεται η στρατηγική για την υλοποίηση της δράσης. Ένας από τους άξονες αυτούς, αναφέρεται και στον τουριστικό κλάδο της οικονομίας μας³. Ο άξονας προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας (ΕΠ.Π.ΑΝ.) αφορά στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και στην προβολή της Ελλάδος ως ενός τουριστικού προορισμού. Η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος θα επιτευχθεί με τον εμπλουτισμό της ειδικής τουριστικής υποδομής μέσω ιδιωτικών επενδύσεων, με τη δημιουργία τουριστικών αγκυροβολίων και με τις ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού.

Από την άλλη πλευρά, η προώθηση της Ελλάδος ως τουριστικού προορισμού, θα επιχειρηθεί μέσα από την προβολή της χώρας προς ειδικές ομάδες – στόχους, καθώς και μέσω ειδικών δράσεων για την προσέλκυση τουρισμού κατά την χειμερινή περίοδο. Η συνεισφορά του προγράμματος στην επίτευξη των στόχων αυτών, σε γενικές γραμμές, επικεντρώνεται στις παρακάτω παρεμβάσεις: ενίσχυση 10-14 επενδύσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, ένταξη 25-40 περίπου παρεμβάσεων για την αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος της χώρας, 8-10 τουριστικά αγκυροβόλια, εκτεταμένη έρευνα αγοράς (το 2002), 12-18 ειδικά προγράμματα προβολής και τέλος, 6-10 προγράμματα άμβλυνσης της εποχικότητας (Υπουργείο Ανάπτυξης 2000, σελ. 82-83).

³ Για την περίοδο 2000-2006 δεν υπάρχει Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ή αυτόνομο μέρος του) που να αφορά αποκλειστικά τον τουρισμό, σε αντίθεση με την περίοδο του Β' Κ.Π.Σ. (1994-1999), οπότε υλοποιήθηκε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τουρισμός – Πολιτισμός».

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

Χρηματοοικονομικά Στοιχεία (σε εκατομ. Ευρώ)

Συνολικό Κόστος	208,75
Δημόσια Δαπάνη	105,45
Κοινοτική Συμμετοχή	73,82
Ε.Τ.Π.Α.	73,82
Ε.Κ.Τ.	
Εθνική Δημόσια Συμμετοχή	31,64
Ιδιωτική Συμμετοχή	103,30

Ο εξεταζόμενος άξονας προτεραιότητας, περιλαμβάνει τα ακόλουθα μέτρα (Υπουργείο Ανάπτυξης 2000, σελ. 83-87):

- **Μέτρο 1:** Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδική τουριστικής υποδομής – Π.Ο.Τ.Α.
- **Μέτρο 2:** Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού – Τουριστικά αγκυροβόλια
- **Μέτρο 3:** Τουριστική προβολή – Μείωση εποχικότητας

Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής – Π.Ο.Τ.Α.

Ο στόχος του μέτρου αυτού, είναι άμεσα η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και έμμεσα η άμβλυνση της εποχικότητας της ζήτησης. Το παρόν μέτρο θα χρηματοδοτήσει τις ιδιωτικές επενδύσεις σε εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής για την ανάπτυξη ποικίλων θεματικών μορφών τουρισμού (μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα, γήπεδα γκολφ

κλπ.), καθώς και τις ιδιωτικές επενδύσεις σε Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.). Η Π.Ο.Τ.Α. θα αποτελέσει μια πρότυπη παρέμβαση (δημιουργία ολοκληρωμένης τοπικής αγοράς σε μη ανεπτυγμένη περιοχή), η οποία λόγω του κόστους, αλλά και λόγω του καινοτόμου και ολοκληρωμένου χαρακτήρα της, αποτελεί έργο εθνικής σημασίας. Το αποτέλεσμα της δημιουργίας της ως ειδικής τουριστικής υποδομής, θα είναι η προσθήκη ενός νέου, ιδιαίτερα ποιοτικού και διαφοροποιημένου, προορισμού στη συνολική τουριστική προσφορά της χώρας.

Η υλοποίηση του μέτρου θα γίνει μέσω της χορήγησης των χρηματοπιστωτικών κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου 2601/98 και θα αρχίσει από την 1/1/2000. Θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην αυξημένη παρακολούθηση και στον έλεγχο των αναπτυξιακών αποτελεσμάτων, καθώς επίσης και στον αναπροσανατολισμό των επιχειρήσεων. Η αρχή εφαρμογής του μέτρου αυτού είναι, το Υπουργείο Ανάπτυξης, ενώ ο τελικός δικαιούχος είναι το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (Υπουργείο Ανάπτυξης 2000, σελ. 84).

Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού – Τουριστικά αγκυροβόλια

Ο στόχος του εξεταζόμενου μέτρου είναι διπλός. Από την μια πλευρά, είναι η διαφοροποίηση και ο εμπλουτισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος και από την άλλη πλευρά, είναι η άμβλυνση της εποχικότητας της ζήτησης. Τα αποτελέσματα αυτά θα επιτευχθούν μέσω της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της εκμετάλλευσης του νησιωτικού χαρακτήρα της χώρας, ως

συγκριτικών πλεονεκτημάτων της έναντι των ανταγωνιστών στο χώρο της Μεσογείου.

Στο μέτρο προβλέπεται να ενταχθούν δράσεις των ακόλουθων κατηγοριών:

1. Δραστηριότητες ή/και έργα ανάδειξης και ένταξης στο τουριστικό προϊόν της Ελλάδος, αξιόλογων στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, μέσω της δημιουργίας σχετικών «δικτύων» εθνικής εμβέλειας, ή μέσω της «χάραξης» πολιτιστικών διαδρομών εθνικής σημασίας, ως δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων. Ως δίκτυα εθνικής εμβέλειας, νοούνται τα αντίστοιχα δίκτυα ομοιογενών πολιτιστικών στοιχείων, μέσω της προώθησης των οποίων συντηρούνται, αναδεικνύονται και εντάσσονται στο ελληνικό τουριστικό προϊόν αξιόλογα στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, όπως π.χ. ανεμόμυλοι, παραδοσιακά καφενεία κλπ.
2. Στο μέτρο αυτό, επίσης, θα ενταχθούν, ως ιδιωτικές επενδύσεις, ενισχύσεις σε προγράμματα διάσωσης και καθιέρωσης της ελληνικής κουζίνας (εθνικής, τοπικών, δημιουργικής), υλοποίηση δράσεων ένταξης των παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων χειροτεχνίας και παραδοσιακών τεχνικών (π.χ. μεταλλοτεχνία, ξυλοναυπηγική κλπ.) στο τουριστικό προϊόν της χώρας, καθώς και προγράμματα εξοικείωσης των τουριστών με την ελληνική τέχνη, συμπεριλαμβανομένης της σύγχρονης λογοτεχνικής, εικαστικής κλπ. παραγωγής.
3. Τέλος, στο μέτρο αυτό, περιλαμβάνεται η δημιουργία τουριστικών αγκυροβολίων, ως δημόσιων επενδύσεων, για την εξυπηρέτηση σκαφών αναψυχής. Τα αγκυροβόλια αποτελούν αναγκαία υποδομή για

την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού και λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς το δίκτυο των ολοκληρωμένων λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες), οι οποίοι αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως ιδιωτικές επενδύσεις.

Ένα τμήμα των παραπάνω ενεργειών θα υλοποιηθεί από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) και μέρος από τον Ενδιάμεσο Φορέα Διαχείρισης. Ο Ε.Ο.Τ. θα αναλάβει να υλοποιήσει τις δημόσιες επενδύσεις του μέτρου (αναγκαίες υποδομές, υποδομές τουριστικών αγκυροβολίων), ενώ όλες οι ιδιωτικές επενδύσεις θα υλοποιηθούν μέσω ενδιάμεσου φορέα διαχείρισης. Η αρχή εφαρμογής του μέτρου είναι το Υπουργείο Ανάπτυξης (Υπουργείο Ανάπτυξης 2000, σελ. 85-86).

Τουριστική προβολή – Μείωση της εποχικότητας

Στόχος του μέτρου είναι η ενίσχυση της παρουσίας της χώρας στις αγορές της, η αξιοποίηση νέων αγορών ή τμημάτων της αγοράς και η σταδιακή δραστηριοποίηση και συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στο κόστος της τουριστικής προβολής. Ακόμη, στόχος του μέτρου είναι να συμβάλει στην αύξηση της ζήτησης των ανεπτυγμένων κυρίως, τουριστικών περιοχών κατά την εκτός αιχμής περίοδο. Οι περιοχές αυτές θα πρέπει να διαθέτουν την αναγκαία και κατάλληλη τουριστική υποδομή, για την χειμερινή περίοδο και να είναι σε θέση να συνθέσουν ένα πλήρες προϊόν, το οποίο θα περιλαμβάνει τις απαραίτητες συμπληρωματικές υπηρεσίες και δραστηριότητες.

Στο πλαίσιο του μέτρου, ο Ε.Ο.Τ. θα συμμετέχει στην εφαρμογή σχεδίων τουριστικής προβολής, τα οποία προωθούνται από τον ιδιωτικό τομέα, ή σχεδίων τουριστικής προβολής, που χρηματοδοτούνται παράλληλα από τον ιδιωτικό τομέα. Τα εν λόγω σχέδια θα εξειδικεύουν το εκάστοτε υλοποιούμενο Marketing Plan της χώρας και θα αφορούν είτε σε συγκεκριμένες τουριστικές περιοχές, είτε σε συγκεκριμένα τουριστικά προϊόντα, που απευθύνονται σε τμήματα των αγορών (π.χ. προϊόντα εναλλακτικών μορφών τουρισμού). Επίσης, το μέτρο αυτό αφορά στην χρηματοδότηση της Πολιτείας για την εφαρμογή δράσεων προσέλκυσης ζήτησης εκτός τουριστικής περιόδου, σε περιοχές της χώρας, οι οποίες έχουν εξασφαλίσει (ή εξασφαλίζουν) ένα ολοκληρωμένο χειμερινό τουριστικό προϊόν.

Η διαδικασία υλοποίησης του έργου θα πραγματοποιηθεί αποκλειστικά με δημόσιες επενδύσεις. Τα σχέδια προβολής και τα προγράμματα προσέλκυσης χειμερινής ζήτησης, στα οποία θα συμμετάσχει και ο Ε.Ο.Τ., θα επιλέγονται μετά από αντίστοιχες προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Η αρχή εφαρμογής του μέτρου είναι και εδώ το Υπουργείο Ανάπτυξης (Υπουργείο Ανάπτυξης 2000, σελ. 87).

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

Κατανομή Γ' Πακέτου 2000 - 2006 κατά τομέα

ΤΟΜΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ					
		ΣΥΝΟΛΟ	Σ.Χ./Κ.Π.Σ. & Τ.Σ.	Σ.Χ./Κ.Π.Σ	ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	5.590.000	4.740.000	4.590.000	3.890.000	700.000	150.000	850.000
Οδικά - Λιμάνια - Μετρό	4.270.000	3.470.000	3.320.000	2.970.000	350.000	150.000	800.000
Σιδηρόδρομοι - Αεροδρ. - Ασ. Συγκοινωνίες	1.320.000	1.270.000	1.270.000	920.000	350.000		50.000
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	2.180.000	2.050.000	2.005.000	2.005.000		45.000	130.000
Εκπαίδευση	1.100.000	1.100.000	1.100.000	1.100.000			
Κατάρτιση - Απασχόληση	1.080.000	950.000	905.000	905.000		45.000	130.000
ΥΓΕΙΑ - ΠΡΟΝΟΙΑ	350.000	350.000	350.000	350.000			
ΓΕΩΡΓΙΑ - ΑΛΙΕΙΑ	2.010.000	1.350.000	1.270.000	1.270.000		80.000	660.000
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	570.000	270.000	245.000	245.000		25.000	300.000
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	450.000	450.000	425.000	425.000		25.000	
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	1.000.000	1.000.000	980.000	280.000	700.000	20.000	
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	1.050.000	550.000	520.000	520.000		30.000	500.000
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ - ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	1.320.000	660.000	630.000	630.000		30.000	660.000
ΕΡΕΥΝΑ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	200.000	170.000	170.000	170.000			30.000
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ - ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ	220.000	150.000	150.000	150.000			70.000
ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜ. ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	220.000	220.000	220.000	220.000			
ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	40.000	40.000	40.000	40.000			
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ	15.200.000	12.000.000	11.595.000	10.195.000	1.400.000	405.000	3.200.000
ΑΚΑΤΑΝΕΜΗΤΟ ΠΟΣΟ - ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ	500.000	500.000	500.000	500.000			
ΣΥΝΟΛΟ	15.700.000	12.500.000	12.095.000	10.695.000	1.400.000	405.000	3.200.000
στοιχεία σε εκατ. δρχ.							

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Κατανομή Γ' Πακέτου 2000 - 2006 κατά τομέα

ΤΟΜΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ			ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
		ΣΥΝΟΛΟ	% ΚΑΤΑΝΕΜΗΜΕΝΟΥ	% ΣΥΝΟΛΟΥ		% ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ
ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	5.590.000	4.740.000	39,5%	37,9%	850.000	15,2%
Οδικά - Λιμάνια - Μετρό	4.270.000	3.470.000	28,9%	27,8%	800.000	18,7%
Σιδηρόδρομοι - Αεροδρ. - Ασ. Συγκοινωνίες	1.320.000	1.270.000	10,6%	10,2%	50.000	3,8%
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	2.180.000	2.050.000	17,1%	16,4%	130.000	6,0%
Εκπαίδευση	1.100.000	1.100.000	9,2%	8,8%		
Κατάρτιση - Απασχόληση	1.080.000	950.000	7,9%	7,6%	130.000	12,0%
ΥΓΕΙΑ - ΠΡΟΝΟΙΑ	350.000	350.000	2,9%	2,8%		
ΓΕΩΡΓΙΑ - ΑΛΙΕΙΑ	2.010.000	1.350.000	11,3%	10,8%	660.000	32,8%
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	570.000	270.000	2,3%	2,2%	300.000	52,6%
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	450.000	450.000	3,8%	3,6%		
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	1.000.000	1.000.000	8,3%	8,0%		
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	1.050.000	550.000	4,6%	4,4%	500.000	47,6%
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ - ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	1.320.000	660.000	5,5%	5,3%	660.000	50,0%
ΕΡΕΥΝΑ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	200.000	170.000	1,4%	1,4%	30.000	15,0%
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ - ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ	220.000	150.000	1,3%	1,2%	70.000	31,8%
ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜ. ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	220.000	220.000	1,8%	1,8%		
ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	40.000	40.000	0,3%	0,3%		
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ	15.200.000	12.000.000	100,0%	96,0%	3.200.000	21,1%
ΑΚΑΤΑΝΕΜΗΤΟ ΠΟΣΟ - ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ	500.000	500.000		4,0%		
ΣΥΝΟΛΟ	15.700.000	12.500.000		100,0%	3.200.000	20,4%
στοιχεία σε εκατ. δρχ.						

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

Σχέδιο Γ' Κ.Π.Σ. 2000 - 2006 κατά τομέα

ΤΟΜΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ			ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
		Σ.Χ./Κ.Π.Σ.	% ΚΑΤΑΝΕΜΗΜΕΝΟΥ	% ΣΥΝΟΛΟΥ		% ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ
ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	4.740.000	3.890.000	38,2%	36,4%	850.000	17,9%
Οδικά - Λιμάνια - Μετρό	3.770.000	2.970.000	29,1%	27,8%	800.000	21,2%
Σιδηρόδρομοι - Αεροδρ. - Ασ. Συγκοινωνίες	970.000	920.000	9,0%	8,6%	50.000	5,2%
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	2.135.000	2.005.000	19,7%	18,7%	130.000	6,1%
Εκπαίδευση	1.100.000	1.100.000	10,8%	10,3%		
Κατάρτιση - Απασχόληση	1.035.000	905.000	8,9%	8,5%	130.000	12,6%
ΥΓΕΙΑ - ΠΡΟΝΟΙΑ	350.000	350.000	3,4%	3,3%		
ΓΕΩΡΓΙΑ - ΑΛΙΕΙΑ	1.930.000	1.270.000	12,5%	11,9%	660.000	34,2%
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	545.000	245.000	2,4%	2,3%	300.000	55,0%
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	425.000	425.000	4,2%	4,0%		
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	280.000	280.000	2,7%	2,6%		
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	1.020.000	520.000	5,1%	4,9%	500.000	49,0%
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ - ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	1.290.000	630.000	6,2%	5,9%	660.000	51,2%
ΕΡΕΥΝΑ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	200.000	170.000	1,7%	1,6%	30.000	15,0%
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ - ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ	220.000	150.000	1,5%	1,4%	70.000	31,8%
ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜ. ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	220.000	220.000	2,2%	2,1%		
ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	40.000	40.000	0,4%	0,4%		
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ	13.395.000	10.195.000	100,0%	95,3%	3.200.000	23,9%
ΑΚΑΤΑΝΕΜΗΤΟ ΠΟΣΟ - ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ	500.000	500.000		4,7%		
ΣΥΝΟΛΟ	13.895.000	10.695.000		100,0%	3.200.000	23,0%
στοιχεία σε εκατ. δρχ.						

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

4.1 Εισαγωγή

Η περιφέρεια Κρήτης, αποτελείται από τους νομούς Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου και Χανίων. Ο τουρισμός στην Κρήτη αποτελεί τον πιο δυναμικά αναπτυσσόμενο κλάδο. Η αυξημένη ζήτηση των τελευταίων χρόνων οδήγησε σε σημαντικές επενδύσεις σε ξενοδοχειακές μονάδες, με αποτέλεσμα την ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση της ξενοδοχειακής υποδομής. Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που έχει τεθεί για την Κρήτη, από το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000 – 2006, είναι η ενίσχυση του κεντρικού της ρόλου στο νησιωτικό χώρο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, με σεβασμό στην προστασία του περιβάλλοντος και την ποιότητα ζωής. Είναι φανερό, πως ο τουριστικός κλάδος μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην υλοποίηση του ανωτέρω στόχου (Παπανίκος 2001, σελ. 41).

Η σημερινή εικόνα των ειδικών τουριστικών υποδομών στην Κρήτη (πορεία – εξελίξεις – προβλέψεις) αφορούν (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 2-3):

- ✓ Λιμένες Σκαφών Αναψυχής: Λειτουργεί η μαρίνα του Αγίου Νικολάου. Η μαρίνα στην περιοχή Γουβών του νομού Ηρακλείου, εντάχθηκε στο νόμο 2601/98, αλλά παραμένει ημιτελής.

- ✓ Συνεδριακά Κέντρα: Την τελευταία πενταετία ιδρύθηκαν και λειτουργούν με συγχρηματοδότηση, επτά (7) από τα δεκαέξι (16) συνεδριακά κέντρα της Κρήτης, στο πλαίσιο αναβάθμισης και συμπλήρωσης των υφιστάμενων ξενοδοχειακών μονάδων.
- ✓ Γήπεδα Γκολφ: Ολοκληρώθηκε και λειτουργεί με χρηματοδότηση, μέσω του νόμου 2601/98, γήπεδο δεκαοχτώ (18) οπών στην περιοχή Χερσονήσου του νομού Ηρακλείου, καθώς και ένα άλλο γήπεδο, εννέα (9) οπών στην Ελούντα.
- ✓ Κέντρα Θαλασσοθεραπείας: Έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν τρία (3) τέτοια κέντρα, μέσω του νόμου 2601/98.
- ✓ Κέντρα Τουρισμού Υγείας: Ιδρύθηκε και λειτουργεί, με ιδιωτικά κεφάλαια, Κέντρο Αιμοκάθαρσης, στην περιοχή της πόλης του Ηρακλείου.
- ✓ Χιονοδρομικά Κέντρα: Δεν λειτουργεί κανένα.
- ✓ Κέντρα Προπονητικού – Αθλητικού Τουρισμού: Ιδρύθηκε και λειτουργεί προπονητικό – αθλητικό κέντρο, με ιδιωτικά κεφάλαια, στην περιοχή των Γουβών.

Παρακάτω, παρατίθεται ένας πίνακας, ο οποίος απεικονίζει το συνολικό ξενοδοχειακό δυναμικό της περιφέρειας Κρήτης, για το έτος 2003, και στους τέσσερις (4) νομούς που περιλαμβάνει η νήσος (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ.3).

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Ξενοδοχειακό Δυναμικό Περιφέρειας Κρήτης - 2003

ΝΟΜΟΣ		ΑΑ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	ΣΥΝΟΛΟ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ	11	103	94	206	39	20	473
	ΔΩΜΑΤΙΑ	3.399	12.017	5.624	6.373	884	416	28.713
	ΚΛΙΝΕΣ	6.824	22.705	10.833	11.951	1.689	807	54.809
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ	9	39	41	119	24	13	245
	ΔΩΜΑΤΙΑ	1.540	3.503	1.976	3.411	342	109	10.881
	ΚΛΙΝΕΣ	2.904	6.809	3.766	6.200	615	212	20.506
ΡΕΘΥΜΝΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	24	67	148	18	2	260
	ΔΩΜΑΤΙΑ	151	4.239	4.300	4.476	360	16	13.542
	ΚΛΙΝΕΣ	318	8.010	8.134	8.192	651	38	25.343
ΧΑΝΙΩΝ	ΜΟΝΑΔΕΣ	0	22	88	255	24	14	403
	ΔΩΜΑΤΙΑ	0	1.495	3.534	7.638	413	195	13.275
	ΚΛΙΝΕΣ	0	2.859	6.513	13.630	724	400	24.126
ΣΥΝΟΛΟ	ΜΟΝΑΔΕΣ	21	188	290	728	105	49	1.381
	ΔΩΜΑΤΙΑ	5.090	21.254	15.434	21.898	1.999	736	66.411
	ΚΛΙΝΕΣ	10.046	40.383	29.246	39.973	3.679	1.457	124.784

Οι σημαντικότερες αγορές- πηγές για τον κλασικό παραθεριστικό τουρισμό της Ελλάδας και της Κρήτης στην Ευρώπη, είναι η Γερμανία, η Αγγλία και η Σκανδιναβική Χερσόνησος, οι οποίες αποτελούν το κυριότερο τμήμα της ζήτησης του ελληνικού τουρισμού. Χώρες, όπως η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και οι Η.Π.Α. αν και έχουν δείξει ενδιαφέρον για το τουριστικό προϊόν της Κρήτης, καλύπτουν ποσοστά μικρότερα του 7%.

Σύμφωνα με τα πορίσματα ειδικής μελέτης μάρκετινγκ που εκπόνησε ο Ε.Ο.Τ., αλλά και των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν στο πλαίσιο μελέτης της Ένωσης Ξενοδόχων Ηρακλείου, προκύπτει ότι η Κρήτη ελκύει επαναλαμβανόμενο τουρισμό (55% το καλοκαίρι του 1998 για την Ελλάδα και 41% για την Κρήτη). Οι «επαναλαμβανόμενοι» τουρίστες είναι κυρίως οι Γερμανοί και οι Σκανδιναβοί, σε αντίθεση με τους Γάλλους που έρχονται πρώτη φορά στο νησί. Οι τουρίστες που επισκέπτονται την Κρήτη, εκτός του

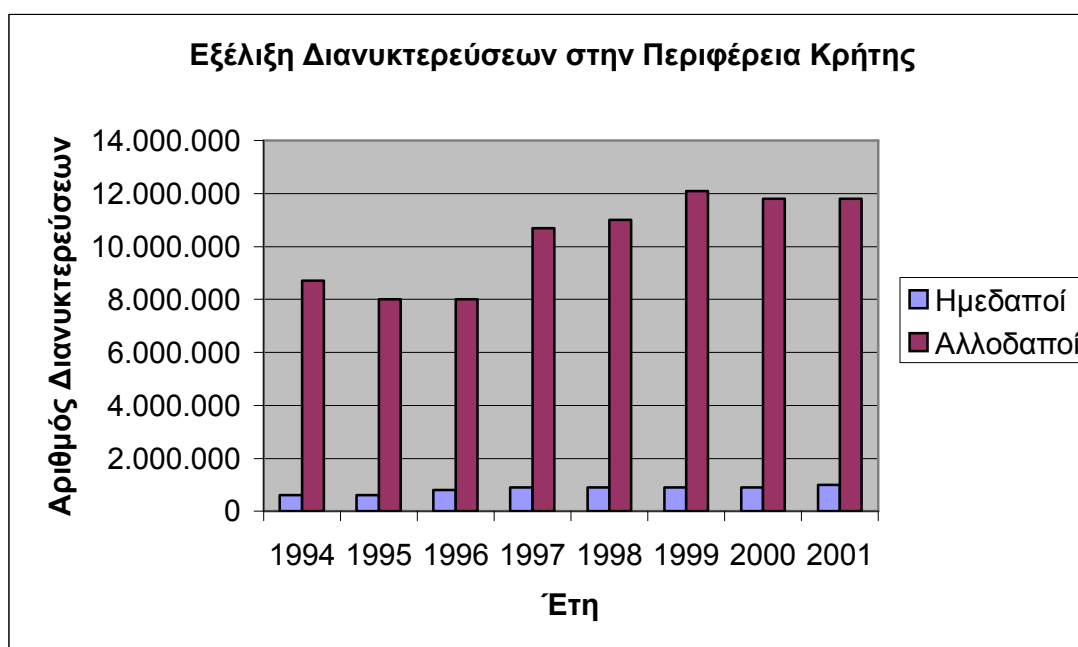
ότι είναι «σταθεροί πελάτες», δεν επισκέπτονται την ίδια χρονιά άλλο τουριστικό προορισμό. Στο εξωτερικό για το ταξίδι τους θα προτιμούσαν την Ισπανία, ενώ για την Ελλάδα θα προτιμούσαν τη Σαντορίνη και τη Ρόδο. Επιπλέον, η Κρήτη ελκύει ένα μεγάλο μέρος Ευρωπαίων επισκεπτών που καταναλώνουν περισσότερα χρήματα ανά ημέρα και ταξίδι, σε σχέση με άλλους ευρωπαϊκούς και σε σχέση με την υπόλοιπη με την υπόλοιπη Ελλάδα. Η διάρκεια των διακοπών τους στο νησί ανέρχεται από μια έως δυο εβδομάδες. Τη μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής στο νησί, έχουν οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες καθώς και κυρίως οι Βέλγοι, οι Ολλανδοί και οι Γερμανοί. Τέλος, πάνω από τους μισούς περνούν τις διακοπές τους με την οικογένειά τους, το/τη σύζυγο ή σύντροφό τους (Σκανδιναβοί), ενώ οι Γερμανοί και οι Άγγλοι κάνουν διακοπές με τις παρέες και τους φίλους τους (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ.6).

Στην Κρήτη, ο ημεδαπός τουρίστας κατά το 2000 κάλυψε το 15,2% των συνολικών αφίξεων. Πολλές περιοχές, κυρίως στα νότια παράλια και στην ενδοχώρα, αποτελούν τουριστικούς προορισμούς για Έλληνες (Παλαιόχωρα, Τσούτσουρας, Κερατόκαμπος Βάμος, Μηλιά). Ο μαζικός τουρισμός, ο τουρισμός δηλαδή των τουριστικών πακέτων που οργανώνεται και πωλείται από τους τουριστικούς πράκτορες στο εξωτερικό, αποτελεί και θα εξακολουθεί να αποτελεί τα επόμενα χρόνια το σπουδαιότερο τμήμα της αγοράς. Επειδή ο τουρισμός των charters αποτελεί την κύρια πηγή ζήτησης στους κυριότερους ελληνικούς προορισμούς (και για το λόγο αυτό οι περιοχές που διαθέτουν διεθνές αεροδρόμιο είναι οι πιο ανεπτυγμένες τουριστικά), το τουριστικό προϊόν της Κρήτης και της Ελλάδος γενικότερα, είναι βαρύτατα

εξαρτημένο από τους Tour Operators. Αυτό έχει αρνητικά αποτελέσματα στην προώθηση του τουριστικού προϊόντος, αλλά και στη διαπραγματευτική ικανότητα των Ελλήνων επιχειρηματιών του τουριστικού τομέα. Οι εταιρείες TUI, NECKERMANN, APOLLO, THOMSON, THOMAS COOK, είναι οι μεγαλύτεροι τουριστικοί πράκτορες που διακινούν και προωθούν το ελληνικό τουριστικό προϊόν στις ευρωπαϊκές χώρες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ.6 –7).

Οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες εμφανίζουν σημάδια κορεσμού, με συνέπεια να υπάρχει κίνδυνος περιορισμού της ετήσιας αύξησης των τουριστικών ρευμάτων τους. Παρά το γεγονός ότι οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για την Κρήτη ως τουριστικό προορισμό, σε καμία περίπτωση δεν θα μπορέσουν να συγκριθούν με τις χώρες της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης, σε ρυθμό ανάπτυξης στα επόμενα χρόνια.

Διάγραμμα 1

4.2 S.W.O.T. Ανάλυση

Μια συνολική εικόνα της σημερινής κατάστασης του τουρισμού στην Κρήτη δίνεται από την ανάλυση S.W.O.T., η οποία προσδιορίζει συνοπτικά τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες, καθώς επίσης τις ευκαιρίες και τις απειλές που προκύπτουν από το μακροπεριβάλλον. Συνοπτικά η S.W.O.T. ανάλυση είναι η εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ.4-6):

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

- ✓ Άριστο κλίμα
- ✓ Ισχυρή γεωγραφική θέση – Νησιωτικός χαρακτήρας
- ✓ Υψηλό επίπεδο και επάρκεια φυσικών και ανθρωπογενών πόρων
- ✓ Θετική δημογραφική εξέλιξη και κοινωνική διαστρωμάτωση
- ✓ Ωριμη κοινωνική δομή
- ✓ Ισχυρή οικονομία
- ✓ Ικανοποιητική παραγωγική δομή
- ✓ Επαρκείς υποστηρικτικές υποδομές
- ✓ Επαρκείς τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες
- ✓ Ισχυρό αναπτυξιακό περιβάλλον
- ✓ Συγκροτημένη διαφημιστική εικόνα
- ✓ Κατοχυρωμένη θέση στην παγκόσμια αγορά
- ✓ Υψηλή τουριστική ζήτηση

ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- ✓ Χωρική συγκέντρωση υποδομών περιβάλλοντος και τουρισμού και δυσκολία διάχυσης στην ενδοχώρα

- ✓ Εποχικότητα
- ✓ Έντονη εξάρτηση από αποφάσεις, επιλογές και πολιτικές μεγάλων τουριστικών πρακτορείων του εξωτερικού
- ✓ Αποσπασματικές και μεμονωμένες αναπτυξιακές πρωτοβουλίες τουριστικής ανάπτυξης
- ✓ Έλλειψη ενιαίου στρατηγικού σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης
- ✓ Απότομη διόγκωση ιδιωτικής επενδυτικής δραστηριότητας
- ✓ Έλλειψη θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των χρήσεων γης
- ✓ Έλλειψη θεσμικού πλαισίου προστασίας και καθορισμού χρήσεων προστατευόμενων περιοχών φυσικού κάλλους
- ✓ Ανεπάρκεια τεχνικών υποδομών
- ✓ Υστέρηση στην αξιοποίηση – απορρόφηση χρηματοδοτικών πόρων

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

- ✓ Θετικό χρηματοδοτικό περιβάλλον
- ✓ Διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων το 2004
- ✓ Υπό διαμόρφωση το θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών
- ✓ Τάσεις ανάπτυξης οικοτουρισμού και εναλλακτικού (γενικότερα) τουρισμού
- ✓ Προώθηση διατροφής και γαστρονομίας ως τουριστικού πόρου
- ✓ Τάσεις αύξησης του εγχώριου τουρισμού
- ✓ Ολοκλήρωση βασικών έργων τεχνικών υποδομών
- ✓ Αυξανόμενη σημασία και διείσδυση των νέων τεχνολογιών στον τουρισμό

- ✓ Τάση διασύνδεσης και αλληλεξάρτησης των τομέων παραγωγής

ΑΠΕΙΛΕΣ

- ✓ Ισχυρός ανταγωνισμός σε διεθνές επίπεδο
- ✓ Εγκατάλειψη της υπαίθρου και συγκέντρωση σε κέντρα τουριστικής ανάπτυξης
- ✓ Συρρίκνωση της μεταποίησης και του αγροτικού τομέα
- ✓ Αλλοίωση της οικιστικής δομής
- ✓ Υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος
- ✓ Χαλάρωση κοινωνικού ιστού, ηθών και παραδοσιακών προτύπων
- ✓ Διατήρηση της εποχικότητας, της απασχόλησης και συνεπώς της ανεργίας
- ✓ Υπερσυγκέντρωση χρήσεων σε περιοχές θύλακες – μακροχρόνια υπέρβασης της Φέρουσας Ικανότητας Τουριστικής Ανάπτυξης (είναι ο αριθμός των χρηστών και το είδος των δραστηριοτήτων που μπορεί να δεχθεί μια περιοχή, χωρίς να υποβαθμίζεται το επίπεδο των τοπικών υποσυστημάτων και χωρίς να κινδυνεύει η ικανότητά της να υποστηρίξει τουριστικές δραστηριότητες ή να απειλείται η δυνατότητα αναψυχής των τουριστών) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ.3) και η απώλεια της ελκυστικότητας και της ανταγωνιστικότητάς τους
- ✓ Μαζικοποίηση οικοτουρισμού

4.3 Καθορισμός Στρατηγικής για την Προώθηση της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας

Για τον καθορισμό και την άσκηση στρατηγικής τουριστικής ανάπτυξης, «επιβαλλόταν» η διάκριση των περιοχών της περιφέρειας της Κρήτης, σε τρεις κατηγορίες:

- ✓ Σε αναξιοποίητες περιοχές με λανθάνουσα δυναμική. Σε αυτή την περίπτωση επιλέγεται το εναλλακτικό σενάριο της ανάπτυξης νέων μορφών τουρισμού.
- ✓ Σε περιοχές ώριμης τουριστικής ανάπτυξης. Εδώ επιλέγεται το σενάριο της ποιοτικής διαφοροποίησης και της προληπτικής τακτικής.
- ✓ Σε περιοχές που έχουν υπερβεί τη φέρουσα ικανότητα. Το εναλλακτικό σενάριο προβλέπει ποσοτικό περιορισμό, ποιοτική αναβάθμιση και αποκατάσταση βλαβών.

Η ανάπτυξη των εναλλακτικών σεναρίων, έγινε με βάση τη φυσιογνωμία των περιοχών της Κρήτης, το επίπεδο της τουριστικής προσφοράς και της φέρουσας ικανότητάς τους, αλλά και με τη βοήθεια δεικτών και εμπειρικών προσεγγίσεων. Για όλες τις περιοχές που αναφέραμε ανωτέρω, το μοντέλο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης προέβλεπε ως το πλέον κατάλληλο, αφού εναρμονίζεται πλήρως με τα σενάρια που επιλέχθηκαν για τη διαμόρφωση μιας μεσομακροπρόθεσμης αποτελεσματικής στρατηγικής και τα οποία παράλληλα λειτουργούν συνδυαστικά και συμπληρωματικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Ως κεντρικός στόχος ορίσθηκε η μεγιστοποίηση της συμβολής του τουρισμού στην περιφερειακή οικονομία, με γνώμονα το σεβασμό στις αρχές της ισόρροπης και βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Για την επίτευξη του κεντρικού στόχου διατυπώθηκαν επιμέρους στόχοι, οι οποίοι διακρίθηκαν σε στρατηγικούς και κεντρικούς (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 (περίληψη), σελ.8).

4.3.1 Στρατηγικοί – Τακτικοί Στόχοι

1^{ος} ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ: ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1. Βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών
2. Διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς
3. Συμπλήρωση – ολοκλήρωση βασικών υποδομών
4. Ανάδειξη και ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας
5. Ενίσχυση της προβολής της τουριστικής εικόνας

Για την εξυπηρέτηση του εν λόγω στρατηγικού στόχου εξειδικεύτηκαν πέντε (5) επιμέρους στόχοι: α) η βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών, β) η διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς, γ) η συμπλήρωση – ολοκλήρωση βασικών υποδομών, δ) η ανάδειξη και ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας και ε) η ενίσχυση της προβολής της τουριστικής εικόνας.

Η ποιότητα συνιστά ένα από τα στοιχεία στα οποία υπολείπεται η τουριστική προσφορά στην Κρήτη. Το έλλειμμα δεν είναι καθολικό, πλην όμως είναι

απαραίτητο να καλυφθεί τόσο σε επίπεδο υποδομών και ανωδομών, όσο και σε επίπεδο υπηρεσιών και εξυπηρητήσεων. Δηλαδή, με άλλα λόγια ζητείται ένα ποιοτικό άλμα του κρητικού τουριστικού προϊόντος σε όλα τα επίπεδα και στάδια της τουριστικής δραστηριότητας, αλλά και μια ποιοτικά προσανατολισμένη ανταγωνιστικότητα.

Για να προκύψουν ωφέλειες, τόσο στον όγκο, όσο και στη διάρθρωση της μελλοντικής τουριστικής ζήτησης, επιβάλλεται η διαφοροποίηση – εμπλουτισμός της τουριστικής προσφοράς. Αιχμή, σε αυτή την προσπάθεια, αποτελούν οι εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής (κέντρα θαλασσοθεραπείας, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ κλπ.), καθώς και οι υποδομές εναλλακτικού τουρισμού. Η εστίαση του ενδιαφέροντος στο στόχο αυτό είναι σε θέση να μεταβάλλει μεσοπρόθεσμα, τη φυσιογνωμία της τουριστικής προσφοράς, να προωθήσει την ανάπτυξη των θεματικών μορφών τουρισμού αλλά και να διευρύνει τα οφέλη της τουριστικής παραγωγής (μεγέθυνση τουριστικών εισπράξεων, άμβλυνση εποχικότητας μέσω της χρονικής επέκτασης της ζήτησης κλπ.).

Όσο και αν το επίπεδο της ανωδομής επαρκεί ή καλύπτει ικανοποιητικά την τουριστική ζήτηση, εάν στον τομέα των βασικών υποδομών υπάρχει υστέρηση, η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος θα υπολείπεται του επιθυμητού. Στην περίπτωση της Κρήτης, η συμπλήρωση – ολοκλήρωση βασικών υποδομών (οδικό δίκτυο, αεροδρόμια, λιμάνια, υποδομές περιβάλλοντος) είναι επιβεβλημένη, ιδιαίτερα στο πεδίο της ανάπτυξης των μεταφορών και της βελτίωσης των συνθηκών εξυπηρέτησης των τουριστών

στους μεταφορικούς κόμβους, αφού επιτυγχάνει το στρατηγικό στόχο της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας.

Η ανάδειξη και ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας, αποτελεί ένα διαρκή στόχο. Οι ιδιαιτερότητες και τα μοναδικά στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα της Κρήτης (φυσικό κάλλος, πολιτισμός, ιστορία, φιλοξενία, κρητική διατροφή κλπ.) είναι μέρος της ανταγωνιστικότητάς της. Η ανάδειξη των στοιχείων αυτών, σε συνδυασμό με την προσπάθεια διατήρησης και ενδυνάμωσης της εικόνας αυτής, διασφαλίζει εκείνα τα σημαντικά κίνητρα για τον εκάστοτε τουρίστα – περιηγητή ώστε να προτιμήσει την Κρήτη, έναντι άλλου τόπου διακοπών.

Η τουριστική προβολή κατέχει ασφαλώς, καθοριστικό κομμάτι στην ανταγωνιστικότητα, μέσα σε μια παγκοσμιοποιημένη τουριστική αγορά, μιας και διαμορφώνει την εικόνα ενός τουριστικού προορισμού και συμβάλλει στη βελτίωση της θέσης του. Παράλληλα διευκολύνει τις προσπάθειες διείσδυσης σε νέες τουριστικές αγορές ή τμήματα αγορών. Η ενίσχυση της προβολής της τουριστικής εικόνας της περιφέρειας Κρήτης, ως ένας ενιαίος και αδιαίρετος προορισμός, αποτελεί έναν επίσης κρίσιμο στόχο, προαπαιτούμενος για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του κρητικού τουριστικού προϊόντος (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 15-16).

2^{ΟΣ} ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ: ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1. Εφαρμογή θεσμικών μέτρων και ρυθμίσεων
2. Ενδυνάμωση των φορέων τουριστικής ανάπτυξης
3. Ενίσχυση και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας
4. Αναμόρφωση των αναπτυξιακών κινήτρων
5. Θέσπιση όρων και κανόνων ελέγχου

Η βελτίωση – λειτουργία του θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου, αποτελεί έναν από τους στρατηγικούς στόχους του τουριστικού σχεδιασμού. Ως τακτικοί στόχοι ορίζονται: α) η εφαρμογή χωροταξικών, πολεοδομικών και περιβαλλοντικών ρυθμίσεων, β) η ενδυνάμωση των φορέων τουριστικής ανάπτυξης, γ) η ενίσχυση και η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, δ) η αναμόρφωση των αναπτυξιακών κινήτρων και ε) η θέσπιση όρων και κανόνων ελέγχου.

Το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της Κρήτης, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα, στα πλαίσια του τουριστικού ανταγωνισμού. Προκειμένου να διατηρήσουμε βιώσιμο και ισχυρό, σε βάθος χρόνου, το τουριστικό προϊόν της Κρήτης, κρίνεται απαραίτητη η εφαρμογή αναγκαίων ρυθμίσεων (χωροταξικών, πολεοδομικών και περιβαλλοντικών), οι οποίες θα εγγυηθούν τη διατήρηση των τουριστικών πόρων (εκπόνηση μελετών και διαχειριστικών σχεδίων, σύσταση φορέων περιβαλλοντικής διαχείρισης κλπ.).

Οι φορείς που εμπλέκονται στη διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης (περιφερειακοί, νομαρχιακοί, τοπικοί κλπ.) απαιτείται να αποκτήσουν ουσιαστικό ρόλο, να ενεργοποιηθούν, να συντονισθούν και να συμβάλλουν, στις προσπάθειες ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού. Η ενδυνάμωση των φορέων τουριστικής ανάπτυξης, θα επιτρέψει να λειτουργήσουν ως «στηρίγματα» στα πλαίσια βελτίωσης και λειτουργίας του θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου.

Η ανταγωνιστικότητα στον τουρισμό αναπτύσσεται σε ένα εξαιρετικά σύνθετο και πολύπλοκο περιβάλλον, το οποίο όμως αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της τουριστικής προσφοράς. Η ενίσχυση και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, θα συμβάλλει στη διατήρηση και δημιουργία βιώσιμων επιχειρήσεων, στην κινητοποίηση ιδιωτικών κεφαλαίων και στην ανάπτυξη τομέων όπως οι εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής και εν γένει οι δραστηριότητες που αποφέρουν υψηλή προστιθέμενη αξία. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι αναγκαία η αναμόρφωση των αναπτυξιακών κινήτρων, σε εκείνες τις περιπτώσεις που οι ιδιωτικές επενδύσεις θα συμβάλλουν αποδεδειγμένα στη διαφοροποίηση, στον εμπλουτισμό και στην αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος.

Τέλος, η θέσπιση μέτρων και κανόνων (άτυπων πολλές φορές), αλλά κυρίως η πιστή τήρηση και εφαρμογή των μέχρι σήμερα ισχυουσών διατάξεων, κρίνεται επιβεβλημένη. Η δημιουργία της απαραίτητης τουριστικής συνείδησης και κουλτούρας θα συμβάλει, πέραν των άλλων, στη βελτίωση της εικόνας του τουρισμού, ενώ θα διασφαλίσει την πρόληψη και τον έλεγχο επιζήμιων

φαινομένων για τον τουρισμό. Ολοκληρώνοντας, μπορούμε να ισχυρισθούμε, ότι η θέσπιση κανόνων προς την κατεύθυνση της ποιότητας και της αξιοποίησης πλεονεκτημάτων, όπως είναι η κρητική διατροφή, θα δημιουργήσει νέα δεδομένα στην τουριστική προσφορά του νησιού (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 18-19).

3⁰² ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ: ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΟ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1. Γεωγραφική διάχυση των τουριστικών δραστηριοτήτων στην ενδοχώρα
2. Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου

Η χωρική αλλά και χρονική ανισοκατανομή της τουριστικής κίνησης, συνεπάγεται πλήθος προβλημάτων και δυσμενών επιπτώσεων. Η υπέρμετρη συγκέντρωση της ζήτησης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών σε μια περιορισμένη χρονικά περίοδο, καθώς και η υπέρμετρη ανάπτυξη παράκτιων ζωνών σε αντίθεση με την ατελή τουριστική ανάπτυξη της αγροτικής ζώνης και των ορεινών όγκων, δημιουργούν σημαντικές επιπτώσεις στην ποιότητα της τουριστικής προσφοράς.

Η γεωγραφική διάχυση των τουριστικών δραστηριοτήτων στην ενδοχώρα και τα νότια παράλια και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, αποτελούν κυρίαρχα θέματα προκειμένου να επιτευχθεί, μεσομακροπρόθεσμα, η ισόρροπη κατανομή της τουριστικής κίνησης. Η διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης προς την ενδοχώρα, αφενός διαμορφώνει προϋποθέσεις δημιουργίας εναλλακτικών εισοδημάτων για τον αγροτικό πληθυσμό και

αφετέρου αποσυμφορίζει περιοχές με υψηλή συγκέντρωση τουριστικών χρήσεων. Εκτός αυτών όμως, η διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης στο εσωτερικό συμβάλλει άμεσα στη διασύνδεση του τουρισμού με τον πρωτογενή τομέα και την μεταποίηση του νησιού. Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, πέρα από τις ανωτέρω προφανείς ωφέλειες, συνιστά και έναν δείκτη ανταγωνιστικότητας του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος (π.χ. τουρισμός διάρκειας 12 μηνών) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 19-20).

4^{ΟΣ} ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ: ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΩΝ ΠΟΡΩΝ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1. Ορθολογική χρήση και ήπια αξιοποίηση φυσικών και ανθρωπογενών πόρων
2. Πρόληψη και αποκατάσταση πολιτιστικών και περιβαλλοντικών βλαβών

Η προστασία του περιβάλλοντος και των ανθρωπογενών πόρων, συνιστά μια πολύ σημαντική προτεραιότητα στα πλαίσια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης της Κρήτης. Με δεδομένο ότι η τουριστική δραστηριότητα «καταναλώνει» τους εν λόγω πόρους, είναι απαραίτητη αφενός η ορθολογική και η ήπια αξιοποίησή τους και αφετέρου η πρόληψη και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών βλαβών. Οι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι αποτελούν, κατά έναν τρόπο, την πρωτογενή τουριστική προσφορά. Όταν ο τουρισμός δεν αναπτύσσεται αρμονικά με το περιβάλλον, είναι βέβαιο ότι θα προκληθούν βλάβες που θα επηρεάσουν την ίδια την εξέλιξη και την ανταγωνιστικότητα της τουριστικής δραστηριότητας. Ο τουρισμός πρέπει να

σχεδιάζεται και να αναπτύσσεται με τρόπο συμβατό προς τη φυσιογνωμία και την τοπική ιδιαιτερότητα, αλλά και με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον. Έτσι διαφυλάσσονται οι φυσικοί και πολιτισμικοί πόροι, διατηρείται ή και βελτιώνεται η συνολική εικόνα της περιοχής και διασφαλίζονται μακροχρόνια τα επίπεδα ικανοποίησης των τουριστών – περιηγητών.

Τα τελευταία χρόνια, η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση έχει εξελιχθεί σε έναν από τους καθοριστικότερους παράγοντες επιλογής του τόπου των διακοπών. Προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα, από την πλευρά των αρμοδίων, με τρόπο διαρκές και αποτελεσματικό. Θα πρέπει να αναληφθούν δράσεις, έχοντας ως δεδομένο ότι εκτός του περιβάλλοντος, ο τρόπος ζωής των κατοίκων της Κρήτης, η συμπεριφορά, οι καθημερινές τους συνήθειες και γενικά η τοπική κουλτούρα απαιτεί μέτρα προφύλαξης, θεραπείας και αποκατάστασης, από τις συνέπειες / βλάβες, που είναι βέβαιο ότι θα προκαλέσει η τουριστική ανάπτυξη. Η κοινωνιολογική αυτή παράμετρος, δεν είναι τόσο εμφανής, όσο εκείνη του περιβάλλοντος, παρά το γεγονός ότι θεωρείται εξίσου σημαντική, αφού μια πιθανή αλλοίωση είναι σε θέση να προκαλέσει απρόβλεπτα, αρνητικά, αποτελέσματα στην πολιτιστική εικόνα του νησιού. Η προσπάθεια στην συγκεκριμένη περίπτωση θα πρέπει να είναι πολυεπίπεδη, ξεκινώντας από τα σχολεία και καταλήγοντας στην τρίτη ηλικία, μέσα από διαφορετικές προσεγγίσεις με κοινό όμως στόχο. Την αποκατάσταση των δυσμενών επιπτώσεων στο κοινωνικό κομμάτι της Κρήτης (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 20-21).

5^{ος} ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ: ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1. Διασύνδεση του τουρισμού με τους λοιπούς παραγωγικούς τομείς (πρωτογενής – δευτερογενής
2. Συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού

Ο τουρισμός αποτελεί για δεκαετίες βασικό παράγοντα στη θετική εξέλιξη του περιφερειακού προϊόντος, στην προσφορά θέσεων απασχόλησης, στην κινητοποίηση ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων και γενικά στην ανάπτυξη της κρητικής οικονομίας. Όμως, για να μεγεθυνθεί η συμβολή του τουρισμού στην ανάπτυξη της περιφερειακής οικονομίας, ως σημαντικά ζητούμενα θεωρούνται: α) η διασύνδεση του τουρισμού με τους λοιπούς παραγωγικούς τομείς και β) η συγκράτηση του πληθυσμού στην ενδοχώρα.

Οι δυο αυτοί βασικοί στόχοι, αφενός εμφανίζουν συμπληρωματικότητα και αλληλεξάρτηση, συμβάλλουν στην ισοκατανομή του τοπικού εισοδήματος και στην δημιουργία θέσεων απασχόλησης και αφετέρου, στηρίζουν οικονομικά τον ενεργό πληθυσμό, ο οποίος μετατοπίζεται συνεχώς στα παράλια και στα αστικά κέντρα.

Η διασύνδεση της τουριστικής δραστηριότητας με τους λοιπούς παραγωγικούς τομείς και γενικά με την τοπική παραγωγή (πρωτογενή, βιοτεχνική, πολιτιστική κλπ.) είναι σημαντική, προκειμένου να μετατραπεί ο τουρισμός σε ουσιαστικό πολλαπλασιαστή και παράγοντα διεύρυνσης της παραγωγική βάσης της περιφερειακής οικονομίας. Επειδή, η τοπική

παραγωγή αφορά όλες τις ζώνες της Κρήτης (παράκτια, ημιορεινή, ορεινή), η ανάπτυξη σχέσεων αλληλεξάρτησης του τουρισμού με την πρωτογενή και δευτερογενή παραγωγή, συμβάλει στην κατανομή της αύξησης του τοπικού εισοδήματος στις διάφορες ζώνες αμβλύνοντας τις γεωγραφικές, παραγωγικές και πληθυσμιακές ανισότητες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 21-22).

4.3.2 Άξονες Δράσης

Για την αποτελεσματική επίτευξη των στρατηγικών και τακτικών στόχων που αναφέραμε παραπάνω, ορίσθηκαν επτά (7) άξονες δράσεις. Κριτήρια επιλογής των αξόνων αυτών, αποτέλεσαν η συμβατότητά τους με τους στόχους, η συνέπειά τους προς τον εθνικό και περιφερειακό προγραμματισμό, η διασφάλιση του ολοκληρωμένου χαρακτήρα των παρεμβάσεων, η ακρίβειά τους σε σχέση με τη θεώρηση και άρση των μειονεκτημάτων – αδυναμιών και τέλος, η πληρότητά τους ως πυλώνες μιας ουσιαστικής αναπτυξιακής διαδικασίας και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του κρητικού τουριστικού προϊόντος (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 22).

Άξονας 1: Βασικές Υποδομές

Η ύπαρξη ολοκληρωμένων υποδομών αποτελεί βασικό συστατικό για την περιφέρεια της Κρήτης, καθώς η συμβολή τους είναι πολυδιάστατη. Στηρίζουν την οργάνωση και λειτουργία των παραγωγικών δραστηριοτήτων, αναβαθμίζουν την ποιότητα ζωής των μόνιμων κατοίκων και επισκεπτών, ενώ ενισχύουν και την ελκυστικότητα του νησιού. Η βελτίωση της υποδομής των

μεταφορών, σε συνδυασμό με τη βελτίωση της γενικότερης τουριστικής υποδομής, θα συμβάλει στην ουσιαστική αύξηση της τουριστικής κίνησης. Παράλληλα θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την αξιοποίηση των περιοχών που παραμένουν σχετικά αναξιοποίητες, λόγω των σημερινών αδυναμιών πρόσβασης σε αυτές. Στον τομέα των μεταφορών, η δύσκολη μορφολογία του εδάφους, υπογραμμίζει την ανάγκη εστίασης του ενδιαφέροντος σε ένα βασικό κρίκο της τουριστικής αλυσίδας όπως είναι η διακίνηση των επισκεπτών.

Συμπερασματικά, ως κρίσιμοι τομείς, θεωρούνται το οδικό δίκτυο (διαπλατύνσεις, ασφαλής πρόσβαση, σήμανση κλπ.), χωρίς νέες διανοίξεις, τα αεροδρόμια και τα λιμάνια (μεγέθυνση της χωρητικότητας και βελτίωση των συνθηκών παραμονής και διακίνησης των επιβατών, βελτιώσεις των τεχνικών χαρακτηριστικών κλπ.), τα δίκτυα κοινής ωφέλειας (ύδρευσης – αποχέτευσης) καθώς επίσης και οι υποδομές προστασίας περιβάλλοντος (βιολογικοί καθαρισμοί) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 23-24).

Άξονας 2: Τουριστικές Υποδομές

Η απαξίωση του μοντέλου του μαζικού τουρισμού επιβάλλει καταρχήν τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων υποδομών, αλλά κυρίως την κάλυψη των, καταγεγραμμένων, μεγάλων ελλείψεων σε ειδικές τουριστικές υποδομές, όπως είναι τα γήπεδα γκολφ, τα προπονητικά κέντρα, τα θεραπευτικά κέντρα κλπ. Επίσης, επιβάλλεται η διάδοση – επέκταση του εναλλακτικού – θεματικού τουρισμού, οι υποδομές του οποίου αποτελούν και τις βάσεις της ανάπτυξής του. Βασικό ζητούμενο, επίσης, αποτελεί η δημιουργία

γεωγραφικών «βάσεων», που θα προσφέρουν ένα ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν και που θα μπορούν να λειτουργούν είτε συνολικά είτε αυτόνομα. Κάθε τέτοια βάση θα πρέπει να είναι κοντά σε μια κύρια πύλη εισόδου και να διαθέτει εύκολη πρόσβαση από το πρωτεύον δίκτυο, ολοκληρωμένες τουριστικές υποδομές, κέντρα πληροφόρησης, υποδομές διαμονής και εστίασης κλπ. (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 24-25).

Άξονας 3: Ανθρωπογενές – Πολιτιστικό – Φυσικό Περιβάλλον

Η προστασία και ανάδειξη των ιστορικών και πολιτισμικών πόλων της Κρήτης όπως είναι, τα μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ήθη και τα έθιμα, η κρητική κουζίνα κλπ., προϋποθέτει την ανάληψη δράσεων, που θα εξασφαλίσουν μακροχρόνια τη μοναδικότητα της ταυτότητας της νήσου Κρήτης ως τουριστικού προορισμού. Το φυσικό περιβάλλον, από την πλευρά του, αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα για το νησί, δεδομένου ότι συνδυάζει εξαιρετικές θάλασσες με ενδιαφέροντες ορεινούς όγκους. Το έντονο αυτό ανάγλυφο, διαφοροποιεί την Κρήτη έναντι άλλων τυπικών νησιωτικών προορισμών, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την προσέλκυση επισκεπτών διαφορετικών κατηγοριών, σε όλη τη διάρκεια του έτους (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 25-26).

Άξονας 4: Ανθρώπινοι Πόροι

Η ποιότητα στην τουριστική ανάπτυξη δεν εξασφαλίζεται μόνο μέσα από τη διάθεση ενός πλούσιου και διαφοροποιημένου τουριστικού προϊόντος υψηλών προδιαγραφών, αλλά προϋποθέτει και την ύπαρξη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, με επαγγελματική συμπεριφορά, δεξιότητα και

σύγχρονη κουλτούρα. Η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, η ανάδειξη της σημασίας του και η καλλιέργεια τουριστικής παιδείας και συνείδησης, αποτελούν ίσως τις κρισιμότερες συνισταμένες, για τη διασφάλιση της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος. Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού είναι επιβεβλημένη και μάλιστα σε ευρεία κλίμακα, τόσο στο προσωπικό των αμιγώς τουριστικών επιχειρήσεων, όσο και σε επαγγέλματα «δορυφόρους» όπως είναι π.χ. οδηγοί μέσων μεταφοράς, ξεναγοί, υπάλληλοι μουσείων κλπ. (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 26).

Άξονας 5: Προβολή – Επικοινωνία

Οι διακυμάνσεις της τουριστικής κίνησης στην περιφέρεια, οφείλονται μεταξύ άλλων και στην έλλειψη συντονισμένης και διαρκούς προβολής ολόκληρης της Κρήτης. Σε συνθήκες σκληρού ανταγωνισμού μεταξύ των τουριστικών προορισμών (περιοχών και χωρών), η στρατηγική και τα μέσα προώθησης (marketing) και επικοινωνίας, συνιστούν εργαλεία για την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων και για την μεγέθυνση της ανταγωνιστικότητας. Η εικόνα της Κρήτης δεν μεταφέρεται μόνο μέσα από την εμπειρία των τουριστών που την επισκέπτονται, αλλά παράλληλα καλλιεργείται και βελτιώνεται με σύγχρονα μέσα προβολής και επικοινωνίας. Τα μέσα αυτά αποτελούν προϊόν ορθολογικού σχεδιασμού και συστηματικής εργασίας, όλων των εμπλεκόμενων φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών. Παράλληλα όμως, θα πρέπει να αναδειχθεί και να αντιμετωπισθεί με ιδιαίτερη προσοχή, το ζήτημα της πληροφόρησης των επισκεπτών. Η ύπαρξη και ουσιαστική λειτουργία των κέντρων ενημέρωσης και πληροφόρησης, καθώς επίσης και ο σχεδιασμός

συστήματος σήμανσης και προβολής, θα βελτιώσουν την πρόσβαση, την περιήγηση και την επισκεψιμότητα σε ολόκληρη την Κρήτη (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 26-27).

Άξονας 6: Θεσμικό Περιβάλλον

Η βελτίωση του θεσμικού περιβάλλοντος και η λήψη κατάλληλων μέτρων πολιτικής, εγγυώνται τους όρους επίτευξης της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Το ρυθμιστικό πλαίσιο, σε μια σειρά από θέματα όπως είναι το περιβάλλον, η ποιότητα των υπηρεσιών και η τουριστική συμπεριφορά, διασφαλίζει κανόνες και πρότυπα ώστε να αποφευχθούν ζημιογόνες κινήσεις του παρελθόντος. Απαιτούνται θεσμικές πρωτοβουλίες με στόχο την εξάλειψη γραφειοκρατικών εμπλοκών, τη θέσπιση όρων λειτουργίας και τεχνικών προδιαγραφών, καθώς επίσης και ενέργειες για την ενδυνάμωση των φορέων σχεδιασμού, υλοποίησης και διαχείρισης της τουριστικής πολιτικής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 27-28).

Άξονας 7: Μελέτες

Για την σωστή υλοποίηση ενός αναπτυξιακού προγράμματος, βασική προϋπόθεση αποτελεί η παροχή της αναγκαίας τεχνικής στήριξης. Η εκπόνηση εξειδικευμένων μελετών και ερευνών, ως εργαλεία προγραμματισμού, επαληθεύουν μεθόδους, κόστη και οφέλη, ρυθμίσεις, σχέδια, δράσεις και προγράμματα, όχι μόνο βραχυπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 28).

4.3.3 Μέτρα Πολιτικής

Για την υλοποίηση όλων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, απαιτούνται εφικτά και ρεαλιστικά μέτρα πολιτικής, τα οποία θα είναι ικανά να επιτύχουν ένα ορατό και συγκεκριμένο, χρονικά, αποτέλεσμα. Τα μέτρα πολιτικής που προτείνονται είναι:

Μέτρο 1 : Επέκταση καθεστώτος ελέγχου της τουριστικής ανάπτυξης

Το υφιστάμενο καθεστώς ελέγχου που καλύπτει τις περιοχές του βόρειου θαλάσσιου μετώπου των νομών Ηρακλείου και Λασιθίου, κρίνεται ατελές σε δυο επίπεδα. Πρώτον, το μέτρο ελέγχου της τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να επεκταθεί στο βόρειο θαλάσσιο μέτωπο της δυτικής Κρήτης, αλλά και σε συγκεκριμένες περιοχές στα νότια. Έτσι θα διευρυνθεί η έκταση στην οποία θα επιτρέπεται μόνο η ίδρυση μονάδων ΑΑ΄ και Α΄ τάξης. Δεύτερον, κρίνεται απαραίτητο να ορισθούν Κορεσμένες Τουριστικά Περιοχές, όπου δεν θα επιτρέπεται η δημιουργία νέων κλινών (ανεξάρτητα από λειτουργική μορφή, τάξη ή δυναμικότητα), αλλά μόνο εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, οι οποίες θα συμβάλουν στον εμπλουτισμό και την ποιοτική διαφοροποίηση των περιοχών αυτών (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ.30).

Μέτρο 2: Εξυγίανση περιοχών που έχουν υπερβεί τη φέρουσα ικανότητά τους

Τα σφάλματα, οι ολιγωρίες, ο ατελής προγραμματισμός και έλεγχος, καθώς και οι εν γένει αστοχίες του παρελθόντος, οδήγησαν στη δημιουργία περιοχών με απαξιωμένο τουριστικό προϊόν. Η εικόνα των περιοχών αυτών μπορεί να

αναστραφεί με την υλοποίηση έργων βασικών και ειδικών τουριστικών υποδομών (βελτίωση μεταφορών, κέντρα αθλητικού τουρισμού, υποδομές διάθεσης λυμάτων και διαχείρισης απορριμμάτων κλπ.). Επίσης, προς αυτή την κατεύθυνση θα βοηθήσει η εκπαίδευση στελεχών όλων των βαθμίδων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που εμπλέκονται στον τουρισμό, η ενημέρωση του ντόπιου πληθυσμού, η μεθοδική και συνεχής προβολή της Κρήτης ως ενιαίου τουριστικού προορισμού κλπ. (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 31-32).

Μέτρο 3: Έλεγχος ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών

Η κατάσταση που επικρατεί μέχρι σήμερα αναφορικά με την επιτήρηση και τους ελέγχους, τόσο σε αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις, όσο και σε επιχειρήσεις που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την τουριστική δραστηριότητα, κρίνεται ανεπαρκής. Στο πλαίσιο του παρόντος μέτρου, προτείνεται η επανασύσταση του Σώματος Επιθεωρητών του Ε.Ο.Τ., καθώς επίσης και η οριστική θεσμική ρύθμιση του συστήματος επιθεώρησης και ελέγχου των τουριστικών (αμιγώς και μη) επιχειρήσεων. Σε περίπτωση αδυναμίας υλοποίησης της παραπάνω πρότασης, μπορεί να δημιουργηθεί Περιφερειακό Σώμα Επιθεώρησης, με τη συμμετοχή έμπειρων στελεχών της Διεύθυνσης Τουρισμού της Περιφέρειας και της Τουριστικής Αστυνομίας, αλλά και εκπροσώπων της Γενικής Γραμματείας Τουρισμού και άλλων φορέων. Σημαντική, επίσης, κρίνεται η συστηματική και τακτική μέτρηση της ικανοποίησης των τουριστών – περιηγητών από το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν (φιλοξενία, καιρικές συνθήκες, φυσικό περιβάλλον, καθαριότητα κλπ.), στο πλαίσιο ενός Τουριστικού Παρατηρητηρίου (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 32-33).

Μέτρο 4: Θεσμοθέτηση Μελέτης Φ.Ι.Τ.Α.

Προκειμένου να δοθεί έμπρακτα η δέουσα προσοχή στο εν λόγω θέμα προτείνονται δυο (2) σενάρια – λύσεις (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 34):

- I. Η θεσμοθέτηση μελέτης Φ.Ι.Τ.Α. ως προαπαιτούμενο για την ίδρυση ξενοδοχειακών μονάδων και γενικά καταλυμάτων. Οι μέχρι σήμερα τηρούμενες διαδικασίες προέγκρισης χωροθέτησης, έγκρισης περιβαλλοντικών όρων και αρχιτεκτονικών μελετών, θα συμπληρωθούν με τη μελέτη Φ.Ι.Τ.Α.. Σκοπός δεν είναι να επιβαρυνθεί η υφιστάμενη διαδικασία, αλλά να ενταχθεί ο παράγοντας αυτός (Φ.Ι.Τ.Α.) στο νομοκανονιστικό πλαίσιο, για τη διασφάλιση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.
- II. Η εκπόνησης μελέτης ενοποίησης των Περιφερειακών Σχεδίων Δράσης Τουριστικής Ανάπτυξης, για τον ακριβή προσδιορισμό προδιαγραφών μέτρησης της Φ.Ι.Τ.Α.. Αυτό γίνεται, ώστε να προκύψει ο ακριβής προσδιορισμός των προδιαγραφών μέτρησης της Φ.Ι.Τ.Α., με βάση τα αποτελέσματα των αντίστοιχων μελετών που εκπονήθηκαν για τις υπόλοιπες περιφέρειες τις χώρας.

Μέτρο 5: Παγκρήτια συντονισμένη και εστιασμένη προβολή

Στην περιφέρεια Κρήτης υπάρχει ένας κατακερματισμός προσπάθειας και πόρων, τόσο ανά νομό, όσο και ανά πόλη, καθώς επίσης και μια αποσπασματική και ελάχιστα ανταγωνιστική προβολή. Εκείνο που προέχει είναι η προβολή του νησιού ως ένας ενιαίος προορισμός – τουριστικό προϊόν. Έτσι, με τον τρόπο αυτό, θα είναι περισσότερο ισχυρή, επικοινωνιακά, η

προβολή της Κρήτης. Το στοιχείο της συλλογικότητας σε θέματα προβολής, θα πρέπει να τεθεί ως βασική προτεραιότητα, τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο τομέα, με την από κοινού συμμετοχή και των δυο να θεωρείται δεδομένη (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 35-34).

Μέτρο 6: Στήριξη του εσωτερικού τουρισμού

Η εστίαση στον εσωτερικό τουρισμό της Κρήτης, θα πρέπει να γίνει περισσότερο συστηματικά και σε μόνιμη βάση, για τη βελτίωση της αναλογίας ξένου και εγχώριου τουρισμού, αλλά και για τη μεγαλύτερη δυνατή ισορρόπηση των ετήσιων διακυμάνσεων. Αυτά λαμβάνονται υπ' όψιν, με δεδομένη την οικονομική ευρωστία που εμφανίζει ο Έλληνας επισκέπτης και τη θετική καταναλωτική συμπεριφορά του σε σχέση με τον ξένο (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 35).

Μέτρο 7: Εστιασμένη προώθηση του τουρισμού ενδοχώρας

Η ανάπτυξη του τουρισμού της ενδοχώρας (επαγγελματικός, μαθητικός, οικογενειακός), περιλαμβάνει τους παραδοσιακούς οικισμούς, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, τις τοπικές συνήθειες, τα ήθη και τα έθιμα, το φυσικό περιβάλλον. Το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αφορά τη δημιουργία μικρών τοπικών πυρήνων σε επιλεγμένες περιοχές, όπου οι υπηρεσίες και τα προϊόντα που διατίθενται θα είναι συνάρτηση μιας συλλογικής προσπάθειας, εμπλέκοντας τους επισκέπτες με τους τοπικούς παραγωγούς. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, η χωρική διασπορά της τουριστικής ζήτησης αλλά και η διασύνδεση των επιμέρους παραγωγικών κλάδων. Η ενασχόληση του ντόπιου πληθυσμού με

συμπληρωματικές με την αγροτική παραγωγή τουριστικές δραστηριότητες, συνεπάγεται και τη βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος, την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και τον περιορισμό της τάσης απομάκρυνσης του πληθυσμού από την ύπαιθρο. Παράλληλα, επιτυγχάνεται η διατήρηση και ανάδειξη του πολιτισμού και του παραδοσιακού τρόπου ζωής, η αναβίωση παραδοσιακών επαγγελμάτων και τεχνών, καθώς επίσης η διαφύλαξη της φυσικής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των αγροτικών περιοχών (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 35-36).

Μέτρο 8: Ενθάρρυνση οικοτουρισμού σε περιοχές NATURA 2000

Η τουριστική αξιοποίηση των προστατευόμενων περιοχών του δικτύου NATURA 2000, αποτελεί ζήτημα τεράστιας σημασίας καθώς, οι περιοχές αυτές αποτελούν προορισμούς υψηλής τουριστικής ζήτησης και ταυτόχρονα χρήζουν ειδικής προστασίας. Θα πρέπει, επίσης, να επιδιωχθεί, τόσο από το ΥΠ.ΧΩ.Δ.Ε. όσο και από τη Διεύθυνση Δασών που διαχειρίζονται τις εν λόγω περιοχές, η από κοινού ανάληψη δράσεων, με σκοπό τη συμπληρωματικότητα και την αποφυγή επαναλήψεων και άστοχων ενεργειών (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 37).

Μέτρο 9: Προώθηση αστικού τουρισμού

Τα αστικά (Ηράκλειο, Χανιά, Ρέθυμνο) και ημιαστικά κέντρα (Σητεία, Ιεράπετρα) της Κρήτης, αποτελούν πολύ σημαντικούς πόλους έλξης τουριστών είτε ως τελικοί προορισμοί, είτε ως βάση – αφετηρία για τη διάχυση των τουριστών σε γειτονικές περιοχές. Δυστυχώς όμως, τα κέντρα αυτά δεν διαθέτουν εξειδικευμένο τουριστικό προϊόν και χαρακτήρα, που μπορεί να έχει

τη μορφή της «Label City» (π.χ. Ηράκλειο – συνέδρια, Ρέθυμνο – εκπαίδευση, Χανιά – πολιτισμός, κλπ.). Συγκριτικά, όμως, με άλλους προορισμούς, τα κέντρα αυτά έχουν το πλεονέκτημα της παρουσίας σπουδαίων τουριστικών πόλων με αρχαιολογικό, φυσιολατρικό, ιστορικό κλπ. ενδιαφέρον, με συνέπεια να εμφανίζουν αλληλεξάρτηση και αλληλουχία με προορισμούς – δορυφόρους (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 37-38).

Μέτρο 10: Θεσμοθέτηση προδιαγραφών αγροτουριστικών καταλυμάτων

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η ορεινή περιοχή της Κρήτης, είναι η αισθητική και λειτουργική υποβάθμιση που σχετίζεται με την εγκατάλειψη και την πληθυσμιακή συρρίκνωση. Σε γενικές γραμμές, τα βασικά στοιχεία που πρέπει να καθορίζουν τις επιλογές που θα γίνουν είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 38-39):

- ✓ Συμβολή στην ανάδειξη κτισμάτων με τοπικό χρώμα και ύφος
- ✓ Αποφυγή κάθε μορφής μίμησης, η οποία υποβαθμίζει ή αλλοιώνει την έκφραση του παραδοσιακού χώρου
- ✓ Χρήση υλικών και εξοπλισμού, συμβατών με τις αισθητικές και λειτουργικές ανάγκες του χώρου
- ✓ Σύνδεση και ενοποίηση (μορφολογικά και δομικά – κατασκευαστικά) των επιμέρους επεμβάσεων και του εξοπλισμού, ώστε να αποφευχθεί η υπερβολή, η σύγχυση και η αντίφαση, στη σχέση παλιό – σύγχρονο

Μέτρο 11: Σήμα Κρητικής Κουζίνας

Τα τελευταία χρόνια, ειδικές επιστημονικές μελέτες (Μελέτη των Επτά Χωρών), έχουν αναδείξει τη σημασία και τις ευεργετικές ιδιότητες της Κρητικής

διατροφής και από ιατρική αλλά και από διαιτητική άποψη. Στη λογική της «δημιουργίας και προώθησης του σήματος Ελληνικής Κουζίνας» που προωθεί ο Ε.Ο.Τ., προτείνεται η υιοθέτηση και η χορήγηση Ειδικού Σήματος (Label) Κρητικής Κουζίνας σε χώρους που θα συμμορφωθούν σε συγκεκριμένα δεδομένα. Ειδικότερα, το σήμα αυτό θα χορηγείται σε ταβέρνες, εστιατόρια ή ξενοδοχεία, τα οποία θα ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένα κριτήρια και προδιαγραφές που θα τεθούν από πιστοποιημένο φορέα. Επιπλέον τα κριτήρια και οι προδιαγραφές πιστοποίησης θα βασίζονται στις κείμενες διατάξεις, σχετικά με την υγιεινή και την ασφάλεια στους χώρους εστίασης. Η υιοθέτηση του Ειδικού Σήματος Κρητικής Κουζίνας και η πιστοποίηση των τοπικών επιχειρήσεων εστίασης, θα αποφέρει σημαντικά οφέλη, τόσο στις ίδιες όσο και στην γενικότερη δραστηριότητα της Κρήτης. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 39-40):

- ✓ Προβολή και προώθηση της Κρητικής Κουζίνας
- ✓ Προσφορά σταθερής ποιότητας προϊόντων στους πελάτες
- ✓ Δημιουργία δικτύου πιστοποιημένων επιχειρήσεων, κοινή προβολή και διαφήμιση
- ✓ Ενίσχυση της τοπικής οικονομίας μέσα από τη διάθεση τοπικών προϊόντων
- ✓ Εμπλουτισμός της τουριστικής προσφοράς

Μέτρο 12: Ενδυνάμωση κινήτρων για εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής

Η βαρύτητα των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής στις προσπάθειες εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος, είναι σημαντική. Το ισχύον καθεστώς των εγκαταστάσεων αυτών, θα πρέπει να συνοδευτεί με σχετική ρύθμιση στον αναπτυξιακό νόμο, ώστε να ενισχυθούν τα παρεχόμενα στους επιχειρηματίες κίνητρα, προκειμένου να επέλθει η πολυπόθητη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης. Θα πρέπει επίσης να σημειώσουμε, ότι η απόκτηση γης αποτελεί μια σημαντική οικονομική επιβάρυνση και μεγάλο ποσοστό του επενδυσόμενου κεφαλαίου. Το γεγονός αυτό θα πρέπει να συνεκτιμηθεί με την υψηλή τιμή της γης στην Κρήτη και με τη δυσκολία εξεύρεσης των απαιτούμενων μεγάλων εκτάσεων. Για να έχει ελπίδα απόσβεσης μια τέτοια επένδυση είναι απαραίτητο (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 40-41):

- ✓ Να αρθεί το περιοριστικό ανώτατο όριο επιχορήγησης
- ✓ Να επιτρέπεται η οικιστική ανάπτυξη στους χώρους του οικοπέδου
- ✓ Να γίνονται απαλλοτριώσεις για την εξασφάλιση της απαραίτητης γης και να ενθαρρύνονται οι Ο.Τ.Α. να συνεισφέρουν γη υπό μορφή παραχώρησης της χρήσης της. Με τον τρόπο αυτό, συμμετέχουν στο εταιρικό κεφάλαιο κατά το ποσό της τεκμαρτής αξίας της γης

Μέτρο 13: Ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου – τουριστική παιδεία – εκπαίδευση και κατάρτιση

Ο ανθρώπινος παράγοντας παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στον τομέα της παροχής υπηρεσιών. Ειδικότερα στον τουρισμό προϋποθέτει γνώσεις,

δεξιότητες, φιλική συμπεριφορά και μια σειρά άλλων παραγόντων. Οι ενέργειες κατάρτισης και επιμόρφωσης θα πρέπει να ενισχυθούν, αλλά παράλληλα να ελέγχονται όσον αφορά την αποτελεσματικότητά τους (σχέση κόστους – ωφέλειας, χρηματοδοτικής προσπάθειας και αποτελέσματος). Το κεντρικό ζητούμενο είναι η διάδοση της τουριστικής παιδείας, τόσο δηλαδή η μετάδοση γνώσεων και δεξιοτήτων, όσο και η καλλιέργεια νοοτροπίας παροχής υψηλής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών.

Προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να αξιοποιηθούν επαγγελματικές ομάδες με υψηλή διείσδυση στο τουριστικό προϊόν, όπως π.χ. ξεναγοί, συνοδοί γκρουπ, οι οποίοι λειτουργούν μόνιμα ως πρεσβευτές μας έναντι των επισκεπτών. Παράλληλα, θα πρέπει να δοθεί βάρος και σε κάποιες άλλες ομάδες, όπως είναι π.χ. οι οδηγοί ταξί, οι σερβιτόροι κλπ., που αφήνουν σε πολλές περιπτώσεις τη χειρότερη εικόνα (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 42).

Μέτρο 14: Διατήρηση των κινήτρων εκσυγχρονισμού των ξενοδοχειακών μονάδων

Τα κίνητρα ενίσχυσης του εκσυγχρονισμού είναι απαραίτητο να παραμείνουν στο 25%, ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών στο μεγαλύτερο αριθμό ξενοδοχειακών μονάδων. Στην περίπτωση όπου μετά τα έργα εκσυγχρονισμού προβλέπεται αναβάθμιση της ξενοδοχειακής μονάδας, το ποσοστό ενίσχυσης πρέπει να είναι μεγαλύτερο από 35%. Επίσης, το όριο της επταετίας (από την ίδρυση ή τον τελευταίο εκσυγχρονισμό) προτείνεται να μειωθεί στα πέντε (5) έτη, διότι η μέχρι τώρα εμπειρία δείχνει ότι η ανάγκη

εκσυγχρονισμού είναι μεγαλύτερη και συχνότερη. Τέλος, προτείνεται το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής (40%), που ισχύει σήμερα, να μειωθεί σημαντικά, λόγω πληθωριστικών τάσεων, ευρώ, επιτοκίων κλπ. (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ.42-43).

Μέτρο 15: Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης

Στο τουρισμό απαιτούνται σημαντικά βήματα εκσυγχρονισμού των διοικητικών δομών, όπως είναι η αποτελεσματική λειτουργία των υπηρεσιών του Ε.Ο.Τ. και η ενδυνάμωση της Περιφερειακής Διεύθυνσης Τουρισμού (στελέχωση, εκπαίδευση κλπ.), που θα συμβάλει στην ανάπτυξη σχέσης αλληλεξάρτησης μεταξύ δημόσιας διοίκησης και τουριστικών επιχειρηματιών. Ένα ακόμη ζητούμενο, είναι η απλοποίηση του νομοκανονιστικού πλαισίου, το οποίο διέπει την τουριστική παραγωγή, καθώς και ο περιορισμός της γραφειοκρατίας που δυσχεραίνει και αποθαρρύνει τους επιχειρηματίες και κυρίως τα ξένα κεφάλαια (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 43-44).

Μέτρο 16: Λειτουργία περιφερειακού συμβουλίου τουρισμού

Η σημαντικότητα της τουριστικής παραγωγής για την περιφερειακή οικονομία, αναδεικνύει το θέμα της ίδρυσης και λειτουργίας Περιφερειακού Συμβουλίου Τουρισμού. Το εν λόγω Συμβούλιο θα αποτελείται από εκπροσώπους της πολιτείας, της Νομαρχιακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, συλλογικών και παραγωγικών φορέων, καθώς και εκπροσώπων της τουριστικής βιομηχανίας του νησιού (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 44).

Μέτρο 17: Στήριξη της αποστολής του ΕΛ.Κ.Ε., των Κ.Υ.Ε., του Κ.Ε.Τ.Α. Κρήτης και της δομής στήριξης των Ο.Π.Α.Α.Χ.

Το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛ.Κ.Ε.), τα τέσσερα (4) νομαρχιακά Κέντρα Υποδοχής Επενδύσεων (Κ.Υ.Ε.), το Κέντρο Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης Κρήτης (Κ.Ε.Τ.Α.), οι τέσσερις (4) Ομάδες Τοπικής Δράσης του LEADER+ και η Δομή Στήριξης των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χωριού (Ο.Π.Α.Α.Χ.) καλούνται να υποστηρίξουν τον τουριστικό κλάδο. Η στενή συνεργασία κεντρικών και περιφερειακών αρχών με τις παραπάνω δομές, η στήριξη της αποστολής τους και η συστηματική προσπάθεια να μην ατονήσει ο ρόλος τους μελλοντικά, αποτελεί ένα κρίσιμο μέτρο προώθησης της επιχειρηματικότητας και μεγέθυνσης των επενδύσεων (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 45).

Μέτρο 18: Οριστική επίλυση του ενεργειακού προβλήματος και του θέματος των αερομεταφορών της Κρήτης

Σε ότι αφορά το ενεργειακό, κατασκευάζεται στην περιοχή Αθερινόλακος του Δήμου Λεύκης (νότια της πρώην επαρχίας της Σητείας) νέος σταθμός ηλεκτροπαραγωγής. Επειδή όμως η Κρήτη, στο μέλλον θα δεχθεί ολοένα και περισσότερους επισκέπτες, θα πρέπει να προβλεφθούν εγκαίρως οι ανάγκες και να ληφθούν τα ανάλογα μέτρα, με δεδομένο ότι σήμερα η μέση ετήσια αύξηση κυμαίνεται στο 6% περίπου.

Οι αερομεταφορές του νησιού εξυπηρετούνται σήμερα από τρία (3) αεροδρόμια (Ηράκλειο, Χανιά, Σητεία). Υπάρχουν ακόμη τρία (3) (Τυμπακίου, Καστελίου, Μάλεμε), με στρατιωτική χρήση, ενώ η κατασκευή ενός επιπλέον

(Ιεράπετρα), με ιδιωτική πρωτοβουλία, δεν φαίνεται να ευδοκιμεί. Σε ότι αφορά το αεροδρόμιο του Ηρακλείου, είναι απαραίτητο να δοθεί άμεση λύση, ώστε ο αερολιμένας αυτός να πληροί όλες τις προϋποθέσεις ενός ασφαλούς και επαρκούς αεροδρομίου. Στην παρούσα φάση εξετάζονται δυο εναλλακτικές λύσεις. Η πρώτη λύση, αφορά στην αναβάθμιση του αεροδρομίου «Ν. Καζαντζάκης», με κυριότερα έργα την επέκταση του αεροσταθμού και την κατασκευή λοξού αεροδιαδρόμου. Η άλλη λύση, επικεντρώνεται στη μετεγκατάσταση του αερολιμένα στο Καστέλι Πεδιάδος, η οποία κερδίζει συνεχώς περισσότερο έδαφος. Αναφορικά με το αεροδρόμιο των Χανίων, οι κτιριακές εγκαταστάσεις χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα ικανοποιητικές. Με την ολοκλήρωση των παρεμβάσεων, το αεροδρόμιο θα είναι σε θέση να δέχεται ετησίως 1,5 εκατομμύριο επιβάτες, δηλαδή ποσοστό μεγαλύτερο του 50% των επιβατών, που εξυπηρετεί σήμερα το αεροδρόμιο του Ηρακλείου. Τέλος, το αεροδρόμιο της Σητείας λειτουργεί μόνο πτήσεις εσωτερικού (αεροσκαφών 75 θέσεων), μιας και η αίθουσα αφίξεων έχει σχεδιασθεί για την υποδοχή 40 επιβατών. Για να μπορέσει ο αερολιμένας να δεχθεί μεγαλύτερα αεροσκάφη, θα πρέπει να υλοποιηθούν συγκεκριμένα έργα, όπως η κατασκευή αίθουσας υποδοχής – αναχωρήσεων, η κατασκευή νέας οδικής αρτηρίας για τη σύνδεση της πόλης της Σητείας με την ανατολική πλευρά του αεροδρομίου (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ.45-47).

Μέτρο 19: Δικτύωση – συνεργασία Μ.Μ.Ε. – τουριστικών επιχειρήσεων

Χαρακτηριστικό στοιχείο του τουριστικού κλάδου στην Περιφέρεια Κρήτης είναι, η ύπαρξη πολλών τουριστικών επιχειρήσεων μικρού μεγέθους. Πολλές από αυτές αντιμετωπίζουν πρόβλημα βιωσιμότητας και με δεδομένη τη

σπουδαιότητά τους στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και εισοδήματος, η εξασφάλιση της επιχειρηματικής τους επιβίωσης κρίνεται επιβεβλημένη. Η συμμετοχή τουριστικών επιχειρήσεων σε clusters αναμένεται να εξασφαλίσει (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 47-48):

- ✓ Πρόσβαση σε νέες τουριστικές αγορές
- ✓ Ικανοποίηση της καινούριας ζήτησης (εναλλακτικός τουρισμός)
- ✓ Εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων ώστε να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό
- ✓ Διασφάλιση ποιότητας υπηρεσιών (iso, hasp για τα κέντρα εστίασης)
- ✓ Πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες κ.α.

Μέτρο 20: Διαφύλαξη της τοπικής ταυτότητας

Η διαφύλαξη στοιχείων τοπικής ταυτότητας (ήθη, έθιμα, παραδόσεις κλπ.) αποτελεί παράμετρο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και μέσο για την επίτευξη των στόχων, που αφορούν στη διαφοροποίηση και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος, καθώς και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του. Επίσης η διαφύλαξη της τοπικής ταυτότητας αποτελεί μια επίμονη διαδικασία, αρκετά δύσκολη, που εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Προς την κατεύθυνση αυτή, σημαντικός είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης (σχολεία, πανεπιστήμια), της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αλλά και των πολιτιστικών και κοινωνικών φορέων, μιας και μπορούν να συμβάλουν, με πρωτοβουλίες, ενέργειες και δραστηριότητες στην καλλιέργεια και διαμόρφωση θετικού κλίματος (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 48-49).

4.4 Ο Ρόλος του Δημόσιου / Ιδιωτικού Τομέα

Οι πολλαπλές και αλυσιδωτές επιδράσεις που ασκεί ο τουρισμός, έχουν ως συνέπεια την εμπλοκή πολλών και διαφορετικών παραγόντων και φορέων, τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού όσο και σε επίπεδο εφαρμογής – υλοποίησης της τουριστικής πολιτικής. Οι φορείς που δραστηριοποιούνται σε επίπεδο περιφέρειας είναι πολυάριθμοι και έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της σημερινής κατάστασης του τουρισμού στην Κρήτη, είτε συμμετέχοντας στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης, είτε υλοποιώντας τουριστικά προγράμματα, είτε πραγματοποιώντας έργα τουριστικής προβολής κλπ.

Προτού προχωρήσουμε στην ανάλυσή μας, θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι, η έννοια «ρόλος» παραπέμπει στη φιλοσοφία και το πλαίσιο λειτουργίας που διέπει τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς τουριστικής ανάπτυξης. Ο ρόλος των δημόσιων φορέων είναι αναπτυξιακός (σχεδιασμός και λήψη αποφάσεων), συμβουλευτικός (στήριξη των επιχειρηματιών), εκτελεστικός (δημιουργία υποδομών), προωθητικός (προβολή – προώθηση) και ελεγκτικός (εποπτεία για τη διασφάλιση της ποιότητας). Ο ρόλος των ιδιωτικών φορέων είναι κυρίως διαχειριστικός (πώληση – εκμετάλλευση του τουριστικού προϊόντος) και σε μικρότερο βαθμό εκτελεστικός (δημιουργία ιδιωτικών τουριστικών υποδομών) και προωθητικός (μικρής εμβέλειας δράσεις προβολής) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 51-55).

4.4.1 Δημόσιοι Φορείς

Ο ρόλος των φορέων του δημόσιου τομέα σχετίζεται πρωτίστως με την αξιοποίηση των τουριστικών πόρων, τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την τουριστική ανάπτυξη, την προετοιμασία του εδάφους και την ωρίμανση των συνθηκών υποδοχής των τουριστικών επενδύσεων, την αναβάθμιση και προβολή του τουριστικού προϊόντος και τέλος την εποπτεία και τον ποιοτικό έλεγχο της τουριστικής αγοράς. Οι τομείς συμμετοχής και δράσης των δημόσιων φορέων αφορούν (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 57):

- I. Το στρατηγικό σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης. Πρόκειται για τη διαδικασία:
 - ✓ καταγραφής και αξιολόγησης των τουριστικών πόρων της Κρήτης και επιλογής εκείνων που θα αποτελέσουν το τουριστικό προϊόν
 - ✓ κατάστρωσης ενός λεπτομερούς σχεδίου δράσης με προτάσεις και άξονες παρέμβασης
- II. Τη διαμόρφωση του ευρύτερου θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της τουριστικής αγοράς
- III. Τη διαμόρφωση βασικών υποδομών και τουριστικών εγκαταστάσεων
- IV. Την αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού της περιφέρειας
- V. Τη συστηματική προβολή και προώθηση (marketing) του τουριστικού προϊόντος
- VI. Την εποπτεία και έλεγχο της τουριστικής αγοράς, με σκοπό τη διασφάλιση της υψηλής ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών

Οι φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα είναι οι εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 58):

- ✓ Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ.
- ✓ Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Κρήτης – Διεύθυνση Τουρισμού
- ✓ Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις
- ✓ Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- ✓ Τουριστική Αστυνομία
- ✓ Δημόσια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
- ✓ Εταιρεία Τουρισμού Κρήτης
- ✓ Εφορία Αρχαιοτήτων
- ✓ Αναπτυξιακοί Οργανισμοί και Εταιρείες
 - Αναπτυξιακή Ηρακλείου Α.Ε.
 - Αναπτυξιακή Λασιθίου Α.Ε.
 - ΑΚΟΜΜ Α.Ε.
 - ΟΑΝΑΚ Α.Ε.
 - ΟΑΔΥΚ Α.Ε.
 - ΟΑΣ Α.Ε.
- ✓ Δασικές Υπηρεσίες

4.4.2 Ιδιωτικοί Φορείς

Οι ιδιωτικοί φορείς (συλλογικοί και μη) που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό είναι οι εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 67-68):

- ✓ Σ.Ε.Τ.Ε.
- ✓ Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο

- ✓ Ενώσεις Ξενοδόχων και Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων των νομών της Κρήτης
- ✓ Σύνδεσμος Τουριστικών και Ταξιδιωτικών Γραφείων Κρήτης
- ✓ Ενώσεις Ξενοδοχοϋπαλλήλων
- ✓ Σύνδεσμος Ξενοδόχων Κρήτης
- ✓ Παγκρήτιος Σύλλογος Διευθυντών Ξενοδοχείων
- ✓ Παγκρήτια Ομοσπονδία Τουριστικών Αυτοεξυπηρετούμενων Διαμερισμάτων
- ✓ Σύνδεσμος Ξενοδοχοϋπαλλήλων Κρήτης
- ✓ Σύλλογος Ξεναγών
- ✓ Επιχειρηματίες
- ✓ Ιδιωτικές σχολές τουριστικής εκπαίδευσης
- ✓ Εταιρείες Συμβούλων Επιχειρήσεων
- ✓ Ελληνική Ακαδημία Γεύσης
- ✓ Οικολογικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.)
- ✓ Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Για τη διερεύνηση του ρόλου που πρέπει να διαδραματίσουν οι παραπάνω φορείς, προηγήθηκε ομαδοποίηση, με κριτήριο κοινούς στόχους και συμφέροντα. Δημιουργήθηκαν έτσι πέντε (5) ομάδες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 68-72):

Α. Συλλογικοί φορείς, όπου ανήκουν ο Σ.Ε.Τ.Ε., οι Ενώσεις Ξενοδόχων και Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων, ο Σύνδεσμος Τουριστικών και Ταξιδιωτικών Γραφείων, τα Επιμελητήρια, ο Παγκρήτιος Σύλλογος Διευθυντών

Ξενοδοχείων, η Παγκρήτια Ομοσπονδία Τουριστικών Αυτοεξυπηρετούμενων Διαμερισμάτων και η Ελληνική Ακαδημία Γεύσης

Β. Ιδιωτικοί φορείς εκπαίδευσης και κατάρτισης (Κ.Ε.Κ., Ι.Ε.Κ., Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών)

Γ. Ομάδες εργαζομένων, όπου ανήκουν οι Ενώσεις Ξενοδοχοϋπαλλήλων, ο Σύλλογος Ξεναγών και ο Σύνδεσμος Ξενοδοχοϋπαλλήλων Κρήτης

Δ. Επιχειρηματίες του τουρισμού

Ε. Μ.Κ.Ο. περιβάλλοντος και πολιτιστικοί σύλλογοι

Α. Συλλογικοί Φορείς

Οι συλλογικοί φορείς του τουρισμού δημιουργούν οικονομίες κλίμακας, ικανοποιούν από κοινού συγκεκριμένους στόχους, ασκούν συντονιστικό ρόλο, παρεμβαίνουν στη χάραξη τουριστικής πολιτικής, ασκούν διαπραγματευτική ικανότητα και προασπίζουν τα συμφέροντα των μελών τους. Στο πλαίσιο αυτό, αντιμετωπίζουν και προβλήματα τα οποία σχετίζονται:

- ✓ με τα διαφορετικά και συχνά συγκρουόμενα συμφέροντά τους
- ✓ με την αδυναμία κοινής εκπροσώπησης και προώθησης των αιτημάτων τους, προς τους φορείς λήψης των αποφάσεων
- ✓ με την αποτελεσματική αντιμετώπιση των εξωτερικών παραγόντων, που διαμορφώνουν και καθορίζουν την τουριστική αγορά
- ✓ με την ανεπαρκή εκπροσώπηση και υποστήριξη των συμφερόντων των μελών τους

Επίσης, ενδεικτικοί άξονες παρέμβασης (δράσης) είναι η συστηματική υποστήριξη των μελών τους, η παροχή τεχνικής βοήθειας, η δημιουργία

δικτύων πώλησης, ο εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων, η εφαρμογή νέων μεθόδων διοίκησης κλπ. Τέλος, οι συλλογικοί φορείς πρέπει να διαδραματίσουν αποφασιστικό ρόλο σε θέματα όπως είναι, η παρακολούθηση των εξελίξεων και η μελέτη των προβλημάτων του κλάδου, η πληροφόρηση των μελών τους για τις τάσεις και τις ανάγκες της αγοράς κλπ.

Β. Φορείς Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

Οι ιδιωτικοί φορείς κατάρτισης, πρέπει να διέπονται από τη λογική της ανάγκης διαμόρφωσης τουριστικής συνείδησης και κουλτούρας στον εκπαιδευόμενο απασχολούμενο στον τουρισμό. Η εκπαίδευση πρέπει να στοχεύει στην παροχή σφαιρικής γνώσης σχετικά με το τουριστικό κύκλωμα και την αγορά και επίσης να παρέχει εξειδικευμένη γνώση στα διάφορα τουριστικά επαγγέλματα.

Γ. Ομάδες Εργαζομένων

Σκοπός τους είναι να υποστηρίζουν με κάθε μέσο τα μέλη τους και να παρέχουν κατάρτιση, τεχνική υποστήριξη, πληροφόρηση, σε θέματα του τομέα εργασίας και εξειδίκευσής τους. Επιπλέον, πρέπει να ενημερώνονται για το ισχύον θεσμικό πλαίσιο και για τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Παράλληλα, θα πρέπει να συμβάλουν θετικά στη διαμόρφωση τουριστικής συνείδησης και επαγγελματικής συμπεριφοράς, παράγοντες που επηρεάζουν, σε μεγάλο βαθμό, την εικόνα του τουριστικού προϊόντος και κατ' επέκταση την αγορά εργασίας του νησιού. Τα φαινόμενα πλημμελούς άσκησης των καθηκόντων ή κακής συμπεριφοράς, θα πρέπει να εξαλειφθούν, με κάθε τρόπο.

Δ. Επιχειρηματίες του Τουρισμού

Οι τουριστικές επιχειρήσεις, πέρα από το επιχειρηματικό τους κέρδος, θα πρέπει να επιδιώκουν και να συμβάλουν διαρκώς σε παράγοντες, που δημιουργούν ευνοϊκό περιβάλλον και συμβάλουν ενεργά στις επιχειρηματικές τους επιδιώξεις. Τέτοιοι παράγοντες είναι:

- I. Σεβασμός στους τοπικούς πόρους. Η υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας μιας περιοχής θα προκαλέσει αναπόφευκτα την υποβάθμιση του τουριστικού προϊόντος και μελλοντικά θα αποβεί σε βάρος της τουριστικής επιχειρηματικότητας
- II. Ενδογενής ανάπτυξη. Έχει τεράστια σημασία η ενθάρρυνση της απασχόλησης του εγχώριου δυναμικού και η χρήση τοπικών πρώτων υλών και παραγόμενων προϊόντων, ακόμα και αν η επένδυση γίνεται από ξένους επιχειρηματίες
- III. Τοπικός πληθυσμός. Μπορούν να παίξουν ρόλο σε θέματα ευαισθητοποίησης και συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού με διάφορους τρόπους π.χ. χορηγίες τοπικών γιορτών και εκδηλώσεων
- IV. Τουριστικό προϊόν. Έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν νέα τουριστικά προϊόντα, αξιοποιώντας τους ανενεργούς τοπικούς πόρους και να εκσυγχρονίσουν τις υφιστάμενες υποδομές επενδύοντας σε θέματα βελτίωσης της ποιότητας και εμπλουτισμού του προϊόντος τους.

Ε. Οικολογικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) και Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Οι οικολογικές οργανώσεις μπορούν να συμμετέχουν με ουσιαστικό τρόπο στην αναπτυξιακή διαδικασία:

- ✓ γνωμοδοτώντας σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης, μιας και γνωρίζουν τις επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον

- ✓ προτείνοντας τρόπους ήπιας τουριστικής αξιοποίησης, ευαίσθητων οικολογικά περιοχών
- ✓ συμμετέχοντας σε αθλητικές και περιβαλλοντικές δραστηριότητες
- ✓ εκπονώντας μελέτες για θέματα τουρισμού και περιβάλλοντος

Σε ότι αφορά τους πολιτιστικούς φορείς, ο ρόλος τους είναι εξαιρετικά σημαντικός. Σπάνια γίνονται προσπάθειες αναβίωσης τοπικών εθίμων και εορτών (πανηγύρια) και σχεδόν ποτέ δεν επιδιώκεται η ανάδειξη και διατήρηση της τοπικής ταυτότητας. Με δεδομένες τις νέες τάσεις του τουρισμού, για αξιοποίηση και ανάδειξη των παραδοσιακών – τοπικών στοιχείων, θεωρείται επιβεβλημένη η αναβάθμιση του ρόλου των τοπικών πολιτιστικών φορέων και η διασύνδεση της δραστηριότητας και του ρόλου τους με τον τουρισμό.

4.4.3 Κοινές Δράσεις

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, προκύπτει τόσο η αναγκαιότητα όσο και η δυνατότητα συνεργασίας μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού φορέα, στον κλάδο του τουρισμού. Οι τομείς που είναι δυνατή αλλά και αναγκαία η συνεργασία, είναι οι εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ.74-77):

1. Αναπτυξιακός σχεδιασμός

Κατά τη φάση του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης οι ιδιωτικοί φορείς πρέπει να συνεργάζονται, να παρεμβαίνουν και να ενημερώνουν τους φορείς λήψης των αποφάσεων (δημόσιο) για θέματα, εξελίξεις και τάσεις της

τουριστικής ανάπτυξης, έτσι όπως τα βιώνουν λειτουργώντας μέσα στην αγορά.

2. Προβολή – προώθηση

Σήμερα, η ανάγκη συνεργασίας του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα είναι ιδιαίτερος επίκαιρη και αναδεικνύεται μέσα από πρωτοβουλίες και δράσεις σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Στο πλαίσιο του Γ΄ Κ.Π.Σ., προωθείται η συνεργασία αυτή, μέσα από την εφαρμογή σχεδίων τουριστικής προβολής του Ε.Ο.Τ. σε συνεργασία με ανάλογα σχέδια του ιδιωτικού τομέα, που χρηματοδοτούνται παράλληλα από αυτόν. Στην περίπτωση αυτή ο Ε.Ο.Τ., αναλαμβάνει ως τελικός δικαιούχος τη χρηματοδότηση ενεργειών προβολής σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα. Επίσης, μέσω του Περιφερειακού Προγράμματος Κρήτης (Π.Ε.Π. Κρήτης 2000-2006), προωθούνται ενέργειες προβολής και προώθησης τόσο του τουριστικού προϊόντος όσο και εξειδικευμένων μορφών τουρισμού. Σε επίπεδο περιφέρειας, προσπάθεια για την επίτευξη κοινών στόχων, αποτελεί η ίδρυση της Εταιρείας Τουρισμού Κρήτης (Ε.Τ.Κ.), στην οποία συμμετέχουν τόσο δημόσιοι όσο και ιδιωτικοί φορείς (κυρίως). Το αναμενόμενο αποτέλεσμα θα προκύψει μόνο μέσα από τη συστηματική και μεθοδική συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (ξενοδοχειακών και λοιπών τουριστικών επιχειρήσεων) στην προβολή του νησιού, ως «Κρήτη ενιαίος τουριστικός προορισμός».

3. Κατάρτιση

Στα προγράμματα κατάρτισης που σχεδιάζονται και υλοποιούνται, σημαντική θέση πρέπει να έχουν οι απόψεις και οι προτάσεις των επιχειρηματιών του

τουρισμού, οι οποίοι είναι οι πλέον αρμόδιοι για να προτείνουν εκπαιδευτικά προγράμματα σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς. Η συνεργασία μπορεί να λειτουργήσει και αμφίδρομα, εξασφαλίζοντας για τους εκπαιδευόμενους ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

4. Ιδιωτικές επενδύσεις

Οι αναπτυξιακές εταιρείες και οι ενδιαμέσοι φορείς διαχείρισης, λόγω του ρόλου και του τοπικού τους χαρακτήρα, πρέπει να βρίσκονται σε διαρκή επικοινωνία με τους ιδιώτες επιχειρηματίες και φορείς της περιοχής τους. Η επαφή αυτή, λαμβάνει χώρα τόσο κατά το σχεδιασμό των αναπτυξιακών δράσεων όσο και κατά την υλοποίησή τους, παρέχοντας στους επιχειρηματίες πληροφόρηση, τεχνογνωσία, διευκόλυνση και εξυπηρέτηση στις όποιες επαγγελματικές τους πρωτοβουλίες.

5. Δράσεις κοινωφελούς χαρακτήρα

Προς την κατεύθυνση αυτή, η από κοινού αντιμετώπιση θεμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα, θα καλύψει τις ελλείψεις και θα βελτιώσει την κακή εικόνα που παρατηρείται σε πολλούς τομείς. Ειδικότερα:

- ✓ Η συνεργασία τοπικών κυρίως φορέων για την προστασία ευαίσθητων οικολογικά περιοχών είναι ένα πολύ σημαντικό θέμα, το οποίο δημιουργεί θετική εικόνα και στους επισκέπτες.
- ✓ Σημαντικός είναι ο καθαρισμός και η προστασία συγκεκριμένων χώρων ή περιοχών και κυρίως της εθνικής οδού του βόρειου οδικού άξονα, ως αποτέλεσμα της συνεργασίας της αρμόδιας υπηρεσίας της περιφέρειας

(Δ.Ε.Σ.Ε.) με τον Ενιαίο Σύνδεσμο Διαχείρισης Απορριμμάτων Κρήτης (Ε.Σ.Δ.Α.Κ.) και με ιδιωτικές επιχειρήσεις.

- ✓ Ένα άλλο πεδίο κοινής δράσης είναι ο θεσμός της χορηγίας και της ενίσχυσης πολιτιστικών γεγονότων ή πρωτοβουλιών, όπως π.χ. εκδόσεις ιστορικών ντοκουμέντων, συγγραφικών έργων, φωτογραφικού υλικού κλπ. Ένα άλλο πεδίο δράσης είναι και η ενίσχυση των πρωτοβουλιών συλλόγων, που ασχολούνται με την προστασία απειλούμενων ειδών της χλωρίδας και της πανίδας της Κρήτης. Γενικά, οι χορηγίες από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς εκφράζουν την αγωνία και την αγάπη για τον πολιτισμό, το περιβάλλον και τις ανθρώπινες αξίες, που αποτελούν και την ταυτότητα της Κρήτης.

4.5 Πρόγραμμα Δράσης

Η βασική φιλοσοφία του προγράμματος δράσης είναι ο εντοπισμός και η υλοποίηση έργων και δράσεων, τα οποία θα συμβάλουν αποδεδειγμένα στην αλλαγή της εικόνας της Κρήτης, ως τουριστικού προορισμού, δημιουργώντας έτσι βάσιμες προσδοκίες για το μέλλον του τουρισμού της. Το πρόγραμμα δράσης θα πρέπει να εναρμονίζεται πλήρως τόσο με τον εθνικό όσο και με τον περιφερειακό σχεδιασμό, λαμβάνοντας βέβαια υπ' όψιν το ευρύτερο αναπτυξιακό περιβάλλον, τις διεθνείς συγκυρίες, αλλά και την τοπική πραγματικότητα. Για την αποτελεσματικότερη μελέτη και κατανόηση, κατηγοριοποιούμε την πολιτική που ακολουθείται στον σχεδιασμό του προγράμματος δράσης, σε δυο επίπεδα: σε εθνικό και σε περιφερειακό επίπεδο (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 77).

4.5.1 Εθνική Πολιτική

Η διαμόρφωση εθνικής πολιτικής για τον τουρισμό, είναι αναγκαία και προσδιορίζεται από το μέγεθος και τη σημασία του ως οικονομική δραστηριότητα στην Ελληνική οικονομία. Βασική κατεύθυνση της τουριστικής πολιτικής για την περίοδο 2000-2006, είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και αποδοτικότητας του τομέα, η ανάπτυξη του οποίου θα εναρμονίζεται με την ανάπτυξη και αξιοποίηση των άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, παράλληλα με τη διατήρηση και αναβάθμιση του περιβάλλοντος. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εθνική τουριστική πολιτική, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τους στρατηγικούς και τακτικούς στόχους, που τέθηκαν ανωτέρω (βλέπε κεφάλαιο 4.3.1), καθώς επίσης και με τα μέσα που προωθούνται για την επίτευξη των στόχων αυτών (βλέπε κεφάλαιο 4.3.2) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 77-79).

Άξιο αναφοράς, θεωρείται εκείνο το κομμάτι της στρατηγικής, σε εθνικό επίπεδο, που ακολουθείται για την ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου (Σχέδιο Ανάπτυξης Νησιωτικού Χώρου). Ειδικότερα, προωθείται το μοντέλο της συνολικής ανάπτυξης, δηλαδή της ισόρροπης ανάπτυξης όλων των τομέων, έτσι ώστε να βρίσκονται σε συμπληρωματική σχέση μεταξύ τους ενώ παράλληλα, επιδιώκεται και η αναβάθμιση της ποιότητας του ελληνικού νησιωτικού χώρου. Οι στόχοι που καλούνται να υλοποιηθούν σχετίζονται με (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ.79):

- ✓ την προσέλκυση επενδυτών σε νέους κλάδους του τουρισμού

- ✓ την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων
- ✓ την ανάπτυξη ενός πυκνού και αποτελεσματικού δικτύου μεταφορών, που θα εξασφαλίζει την επικοινωνία σε ενδο-νησιωτική και δια-νησιωτική κλίμακα
- ✓ τη δημιουργία των αναγκαίων υποδομών, με βάση τις προτεραιότητες που προκύπτουν από το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης
- ✓ τη διαφύλαξη της πολιτισμικής παράδοσης και τη διασύνδεσή της με όλους τους κλάδους της παραγωγής και ειδικά με τον τουρισμό

Επειδή η περιφέρεια Κρήτης δεν αποτελεί «τυπικό» νησιωτικό χώρο αλλά συνδυάζει το νησιωτικό χαρακτήρα με τους ορεινούς όγκους, λαμβάνεται υπ' όψιν και η εθνική πολιτική για τον ορεινό χώρο (Σχέδιο Ανάπτυξης Ορεινών Χώρων). Ειδικότερα η στρατηγική αυτή, αποσκοπεί στην αναθέρμανση της ορεινής οικονομίας, στη συμμετοχή της στην αναπτυξιακή προσπάθεια και στη συγκράτηση του πληθυσμού. Η υλοποίησή της γίνεται μέσα από (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ.80):

- ✓ το μετασχηματισμό της αγροτικής οικονομίας
- ✓ την επεκτατική ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού
- ✓ τη στήριξη της οικοτεχνίας και της βιοτεχνίας μικρής κλίμακας
- ✓ τη βελτίωση των δυνατοτήτων πρόσβασης στις ορεινές περιοχές
- ✓ τη συγκρότηση ορεινών κέντρων ανάπτυξης

4.5.2 Περιφερειακή Πολιτική

Η αναπτυξιακή στρατηγική της περιφέρειας Κρήτης, όσον αφορά τον τομέα του τουρισμού για την περίοδο 2000-2006, εκφράζεται: 1) μέσα από το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Σ.Π.Α.) και 2) μέσα από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Π.Ε.Π. Κρήτης) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 83-85).

1) Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης Κρήτης 2000-2006

Η περιφέρεια μέσα από το Σ.Π.Α. διατυπώνει μια σειρά από στόχους, επιδιώκοντας την τουριστική αναβάθμιση της Κρήτης. Οι στόχοι αυτοί προωθούν:

- ✓ την ανάπτυξη των περιοχών του βόρειου άξονα, όπου παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με παράλληλη όμως εξυγίανση και ενίσχυση των υποδομών
- ✓ την ενθάρρυνση της τουριστικής ανάπτυξης στο εσωτερικό της περιφέρειας
- ✓ την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, ώστε να διαφοροποιηθεί το τουριστικό προϊόν και να επεκταθεί η τουριστική περίοδος
- ✓ την ενίσχυση της προβολής του τουριστικού προϊόντος
- ✓ την εισαγωγή νέων τεχνολογιών
- ✓ τη βελτίωση και επέκταση των υφιστάμενων γενικών και ειδικών τουριστικών – αθλητικών υποδομών

- ✓ την εφαρμογή ενός χωροταξικού σχεδίου, το οποίο θα εξασφαλίζει την αναβάθμιση των προβληματικών τουριστικών περιοχών, την ανάδειξη αξιόλογων αρχιτεκτονικών συνόλων και μνημείων κλπ.
- ✓ την ανάπτυξη σχέσεων με τις Μεσογειακές περιφέρειες της Ε.Ε., τις χώρες της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και τις εκτός Ε.Ε. νησιωτικές περιοχές της Μεσογείου

2) Π.Ε.Π. Κρήτης 2000-2006

Οι βασικές επιδιώξεις της περιφέρειας Κρήτης ως προς την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού, εναρμονίζονται με τις αντίστοιχες του Εθνικού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας. Ειδικότερα αφορούν:

- ✓ Την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε όλους τους τομείς που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν και τη διατήρηση του επιπέδου της ποιότητας αυτής, μέσω του εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων των επιχειρήσεων.
- ✓ Τον εμπλουτισμό της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος, με τη δημιουργία ειδικών υποδομών που διαφοροποιούν την ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων (ιατρικός τουρισμός, θαλάσσια πάρκα κλπ.), καθώς και με τη δημιουργία νέων καταλυμάτων ειδικής μορφής (αγροτουριστικά καταλύματα κλπ.).
- ✓ Τη δημιουργία προϋποθέσεων για την ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος μέσω της αξιοποίησης και ανάδειξης του πολιτισμού της Κρήτης.

- ✓ Την προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Κρήτης και των τουριστικών προϊόντων με σημαντική προστιθέμενη αξία, τα οποία θα προσελκύσουν ομάδες τουριστών με υψηλές προδιαγραφές.
- ✓ Την μείωση της εποχικότητας.

4.6 Εκτίμηση Αναμενόμενων Επιπτώσεων

Η υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης και κυρίως η ανάπτυξη των προτεινόμενων έργων και δράσεων, αναμένεται να επιφέρουν άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις σε πολλούς τομείς. Οι τομείς αυτοί είναι οι εξής: 1) η τοπική οικονομία, 2) η κοινωνική ζωή, 3) το ανθρωπογενές – πολιτιστικό περιβάλλον, 4) ο τουρισμός και 5) το φυσικό περιβάλλον.

1) Επιπτώσεις στην τοπική οικονομία

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στην τοπική οικονομία προβλέπεται να είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 165-166):

- I. Δημιουργία συμπληρωματικού εισοδήματος, από έσοδα που θα προκύψουν από την ενασχόληση με τουριστικές δραστηριότητες (επενδύσεις σε νέες μορφές τουρισμού, ενοικίαση δωματίων κλπ.).
- II. Δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, που θα προέλθουν από την ανάπτυξη των νέων επενδύσεων (καταλύματα, ειδικές τουριστικές υποδομές). Ειδικότερα, πολλές από τις νέες θέσεις εργασίας απευθύνονται σε άτομα νεαρής ηλικίας καθώς και σε γυναίκες (οδηγοί βουνού, ξενάγηση επισκεπτών), πληθυσμιακές ομάδες που πλήττονται περισσότερο από την ανεργία.

- III. Διασύνδεση των παραγωγικών τομέων της τοπικής οικονομίας, δημιουργώντας εκατέρωθεν προστιθέμενη αξία. Ο πρωτογενής τομέας, η μεταποίηση, το εμπόριο, οι υπηρεσίες και οι μεταφορές είναι στενά συνδεδεμένοι με τον τουρισμό (π.χ. προσφορά αγροτικών προϊόντων σε ταβέρνες και ξενοδοχειακές μονάδες κλπ.).
- IV. Αύξηση της πολυαπασχόλησης κυρίως σε αγροτικές περιοχές. Η φύση των αγροτικών εργασιών, εξασφαλίζει χρόνο για ενασχόληση και με άλλες οικονομικές δραστηριότητες, όπως είναι ο τουρισμός.
- V. Αύξηση της ζήτησης των τοπικών προϊόντων, το οποίο θα οδηγήσει στην τόνωση της απασχόλησης της πρωτογενούς παραγωγής και κατ' επέκταση και του εισοδήματος.
- VI. Αναβίωση παραδοσιακών τεχνών και επαγγελμάτων, με την προϋπόθεση ότι θα ενταχθούν στο τουριστικό προϊόν μέσα από την προώθηση θεματικών μορφών τουρισμού.
- VII. Προσέλκυση, μακροπρόθεσμα, νέων επενδύσεων, ως αποτέλεσμα της τουριστικής ανάπτυξης.

2) Επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή

Οι επιπτώσεις του τουρισμού σε κοινωνικό επίπεδο προβλέπεται να είναι θετικές και εστιάζονται (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 166-167):

- I. Στη βελτίωση του επιπέδου ζωής των κατοίκων, αφενός μέσα από την ανάπτυξη / αναβάθμιση βασικών υποδομών και υπηρεσιών και αφετέρου, μέσα από την ενίσχυση του τοπικού εισοδήματος.
- II. Στην τόνωση της τοπικής ζωής περιοχών που μέχρι σήμερα βρίσκονταν σε φθίνουσα αναπτυξιακή πορεία. Η ανάπτυξη του τουρισμού σε τέτοιες

περιοχές, συνεπάγεται την προσέλκυση επενδύσεων και ανθρώπινου κεφαλαίου.

- III. Η τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και ενισχύει το οικογενειακό εισόδημα. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν ελκυστικά κίνητρα συγκράτησης του πληθυσμού και ειδικότερα των νέων, οι οποίοι επιθυμούν να εργασθούν σε τομείς διαφορετικούς από εκείνον του πρωτογενή τομέα.
- IV. Η υλοποίηση δράσεων, όπως είναι τα προγράμματα κατάρτισης και οι ενέργειες ενημέρωσης – ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού, αναμένεται να αναβαθμίσουν το ανθρώπινο κεφάλαιο και να συμβάλουν ενεργά στη διαφύλαξη αξιών όπως είναι η φύση και ο τοπικός πολιτισμός.
- V. Στη διατήρηση της τοπικής ταυτότητας σε περιοχές της ενδοχώρας και των ορεινών όγκων, όπου οι κάτοικοι συνήθως έχουν ισχυρές αντιστάσεις και είναι λιγότερο δεκτικοί σε νέα πρότυπα.

3) Επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον

Οι συνέπειες στον τομέα του φυσικού περιβάλλοντος, που προκύπτουν από το μοντέλο της τουριστικής ανάπτυξης, αφορούν (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 167-168):

- I. Στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, με έμφαση στην προστασία ευαίσθητων περιβαλλοντικά περιοχών. Η υψηλή ποιότητα του περιβάλλοντος, αποτελεί βασικό κριτήριο προσέλκυσης και προώθησης του θεματικού τουρισμού (π.χ. οικολογικός τουρισμός).

- II. Η ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού, προϋποθέτει την ένταξη του φυσικού περιβάλλοντος στην παραγωγική διαδικασία, γεγονός που συνεπάγεται την ανάδειξη στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος (φαράγγια, σπήλαια, διαδρομές, κλπ.) και την ήπια αξιοποίησή τους.

4) Επιπτώσεις στο ανθρωπογενές - πολιτιστικό περιβάλλον

Οι επιπτώσεις της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στο ανθρωπογενές και πολιτιστικό περιβάλλον, αφορούν (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 168-169):

- I. Στην αισθητική αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος και στη διαφύλαξη της τοπικής αρχιτεκτονικής μέσα από παρεμβάσεις αναπλάσεων πλατειών, οικισμών κλπ.
- II. Στη διαφύλαξη της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από την ανάδειξη ανθρωπογενών στοιχείων (μιτάτα, κρήνες), τη διατήρηση και ανάδειξη τοπικών πολιτιστικών εκδηλώσεων (αγροτικά πανηγύρια όπως π.χ. καζανέματα, κουρές κλπ.), την αναβίωση παραδοσιακών τεχνών κ.α.
- III. Το ενδιαφέρον των επισκεπτών για τον πολιτισμό διαφόρων περιοχών, οδηγεί στο να επανεκτιμήσουν οι κάτοικοι την τοπική τους ταυτότητα και να συμβάλουν στην ανάδειξη και ενδυνάμωσή τους.
- IV. Στην ανάδειξη και ήπια αξιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου, μέσω της ένταξής του στο τουριστικό προϊόν.
- V. Στην ενίσχυση της πολιτιστικής ζωής, στο πλαίσιο της ανάπτυξης γεγονότων για την προσέλκυση επισκεπτών.

5) Επιπτώσεις στον τομέα του τουρισμού

Η υλοποίηση των προτεινόμενων έργων και ενεργειών του Σχεδίου Δράσης για την τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας Κρήτης, αναμένεται να επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις στον τουριστικό τομέα. Συγκεκριμένα (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 169-170):

- I. Αναβάθμιση του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος και ειδικότερα των υποδομών διαμονής, μέσω του εκσυγχρονισμού των υφιστάμενων καταλυμάτων και της δημιουργίας νέων σύγχρονων και υψηλών προδιαγραφών ξενοδοχειακών μονάδων.
- II. Εμπλουτισμός και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της περιφέρειας Κρήτης, μέσω της προώθησης του θεματικού τουρισμού. Επιπλέον, η αναβάθμιση του κρητικού τουριστικού προϊόντος θα οδηγήσει και στην αύξηση της ανταγωνιστικότητάς του.
- III. Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, μέσω της διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος (χειμερινός τουρισμός, ορεινός τουρισμός).
- IV. Διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης, μιας και προωθείται η ανάπτυξη προς τους ορεινούς όγκους και την περιφέρεια.
- V. Ανάσχεση της τουριστικής μεγέθυνσης σε κορεσμένες περιοχές, μέσα από τη θέσπιση συγκεκριμένων μέτρων πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

5.1 Εισαγωγή

Η περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου αποτελείται από τους νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου. Η σχετικά μεγάλη συγκέντρωση κλινών που εμφανίζει η περιφέρεια αυτή σε πολυτελείς εγκαταστάσεις, οφείλεται κυρίως στο νομό Δωδεκανήσου, ενώ ο μεγάλος αριθμός σε κλίνες τρίτης κατηγορίας, οφείλεται στο νομό των Κυκλάδων. Το 35% των εργαζομένων στον τριτογενή τομέα της περιφέρειας απασχολείται στον τουριστικό κλάδο, γεγονός που καταδεικνύει και την σημαντικότητά του. Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που έχει τεθεί για το Ν. Αιγαίο, από το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000 – 2006, είναι η άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και η διασφάλιση μιας βιώσιμης ανάπτυξης, με την ορθολογική αξιοποίηση του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος. Ο έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης και ο αναπροσανατολισμός της, αποτελούν απαραίτητα στοιχεία για την υλοποίηση του παραπάνω στόχου (Παπανίκος 2001, σελ. 40).

Με δεδομένη την ιδιομορφία της περιφέρειας, για την καλύτερη μελέτη των χωροταξικών της χαρακτηριστικών, τα νησιά που την αποτελούν κατατάσσονται σε τρεις βασικές κατηγορίες / ομάδες, οι οποίες είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 1-2):

Ομάδα I: Νησιά, με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα οποία αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης. Πολλά από αυτά χαρακτηρίζονται από συνεχή μείωση του πληθυσμού, σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, ελάχιστο βαθμό αξιοποίησης των πόρων τους, περιορισμένους (ποσοτικά και ποιοτικά) πόρους και αισθητή γεωγραφική απομόνωση.

Ομάδα II: Νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά, ενώ παράλληλα διαθέτουν και άλλες παραγωγικούς και εκμεταλλεύσιμους πόρους. Σε αυτά, η έμφαση πρέπει να δοθεί σε δράσεις που σκοπό έχουν την αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων και την αποτροπή της εξάρτησής τους από τη μονόπλευρη τουριστική ανάπτυξη.

Ομάδα III: Νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα, όχι μόνο σε περιφερειακό αλλά σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, με πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση και με άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους.

Οι τρεις (3) αυτές ομάδες των νησιών, εξειδικεύονται και αναλύονται ακόμη περισσότερο, με συνέπεια να αναδεικνύονται οι έξι (6) παρακάτω ομάδες νησιών (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 4-5):

Ομάδα 1: Περιλαμβάνει αποκλειστικά τη Ρόδο, εξαιτίας των σημαντικών αποκλίσεων που αφορούν τα κριτήρια της έκτασης, του πληθυσμού και του είδους των τουριστικών μονάδων.

Ομάδα 2: Περιλαμβάνει την Κω, τη Θήρα, την Πάρο και τη Μύκονο. Τα νησιά αυτά έχουν υψηλό αριθμό επισκεπτών, αλλά όχι απαραίτητα τον ίδιο πληθυσμό.

Ομάδα 3: Περιλαμβάνει την Άνδρο, την Κέα, την Κύθνο, την Σύρο και την Τήνο. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των νησιών είναι η έντονη πίεση για παραθεριστική κατοικία και για εσωτερικό τουρισμό.

Ομάδα 4: Περιλαμβάνει την Κάλυμνο, την Κάρπαθο, τη Λέρο, την Πάτμο, την Αμοργό, την Ίο, τη Μήλο, τη Νάξο, τη Σέριφο και την Σίφνο. Πρόκειται για νησιά που χαρακτηρίζονται από δυναμική στον πληθυσμό, περιβαλλοντικές πιέσεις, ελλείψεις σε βασικούς πόρους (υδατικούς) και πολύμορφη τουριστική ανάπτυξη σε ότι αφορά το είδος των καταλυμάτων (τάξη, κατηγορία, επίσημες – παράνομες κλίνες).

Ομάδα 5: Περιλαμβάνει το Αγαθονήσι, την Αστυπάλαια, την Κάσο, τους Λειψούς, τη Μεγίστη, τη Νίσυρο, την Τήλο, την Ανάφη, τη Δονούσα, την Ηράκλεια, το Κουφονήσι, τη Σίκινο, την Σχοινούσα και τη Φολέγανδρο. Στην ομάδα αυτή εντάσσονται νησιά με μικρότερο εδαφικό και πληθυσμιακό μέγεθος, τα οποία μέχρι πρόσφατα στηρίζονταν στην αγροτική οικονομία. Το δεύτερο αυτό χαρακτηριστικό τους ανατρέπεται με την πάροδο του χρόνου, ενώ αυξάνεται η ζήτηση για μικρές τουριστικές μονάδες και ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Ομάδα 6: Περιλαμβάνει τους Αρκούς, την Αστυπάλαια, την Τέλενδο, την Ψέριμο, τη Σύμη, τη Χάλκη, την Αντίπαρο, τη Θηρασία και την Κίμωλο. Στην ομάδα αυτή βρίσκονται νησιά που έχουν στενή σχέση με παρακείμενα δυναμικότερα ή ιδιαίτερα ανεπτυγμένα νησιά.

Η γενική εικόνα που παρουσιάζει η περιφέρεια Ν. Αιγαίου, δηλώνει, έντονες χωρικές και ποιοτικές διαφοροποιήσεις. Ο σημαντικός όγκος της τουριστικής κίνησης με βάση τα απόλυτα μεγέθη, συγκεντρώνεται σε μικρό αριθμό νησιών. Στην περιοχή συνυπάρχουν μικρές και μεγάλες μονάδες καθώς και ενοικιαζόμενα δωμάτια, που λειτουργούν κάτω από τελείως διαφορετικές συνθήκες και των οποίων η διασπορά στο χώρο δεν είναι ομοιόμορφη. Αναφορικά με το προσφερόμενο προϊόν, κυριαρχεί ο τουρισμός παραλίας. Η έλλειψη διαφοροποίησης περιορίζει τη δυνατότητα ευελιξίας, σχετικά με το επίπεδο των ζητούμενων τιμών, ενώ η ύπαρξη μεγάλης προσφοράς πιέζει ακόμη περισσότερο τις τιμές προς τα κάτω.

Οργανωμένο τουρισμό δέχονται κυρίως οι προορισμοί στους οποίους υπάρχει η δυνατότητα προσγείωσης πτήσεων charter, ενώ ένα κομμάτι διακινείται με πλοίο. Σε λίγα νησιά που δέχονται πτήσεις charter, καταλήγει ένα μεγάλο τμήμα του τουριστικού ρεύματος. Πρόκειται για τα νησιά, στα οποία συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο κομμάτι του βιομηχανικού τουρισμού. Τα νησιά αυτά παρουσιάζουν τους υψηλότερους δείκτες τουριστικής πίεσης, ενώ κάποιες ζώνες τους έχουν χαρακτηριστεί ως κορεσμένες περιοχές ή περιοχές ελέγχου τουριστικής ανάπτυξης. Οι περιοχές αυτές θεωρούνται ως τουριστικά ώριμες, στις οποίες πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας του προσφερόμενου προϊόντος και για την ανάπτυξη νέων και ειδικών μορφών τουρισμού. Από τα υπόλοιπα νησιά, κάποια παρουσιάζουν σχετικά σημαντική τουριστική πίεση και τάσεις για αύξηση της κίνησης και κάποια άλλα δεν παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις της κίνησης, ενώ διαθέτουν

και σχετικά περιορισμένο αριθμό τουριστικών κλινών (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 2-3).

Παρακάτω, παρατίθεται ένας πίνακας, ο οποίος απεικονίζει το συνολικό ξενοδοχειακό δυναμικό των νομών Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, για το έτος 2003 (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ.3).

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

Ξενοδοχειακό Δυναμικό Νομού Κυκλάδων - 2003

	ΑΑ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	ΣΥΝΟΛΟ
ΜΟΝΑΔΕΣ	10	112	146	406	98	99	871
ΔΩΜΑΤΙΑ	572	3.369	3.966	9.036	1.503	1.349	19.795
ΚΛΙΝΕΣ	1.130	6.420	7.593	17.303	2.887	2.692	38.025

Ξενοδοχειακό Δυναμικό Νομού Δωδεκανήσου - 2003

	ΑΑ	Α	Β	Γ	Δ	Ε	ΣΥΝΟΛΟ
ΜΟΝΑΔΕΣ	13	143	217	519	57	52	1.001
ΔΩΜΑΤΙΑ	4.873	23.840	11.252	16.347	1.026	695	58.033
ΚΛΙΝΕΣ	9.380	45.428	21.468	30.555	1.935	1.368	110.134

5.2 S.W.O.T. Ανάλυση

Η ανάλυση των πλεονεκτημάτων, των μειονεκτημάτων, των ευκαιριών και των απειλών (S.W.O.T. ανάλυση) της τουριστικής ανάπτυξης στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου θα γίνει, έχοντας ως σημείο αναφοράς τις τρεις βασικές κατηγορίες / ομάδες νησιών που αναφέρθηκαν ανωτέρω (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 5.1) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 188-236).

ΟΜΑΔΑ ΝΗΣΙΩΝ Ι

(Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 190-201)

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

- ✓ Η μικρή απόσταση μεταξύ των νησιών και οι ιδιαιτερότητές τους, προσφέρουν το πλεονέκτημα της ποικιλίας και της απόκτησης διαφορετικών ταξιδιωτικών εμπειριών σε μικρό χρονικό διάστημα
- ✓ Μεγάλος αριθμός νησιών και νησιδων και πολύ καλές κλιματολογικές συνθήκες
- ✓ Το φυσικό περιβάλλον παρουσιάζει μικρή αλλοίωση
- ✓ Ύπαρξη αρχαιολογικών χώρων και παραδοσιακών οικισμών
- ✓ Διατήρηση τοπικών εθίμων και παραδόσεων
- ✓ Θετική προδιάθεση των κατοίκων προς τον τουρισμό
- ✓ Υψηλός βαθμός εργατικότητας και εφευρετικότητας των κατοίκων
- ✓ Τα νησιά της ομάδας αυτής είναι σχετικά άγνωστα και έτσι διαμορφώνεται ένα προφίλ της περιοχής, προσαρμοσμένο στα δεδομένα και τους στόχους της τουριστικής ανάπτυξης
- ✓ Τα γειτονικά νησιά της ομάδας Ι, αποτελούν ανεπτυγμένους και γνωστούς τουριστικούς προορισμούς
- ✓ Το τουριστικό προϊόν αυτής της ομάδας νησιών μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης τουριστών, που αναζητούν ήσυχες διακοπές
- ✓ Το τουριστικό προϊόν, επίσης, εμφανίζει μια ποικιλία πόρων, επιτρέποντας την προσέλκυση διαφορετικών κατηγοριών τουριστών
- ✓ Η τουριστική ζήτηση των νησιών αυτών εμφανίζει τα τελευταία χρόνια αυξητικές τάσεις, με κυριότερη αιτία το ενδιαφέρον των Ελλήνων παραθεριστών

- ✓ Ο κύκλος ζωής του τουριστικού προϊόντος των νησιών, βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της εισαγωγής

ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- ✓ Έλλειψη υποδομών (τουριστικών και μη)
- ✓ Προβλήματα επικοινωνίας (ακτοπλοϊκά) μεταξύ των νησιών
- ✓ Ανάγκη επένδυσης σημαντικών χρηματικών ποσών για την ανάπτυξη των βασικών υποδομών
- ✓ Ιδιαίτερα δαπανηρή η ανάπτυξη της υποδομής, λόγω του μεγάλου αριθμού των νησιών και του μικρού μεγέθους τους
- ✓ Μεγάλη έλλειψη υδατικών πόρων
- ✓ Κόστος μεταφορών και χρονοαποστάσεων
- ✓ Γεωγραφική, οικονομική και κοινωνική απομόνωση των νησιών
- ✓ Οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες δημιουργούν προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία των συστημάτων μεταφορών
- ✓ Ανεξέλεγκτες παρεμβάσεις στη δόμηση
- ✓ Σημαντική πληθυσμιακή συρρίκνωση και απουσία νέων ανθρώπων
- ✓ Περιορισμένη διάθεση πόρων, για την προβολή και τη διαφήμιση των νησιών
- ✓ Μεγάλη γεωγραφική διασπορά των στοιχείων που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν
- ✓ Μικρές οι δυνατότητες εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος
- ✓ Μικρή τουριστική περίοδος
- ✓ Το τουριστικό προϊόν των νησιών αυτών είναι στη φάση της εισαγωγής (κύκλος ζωής) και απαιτείται η διάθεση πόρων για να γίνει γνωστό

- ✓ Εξάρτηση των νησιών από τα μεγάλα αστικά κέντρα και τα άλλα νησιά, όσον αφορά την τροφοδοσία τους
- ✓ Σχετικά περιορισμένα έσοδα από τον τουρισμό

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

- ✓ Σωστή αξιοποίηση των Εθνικών και Κοινοτικών πόρων
- ✓ Προσέλκυση τουριστών που δεν ενδιαφέρονται για τον μαζικό τουρισμό
- ✓ Οι φυσικές ομορφιές των νησιών μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά
- ✓ Σωστή προβολή και τουριστική αξιοποίηση των ανθρωπογενών στοιχείων
- ✓ Εκμετάλλευση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, με στόχο την εκπαίδευση των νέων και τη συγκράτηση των ντόπιων
- ✓ Αποτελεσματική προβολή των νησιών που μπορούν να αποτελέσουν πυρήνες ανάπτυξης του τουρισμού
- ✓ Δημιουργία αναγκαίων υποδομών για τους κατοίκους
- ✓ Ο μικρός κύκλος ζωής του τουριστικού προϊόντος, επιτρέπει τη δημιουργία κατάλληλης εικόνας (προφίλ) των νησιών από την αρχή

ΑΠΕΙΛΕΣ

- ✓ Το φυσικό περιβάλλον των νησιών είναι ιδιαίτερος ευαίσθητο
- ✓ Αλλοίωση του παραδοσιακού χαρακτήρα των νησιών
- ✓ Αύξηση του «ξένου» ανθρώπινου δυναμικού (Έλληνες και αλλοδαποί), με συνέπεια την αλλοίωση των αξιών
- ✓ Προσέλκυση υπερβολικά μεγάλου αριθμού τουριστών

- ✓ Ο μικρός πληθυσμός των κατοίκων και η μεγάλη τους διασπορά στα νησιά, δυσκολεύει το συντονισμό των προσπαθειών για την ανάπτυξη κοινής τουριστικής πολιτικής
- ✓ Υπέρμετρη τουριστική ζήτηση
- ✓ Η τουριστική προσφορά διαμορφώνεται εξωγενώς
- ✓ Ανάπτυξη τουριστικών υποδομών, από «ξένους» προς τα νησιά επιχειρηματίες
- ✓ Μείωση του βαθμού αυτάρκειας των νησιών

ΟΜΑΔΑ ΝΗΣΙΩΝ II

(Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 203-217)

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

- ✓ Ύπαρξη ανεπτυγμένων υποδομών φιλοξενίας
- ✓ Δυνατότητα επίσκεψης μεγάλου αριθμού νησιών και απόκτησης διαφορετικών ταξιδιωτικών εμπειριών
- ✓ Καλές κλιματολογικές συνθήκες και ποικιλία του φυσικού περιβάλλοντος
- ✓ Μεγάλος αριθμός νησιών και νησίδων, που προσφέρουν εναλλαγή εμπειριών στον επισκέπτη
- ✓ Ύπαρξη πολιτιστικών πόρων διεθνούς ενδιαφέροντος
- ✓ Θετική προδιάθεση των ντόπιων προς τις τουριστικές δραστηριότητες
- ✓ Ύπαρξη, μικρού έστω αριθμού, ανειδίκευτων εργαζομένων
- ✓ Η τουριστική ταυτότητα των νησιών έχει δυνατότητες αποδοχής από μεγάλο αριθμό τουριστών, που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες – στόχους

- ✓ Τα μικρά αυτά νησιά συχνά προβάλλονται και γίνονται γνωστά, μέσα από τα δημοφιλή τουριστικά νησιά με τα οποία γειτνιάζουν
- ✓ Το τουριστικό προϊόν εμφανίζει σχετική ποικιλία τουριστικών πόρων, προσελκύοντας διαφορετικές ομάδες τουριστών
- ✓ Το τουριστικό προϊόν διαθέτει χαρακτηριστικά, που επιτρέπουν την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού
- ✓ Αύξηση της τουριστικής ζήτησης τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω των Ελλήνων τουριστών
- ✓ Οι τουρίστες που επιλέγουν τα νησιά αντιπροσωπεύουν διαφορετικά πρότυπα
- ✓ Ο κύκλος ζωής του τουριστικού προϊόντος βρίσκεται, για τα περισσότερα νησιά, σε στάδιο εισαγωγής και σε κάποια, σε στάδιο ανάπτυξης
- ✓ Ο τουρισμός αποτελεί σημαντική πηγή εισροής οικονομικών πόρων προς τα νησιά της ομάδας II

ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- ✓ Οι γενικότερες τουριστικές υποδομές περιορίζονται σε λίγα νησιά, ενώ σε αρκετά άλλα υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις
- ✓ Έλλειψη εξειδικευμένων υποδομών για την ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού
- ✓ Μη λειτουργία ή υπολειτουργία των απαραίτητων τουριστικών υπηρεσιών
- ✓ Έλλειψη χώρων για τη διάθεση – επεξεργασία των απορριμμάτων
- ✓ Μεγάλη έλλειψη υδατικών πόρων

- ✓ Οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες δημιουργούν προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία των συστημάτων μεταφορών
- ✓ Το φυσικό περιβάλλον των νησιών είναι ιδιαίτερος ευαίσθητο
- ✓ Γεωγραφική, οικονομική και κοινωνική απομόνωση των νησιών
- ✓ Η ανεξέλεγκτη δόμηση, σε αρκετά νησιά, έχει επιβαρύνει σημαντικά το δομημένο περιβάλλον
- ✓ Απουσία εξειδικευμένου ντόπιου προσωπικού
- ✓ Συγκέντρωση της διαφημιστικής προσπάθειας προβολής σε περιορισμένο αριθμό νησιών, χωρίς έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού
- ✓ Στο κόστος προβολής των νησιών έχουν πολύ μικρή συμμετοχή οι ιδιώτες
- ✓ Μεγάλη γεωγραφική διασπορά των στοιχείων που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν των νησιών
- ✓ Η τουριστική ζήτηση κατευθύνεται σε περιορισμένο αριθμό νησιών
- ✓ Η ζήτηση εκδηλώνεται για συγκεκριμένα – περιορισμένα χρονικά διαστήματα σε κάθε έτος
- ✓ Το τουριστικό προϊόν των περισσότερων νησιών βρίσκεται σε φάση εισαγωγής και για αυτό είναι σχετικά γνωστό
- ✓ Τη νησιά της ομάδας II εξαρτώνται, ως προς τις πρώτες ύλες, από τα μεγάλα αστικά κέντρα
- ✓ Αυξανόμενη εξάρτηση από τα διεθνή τουριστικά πρακτορεία

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

- ✓ Αξιοποίηση των Εθνικών και Κοινοτικών πόρων, με στόχο την ανάπτυξη των σωστών υποδομών
- ✓ Τουριστική ανάπτυξη νέων περιοχών με σημαντικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα
- ✓ Σπάνιες φυσικές ομορφιές που μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά
- ✓ Τουριστική αξιοποίηση των αρχιτεκτονικών και ανθρωπογενών στοιχείων των νησιών
- ✓ Εκμάθηση και ανάπτυξη δεξιοτήτων από τους ντόπιους, με τη βοήθεια του «ξένου» ανθρώπινου δυναμικού
- ✓ Εκμετάλλευση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού
- ✓ Μερικά νησιά αποτελούν άγνωστους προορισμούς, προσφέροντας έτσι τη δυνατότητα δημιουργίας μιας σαφούς «εικόνας» από την αρχή
- ✓ Υλοποίηση διαφημιστικών προγραμμάτων, με έμφαση στις ειδικές μορφές του τουρισμού
- ✓ Αποτελεσματική προβολή των ιδιοτεροτήτων των μικρών νησιών
- ✓ Αξιοποίηση των Εθνικών και Κοινοτικών πόρων, για τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος
- ✓ Ανάπτυξη δραστηριοτήτων και επιμέρους προϊόντων, που σχετίζονται με τις ειδικές μορφές τουρισμού
- ✓ Ορθολογικότερη χρονική και χωρική κατανομή της ζήτησης
- ✓ Βελτίωση της τουριστικής ζήτησης, ποσοτικά αλλά και ποιοτικά, μέσα από τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος
- ✓ Προσέλκυση επισκεπτών από νέες αγορές (Ρωσία, Κεντρική Ευρώπη)

- ✓ Αξιοποίηση των υπαρχόντων φυσικών πόρων των νησιών, στο βαθμό που δεν αυξάνεται σημαντικά το κόστος παραγωγής

ΑΠΕΙΛΕΣ

- ✓ Ο μεγάλος αριθμός των νησιών και το μικρό τους μέγεθος, καθιστά την ανάπτυξη των υποδομών μια δαπανηρή διαδικασία
- ✓ Λανθασμένη και ανεξέλεγκτη αξιοποίηση των ευαίσθητων φυσικών πόρων
- ✓ Απώλεια του ιδιαίτερου – παραδοσιακού χαρακτήρα των οικισμών
- ✓ Αδυναμία προσέλκυσης ικανού ανθρώπινου δυναμικού στα μικρά και απομονωμένα νησιά, όπου οι επιχειρήσεις έχουν συνήθως οικογενειακό χαρακτήρα
- ✓ Εγκατάλειψη του πρωτογενούς τομέα
- ✓ Δυναμική τουριστική προβολή γειτονικών χωρών (Τουρκία) ή περιοχών
- ✓ Το τουριστικό προϊόν των νησιών αυτής της ομάδας, εμφανίζει ομοιότητες με το προϊόν άλλων περιοχών της χώρας ή άλλων νησιών της περιφέρειας
- ✓ Μειωμένη τουριστική ζήτηση σε νησιά χωρίς επαρκείς υποδομές
- ✓ Η τουριστική προσφορά διαμορφώνεται εξωγενώς
- ✓ Μειωμένη ανταγωνιστικότητα των τοπικών προϊόντων

ΟΜΑΔΑ ΝΗΣΙΩΝ ΙΙΙ

(Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 218-236)

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

- ✓ Ύπαρξη καλών τουριστικών υποδομών για την ικανοποίηση της ζήτησης που προέρχεται από το μαζικό τουρισμό
- ✓ Δυνατότητα συνδυασμένης επίσκεψης περισσότερων νησιών και απόκτησης διαφορετικών ταξιδιωτικών εμπειριών
- ✓ Μεγάλη ποικιλία φυσικού περιβάλλοντος
- ✓ Οι καλές κλιματολογικές συνθήκες επιτρέπουν την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων αρκετούς μήνες το χρόνο
- ✓ Ύπαρξη σημαντικών αρχαιολογικών χώρων και περιοχών ιστορικού ενδιαφέροντος
- ✓ Ύπαρξη παραδοσιακών οικισμών
- ✓ Ύπαρξη και διατήρηση των τοπικών εθίμων και παραδόσεων
- ✓ Ύπαρξη εξειδικευμένου προσωπικού για τη λειτουργία των ξενοδοχείων και των τουριστικών γραφείων
- ✓ Ύπαρξη σημαντικού αριθμού ανειδίκευτων εργατών, για τις εργασίες σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις ειδικές μορφές τουρισμού
- ✓ Θετική προδιάθεση των ντόπιων προς τα τουριστικά επαγγέλματα
- ✓ Τα νησιά της ομάδας αυτής είναι παγκοσμίως γνωστοί και καθιερωμένοι τουριστικοί προορισμοί
- ✓ Τα νησιά αυτά έχουν διαμορφώσει μια τουριστική «εικόνα», η οποία απευθύνεται σε διαφορετικές ομάδες τουριστών
- ✓ Το τουριστικό προϊόν διαθέτει μια μεγάλη ποικιλία τουριστικών πόρων

- ✓ Το τουριστικό προϊόν διαθέτει χαρακτηριστικά, τα οποία επιτρέπουν την ουσιαστική ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και εξειδικευμένων τουριστικών δραστηριοτήτων
- ✓ Σταδιακή αύξηση της ζήτησης από Έλληνες
- ✓ Η τουριστική ζήτηση προέρχεται από σημαντικές τουριστικές χώρες (Γερμανία, Ην. Βασίλειο), με θετικές μελλοντικές τάσεις ως προς την προδιάθεση για ταξίδια
- ✓ Ο κύκλος ζωής του τουριστικού προϊόντος των νησιών αυτής της ομάδας, βρίσκεται στο στάδιο της ανάπτυξης
- ✓ Ο τουρισμός αποτελεί σημαντική οικονομική εισροή για τα νησιά αυτά

ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- ✓ Έλλειψη επαρκών υποδομών για την ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού
- ✓ Απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας
- ✓ Ανάγκη επένδυσης σημαντικών χρηματικών πόρων για τη βελτίωση των βασικών, τουριστικών και μη, υποδομών
- ✓ Προβλήματα στην επικοινωνία μεταξύ των νησιών
- ✓ Έλλειψη χώρων για τη διάθεση – επεξεργασία των απορριμμάτων
- ✓ Έλλειψη υδατικών πόρων
- ✓ Σταδιακή υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος
- ✓ Το δομημένο περιβάλλον αλλοιώθηκε από «αναπτυξιακές» παρεμβάσεις
- ✓ Ελαστικό νομικό πλαίσιο και χωρίς κανόνες δόμηση
- ✓ Φαινόμενα ηχορύπανσης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες

- ✓ Έλλειψη εξειδικευμένου ντόπιου εργατικού δυναμικού για εργασία σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις ειδικές μορφές τουρισμού, ακόμα και σε ανεπτυγμένα νησιά
- ✓ Έλλειψη αξιόλογου συστήματος παροχής τουριστικής εκπαίδευσης, σε όλα τα επίπεδα
- ✓ Διάθεση περιορισμένων πόρων για προώθηση, κυρίως από ιδιώτες
- ✓ Περιορισμένη προβολή των δυνατοτήτων των νησιών για την ανάπτυξη ειδικών τουριστικών δραστηριοτήτων
- ✓ Το γεγονός ότι τα στοιχεία του τουριστικού προϊόντος είναι διάσπαρτα στα νησιά, επηρεάζει αρνητικά το βαθμό ικανοποίησης των τουριστών
- ✓ Ο μεγάλος όγκος της τουριστικής ζήτησης προέρχεται από μικρό αριθμό χωρών
- ✓ Το μεγαλύτερο ποσοστό της ζήτησης εκδηλώνεται για συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα σε κάθε έτος
- ✓ Κάποια νησιά προσφέρουν επί χρόνια το ίδιο τουριστικό προϊόν
- ✓ Μερική εξάρτηση των νησιών, ως προς τις πρώτες ύλες, από τα αστικά κέντρα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία χρηματικών εκροών και αυξημένου κόστους παραγωγής
- ✓ Σημαντική οικονομική εξάρτηση από τα διεθνή τουριστικά γραφεία

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

- ✓ Εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος, με σωστή χρήση της υπάρχουσας ποικιλίας υποδομών
- ✓ Η τουριστική ανάπτυξη νέων περιοχών, θα δώσει σημαντικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα

- ✓ Ύπαρξη σημαντικών φυσικών ομορφιών
- ✓ Δυνατότητα ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων, πολλούς μήνες το χρόνο
- ✓ Ανάπτυξη εξειδικευμένων τουριστικών δραστηριοτήτων, που θα βασίζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δομημένου περιβάλλοντος των νησιών
- ✓ Τουριστική αξιοποίηση των αρχιτεκτονικών και ανθρωπογενών στοιχείων των νησιών
- ✓ Ευκαιρίες για καταρτισμένα στελέχη, τα οποία θα εργασθούν σε τουριστικές επιχειρήσεις υψηλών προδιαγραφών
- ✓ Αξιοποίηση της περιόδου χαμηλής τουριστικής ζήτησης, για την επιμόρφωση των εργαζομένων
- ✓ Υλοποίηση διαφημιστικών προγραμμάτων, με έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού
- ✓ Προβολή των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των νησιών σε σχέση με τους άλλους προορισμούς
- ✓ Ανάπτυξη δραστηριοτήτων και επιμέρους προϊόντων που σχετίζονται με τις ειδικές μορφές τουρισμού
- ✓ Ορθολογικότερη χρονική και χωρική κατανομή της τουριστικής ζήτησης, όχι μόνο μεταξύ των νησιών, αλλά και στο εσωτερικό αυτών
- ✓ Ποσοτική και ποιοτική αύξηση της ζήτησης, μέσα από την προσφορά εμπλουτισμένου τουριστικού προϊόντος
- ✓ Προσέλκυση Ελλήνων τουριστών για σύντομα χρονικά διαστήματα (Σαββατοκύριακα και Αργίες)

- ✓ Περιοχές των νησιών αποτελούν τα τελευταία χρόνια νέους δυναμικούς τουριστικούς προορισμούς, που βρίσκονται στη φάση της εισαγωγής
- ✓ Αξιοποίηση των υπάρχοντων φυσικών πόρων των νησιών, στο βαθμό που αυτό δεν αυξάνει σημαντικά το κόστος παραγωγής

ΑΠΕΙΛΕΣ

- ✓ Παλαιότητα των υποδομών και ανεπαρκή βελτίωση του επιπέδου των προσφερόμενων υπηρεσιών
- ✓ Εντατική τουριστική ανάπτυξη, κάποιων περιοχών, εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος
- ✓ Ελλιπής συντήρηση υποδομών και εγκαταστάσεων
- ✓ Απώλεια του ιδιαίτερου χαρακτήρα των οικισμών και του αγροτικού τοπίου
- ✓ Συμπύεση τουριστικών πακέτων, χειρότεροι μισθοί και μη καταρτισμένο προσωπικό
- ✓ Η μη σαφής τουριστική ταυτότητα οδηγεί στο συσχετισμό των νησιών με άλλους ανταγωνιστικούς προορισμούς γειτονικών χωρών
- ✓ Δυναμική τουριστική προβολή γειτονικών χωρών
- ✓ Το τουριστικό προϊόν των νησιών της ομάδας III εμφανίζει κοινά στοιχεία με το τουριστικό προϊόν άλλων χωρών ή περιοχών
- ✓ Η τουριστική προσφορά διαμορφώνεται εξωγενώς
- ✓ Είναι περιορισμένος ο αριθμός των περιοχών που έχουν εισέλθει στο στάδιο της ωρίμανσης και του κορεσμού
- ✓ Διαρκής αύξηση της εξάρτησης των τοπικών νησιωτικών αγορών, από τις εκτός περιφέρειας, αγορές
- ✓ Μειωμένη ανταγωνιστικότητα των τοπικών προϊόντων

5.3 Καθορισμός Στρατηγικής για την Προώθηση της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας

Για τον καθορισμό της στρατηγικής για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, μελετώνται δυο σενάρια. Το ένα είναι το σενάριο των τάσεων (συνέχιση της παρούσας τουριστικής ανάπτυξης), οι αναμενόμενες επιπτώσεις του οποίου παρουσιάζονται σε μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση και το άλλο, είναι το σενάριο της «αιιφορικής» ανάπτυξης του τουρισμού στην εξεταζόμενη περιφέρεια.

5.3.1 Σενάριο των Τάσεων

Στο τμήμα αυτό εξετάζονται οι επιπτώσεις της συνέχισης της παρούσας τουριστικής ανάπτυξης στις υποδομές, το περιβάλλον και τους πόρους της περιφέρειας Ν. Αιγαίου. Ειδικότερα, εξετάζονται οι επιπτώσεις στις εξής κατηγορίες υποδομών: οδικό δίκτυο, εμπορικό ή τουριστικό λιμάνι, αεροδρόμιο – ελικοδρόμιο, υποδομές φιλοξενίας, εστίασης, υγείας, πολιτισμού (μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι κλπ.), υποδομές ύδρευσης, ενέργειας, τηλεπικοινωνιών, αποχέτευσης και επεξεργασίας λυμάτων, διαχείρισης απορριμμάτων και γενικά υποδομές, από τις οποίες εξαρτάται η παροχή τουριστικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας. Όσον αφορά στο περιβάλλον και τους πόρους, εξετάζονται οι επιπτώσεις υλοποίησης του σεναρίου στη γεωργική γη, τους διαθέσιμους υδατικούς πόρους, τη γεωμορφολογία, το ανάγλυφο και το τοπίο, τις δασικές εκτάσεις, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, τη φυσιογνωμία των οικισμών, τον τοπικό

πολιτισμό και το συνολικό τοπικό οικονομικό όφελος (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 3).

Η εξέταση και η αξιολόγηση των επιπτώσεων που αναμένονται στις παραπάνω κατηγορίες, γίνεται για καθεμιά από τις προαναφερθείσες κατηγορίες νησιών, στις οποίες χωρίζεται η περιφέρεια Ν. Αιγαίου (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 5.1)¹.

Η ομάδα νησιών I περιλαμβάνει αποκλειστικά τη Ρόδο, στην οποία έχουν πραγματοποιηθεί τεράστιες επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού. Οι επιπτώσεις από τη συνέχιση της παρούσας τουριστικής ανάπτυξης αναμένονται να είναι, κυρίως, μηδενικές ή θετικές στον τομέα των υποδομών. Εξαιρείται το λιμάνι, που θα δεχθεί ισχυρή πίεση λόγω της συνεχώς αυξανόμενης κίνησης, οι εγκαταστάσεις διαχείρισης απορριμμάτων (μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα), μακροπρόθεσμα οι υποδομές υγείας, και μεσοπρόθεσμα οι υποδομές πολιτισμού, ύδρευσης και αποχέτευσης – επεξεργασίας λυμάτων. Σημαντικά χειρότερη, αναμένεται να είναι η εικόνα όσον αφορά το κεφάλαιο «περιβάλλον και πόροι», ενώ το συνολικό τοπικό οικονομικό όφελος αναμένεται θετικό σε μεσοπρόθεσμη βάση με πτωτικές όμως τάσεις μακροπρόθεσμα, λόγω της επιδείνωσης της κατάστασης του φυσικού και πολιτισμικού κεφαλαίου.

Οι επιπτώσεις της συνέχισης της παρούσας τουριστικής ανάπτυξης στις υποδομές των νησιών της ομάδας II, αναμένονται κατά κύριο λόγο να είναι

¹ Η αξιολόγηση των επιπτώσεων στο σενάριο των τάσεων, πραγματοποιήθηκε από την Ομάδα Μελέτης / ENVIPLAN – Γ.Θ. Τσεκούρας & Συνεργάτες

μηδενικές ή θετικές. Μακροπρόθεσμα, προβλέπονται αρνητικές επιπτώσεις στις λιμενικές υποδομές και στις υποδομές υγείας και διαχείρισης απορριμμάτων. Επίσης, ιδιαίτερα προβληματική, για το κοντινό μέλλον, αναμένεται η κατάσταση στους τομείς της ύδρευσης και της αποχέτευσης – επεξεργασίας λυμάτων. Η εικόνα του περιβάλλοντος και των πόρων αναμένεται να είναι, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, ιδιαίτερος αρνητική, με μοναδική εξαίρεση ίσως τον τομέα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς – φυσιογνωμίας (μηδενική επίπτωση). Το συνολικό τοπικό οικονομικό όφελος σε μεσοπρόθεσμη βάση αναμένεται θετικό, αλλά σε μακροπρόθεσμη βάση παρουσιάζεται μηδενικό ή αρνητικό, ως συνέπεια της επιδείνωσης του φυσικού και πολιτισμικού κεφαλαίου.

Στα νησιά της ομάδας III η εικόνα έχει ανατραπεί, καθώς η μοναδική θετική επίπτωση που αναμένεται στον τομέα των υποδομών, είναι, σε μακροπρόθεσμη βάση, στην περιοχή του πολιτισμού. Ως προς το περιβάλλον, τους πόρους και το συνολικό τοπικό οικονομικό όφελος, δεν επισημαίνεται ουδεμία διαφοροποίηση σε σχέση με την προηγούμενη ομάδα νησιών.

Όσον αφορά τις υποδομές των νησιών της ομάδας IV, η μόνη θετική επίπτωση που αναμένεται, εντοπίζεται στις υποδομές των αερομεταφορών, σε μακροπρόθεσμη όμως βάση. Καμία διαφορά δεν αναμένεται στο κεφάλαιο του περιβάλλοντος, των πόρων και του συνολικού τοπικού οικονομικού οφέλους, σε σχέση με την προηγούμενη ομάδα.

Τέλος, στις ομάδες νησιών V και VI, δεν αναμένεται ουδεμία θετική επίπτωση στον τομέα των υποδομών. Σε όλες τις κατηγορίες υποδομών αναμένονται αρνητικές επιπτώσεις μεσοπρόθεσμα και μηδενικές επιπτώσεις μακροπρόθεσμα. Στον τομέα του περιβάλλοντος, των πόρων και του συνολικού τοπικού οικονομικού, δεν αναμένονται επιπτώσεις διαφορετικές από εκείνες που έχουν παρουσιασθεί για τις προηγούμενες ομάδες.

5.3.2 Σενάριο της Αειφορικής Ανάπτυξης

Το σενάριο της αειφορικής ανάπτυξης του τουρισμού στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου, πρέπει να διαθέτει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά και να κινείται προς τις εξής κατευθύνσεις (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ.7-9):

- I. Εκπαίδευση – κατάρτιση των επιχειρηματιών και των εργαζομένων στον τουρισμό
- II. Συμφωνίες, μεταξύ φορέων του δημόσιου τομέα και επιχειρηματιών, για τη βελτίωση και προώθηση του τουριστικού προϊόντος
- III. Διεθνείς διαφημιστικές εκστρατείες, με έμφαση στην ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών
- IV. Έλεγχος της τήρησης των προδιαγραφών για τη λειτουργία των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών (μεταφορών – επικοινωνιών, φιλοξενίας, εστίασης)
- V. Ανάπτυξη μηχανισμού λήψης και επεξεργασίας σχολίων, παραπόνων, προτάσεων και υποδείξεων που υποβάλλονται από τους τουρίστες
- VI. Αύξηση και βελτίωση της τοπικής παραγωγής
- VII. Προστασία και ανάδειξη του τοπικού πολιτισμού

- VIII. Δράσεις για την προστασία του συστήματος των πολιτισμικών – κοινωνικών αξιών
- IX. Καθορισμός, με λεπτομερή τρόπο, των δεικτών φέρουσας ικανότητας, ανά νησί ή ομάδα νησιών
- X. Καθορισμός του επιτρεπόμενου αριθμού, μεγέθους και δυναμικότητας των τουριστικών μονάδων, εστιατορίων, μπαρ κλπ., σε επίπεδο οικισμού
- XI. Ολοκλήρωση των απαιτούμενων έργων συγκοινωνιακής υποδομής
- XII. Ρύθμιση της σχέσης των πληθυσμιακών μεγεθών μόνιμων κατοίκων, με τους επισκέπτες και τους μη ντόπιους εργαζόμενους, κατά τη διάρκεια του έτους
- XIII. Καθορισμός χρήσεων γης και όρων – περιορισμών δόμησης, στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές
- XIV. Προστασία των φυσικών στοιχείων (ακτών, τοπιών, χερσαίων – θαλάσσιων οικοσυστημάτων κλπ.)
- XV. Προστασία των ανθρωπογενών πολιτισμικών στοιχείων (μνημείων, ιστορικών τόπων κλπ.)
- XVI. Προστασία – εξοικονόμηση υδατικών πόρων
- XVII. Αντιμετώπιση της ρύπανσης, μέσω της διαχείρισης των στερεών αποβλήτων και λυμάτων
- XVIII. Επιδίωξη της συμπληρωματικότητας των μορφών τουρισμού, με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και την ανακατανομή της τουριστικής κίνησης στο χρόνο

Για την υλοποίηση του επιλεγόμενου αειφορικού σεναρίου ανάπτυξης της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, κρίνεται ως απαραίτητη η κατάστρωση των βασικών κατευθύνσεων της απαιτούμενης πολιτικής ανά ομάδα νησιών. Αυτές οι κατευθύνσεις πολιτικής έχουν ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 9-13):

Ομάδα νησιών Ι (Ρόδος – Κως)

Η Ρόδος και η Κως εντάσσονται σε μια ομάδα, καθώς παρουσιάζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Στα νησιά αυτά έχουν πραγματοποιηθεί τεράστιες επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού και έχει δημιουργηθεί η σχετική αναπτυξιακή ροπή. Οι ενέργειες που θα πρέπει να αναληφθούν για να επέλθει η βελτίωση του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης που προωθείται, είναι:

- ✓ Βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των τουριστών
- ✓ Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου
- ✓ Αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών
- ✓ Αύξηση του αριθμού και αναβάθμιση των υποδομών ειδικών εξυπηρετήσεων π.χ. γήπεδα γκολφ
- ✓ Ρύθμιση και καλύτερη κατανομή στο χρόνο των επισκέψεων των κρουαζιερόπλοιων
- ✓ Αξιοποίηση και προβολή των στοιχείων της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς
- ✓ Βελτίωση του επιπέδου των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων στην Κω (η Ρόδος διαθέτει υψηλό επίπεδο παρεχόμενων εξυπηρετήσεων)

Ομάδα νησιών II (πλην της Κω)

Στα νησιά της ομάδας αυτής (Θήρα, Μύκονος, Πάρος), έχει επέλθει μεγάλη μείωση της φυσικής χωρητικότητάς τους. Στα νησιά της ομάδας αυτής απαιτείται η πραγματοποίηση παρεμβάσεων και η λήψη μέτρων προς τις εξής κατευθύνσεις:

- ✓ Έλεγχος της χωρητικότητας, δηλαδή αποφυγή ίδρυσης και λειτουργίας νέων μονάδων φιλοξενίας και εστίασης
- ✓ Χρονική ανακατανομή του αριθμού των επισκεπτών
- ✓ Έλεγχος των δυνατοτήτων προσέγγισης σε όσα σημεία εμφανίζονται δείγματα κορεσμού
- ✓ Βελτίωση της εικόνας του φυσικού και δομημένου χώρου

Ομάδα νησιών III

Στα νησιά της ομάδας αυτής, κρίνεται ότι υπάρχει η δυνατότητα αύξησης του αριθμού των τουριστών, μέχρι 15% εντός της επόμενης δεκαετίας. Στο πλαίσιο όμως, του σεναρίου της αειφορικής ανάπτυξης του τουρισμού, η πραγματοποίηση της αύξησης αυτής προϋποθέτει:

- ✓ Την ολοκλήρωση των υποδομών, διαχείρισης των απορριμμάτων και λυμάτων, υγείας και ύδρευσης (από τον τελευταίο τομέα εξαιρείται η Άνδρος)
- ✓ Την προστασία των ιδιαίτερα ευαίσθητων φυσικών και δομημένων τοπίων

Ομάδα νησιών IV

Στα νησιά της ομάδας IV, απαιτείται σαφής αλλαγή του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης. Οι βασικές παρεμβάσεις που πρέπει να αναληφθούν είναι:

- ✓ Επίλυση των βασικών ελλείψεων στις υποδομές υγείας, ύδρευσης, διαχείρισης απορριμμάτων και λυμάτων
- ✓ Οι νέες υποδομές φιλοξενίας και εστίασης, πρέπει να εντάσσονται εντός των σημερινών ορίων των οικισμών

Ομάδα νησιών V

Η ύπαρξη αξιόλογων «παρθένων» εκτάσεων και στοιχείων του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος και του τοπίου στα νησιά της ομάδας αυτής, ευνοεί την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού. Η κατεύθυνση πρέπει να είναι προς έναν ήπιο τουρισμό υψηλής απόδοσης, οργανωμένο γύρω από τα νοικοκυριά και την προώθηση τοπικών προϊόντων. Για τον καθορισμό του μεγέθους και του τρόπου κατασκευής των αναγκαίων έργων, πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν η κλίμακα και η ευαισθησία του περιβάλλοντος και του τοπίου.

Ομάδα νησιών VI

Η στενή σχέση εξάρτησης με τα μεγαλύτερα νησιά θα διατηρηθεί. Θα αποτελέσει μάλιστα πλεονέκτημα στην πορεία των νησιών της ομάδας VI για τουριστική ανάπτυξη, ιδιαίτερα ως προς την προστασία των φυσικών και πολιτισμικών πόρων τους.

5.3.3 Προσδιορισμός Στόχων Προτεραιότητας

Οι στόχοι προτεραιότητας πρέπει να υλοποιηθούν στο πλαίσιο της στρατηγικής, για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας. Οι στόχοι αυτοί, έχουν προσδιορισθεί ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ.13):

1. Εκπαίδευση των απασχολούμενων στον τουριστικό τομέα, σχετικά με την έννοια και το περιεχόμενο της αειφορικής ανάπτυξης
2. Απόκτηση από τους απασχολούμενους των απαραίτητων δεξιοτήτων, όπως είναι η γνώση ξένων γλωσσών και ο χειρισμός ηλεκτρονικών υπολογιστών
3. Εκπαίδευση και παροχή ειδικότερων γνώσεων στους απασχολούμενους, ανάλογα με την κατηγορία της ασχολίας και με το είδος της παρεχόμενης από αυτούς υπηρεσίας
4. Κατανόηση από όλους τους εμπλεκόμενους στον τομέα του τουρισμού (δημόσιο και ιδιωτικό τομέα), των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζουν τα νησιά, της αλληλεξάρτησης οικονομίας, κοινωνίας και περιβάλλοντος που ισχύει σε αυτά, καθώς επίσης και της ανάγκης προστασίας των πόρων και των σημείων έλξης
5. Υλοποίηση και διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των απαιτούμενων έργων περίθαλψης και υγείας
6. Παροχή προς τους τουρίστες, υψηλού βαθμού εξυπηρέτησης, περιποίησης και πρόνοιας, για την επίτευξη υψηλού επιπέδου άνεσης
7. Τυποποίηση των παρεχόμενων υπηρεσιών π.χ. στις υποδομές

5.4 Ο Ρόλος του Δημόσιου / Ιδιωτικού Τομέα

5.4.1 Δημόσιοι Φορείς

Ο τουρισμός είναι μια οικονομική δραστηριότητα που απαιτεί, πέρα από την ύπαρξη καθαρά τουριστικών υποδομών και εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, τη συνύπαρξη πολλών παραγόντων, όπως είναι οι μεταφορικές υποδομές, το καθαρό περιβάλλον, η επάρκεια νερού και ηλεκτρικής ενέργειας κλπ. Στο κεφάλαιο αυτό της μελέτης μας, θα παρουσιάσουμε αναλυτικά τις προτεραιότητες και τους άξονες παρέμβασης της πολιτικής σε εθνικό επίπεδο, καθώς επίσης, τις προτεραιότητες και τους άξονες παρέμβασης των λοιπών πολιτικών που υλοποιούνται την περίοδο 2000-2006, από τους δημόσιους φορείς σε εθνικό, περιφερειακό, νομαρχιακό και δημοτικό επίπεδο (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 17).

Η τουριστική πολιτική χαράσσεται από την κυβέρνηση κατόπιν εισηγήσεως του Ε.Ο.Τ., που έχει και την ευθύνη τη υλοποίησής της. Οι βασικές προτεραιότητες της πολιτικής του τουρισμού για την περίοδο 2000-2006, έχουν ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003, σελ. 17-19):

- ✓ Τεχνολογική αναβάθμιση των τουριστικών επιχειρήσεων. Ο τουρισμός γίνεται βασικός χρήστης των κυριότερων καινοτόμων τεχνολογιών, ενώ οι νέες εξελίξεις στην τεχνολογία των μεταφορών θα βελτιώσουν την κινητικότητα, την ασφάλεια και την άνεση των τουριστών που ταξιδεύουν με οποιοδήποτε μέσο μεταφοράς.

- ✓ Αναβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών και διατήρηση του επιπέδου της, μέσω του ολοκληρωμένου εκσυγχρονισμού των αντίστοιχων επιχειρήσεων. Τα κίνητρα επενδύσεων σε νέες ξενοδοχειακές κλίνες ισχύουν με βάση τα δεδομένα των φυσικών, περιβαλλοντικών, πολεοδομικών και κοινωνικών αντοχών των τουριστικών περιοχών, σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες. Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτά, περιοχές, οι οποίες εμφανίζουν επάρκεια τουριστικών κλινών δεν ενισχύονται για νέες κλίνες, αλλά μόνο για αναβάθμιση υφιστάμενων μονάδων.
- ✓ Εμπλουτισμός της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος, με τη δημιουργία των κατάλληλων υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- ✓ Μείωση της εποχικότητας της τουριστικής δραστηριότητας.
- ✓ Προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού. Επιδίωξη είναι η εξασφάλιση ενός σταθερού προϋπολογισμού προβολής, με έμφαση σε συγκεκριμένες αγορές – στόχους. Η προβολή αυτή, θα στηρίζεται σε αξιόπιστες έρευνες αγοράς και θα προβλέπει συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα.
- ✓ Αναδιάρθρωση της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η αναδιάρθρωση της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης έχει ως στόχο την καλύτερη ανταπόκριση στις ανάγκες της αγοράς. Προβλέπονται νέες μορφές συνεργασίας για τον καθορισμό του περιεχομένου των σπουδών και της πρακτικής εξάσκησης κατά τη διάρκεια της κατάρτισης, όπως επίσης και πιο συμμετρική γεωγραφική κατανομή.

Η πολιτική της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, για την περίοδο 2000-2006, υλοποιείται μέσω του «Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου» (2000-2006), το οποίο έχει τους εξής βασικούς τομείς παρέμβασης (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 32):

1. Προστασία και αξιοποίηση του περιβάλλοντος
2. Άρση της απομόνωσης – ενίσχυση του συστήματος μεταφορών / επικοινωνιών
3. Καινοτομία και κοινωνία της πληροφορίας
4. Ανάπτυξη της υπαίθρου
5. Αστική ανάπτυξη / δυναμικά νησιωτικά κέντρα

Σε αντιστοιχία με τους βασικούς τομείς παρέμβασης, που αναφέραμε ανωτέρω, διατυπώνονται οι ακόλουθοι άξονες προτεραιότητας του «Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου» (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 33):

1. Αντιμετώπιση των προβλημάτων του νησιωτικού χαρακτήρα – βασικές υποδομές
2. Προστασία περιβάλλοντος και βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων
3. Έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης και αναπροσανατολισμός της
4. Ενίσχυση και αξιοποίηση των δυναμικών νησιωτικών κέντρων ανάπτυξης
5. Τεχνική βοήθεια

Επειδή η μελέτη μας επικεντρώνεται στον τουριστικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, θα αναφερθούμε μόνο στον τρίτο άξονα προτεραιότητας του

Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος. Ο άξονας «έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης και αναπροσανατολισμός της» περιλαμβάνει τα εξής μέτρα (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 36-38):

Μέτρο 1: Υποδομές θαλάσσιου τουρισμού

Το μέτρο αυτό, στοχεύει στη βελτίωση των υποδομών στον τομέα του θαλάσσιου τουρισμού, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος και στην ποιοτική αναβάθμιση του τουρισμού, με την προσέλκυση τουριστών υψηλότερου εισοδήματος. Οι στόχοι αυτοί θα επιτευχθούν με δράσεις και έργα που υλοποιούνται αποκλειστικά με δημόσια δαπάνη, όπως κατασκευή καταφυγίων και αγκυροβολίων τουριστικών σκαφών.

Μέτρο 2: Δράσεις ενίσχυσης του θαλάσσιου τουρισμού με συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα

Στόχος εδώ είναι η αναβάθμιση και η συμπλήρωση των υποδομών και υπηρεσιών στον τομέα του θαλάσσιου τουρισμού με τη συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του συγκεκριμένου τουριστικού προϊόντος, η ποιοτική αναβάθμιση του τουρισμού με την προσέλκυση τουριστών υψηλότερου εισοδήματος και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε περιοχές με έντονη τουριστική δραστηριότητα. Η επίτευξη των παραπάνω στόχων, επιδιώκεται μέσω δράσεων και έργων που θα συμπληρώνουν την υποδομή και τον εξοπλισμό των λιμένων τουριστικών σκαφών, με την απαραίτητη συμμετοχή του ιδιωτικού φορέα.

Μέτρο 3: Ενισχύσεις τουριστικής υποδομής

Το μέτρο αυτό στοχεύει στην ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, στον περιορισμό του εποχικού χαρακτήρα του τουρισμού και στη διάχυση της τουριστικής κίνησης προς περιοχές με μικρότερη ανάπτυξη. Προβλέπονται έργα βελτίωσης της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, αξιοποίηση των κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου για τον εκσυγχρονισμό της υποδομής και των υπηρεσιών των τουριστικών μονάδων και τέλος, ενίσχυση των επενδύσεων τουριστικής υποδομής, σε περιοχές με χαμηλή και μέση ανάπτυξη.

Μέτρο 4: Πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτιστικός τουρισμός

Στόχος είναι η παροχή συνδυασμένων μορφών τουριστικών προϊόντων, μέσω του εμπλουτισμού της προσφοράς, της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου και της ανάδειξης νέων πόλων έλξης για τους επισκέπτες. Οι πιο πάνω στόχοι προβλέπεται να επιτευχθούν με παρεμβάσεις προώθησης μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, ιδιαίτερα σε περιοχές χαμηλής και μέσης ανάπτυξης.

Μέτρο 5: Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού – καινοτόμες δράσεις

Οι στόχοι εδώ είναι, ο περιορισμός του εποχικού χαρακτήρα του τουρισμού, η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και η διάχυση της τουριστικής κίνησης προς περιοχές με μικρότερη ανάπτυξη. Προβλέπονται έργα και ενέργειες κατασκευής υποδομών στήριξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (συνεδριακά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας κλπ.), καθώς επίσης, έργα

προβολής και προώθησης νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (πολιτιστικός, θρησκευτικός, συνεδριακός κλπ.).

Οι νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις δεν εκπονούν προγράμματα και μελέτες, στα να οποία αναφέρουν τις προτεραιότητες και τους άξονες παρέμβασής τους, με συνέπεια να γίνεται πολύ δύσκολος ο εντοπισμός αυτών. Πάντως ο νομάρχης Κυκλάδων αναφέρθηκε στη στρατηγική, που αφορά την υλοποίηση έργων και δράσεων τουριστικής προβολής του νομού από την νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, στην πρόσφατη 1^η Παγκυκλαδική Συνάντηση για την τουριστική ανάπτυξη, προσδιορίζοντας τους εξής άξονες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 46-47):

- ✓ Συνέχιση των προσπαθειών εξυπηρέτησης του συμβατικού τουρισμού
- ✓ Ανάπτυξη του ποιοτικού τουρισμού, με προσεκτικά βήματα και συντονισμένες προσπάθειες
- ✓ Συνέχιση των προγραμματισμένων προσπαθειών δημιουργίας ή βελτίωσης των υποδομών
- ✓ Αντίληψη των Κυκλάδων ως μια ενιαία τουριστική οντότητα, ώστε να γίνει αποτελεσματικότερη προβολή της περιοχής, να ενισχυθεί το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας και να αποκτήσουν τα νησιά πλεονεκτήματα και νέες προοπτικές

Για τη νομαρχία Δωδεκανήσου δεν κατέστη δυνατό να εντοπισθούν, έστω και με έμμεσο τρόπο, οι προτεραιότητες και οι άξονες παρέμβασής της. Οι άξονες στρατηγικής όμως, που ισχύουν για τη νομαρχία Κυκλάδων, όπως

διατυπώθηκαν ανωτέρω από τον αρμόδιο νομάρχη, εκτιμάται ότι είναι αντίστοιχοι με εκείνους της νομαρχίας Δωδεκανήσου.

Οι προτεραιότητες και οι άξονες παρέμβασης των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) για τη βελτίωση και προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης, συνοψίζονται στα εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 48-49):

- ✓ Σεβασμός στη διαφορετικότητα των νησιών
- ✓ Επίτευξη της ανάπτυξης, μόνο μέσω της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε νησιού χωριστά. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα εστιάζονται στο περιβάλλον και τον πολιτισμό
- ✓ Προστασία, βελτίωση και ανάδειξη του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και δημιουργία νέων τουριστικών προϊόντων
- ✓ Χάραξη και υλοποίηση ολοκληρωμένης αναπτυξιακής τουριστικής πολιτικής
- ✓ Στήριξη της επιχειρηματικότητας

5.4.2 Ιδιωτικοί Φορείς

Στην Ελλάδα, η επιδίωξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, τις περισσότερες φορές, συνδέεται περισσότερο με το δημόσιο και λιγότερο με τον ιδιωτικό τομέα. Ο παρεμβατικός χαρακτήρας του δημόσιου τομέα δεν έχει επιτρέψει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα, αλλά ούτε και την υλοποίηση κοινών δράσεων ανάμεσα στους δυο φορείς. Μόνο τα τελευταία χρόνια, το Ελληνικό κράτος άρχισε να υποστηρίζει τέτοιας

μορφής συνεργασίες, οπότε και δημιουργήθηκαν συνεργασίες δημόσιων και ιδιωτικών φορέων κυρίως σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, παρά σε εθνικό επίπεδο. Έτσι, τα τελευταία χρόνια έχουν εμφανισθεί αρκετές δραστηριότητες που σχετίζονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν κενά, όσον αφορά στον κατάλληλο προσδιορισμό των στόχων και των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς επίσης και στο ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 50).

Η ανάπτυξη σχεδίων και συνεργασιών, σε τοπικό επίπεδο, με στόχο τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, έχει καθυστερήσει σημαντικά στην Ελλάδα, σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, για διάφορους λόγους μεταξύ των οποίων είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 51):

- Η απουσία σαφούς πληροφόρησης, επαρκούς γνώσης και εκπαίδευσης των τοπικών εταίρων, που αφορά τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο
- Οι ασαφείς και επικαλυπτόμενες αρμοδιότητες διάφορων επιπέδων διακυβέρνησης
- Η έλλειψη εντολής και χρηματοδοτικών πόρων, έτσι ώστε οι τοπικές αρχές να αναπτύξουν σχέδια Local Agenda 21² και η δυσκολία να προσαρμόσουν την οργανωτική τους δομή, το οποίο επιτρέπει το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

² Το σχέδιο Local Agenda, αποτελεί μια συλλογική προσπάθεια όλων των φορέων (τοπικών, κρατικών, κοινοτικών) για την καθιέρωση μιας ευρείας στρατηγικής, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και με την οικονομική – κοινωνική ευημερία, σε τοπικό επίπεδο.

Σε γενικές γραμμές, οι κυριότεροι φορείς (ιδιωτικοί), που συνδράμουν στην τουριστική ανάπτυξη και προβολή της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, είναι:

- ✓ Επαγγελματικοί φορείς (ενώσεις ξενοδόχων ή ιδιοκτητών ενοικιαζόμενων δωματίων)
- ✓ Οι Tour Operators και τα τουριστικά πρακτορεία
- ✓ Εταιρείες στο internet

5.4.3 Κοινές Δράσεις

Η μορφή συνεργασίας, που εκδηλώνεται ανάμεσα στους δημόσιους και τους ιδιωτικούς φορείς της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, είναι σημαντική για την αποτελεσματικότητα του στόχου της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής μορφές συνεργασίας (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 66-67):

- ✓ Κατά περίπτωση συνεργασία: Σε αυτή τη μορφή συνεργασίας οι φορείς δεν έχουν κοινούς στόχους αλλά συνεργάζονται περιστασιακά, συνήθως ως αποτέλεσμα εξωτερικών πιέσεων που τους ασκούνται.
- ✓ Στρατηγική συνεργασία: Σε αυτή τη μορφή, οι συνεργαζόμενοι φορείς συμφωνούν σε μια κοινή αναπτυξιακή στρατηγική, χωρίς όμως να ενώνονται οργανωτικά.
- ✓ Συνεργασία για την από κοινού παροχή υπηρεσιών: Οι φορείς που συμμετέχουν παραμένουν διαχωρισμένοι, ιδιαίτερα όσον αφορά τη χάραξη στρατηγικής, αλλά συνεργάζονται για την από κοινού παροχή υπηρεσιών, που ανατίθεται σε ένα όργανο το οποίο δημιουργείται για το σκοπό αυτό από τους συνεργαζόμενους φορείς.

- ✓ Επίσημη συνεργασία: Οι φορείς που συμμετέχουν συνεργάζονται πλήρως σε όλα τα επίπεδα (οργανωτικό, στρατηγικό και σε επίπεδο από κοινού παροχής υπηρεσίας).

Ως άξονες κινητοποίησης των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων εντοπίζονται (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 67-68):

- ✓ Η παροχή υποδομής: Η κινητοποίηση μπορεί να γίνει είτε με τη συνεργασία δημόσιων φορέων, είτε με τη συνεργασία ιδιωτικών και δημόσιων φορέων.
- ✓ Το marketing του τουριστικού προϊόντος: Η κινητοποίηση μπορεί να γίνει είτε με τη συνεργασία ιδιωτικών φορέων, είτε με τη συνεργασία δημόσιων φορέων, είτε με την από κοινού συνεργασία και των δυο.
- ✓ Θέματα βιωσιμότητας: Σε αυτή την περίπτωση υπάρχουν τρεις (3) κατηγορίες που διακρίνουμε:
 - Για την επιβίωση των ιδιωτικών φορέων (επιχειρήσεις του τουρισμού), οι φορείς πρέπει να προχωρήσουν ανεξάρτητα, στο πλαίσιο λειτουργίας που έχουν ορίσει οι φορείς του δημοσίου (ενδεχομένως κάνοντας χρήση των παρεχόμενων κινήτρων).
 - Για την ανάπτυξη σχεδίων Local Agenda 21, η κινητοποίηση μπορεί να γίνει μόνο με την συνεργασία φορέων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, σύμφωνα με τις συστάσεις της συνάντησης του Ρίο το 1992³.

³ Στη διάσκεψη του Ρίο το 1992 συμφωνήθηκε ότι το καλύτερο σημείο εκκίνησης για την επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι το τοπικό επίπεδο. Εκεί έγινε και για πρώτη φορά αναφορά στην στρατηγική Local Agenda 21.

- Για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης δεν πρέπει να αγνοηθεί και η δυνατότητα συμβολής του μη επιχειρηματικού τμήματος του ιδιωτικού τομέα (εθελοντισμός, συλλογικοί φορείς, σωματεία εργαζομένων, μη κυβερνητικές οργανώσεις), στα διάφορα επίπεδα λήψης αποφάσεων και στις διάφορες μορφές δράσης.

Για την καλύτερη κατανόηση των όσων διατυπώθηκαν ανωτέρω, θα παραθέσουμε ένα ατυχές παράδειγμα κοινής δράσης δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 55-59).

Η υλοποίηση της ιδέας για τη δημιουργία Νομαρχιακών Επιτροπών Τουριστικής Προβολής (Ν.Ε.Τ.Π.) όπου συμμετέχουν, δημόσιοι (Ε.Ο.Τ., νομαρχία, δήμος) και ιδιωτικοί φορείς (ξενοδόχοι, τουριστικά γραφεία, ξενοδοχοϋπάλληλοι και κοσμηματοπώλες), αποδεικνύεται στην πράξη πολύ δυσχερής. Η λειτουργία των Ν.Ε.Τ.Π., που διέπεται από το νόμο 2160/93 (παράγραφος 13, άρθρο 1), παρουσίασε τις εξής δυσκολίες:

- ✓ Απροθυμία των περισσότερων τοπικών φορέων να συμμετάσχουν σε έναν ευρύτερο σχεδιασμό
- ✓ Αδυναμία επιβολής ενός κεντρικού σχεδιασμού
- ✓ Αδυναμία και απροθυμία των επαγγελματικών φορέων να συμμετάσχουν οικονομικά
- ✓ Σημαντική έλλειψη πόρων

Η Ν.Ε.Τ.Π. Κυκλάδων, με την υποστήριξη της Αναπτυξιακής Εταιρείας Κυκλάδων Α.Ε., ανέλαβε την υλοποίηση της τουριστικής προβολής του νομού. Η Αναπτυξιακή Εταιρεία Κυκλάδων Α.Ε. για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μιας εξειδικευμένης προσέγγισης του θέματος, προσέλαβε εξειδικευμένο συνεργάτη σε θέματα marketing. Οι άξονες δράσης της Ν.Ε.Τ.Π., που πηγάζουν μέσα από την ανάλυση της μελέτης marketing, συνοψίζονται στα εξής:

- ✓ Προβολή των Κυκλάδων ως ενιαίου προορισμού με ποικιλία θεμάτων (τουριστικές εκθέσεις, έκδοση έντυπου υλικού)
- ✓ Επιλογή αγορών που διευρύνουν την τουριστική περίοδο
- ✓ Διαφοροποίηση και βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος

Στη συνέχεια δημιουργείται ένα σχέδιο τουριστικής προβολής, που υλοποιείται μετά από έγκριση της Ν.Ε.Τ.Π. και του Ε.Ο.Τ.. Σε γενικές γραμμές, ακολουθείται η γενικότερη στρατηγική που χαράσσει ο Ε.Ο.Τ., ώστε να υπάρχει συνεργασία και αλληλοσυμπλήρωση. Η χρηματοδότηση των δράσεων γίνεται από τον Ε.Ο.Τ., τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, επαγγελματικούς φορείς και Ο.Τ.Α. α' βαθμού του νομού.

Η Ν.Ε.Τ.Π. Δωδεκανήσου δεν υλοποιεί κάποιο πρόγραμμα τουριστικής προβολής που σχεδιάζεται από την ίδια, αλλά τα χρήματα που χορηγεί ο Ε.Ο.Τ., βάσει του νόμου 2160/93 παρ. 13 άρθρο1, μεταφέρονται στους δήμους, που υλοποιούν προγράμματα προβολής σε επίπεδο νησιού.

5.5 Πρόγραμμα Δράσης

Για τη σύνταξη του Βασικού Προγράμματος Δράσης της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, προτείνονται μια σειρά από μελέτες, οι οποίες κατατάσσονται σε δυο ομάδες:

1. Μελέτες χωροταξικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα
2. Έρευνες και μελέτες ειδικής θεματολογίας με εξειδίκευση σε χωρικό ή κλαδικό επίπεδο

Για την εκπλήρωση του στόχου της αειφορικής ανάπτυξης του τουρισμού στην περιφέρεια του Ν. Αιγαίου, θεωρείται κρίσιμη, η έρευνα των βασικών συνιστωσών ανάπτυξης που έχουν διαμορφωθεί μέχρι σήμερα. Η έρευνα αυτή μπορεί να καλυφθεί με τις ακόλουθες μελέτες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 66-68):

- ✓ Μελέτες σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την ανάπτυξη του τουρισμού
- ✓ Μελέτες για την εκτίμηση των επιπτώσεων στην εργασία από την ανάπτυξη του τουρισμού σε νησιά της περιφέρειας, αλλά και για τις αλλαγές που επήλθαν στην απασχόληση, την ανεργία, την αγορά εργασίας κλπ.
- ✓ Μελέτες για την εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού σε περιφερειακό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο νησιών (επενδύσεις, εισοδήματα κλπ.)

- ✓ Μελέτες αξιολόγησης των υποδομών (επικοινωνίες, μέσα μεταφοράς, λιμάνια, δρόμοι κλπ.), που σχετίζονται με τις τουριστικές δραστηριότητες στα νησιά της περιφέρειας Ν. Αιγαίου
- ✓ Μελέτες για την εκτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης και των δυνατοτήτων ανάπτυξης των ειδικών μορφών τουρισμού (θαλάσσιος τουρισμός, οικοτουρισμός, συνεδριακός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός κλπ.)
- ✓ Μελέτη για τη δημιουργία δικτύου τουριστικών επιχειρήσεων, που θα αποσκοπεί στην ενίσχυση και την ανάπτυξη επιχειρηματικών συνεργασιών
- ✓ Μελέτη για τη δυνατότητα δημιουργίας και πώλησης τουριστικών πακέτων από συνεργαζόμενους φορείς (πρακτορεία, ξενοδοχεία, αναπτυξιακές εταιρείες)
- ✓ Εκτίμηση των αναγκών των τουριστικών επιχειρήσεων της περιφέρειας σε εφαρμογές τεχνολογίας, καθώς και εκπαίδευσης των εργαζομένων σε αυτές
- ✓ Πραγματοποίηση ερευνών αγοράς, προκειμένου να διαπιστωθεί το προφίλ των τουριστών (αλλοδαπών και ημεδαπών) που επισκέπτονται τα νησιά
- ✓ Πραγματοποίηση μελετών για την εκτίμηση των χωροταξικών παραμέτρων, δημιουργίας ή επέκτασης δραστηριοτήτων σχετικών με τον τουρισμό
- ✓ Πραγματοποίηση μελετών για τις ευρύτερες θεσμικές αλλαγές στις διαδικασίες συμμετοχής στον προγραμματισμό και τη διαχείριση προγραμμάτων ανάπτυξης, σε τοπικό επίπεδο

Ως προς το χωρικό επίπεδο αναφοράς των απαιτούμενων μελετών, κρίνεται αναγκαία η αντιμετώπιση σημαντικών θεμάτων αρχικά, σε επίπεδο περιφέρειας και στη συνέχεια, περισσότερο εξειδικευμένα, σε επίπεδο ομάδας νησιών ή και νησιού.

Στο σημείο αυτό, θα αναφερθούμε ξεχωριστά στον τύπο των μελετών που απαιτούνται σε κάθε ομάδα νησιών, στα πλαίσια εφαρμογής του σεναρίου της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 70-72).

Η εκπόνηση αναπτυξιακών μελετών θεωρείται αναγκαία για τις ομάδες νησιών 4, 5 και 6. Μελέτες σκοπιμότητας ανάπτυξης π.χ. ειδικών μορφών τουρισμού, φαίνεται να εμφανίζουν προτεραιότητα στα νησιά των ομάδων 3 και 4. Οι ομάδες των νησιών 1 και 2 εμφανίζουν την ανάγκη για τη δημιουργία μελετών κόστους – ωφέλειας, ενώ για την πόλη της Ρόδου υπάρχει η αναγκαιότητα εκπόνησης ρυθμιστικής πολεοδομικής μελέτης. Τέλος, κυκλοφοριακές μελέτες απαιτούνται στα νησιά των ομάδων 1, 2 και 3, ενώ έρευνες αγοράς και μελέτες επικοινωνιακής στρατηγικής οφείλουν να καταρτισθούν στις ομάδες νησιών 1, 2, 3 και 4.

Με βάση τις κύριες κατευθύνσεις πολιτικής για την υλοποίηση του σεναρίου της αειφορικής ανάπτυξης της περιφέρειας Ν. Αιγαίου (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 5.3.2) και λαμβάνοντας υπ' όψιν τα ήδη υλοποιημένα και προγραμματιζόμενα προς υλοποίηση έργα, κρίνεται σκόπιμη η καταγραφή

των ακόλουθων έργων που απαιτούνται, ανά ομάδα νησιών. Ειδικότερα (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 85-86):

- ✓ Λιμένες – τουριστικοί λιμένες (ομάδες 2, 4, 5 και 6)
- ✓ Αεροδρόμια – ελικοδρόμια (καμία ομάδα)
- ✓ Κυκλοφοριακές παρεμβάσεις (ομάδες 1, 2, 3 και 4)
- ✓ Ύδρευση (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Αποχέτευση – συστήματα επεξεργασίας & διάθεσης λυμάτων (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Διαχείριση απορριμμάτων (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Υποδομές ενέργειας (ομάδες 5 και 6)
- ✓ Υποδομές τηλεπικοινωνιών (ομάδα 6)
- ✓ Υποδομές υγείας & πρόνοιας (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Ανάπτυξη έρευνας – τεχνολογίας – διαχείριση πληροφοριακών συστημάτων (ομάδες 1, 3 και 4)
- ✓ Υποδομή εξειδικευμένης εκπαίδευσης (ομάδες 1 και 2)
- ✓ Κατάρτιση (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Ανάπλαση - αξιοποίηση περιοχής / ειδικές πολεοδομικές παρεμβάσεις (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Υποδομές πολιτισμού (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Υποδομές διαχείρισης – αξιοποίησης φυσικών πόρων (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Υποδομές υποστήριξης ειδικών μορφών τουρισμού (σε όλες τις ομάδες)
- ✓ Δικτύωση (ομάδες 4, 5 και 6)
- ✓ Προβολή / προώθηση (σε όλες τις ομάδες)

Για τη σύνταξη και υλοποίηση του προγράμματος δράσης της αειφορικής ανάπτυξης της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, λαμβάνονται υπ' όψιν, από τη μια πλευρά, τα προγράμματα χρηματοδότησης του σχεδίου (λεπτομερής ανάλυση στα κεφάλαια 3.5 και 5.4.1) και από την άλλη πλευρά, οι ενέργειες κατάρτισης και επιμόρφωσης των ατόμων που ασχολούνται με τον τουριστικό τομέα.

Τα προγράμματα χρηματοδότησης περιλαμβάνουν τις ακόλουθες ενέργειες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 89-90):

1. Διαγνωστική μελέτη προορισμών

- ✓ Μελέτη προορισμών της περιφέρειας που οδεύουν προς υποβάθμιση
- ✓ Μελέτη μέτρων και σύνταξη σχεδίων marketing, για την ανανέωση των προορισμών αυτών
- ✓ Εφαρμογή των μέτρων
- ✓ Μελέτη νέων προορισμών της περιφέρειας που μπορούν να αναπτυχθούν
- ✓ Εκπόνηση σχεδίων marketing για την ανάπτυξη αυτών των προορισμών

2. Ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων, βασισμένων σε θεματικές ενότητες

- ✓ Αναλυτική καταγραφή των τουριστικών πόρων των νησιών
- ✓ Μελέτη εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων, καθώς και προϊόντων που μπορούν να επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο και κοστολόγησή τους σε πακέτα

- ✓ Σχεδιασμός ενεργειών προώθησης των πωλήσεων των πακέτων αυτών, σε επιλεγμένο κάθε φορά κοινό
 - ✓ Δημιουργία των νέων αυτών πακέτων, που θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης
3. Υποστήριξη των επιχειρηματιών στην υιοθέτηση και εφαρμογή των νέων τουριστικών προϊόντων
- ✓ Μελέτη σχεδίου δράσης για την κινητοποίηση των επιχειρηματιών
 - ✓ Προσαρμογή των επιχειρήσεων σε νέες μορφές τουρισμού
 - ✓ Ευαισθητοποίηση των επιχειρηματιών, των νέων, των ανέργων και των γυναικών, ώστε να καταστεί εφικτή η στροφή των τουριστικών επιχειρήσεων στα νέα προϊόντα
4. Υποστήριξη των επιχειρήσεων, ώστε να αναβαθμίσουν την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών

Αναφορικά με τις ενέργειες κατάρτισης και επιμόρφωσης των ασχολούμενων με τον τουρισμό, θα πρέπει να τονίσουμε ότι στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου υπάρχουν διαφορετικές ταχύτητες ανάπτυξης και διαφορετικοί τύποι επιχειρηματιών. Το μορφωτικό αλλά και το επαγγελματικό επίπεδο, διαφέρει από νησί σε νησί, αλλά και από περιοχή σε περιοχή του ίδιου του νησιού. Συνεπώς, οι ενέργειες κατάρτισης πρέπει να διαθέτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, τα οποία θα εξειδικεύονται ανάλογα με τις ανάγκες των νησιών. Οι θεματικές ενότητες που μπορούν να προσφερθούν και να επιλεγούν, ανάλογα με το καταρτιζόμενο κοινό, είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 90-92):

I. Ανάπτυξη Επιχειρηματικότητας

- ✓ Αξιοποίηση των χρηματοδοτικών προγραμμάτων για την ανάπτυξη των εργασιών της επιχείρησης
- ✓ Διενέργεια Business Plan της επιχείρησης
- ✓ Διαχείριση της επιχείρησης κάτω από αρχές ποιότητας
- ✓ Σχεδιασμός προώθησης των πωλήσεων και των δικτύων διανομής
- ✓ Διερεύνηση των τουριστικών πόρων της περιοχής και εμπλουτισμός της επιχείρησης με νέες υπηρεσίες
- ✓ Κοστολόγηση των προϊόντων

II. Διαχείριση Τουριστικών Μονάδων

- ✓ Ποιοτική διαχείριση μιας μικρής τουριστικής μονάδας
- ✓ Ποιοτική διαχείριση του τμήματος Food & Beverage μιας τουριστικής μονάδας
- ✓ Ποιοτική διαχείριση ενός μικρού τουριστικού γραφείου

III. Περιβάλλον και Τουριστικές Επιχειρήσεις

- ✓ Οικολογική συμπεριφορά επιχειρηματιών
- ✓ Εφαρμογή οικολογικών προδιαγραφών σε τουριστικές μονάδες
- ✓ Εφαρμογή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε τουριστικές μονάδες

IV. Κοινωνία της Πληροφορίας και Τουριστική Επιχείρηση

- ✓ Γνωριμία με τις νέες τεχνολογίες
- ✓ Εφαρμογή και χρήση των νέων τεχνολογιών στην επιχείρηση

5.6 Εκτίμηση Αναμενόμενων Επιπτώσεων

Οι ευρύτερες επιπτώσεις του τουρισμού στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου εξετάζονται στους παρακάτω τομείς (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 163-183):

1) Επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον και τοπίο

Οι κυριότεροι κίνδυνοι υποβάθμισης των αξιόλογων οικοσυστημάτων της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, συνοψίζονται ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ.163-166):

1. Υπέρμετρη και κυρίως ανεξέλεγκτη ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων. Η επικράτηση του μοντέλου του μαζικού τουρισμού, έχει ως βασικό χαρακτηριστικό τη συγκέντρωση επισκεπτών πέρα από το όριο της φέρουσας ικανότητας (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 4.2) των νησιών. Οι πιέσεις που ασκούνται στο φυσικό περιβάλλον των Κυκλάδων και της Δωδεκανήσου από τις τουριστικές δραστηριότητες σχετίζονται με:

- ✓ την κατανάλωση υδατικών πόρων πέρα από τα όρια της βιωσιμότητας των τοπικών αποθεμάτων (δεκαπλασιασμός του πληθυσμού κατά την τουριστική περίοδο).
- ✓ τη δημιουργία αποβλήτων (απορριμμάτων και αστικών λυμάτων), με ρυθμό, που συχνά ξεπερνά τις δυνατότητες των ήδη προβληματικών συστημάτων συλλογής, επεξεργασίας και διάθεσης. Παράλληλα, η λειτουργία τουριστικών εγκαταστάσεων κατά μήκος της ακτογραμμής συντελεί στη διάχυση των πηγών

ρύπανσης, μεγιστοποιώντας τη δυσκολία διαχείρισής τους. Η ρύπανση που προκαλείται σχετίζεται με τα αστικά λύματα, τα οικιακά απορρίμματα και το θόρυβο. Σχετικά με τα αστικά λύματα, κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, η μεγάλη αύξηση του εξυπηρετούμενου πληθυσμού έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των λυμάτων, πέρα από τη φέρουσα ικανότητα, με συνέπεια τη δημιουργία τοπικής ρύπανσης. Από την άλλη πλευρά, η διαχείριση των οικιακών απορριμμάτων δεν ικανοποιεί τα σύγχρονα πρότυπα για τη δημόσια υγιεινή και για την προστασία του περιβάλλοντος. Οι Χώροι Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.) απουσιάζουν από το σύνολο σχεδόν των νησιών, ενώ και η Τοπική Αυτοδιοίκηση εμφανίζεται αδύναμη να ελέγξει τους χώρους απόθεσης των στερεών αποβλήτων. Τα σκουπίδια συχνά καίγονται ανεξέλεγκτα και τα υπολείμματα καταλήγουν στους υδάτινους αποδέκτες (παράκτια νερά). Τέλος, η ηχορύπανση στα νησιά του Ν. Αιγαίου, είναι ένα φαινόμενο που συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη του τουρισμού. Εμφανίζεται σχεδόν αποκλειστικά κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και προκαλείται από την κίνηση των οχημάτων στους οικισμούς και στις παραλίες, καθώς και από τη λειτουργία κέντρων διασκέδασης.

- ✓ την εισβολή μεγάλου αριθμού επισκεπτών σε ευαίσθητα οικοσυστήματα, με αποτέλεσμα την πρόκληση οικολογικών διαταραχών. Ο θόρυβος, οι μετακινήσεις των ανθρώπων, η

χρήση έντονου φωτισμού κλπ. απομακρύνουν τους πληθυσμούς της πανίδας από τους φυσικούς χώρους συγκέντρωσής τους.

- ✓ την κατασκευή τουριστικών υποδομών και ανωδομών χωρίς ουσιαστικό χωροταξικό έλεγχο και με λανθασμένο ή/και ανεπαρκή σχεδιασμό.

2. Επέκταση των οικισμών κατά μήκος της παράκτιας ζώνης. Η ανάπτυξη των οικιστικών κέντρων κατά μήκος των παράκτιων οδικών αξόνων έχει ως αποτέλεσμα, τη συγκέντρωση ανθρώπων και δραστηριοτήτων κοντά στις ακτές, προκαλώντας μείωση των πληθυσμών και των ειδών της άγριας πανίδας και χλωρίδας, μεταβολές στη χρήση της γης (αυθαίρετη δόμηση, πρόχειρες κατασκευές υποδομών κλπ.), διάχυση της ρύπανσης από αστικά λύματα και απορρίμματα κλπ.
3. Πρόκληση πυρκαγιών, εσκεμμένα ή από ατύχημα, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, που προέρχονται από παράγοντες όπως είναι π.χ. η αναψυχή στην ύπαιθρο, η οικοπεδοποίηση κλπ.
4. Διάβρωση των ακτών, ως συνέπεια του αποτυχημένου σχεδιασμού κατασκευών κατά μήκος της ακτογραμμής, για την εξυπηρέτηση του τουρισμού.

Οι κυριότεροι κίνδυνοι υποβάθμισης του τοπίου των νησιών του Ν. Αιγαίου, προέρχονται από:

- ✓ Την κατασκευή τουριστικών υποδομών και ανωδομών, κυρίως κατά μήκος της ακτογραμμής.
- ✓ Την χρήση των όρων της εκτός σχεδίου δόμησης, που επιτρέπουν τη δόμηση σε οικόπεδα μικρότερα των τεσσάρων

(4) στρεμμάτων (μέχρι 750 τ.μ. όταν βρίσκεται επί του εθνικού και επαρχιακού οδικού δικτύου), χωρίς ουσιαστικούς περιορισμούς στη μορφή των κτιρίων και στο ύψος, το οποίο ξεπερνά πολλές φορές τα επιτρεπόμενα 7,5 μέτρα. Τις αλλοιώσεις αυτές έρχονται να συμπληρώσουν τα δημόσια έργα, τα λατομεία, οι χωματερές, τα εργοστάσια παραγωγής ενέργειας κλπ. και γενικά κάθε είδους κατασκευή, που δεν λαμβάνει υπ' όψιν της τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής.

- ✓ Την επέκταση των οικιστικών κέντρων, τόσο σε ορεινές περιοχές όσο κυρίως στην παράκτια ζώνη.
- ✓ Την πρόκληση πυρκαγιών, με αποτέλεσμα την καταστροφή δασικών και άλλων εκτάσεων.
- ✓ Την ανεξέλεγκτη απόθεση στερεών απορριμμάτων σε κοίτες ρεμάτων, σε ακτές και αλλού.

2) Επιπτώσεις στην οικονομία

Η συμβολή του τουρισμού στην οικονομία μελετάται, με τη βοήθεια των στοιχείων που αναφέρονται στην απασχόληση και στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 167-171).

Ειδικότερα, η επίδραση του τουρισμού στο Α.Ε.Π. απεικονίζεται από την προστιθέμενη αξία ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, στους πίνακες που παρατίθενται παρακάτω. Προτού προχωρήσουμε στην ανάλυσή μας όμως, κρίνεται απαραίτητο, για την καλύτερη κατανόηση της μελέτης, να προβούμε στη διατύπωση ορισμένων παρατηρήσεων. Στην παλιά

μεθοδολογία των Εθνικών Λογαριασμών, δεν διακρινόταν ο τουρισμός ως ξεχωριστός κλάδος. Οι κλάδοι που είχαν σχέση με τον τουρισμό (ξενοδοχεία, εστιατόρια κλπ.) περιλαμβάνονταν στον κλάδο «λοιπές υπηρεσίες». Στη νεότερη μεθοδολογία των Εθνικών Λογαριασμών, ο κλάδος «ξενοδοχεία – εστιατόρια» (που αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος του κλάδου του τουρισμού) διακρίνεται ως ξεχωριστός κλάδος. Όμως, άλλοι κλάδοι που σχετίζονται με τον τουρισμό (π.χ. τουριστικά γραφεία, ενοικιάσεις αυτοκινήτων κλπ.) εξακολουθούν να μην εμφανίζονται χωριστά και να περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων κλάδων, στον κλάδο «λοιπές υπηρεσίες».

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

Προστιθέμενη Αξία ανά Τομέα Οικονομικής Δραστηριότητας σε Σταθερές

Τιμές (1995-1998) (σε δις. δρχ.)

	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας	Σύνολο	Κλάδος Ξενοδοχεία - Εστιατόρια
1995					
N. Κυκλάδων	26,5	38,1	184,2	248,7	22,1
N. Δωδεκανήσου	25,7	39,2	402,9	467,8	151,0
Περιφ. N. Αιγαίου	52,2	77,2	587,0	716,5	173,1
Σύνολο Χώρας	2.479,2	5.639,1	17.048,2	25.167,0	1.642,7
1996					
N. Κυκλάδων	32,4	38,3	194,4	265,2	23,0
N. Δωδεκανήσου	29,7	39,2	432,4	501,3	157,5
Περιφ. N. Αιγαίου	62,1	77,5	626,8	766,4	180,5
Σύνολο Χώρας	2.397,3	5.764,5	17.458,1	25.619,9	1.708,9
1997					
N. Κυκλάδων	35,3	36,7	211,3	283,3	26,8
N. Δωδεκανήσου	35,4	34,6	468,7	538,6	166,4
Περιφ. N. Αιγαίου	70,7	71,2	679,9	821,9	193,2
Σύνολο Χώρας	2.414,1	6.048,9	18.063,0	26.526,0	1.792,3
1998					
N. Κυκλάδων	35,1	35,7	218,8	289,0	29,5
N. Δωδεκανήσου	33,2	35,9	483,8	553,0	183,3
Περιφ. N. Αιγαίου	68,4	71,6	702,0	841,9	212,8
Σύνολο Χώρας	2.477,2	6.228,4	18.685,0	27.390,6	1.974,0

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος, Ε.Σ.Υ.Ε. (αδημοσίευτα στοιχεία)

Από τον πίνακα γίνεται αντιληπτό ότι, την περίοδο 1995-1998 τόσο στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου όσο και στο Σύνολο Χώρας, αυξάνεται σε σταθερές τιμές η προστιθέμενη αξία του τριτογενούς τομέα και του κλάδου «ξενοδοχεία – εστιατόρια». Όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, αυξάνεται η προστιθέμενη αξία και στους δυο νομούς, ενώ μειώνεται στο Σύνολο Χώρας. Τέλος, αυξάνεται η προστιθέμενη αξία που παράγει ο δευτερογενής τομέας στο Σύνολο Χώρας, ενώ μειώνεται στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου (και στους δυο νομούς) (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ.169).

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

Τομεακή Διάρθρωση της Προστιθέμενης Αξίας

	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας	Σύνολο	Κλάδος Ξενοδοχεία - Εστιατόρια
1995					
Ν. Κυκλάδων	10,7%	15,3%	74,0%	100,0%	8,9%
Ν. Δωδεκανήσου	5,5%	8,4%	86,1%	100,0%	32,3%
Περιφ. Ν. Αιγαίου	7,3%	10,8%	81,9%	100,0%	24,2%
Σύνολο Χώρας	9,9%	22,4%	67,7%	100,0%	6,5%
1996					
Ν. Κυκλάδων	12,2%	14,5%	73,3%	100,0%	8,7%
Ν. Δωδεκανήσου	5,9%	7,8%	86,3%	100,0%	31,4%
Περιφ. Ν. Αιγαίου	8,1%	10,1%	81,8%	100,0%	23,6%
Σύνολο Χώρας	9,4%	22,5%	68,1%	100,0%	6,7%
1997					
Ν. Κυκλάδων	12,5%	12,9%	74,6%	100,0%	9,5%
Ν. Δωδεκανήσου	6,6%	6,4%	87,0%	100,0%	30,9%
Περιφ. Ν. Αιγαίου	8,6%	8,7%	82,7%	100,0%	23,5%
Σύνολο Χώρας	9,1%	22,8%	68,1%	100,0%	6,8%
1998					
Ν. Κυκλάδων	12,2%	12,3%	75,5%	100,0%	10,2%
Ν. Δωδεκανήσου	6,0%	6,5%	87,5%	100,0%	33,2%
Περιφ. Ν. Αιγαίου	8,1%	8,5%	83,4%	100,0%	25,3%
Σύνολο Χώρας	9,0%	22,7%	68,2%	100,0%	7,2%

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος, Ε.Σ.Υ.Ε. (αδημοσίετα στοιχεία)

Την περίοδο 1995-1998 η οικονομία της περιφέρειας Ν. Αιγαίου και του Συνόλου Χώρας έχουν την ίδια περίπου δομή. Ο τριτογενής τομέας παράγει πάνω από τα δυο τρίτα της προστιθέμενης αξίας και ακολουθούν, ο δευτερογενής και ο πρωτογενής τομέας. Ο τριτογενής τομέας της περιφέρειας Ν. Αιγαίου συμβάλει στην περιφερειακή προστιθέμενη αξία κατά μεγαλύτερο ποσοστό σχετικά με τον αντίστοιχο του Συνόλου Χώρας, ενώ ο δευτερογενής και ο πρωτογενής της περιφέρειας Ν. Αιγαίου, συμβάλουν στην περιφερειακή προστιθέμενη αξία κατά μικρότερο ποσοστό από ότι οι αντίστοιχοι του Συνόλου Χώρας. Την ίδια περίοδο, στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου, αυξάνεται η βαρύτητα του τριτογενούς και πρωτογενούς τομέα και μειώνεται αντίστοιχα η βαρύτητα του δευτερογενούς τομέα. Από την άλλη πλευρά, στο Σύνολο Χώρας, αυξάνεται η βαρύτητα του τριτογενούς και δευτερογενούς τομέα και μειώνεται αντίστοιχα η βαρύτητα του πρωτογενούς. Το ποσοστό συμμετοχής στην παραγωγή προστιθέμενης αξίας του κλάδου «ξενοδοχεία – εστιατόρια» αυξάνεται, τόσο στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου όσο και στο Σύνολο Χώρας (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 170-171).

3) Επιπτώσεις στην απασχόληση

Αντίθετα με τα όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως για την μεθοδολογία των Εθνικών Λογαριασμών στην οικονομία, στα στοιχεία της απασχόλησης ο κλάδος «ξενοδοχεία – εστιατόρια» διακρινόταν ξεχωριστά ήδη από το 1981. Τα στοιχεία προήλθαν από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ε.Σ.Υ.Ε., που διενεργείται κάθε χρόνο με τη μέθοδο της δειγματοληψίας σε επίπεδο περιφέρειας και για το λόγο αυτό δεν διατίθενται στοιχεία απασχόλησης ανά

νομό, καθώς στο επίπεδο του νομού το δείγμα δεν είναι αξιόπιστο (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 171-174).

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

Απασχόληση ανά Τομέα Οικονομικής Δραστηριότητας (1991-1999)

Περιφ. Ν. Αιγαίου	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας	Σύνολο	Κλάδος Ξενοδοχεία - Εστιατόρια
1991	6.696	19.679	56.513	83.158	15.798
1992				0	
1993	10.700	21.371	67.883	99.954	22.648
1994	10.792	22.269	69.366	102.427	23.892
1995	9.607	20.034	69.077	98.718	22.910
1996	9.808	20.536	67.142	97.486	21.990
1997	9.851	19.510	68.128	97.489	23.974
1998	8.284	23.092	68.337	99.713	23.401
1999	10.993	20.521	73.182	104.696	22.509
Σύνολο Χώρας					
1991	806.641	933.388	1.892.409	3.632.438	165.522
1992				0	
1993	793.854	899.886	2.026.439	3.720.179	203.362
1994	781.934	887.102	2.154.774	3.823.810	211.960
1995	781.935	887.098	2.154.776	3.823.809	223.677
1996	786.101	885.877	2.199.944	3.871.922	229.296
1997	764.984	865.677	2.223.395	3.854.056	229.886
1998	704.204	913.848	2.349.116	3.967.168	249.217
1999	669.145	901.601	2.369.046	3.939.792	252.812

Πηγή: Ετήσια Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Ε.Σ.Υ.Ε. (αδημοσίευτα στοιχεία)

Την περίοδο 1991-1999, στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου, η απασχόληση εμφανίζει αυξομειώσεις σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας καθώς και στον κλάδο «ξενοδοχεία – εστιατόρια». Την ίδια περίοδο, στο Σύνολο Χώρας αυξάνεται η συνολική απασχόληση, που οφείλεται στην αύξηση της απασχόλησης του τριτογενούς τομέα, καλύπτοντας την μείωση στον πρωτογενή και στο δευτερογενή τομέα. Αύξηση επίσης, σημείωσε και η απασχόληση στον κλάδο «ξενοδοχεία – εστιατόρια» στο Σύνολο Χώρας (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 172).

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

Τομεακή Διάρθρωση Απασχόλησης (1991-1999)

Περιφ. Ν. Αιγαίου	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας	Σύνολο	Κλάδος Ξενοδοχεία - Εστιατόρια
1991	8,4%	23,7%	68,0%	100,0%	19,0%
1992					
1993	10,7%	21,4%	67,9%	100,0%	22,7%
1994	10,5%	21,7%	67,7%	100,0%	23,3%
1995	9,7%	20,3%	70,0%	100,0%	23,2%
1996	10,1%	21,1%	68,9%	100,0%	22,6%
1997	10,1%	20,0%	69,9%	100,0%	24,6%
1998	8,3%	23,2%	68,5%	100,0%	23,5%
1999	10,5%	19,6%	69,9%	100,0%	21,5%
Σύνολο Χώρας					
1991	22,2%	25,7%	52,1%	100,0%	4,6%
1992					
1993	21,3%	24,2%	54,5%	100,0%	5,5%
1994	20,4%	23,2%	56,4%	100,0%	5,5%
1995	20,4%	23,2%	56,4%	100,0%	5,8%
1996	20,3%	22,9%	56,8%	100,0%	5,9%
1997	19,8%	22,5%	57,7%	100,0%	6,0%
1998	17,8%	23,0%	59,2%	100,0%	6,3%
1999	17,0%	22,9%	60,1%	100,0%	6,4%

Πηγή: Ετήσια Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Ε.Σ.Υ.Ε. (αδημοσίεута στοιχεία)

Την περίοδο 1991-1999, τόσο στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου όσο και στο Σύνολο Χώρας, αυξάνεται το ποσοστό των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα. Ο κλάδος «ξενοδοχεία – εστιατόρια» στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου παρουσιάζει αυξομειώσεις από έτος σε έτος στο ποσοστά των απασχολούμενων, ενώ αυξητική από έτος σε έτος είναι και η διάρθρωση των αντίστοιχων ποσοστών για το Σύνολο Χώρας. Στον πρωτογενή και στο δευτερογενή τομέα στο Σύνολο Χώρας, μειώθηκε το ποσοστό των απασχολούμενων. Στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου, το ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα εμφανίζει αυξητικές αλλά και πτωτικές τάσεις, ενώ στο δευτερογενή τομέα σημειώθηκε μείωση του ποσοστού των απασχολούμενων (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 173-174).

4) Επιπτώσεις στο πολιτιστικό περιβάλλον

Ο τουρισμός μεταφέρει πολιτιστικές αξίες και έχει κατηγορηθεί ότι αλλοίωσε τον τρόπο ζωής των κατοίκων των τουριστικών περιοχών. Η επιχειρηματολογία αυτή όμως, αγνοεί ορισμένους πολύ σημαντικούς παράγοντες. Τέτοιοι παράγοντες είναι:

- ✓ η μεταβολή του τρόπου ζωής των κατοίκων οφείλεται στον εκχρηματισμό της τοπικής οικονομίας και όχι στη μεταφορά προτύπων και μοντέλων ζωής
- ✓ ο επηρεασμός του τρόπου ζωής των κατοίκων των τουριστικών περιοχών, προκλήθηκε και από τη μεταφορά του μοντέλου ζωής των κατοίκων του κέντρου, που επισκέπτονται τους τουριστικούς προορισμούς
- ✓ ο τρόπος ζωής των κατοίκων των προορισμών τουρισμού, πριν την άφιξη των τουριστών, περιγράφεται ως αγνός και ειδυλλιακός

Πάντως, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο μεταφέρονται τα νέα πρότυπα και οι αλλαγές του τρόπου ζωής, οι κάτοικοι των τουριστικών και όχι μόνο περιοχών, την περίοδο της τουριστικής ανάπτυξης, ήταν πεπεισμένοι ότι οι ανεπτυγμένες χώρες και συνεπώς οι αλλοδαποί τουρίστες που προέρχονται από αυτές, ζουν έναν ανώτερο τρόπο ζωής. Οι κάτοικοι ήταν πρόθυμοι να απορρίψουν το τοπικό πολιτισμικό πρότυπο και να υιοθετήσουν τα πρότυπα ζωής των ανεπτυγμένων χωρών. Πάντως, τα τελευταία έτη, παρατηρείται το φαινόμενο στις τουριστικές περιοχές να εγκαθίστανται, είτε ως μόνιμοι κάτοικοι είτε ως σταθεροί παραθεριστές, αλλοδαποί που αποδέχονται τα πολιτισμικά πρότυπα της περιοχής. Το γεγονός αυτό, ενισχύει

την εντύπωση των κατοίκων των τουριστικών περιοχών, ότι και ο δικός τους τρόπος διαβίωσης μπορεί να αποτελέσει πρότυπο, ακόμη και για ανεπτυγμένους λαούς (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 180-181).

5) Επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή

Κρίνοντας από το ποσοστό απασχόλησης στον τουρισμό έμμεσα ή άμεσα στην περιφέρεια, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων της περιφέρειας Ν. Αιγαίου αποδέχονται την ανάπτυξη του τουρισμού, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν κοινωνικές συγκρούσεις, που αντανακλούν κυρίως συγκρούσεις οικονομικών συμφερόντων.

Ο τουρισμός επέφερε σημαντική αναδιανομή πλούτου στις τουριστικές περιοχές. Η αυξημένη τιμή της γης, οδήγησε στον αποκλεισμό ορισμένων ντόπιων κατοίκων από την δραστηριοποίησή τους στον τουρισμό, καθώς δεν μπορούν να καταβάλουν υψηλά ενοίκια για την εκμίσθωση καταστημάτων. Το γεγονός αυτό βελτιώνει σε κάποιο βαθμό την ποιότητα του τουρισμού, εφόσον στις τουριστικές περιοχές δραστηριοποιούνται «επαγγελματίες του τουρισμού», βελτιώνοντας την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών. Σε κάθε περίπτωση όμως δημιουργούνται συγκρούσεις με τους ντόπιους, που βλέπουν Έλληνες αλλά και αλλοδαπούς να πετυχαίνουν σε έναν χώρο που τον θεωρούσαν δικό τους. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι, ο τουρισμός στην Ελλάδα γενικά αλλά και στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου ειδικότερα, έχει έντονη εποχικότητα, με συνέπεια οι επιχειρηματίες αυτοί να φεύγουν το χειμώνα και

να χάνεται έτσι η κοινωνική συνοχή των τουριστικών περιοχών (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 182-183).

Η αυξημένη ζήτηση για γη στις τουριστικές περιοχές, βελτίωσε σημαντικά τη θέση αυτών που είχαν ακίνητη περιουσία στα «ζωτικά σημεία», σε σχέση με αυτούς που είχαν περιουσία σε «λιγότερο ζωτικά σημεία». Οι ιδιοκτήτες οικοπέδων σε «ζωτικά σημεία», με το πρόσχημα της προστασίας του περιβάλλοντος, δεν επιθυμούν την επέκταση των οικισμών, ερχόμενοι σε αντίθεση με εκείνους τους ιδιοκτήτες οικοπέδων σε «λιγότερο ζωτικά σημεία», που επιθυμούν επέκταση προκειμένου να αυξηθεί η αξία της περιουσίας τους. Τέλος, υποστηρίζεται ότι η ανάπτυξη του τουρισμού ενθάρρυνε τη γυναικεία απασχόληση και ενίσχυσε τη θέση των γυναικών στην κοινωνία. Ωστόσο η αλλαγή αυτή δεν είναι τόσο γενικευμένη (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 2003 σελ. 183).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Εισαγωγή

Από τις αναλύσεις που έγιναν στα προηγούμενα κεφάλαια της μελέτης μας, έχει καταστεί σαφές ότι ο τουρισμός, σε γενικές γραμμές, μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να αποτελέσει σημαντικό κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας μας. Η οικονομική αυτή σημασία του τουριστικού φαινομένου, έχει γίνει πλέον συνείδηση στις πολιτικές και όχι μόνο εξουσίες του τόπου, οι οποίες καταβάλουν πολύ σοβαρές προσπάθειες, ώστε να αναπτύξουν αυτό τον σημαντικό κλάδο δραστηριότητάς όσο το δυνατόν δυναμικότερα και γρηγορότερα. Ο σκοπός της εργασίας μας ήταν, να διαπιστώσουμε κατά πόσο ο τουρισμός μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες ανάπτυξης σε εθνικό, αλλά ειδικότερα σε περιφερειακό επίπεδο (Κρήτη, Νότιο Αιγαίο) και κάτω από ποιες συνθήκες (νομοθετικό πλαίσιο, στρατηγική ανάπτυξης, δημόσιος – ιδιωτικός τομέας, πρόγραμμα δράσης) είναι δυνατό να επιτευχθεί μια τέτοια προσπάθεια.

6.2 Συμπεράσματα

Ο τουρισμός αποτελεί βασικό συντελεστή της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας μας. Ο συνολικός αριθμός των αφίξεων σε ετήσια βάση, υπερβαίνει το

συνολικό πληθυσμό (2001: 14.654.735 επισκέπτες) της χώρας, ενώ η συνεισφορά του τουριστικού Α.Ε.Π. εκτιμάται στο 15% του ελληνικού Α.Ε.Π.. Στον κλάδο του τουρισμού απασχολούνται συνολικά 600.000 – 700.000 (693.236) εργαζόμενοι. Κατά το έτος 2002, σε όλη τη χώρα, λειτούργησαν 8.510 ξενοδοχειακές μονάδες με 625.155 κλίνες. Στην περιφέρεια Κρήτης συγκεντρώνεται ο μεγαλύτερος αριθμός ξενοδοχειακών κλινών (μερίδιο 19,8% επί των συνολικών κλινών) και ακολουθούν τα Δωδεκάνησα με μερίδιο 17,6%.

Μέχρι και το 1990 η τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα ήταν ταχύτερη από ότι στην Ευρώπη και στον κόσμο. Όμως, στη δεκαετία 1990-2000 παρατηρούμε ότι η μείωση του ρυθμού αύξησης των αφίξεων είναι μεγαλύτερη στην Ελλάδα, συγκριτικά με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή και παγκόσμια. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα είναι πλέον ένας ώριμος – με την έννοια του κύκλου ζωής προϊόντος – τουριστικός προορισμός, ο οποίος κινδυνεύει να εισέλθει σε περίοδο στασιμότητας, με άγνωστη διάρκεια (Σ.Ε.Τ.Ε. 2003, σελ. 10).

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

Αφίξεις σε Ελλάδα, Ευρώπη, Παγκόσμια, 1950-2000

	Παγκόσμια	Μεταβολή ανά δεκαετία	Ευρώπη (σε εκ.)	Μεταβολή ανά δεκαετία	Ελλάδα (σε χιλ.)	Μεταβολή ανά δεκαετία
1950	25,30		16,8		33,30	
1960	69,30	174,11%	50,4	199,70%	399,40	1098,33%
1970	165,80	139,25%	117,3	133,01%	1.609,20	302,87%
1980	286,00	72,50%	188,3	60,50%	5.271,10	227,56%
1990	457,20	59,86%	282,7	50,13%	8.873,00	68,33%
2000	696,80	52,41%	402,5	42,38%	13.095,55	47,59%

Πηγή: Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (Σ.Ε.Τ.Ε.)

Αναφερθήκαμε παραπάνω και επισημάναμε το ρόλο που διαδραματίζει η τουριστική δραστηριότητα, στον τομέα της οικονομικής ζωής της χώρας μας. Οι κυριότερες οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού, έτσι όπως προκύπτουν μέσα από την έρευνά μας, επικεντρώνονται στους ακόλουθους τέσσερις τομείς:

- ✓ Κέρδη από ξένο συνάλλαγμα
- ✓ Αύξηση των κρατικών εσόδων
- ✓ Αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων
- ✓ Τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης

Εκτός όμως από τις οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού, υπάρχουν επιπτώσεις σε κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτισμικό επίπεδο.

Οι κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού ταξινομούνται στις εξής κατηγορίες:

- ✓ Μεταβολές στις κοινωνικές δομές
- ✓ Μεταβολές στη στάση και τη συμπεριφορά του τοπικού πληθυσμού
- ✓ Μεταβολές στην κλίμακα των τοπικών αξιών

Οι επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας στο περιβάλλον, γίνονται αντιληπτές μέσα από παρακάτω μεταβλητές:

- ✓ Την τουριστική μετακίνηση
- ✓ Τα τουριστικά καταλύματα
- ✓ Τις δραστηριότητες αναψυχής
- ✓ Τις μαρίνες

Τέλος, οι επιδράσεις του τουρισμού στα πολιτιστικά γεγονότα ενός τόπου, λαμβάνουν τις ακόλουθες μορφές:

- ✓ Μετατροπή του πολιτισμού σε εμπόρευμα
- ✓ Ευαισθητοποίηση των πολιτών
- ✓ Κρατική αξιοποίηση μνημείων και χώρων πολιτισμού
- ✓ Εθνικά ή διακρατικά πολιτιστικά προγράμματα
- ✓ Φθορές αρχαιολογικών, θρησκευτικών χώρων και μνημείων

Σκοπός της μελέτης μας ήταν να αντιληφθούμε τη σημασία της τουριστικής ανάπτυξης, αρχικά σε εθνικό και έπειτα σε περιφερειακό επίπεδο, λαμβάνοντας όμως υπ' όψιν μας, τα δεδομένα και τις συνθήκες που επικρατούν κυρίως στον ελλαδικό χώρο. Για την προώθηση της ανάπτυξης στους τουριστικούς προορισμούς, είναι απαραίτητη η υλοποίηση μιας σειράς επιβοηθητικών παραγόντων με ξεχωριστή σημασία.

Τέτοιοι παράγοντες είναι η εκπόνηση μελετών αναφορικά με την προσφορά και τη ζήτηση ενός προορισμού, η βελτίωση των ποσοστών αναχώρησης για διακοπές, σε εργάτες, νέους, πολυμελείς οικογένειες κλπ., η βελτίωση της ποιότητας διαμονής, η διασφάλιση της πολιτιστικής και κοινωνικής υπόστασης των διακοπών, η διαμόρφωση καλύτερων σχέσεων με τον πληθυσμό υποδοχής, με σκοπό την από κοινού εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους, καθώς επίσης και σωστή επιλογή του τύπου διακοπών και αναψυχής.

Εκτός όμως από τους παράγοντες που μόλις αναφέραμε και που δρουν επικουρικά στην ανάπτυξη του τουρισμού, εμφανίζονται και κάποιες μεταβλητές με περιοριστικό αναπτυξιακό χαρακτήρα.

Η πρώτη μεταβλητή που είναι η μη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις και τις ανάγκες του περιβάλλοντος (περιοχές με φυσική ομορφιά, αρχαιολογικό ενδιαφέρον, παραδοσιακούς οικισμούς), οδηγεί στην αλλοίωση και την καταστροφή του τοπίου, υποβαθμίζοντας την όποια τουριστική αξία της περιοχής.

Ο ανταγωνισμός από άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας για την εξασφάλιση γης στην περιοχή, που είναι η δεύτερη μεταβλητή, εμφανίζεται κυρίως σε μεγάλα αστικά κέντρα, σε περιοχές κοντά στα αστικά κέντρα και σε παράκτιες ζώνες.

Ο πληθυσμός, ως περιοριστικός παράγοντας, εξετάζεται μέσω της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στους ημεδαπούς και στους αλλοδαπούς, σε εθνική κλίμακα, αλλά και της σχέσης ανάμεσα στους γηγενείς κατοίκους και στους ξένους (ημεδαπούς και αλλοδαπούς) στις επιμέρους ζώνες ή περιοχές. Γενικά δεν υφίστανται πρότυπα συμπεριφοράς, όμως η ανάπτυξη ορισμένων περιοχών όπως η Ρόδος, η Κέρκυρα, η Μύκονος κλπ., μπορεί να αποτελέσει παραδείγματα προς μίμηση για άλλους προορισμούς της χώρας.

Η εποχικότητα της τουριστικής ζήτησης δεν επιτρέπει στον τουριστικό τομέα να εξασφαλίσει ετήσια απασχόληση σε όλο το εργατικό του δυναμικό

(εξειδικευμένο και μη), με συνέπεια τη δυσχέρεια στην εύρεση επαρκούς και ειδικευμένου προσωπικού.

Η πέμπτη μεταβλητή αφορά τα διαθέσιμα κεφάλαια και το συναλλαγματικό κόστος. Αφενός ο τουρισμός εμφανίζει δυσκολία εξεύρεσης κεφαλαίων συγκριτικά με άλλους τομείς της οικονομίας, αφετέρου το συναλλαγματικό κόστος συχνά επανακτάται σε μικρό σχετικά χρονικό διάστημα.

Επίσης, υπάρχουν και άλλοι περιοριστικοί παράγοντες ανάπτυξης, όπως είναι το δίκτυο γενικής υποδομής και οι διοικητικές διαδικασίες.

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια προϋποθέτει τη χάραξη και την εφαρμογή μιας ρεαλιστικής περιφερειακής πολιτικής, εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας. Συμπερασματικά, οι λόγοι που συνηγορούν για την εφαρμογή μιας περιφερειακής τουριστικής πολιτικής είναι οι εξής τρεις:

- ✓ Οι ανισότητες των ευκαιριών που υπάρχουν σε διαπεριφερειακό επίπεδο και οι οποίες προκαλούν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα
- ✓ Η εξυπηρέτηση της τουριστικής ανάπτυξης των περιφερειών, με σκοπό την τόνωση των οικονομιών τους
- ✓ Ο καθορισμός των στόχων της τουριστικής πολιτικής περιορίζει, στο ελάχιστο δυνατό, όλους τους ανασταλτικούς παράγοντες και διευκολύνει την πολιτική εξουσία στην άσκηση του ελέγχου

Η επίδραση του τουρισμού στην περιφέρεια μπορεί να έχει είτε θετικό είτε αρνητικό χαρακτήρα.

Οι θετικές επιδράσεις του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη έχουν ως εξής:

- ✓ Αύξηση της ζήτησης εργασίας
- ✓ Αύξηση της ζήτησης για προϊόντα που παράγει η ίδια η περιφέρεια
- ✓ Δημιουργία εξωτερικών οικονομιών μέσω της προβολής της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής του τόπου

Από την άλλη πλευρά, οι αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού στην περιφέρεια έχουν ως ακολούθως:

- ✓ Η υπερβολική ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να οδηγήσει στην στενότητα ορισμένων παραγωγικών συντελεστών
- ✓ Αύξηση της κατανάλωσης εισαγόμενων προϊόντων
- ✓ Αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος, διαταράσσοντας έτσι την οικολογική ισορροπία
- ✓ Διατάραξη της κοινωνικής ισορροπίας και αμφισβήτηση των παραδοσιακών αξιών

Όπως αναφέραμε και στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας έρευνας, η συμβολή των αναπτυξιακών νόμων στην υλοποίηση της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής της χώρας μας είναι σημαντική, μιας και κατευθύνουν τις όποιες επενδυτικές προσπάθειες προς συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και κλάδους. Τόσο το προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο (αναπτυξιακός νόμος

2601/98) όσο και το νέο (αναπτυξιακός νόμος 3299/04), δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στον τουριστικό τομέα της οικονομίας, με τη θέσπιση ειδικών ενισχύσεων (επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις τόκων, επιδοτήσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης, φορολογικές απαλλαγές και ειδικά κίνητρα) αλλά και με τη χορήγηση ενισχυόμενων δαπανών. Για καθεμιά κατηγορία δραστηριότητας (ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων, εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων, ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, έργων ειδικής τουριστικής υποδομής κλπ.), προβλέπονται και διαφορετικές επενδυτικές δαπάνες.

Τα κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου 2601/98, κρίνονται ως αδύναμα από τους επαγγελματίες του τουριστικού τομέα. Επίσης όλο και περισσότεροι είναι αυτοί οι επιχειρηματίες, που αποφεύγουν να προσφύγουν στην βοήθεια που προσφέρει ο αναπτυξιακός νόμος, με την αιτιολογία του έντονου γραφειοκρατικού χαρακτήρα που παρουσιάζουν οι διαδικασίες και τα πρότυπα που απαιτούνται.

Ο νέος νόμος (3299/04), έχει ως στόχο πέρα από την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, την αύξηση του ποσοστού των κινήτρων, την πρόσθετη ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και τη διαφοροποίηση των προϋποθέσεων ένταξης των επιχειρήσεων στα κίνητρα του νόμου. Επιπρόσθετα, παρέχεται η δυνατότητα ενίσχυσης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, ενώ υπάρχουν και σοβαρές διαφοροποιήσεις των διατάξεων επί της διαδικασίας όπως είναι, ο χρόνος υποβολής των αιτήσεων, η αξιολόγηση των σχεδίων, ο τρόπος καταβολής της επιχορήγησης κλπ.

Ο βαθμός επίτευξης των στόχων του Β΄ Κ.Π.Σ. υπήρξε περιορισμένος εξαιτίας δυσκολιών στο σχεδιασμό και τη διοικητική υποστήριξη των δράσεων. Οι στόχοι όμως παρέμειναν επίκαιροι και η υλοποίησή τους απαιτούσε πόρους και χρόνο από το Γ΄ Κ.Π.Σ. (2000-2006). Σε γενικές γραμμές, οι στόχοι του Γ΄ Κ.Π.Σ., σε σχέση με το προηγούμενο, δεν διαφοροποιούνται και επιδιώκεται η υλοποίησή τους, μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας (ΕΠ.Π.ΑΝ.) με τη λήψη των ακόλουθων μέτρων:

- ✓ Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδική τουριστικής υποδομής – Π.Ο.Τ.Α.
- ✓ Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού – Τουριστικά αγκυροβόλια
- ✓ Τουριστική προβολή – Μείωση εποχικότητας

Καθένα από τα ανωτέρω μέτρα έχει ως στόχο τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος και την άμβλυνση της εποχικότητας της ζήτησης.

Αναφορικά με τις περιφέρειες της Κρήτης και του Νοτίου Αιγαίου, τα συμπεράσματα που προκύπτουν μέσα από την μελέτη μας επικεντρώνονται, στην εξασφάλιση μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, στην προστασία – αξιοποίηση του περιβάλλοντος και στην αναβάθμιση της τουριστικής και όχι μόνο υποδομής. Η υλοποίηση των στόχων αυτών επιτυγχάνεται αποκλειστικά και μόνο με τη συνεργασία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, που μπορεί να δρουν είτε αυτόνομα είτε σε σχέση αλληλεξάρτησης. Η κατάστρωση στρατηγικής για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, οι άξονες δράσης για την υλοποίηση των στόχων και τα μέτρα πολιτικής,

αποτελούν τα μέσα και τους τρόπους που χρησιμοποιούν, κυρίως οι δημόσιοι φορείς, για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων.

Τα σημεία στα οποία επικεντρώνεται η προσπάθεια όλων των φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών) του τουρισμού είναι τα ακόλουθα:

- ✓ Αποφυγή συγκέντρωσης της τουριστικής προσφοράς σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές της εκάστοτε περιφέρειας, σε βάρος άλλων μη ανεπτυγμένων περιοχών.
- ✓ Άμβλυνση της εποχικότητας της ζήτησης. Το φαινόμενο αυτό σε συνδυασμό με την ελλιπή υποδομή και την ανισοκατανομή της τουριστικής δραστηριότητας, επιδρά ανασταλτικά στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- ✓ Βελτίωση των υποδομών ειδικού τουρισμού (γήπεδα γκολφ, συνεδριακά κέντρα, μαρίνες κλπ.). Η ύπαρξη των υποδομών αυτών, θα οδηγήσει στην ανάπτυξη πολλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού, πέρα από το παραδοσιακό τουριστικό προϊόν.
- ✓ Βελτίωση, του επιπέδου παροχής υπηρεσιών σε βοηθητικά καταλύματα, του επιπέδου εκπαίδευσης και κατάρτισης των απασχολούμενων στον τουριστικό τομέα, της οργανωτικής δομής των μέσων μεταφοράς κλπ.
- ✓ Περιορισμός της εξάρτησης των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων από τους μεγάλους και διεθνείς τουριστικούς οργανισμούς, οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά την τουριστική κίνηση της χώρας.
- ✓ Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών θα βοηθήσει στην καλύτερη οργάνωση των επιχειρήσεων του τουρισμού, ενώ παράλληλα θα

ενισχυθεί και η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

- ✓ Ανάπτυξη συνεργασιών στους διάφορους υποκλάδους του τουρισμού, με αποτέλεσμα την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την εξασφάλιση μακροπρόθεσμου αναπτυξιακού ορίζοντα.
- ✓ Ο σχεδιασμός και η προώθηση του τουριστικού προϊόντος αναλαμβάνονται από επαγγελματίες, με σκοπό τη διαμόρφωση καλύτερης εικόνας της χώρας μας, τόσο στο εσωτερικό όσο κυρίως στο εξωτερικό.
- ✓ Βελτίωση του επιπέδου της τουριστικής εκπαίδευσης.

Το συμπέρασμα που βγαίνει κατόπιν όσων ειπώθηκαν παραπάνω είναι ότι, η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια, παρά τα όποια προβλήματα που ενδέχεται να δημιουργήσει, μπορεί να προκαλέσει ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας, η σημασία της οποίας κάθε άλλο μπορεί να παραβλεφθεί. Η διαπίστωση όμως αυτή δεν αναιρεί μια άλλη: η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει πανάκεια για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων της. Αναμφίβολα όμως μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην άμβλυνσή τους, το οποίο αποτελεί και το κυρίαρχο ζητούμενο.

Πέρα όμως από αυτό, με την ανάπτυξη του τουρισμού σε περιφέρειες, όπου κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας έχουν περιορισμένες ή μηδαμινές πιθανότητες να αναπτυχθούν, δεν επιτυγχάνονται μόνο οικονομικοί στόχοι αλλά και κοινωνικοί. Οι κοινωνικοί στόχοι απορρέουν από τον περιορισμό της

μαζικής μετακίνησης των πληθυσμών προς τα μεγάλα, κυρίως, αστικά κέντρα, με σκοπό την αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης.

6.3 Προτάσεις

Σήμερα, ο τουρισμός, καταλαμβάνει στη Ελλάδα μια πολύ ξεχωριστή θέση στην οικονομία και γενικότερα στην κοινωνία της. Εντούτοις, πολλές φορές η αντιμετώπιση της ανάπτυξής του, από τις εκάστοτε πολιτικές και όχι μόνο εξουσίες, κάθε άλλο παρά η ενδεδειγμένη ήταν. Αυτό συμβαίνει, διότι η πολιτική της τουριστικής ανάπτυξης που εφαρμόστηκε, υπήρξε αποσπασματική και απρογραμματίστη. Το μερίδιο της ευθύνης για αυτή τη δυσλειτουργία μοιράζεται, όχι ισόποσα, ανάμεσα στους δημόσιους και τους ιδιωτικούς φορείς αυτού του τύπου.

Το παρόν τμήμα της μελέτης μας, έχει ως στόχο τη διατύπωση ορισμένων προτάσεων, που θα απευθύνονται τόσο στον τομέα της δημόσιας διοίκησης, όσο και στους ιδιώτες – επαγγελματίες, που ασχολούνται με την παραγωγή, προώθηση και διάθεση του τουριστικού προϊόντος.

Οι προτάσεις που διατυπώνονται σε επίπεδο τουριστικών επιχειρήσεων (ιδιωτικός τομέας), είναι οι εξής :

1. Ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος (προσφερόμενων υπηρεσιών), σε όλο το μήκος της τουριστικής αλυσίδας.
2. Εκσυγχρονισμός της τουριστικής υποδομής και ανωδομής, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, με στόχο την προσέλκυση τουριστών υψηλής

εισοδηματικής τάξης και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Οι στόχοι αυτοί μπορεί να επιτευχθούν μέσω της:

- ✓ δημιουργίας ειδικών εγκαταστάσεων (συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, μαρίνες κλπ.), που θα βοηθήσουν στη διαφοροποίηση του τουριστικού μας προϊόντος.
 - ✓ ποιοτικής βελτίωσης της υφιστάμενης προσφοράς σε κλίνες, με την αναβάθμιση των υπαρχόντων και την κατάταξή τους σε ανώτερες κατηγορίες (όπου είναι εφικτό) και με τη δημιουργία κλινών υψηλών κατηγοριών, μεμονωμένα ή σε οργανωμένη βάση, σε περιοχές που δεν έχουν αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές τους ως τουριστικοί προορισμοί.
3. Συνεχής εκπαίδευση όλων των ασχολούμενων με τον τουρισμό, με στόχο όχι μόνο την επαγγελματική προσέγγιση και διαχείριση των προβλημάτων, αλλά και την απόκτηση επαγγελματικής συνείδησης.
 4. Αξιοποίηση των σύγχρονων μεθόδων marketing, το οποίο αποτελεί και πολύ σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση του υποψήφιου τουρίστα.
 5. Δημιουργία στρατηγικών συμμαχιών μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων, με στόχο τη βελτίωση των οικονομικών τους μεγεθών σε τομείς όπως οι προμήθειες και το marketing.
 6. Αύξηση του μέσου μεγέθους της ελληνικής τουριστικής επιχείρησης, μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων, με στόχο την επίτευξη οικονομικών κλίμακας.

7. Η αύξηση των χρηματοδοτικών πόρων των ιδιωτικών φορέων θα επιτρέψει, το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.
8. Σωστή και έγκαιρη αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών που υιοθετούνται από τις τουριστικές επιχειρήσεις, έτσι ώστε να βελτιωθεί αλλά και να προωθηθεί το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν.

Σε ότι αφορά την πολιτεία (δημόσιος τομέας), οι προτάσεις που διατυπώνονται είναι οι ακόλουθες:

1. Ποιοτική αναβάθμιση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης προγραμμάτων σε διάφορες τουριστικές περιοχές. Μεγάλη σημασία δεν θα πρέπει να δοθεί μόνο στην εκπόνηση των μελετών, αλλά και στην αξιοποίησή αυτών (μελέτη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, μελέτη marketing κλπ.).
2. Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (ιαματικός, θρησκευτικός, επαγγελματικός κλπ.), με στόχο την αύξηση των εισροών αλλά και την προσέλκυση επισκεπτών υψηλότερης ποιότητας.
3. Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με παράλληλη ανάπτυξη των προαναφερθέντων μορφών τουρισμού. Η στρατηγική αυτή ενδέχεται να αυξήσει τη ζήτηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, στις περιόδους που υπάρχει χαμηλή κίνηση.
4. Βελτίωση των βασικών έργων υποδομής.
5. Διαφύλαξη και προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων (νερό, αέρας, παραδόσεις, πολιτιστική κληρονομιά κλπ.).

6. Στήριξη της εκπαίδευσης, μέσω της δημιουργίας και εφαρμογής προγραμμάτων επιμόρφωσης. Ο στόχος εδώ είναι ο εμπλουτισμός των γνώσεων και η παροχή ποιοτικών υπηρεσιών.
7. Η ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων μπορεί να επιτευχθεί, με σωστή οργάνωση (καθαρή διατύπωση του στόχου, συντονισμός ενεργειών από έναν υπεύθυνο), με τη χρήση τεχνογνωσίας (συνεργασία με εξειδικευμένους συνεργάτες) και με επαρκή χρηματοδότηση (πόροι για την αρχική επένδυση, συνεργασία με τράπεζες).
8. Αναδιοργάνωση του Ε.Ο.Τ. και όλων των δημόσιων φορέων του τουρισμού, σε όλες τις βαθμίδες, σύμφωνα με τα σύγχρονα και διεθνή πρότυπα. Θα πρέπει να υπάρξει ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος συνεννόησης, ανάμεσα στον Ε.Ο.Τ. και τους άλλους φορείς του κράτους, για το ποιος παίρνει αποφάσεις και ασκεί τουριστική πολιτική στην Ελλάδα.
9. Καταπολέμηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών, που λειτουργούν αποτρεπτικά στις όποιες, ιδιωτικές, προσπάθειες ανάληψης επενδυτικών πρωτοβουλιών.

Εκτός όμως από τις ενστάσεις και τις προτάσεις που διατυπώνονται σε επίπεδο φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών), για τη δράση τους στην ελληνική περιφέρεια, ιδιαίτερη βαρύτητα κατέχει και η επανεξέταση του θεσμικού πλαισίου, στα πλαίσια μιας γενικότερης αναβάθμισης του τουριστικού τομέα. Η κριτική και οι προτάσεις που διατυπώνονται σχετικά με το προηγούμενο

θεσμικό πλαίσιο (νόμος 2601/98), έχουν ως στόχο την προώθηση μέτρων και πολιτικών, με γνώμονα το συμφέρον της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

6.4 Προτάσεις Επιπρόσθετης Έρευνας

Η συγγραφή της παρούσας μελέτης, είχε ως στόχο τη συγκέντρωση και απεικόνιση όλων εκείνων των στοιχείων που συνθέτουν το κομμάτι της περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης, στον ελληνικό χώρο. Τα στοιχεία αυτά έχουν και θεωρητικό αλλά και πρακτικό χαρακτήρα, σε μια προσπάθεια για μια όσο το δυνατόν αναλυτικότερη και πληρέστερη απεικόνιση της ελληνικής πραγματικότητας. Εντούτοις, με την πάροδο του χρόνου, εμφανίσθηκαν προβλήματα και δυσκολίες που καθιστούν αναγκαία τη δημιουργία μιας παρεμφερούς μελέτης στο μέλλον, στηριζόμενη σε διαφορετικά δεδομένα και πρότυπα.

Ένα από τα μειονεκτήματα της μελέτης μας, θεωρείται η έλλειψη προγενέστερων ερευνών σε επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης, όπως αυτών της περιφέρειας Κρήτης και Νοτίου Αιγαίου στις οποίες έχουμε αναφερθεί. Η απουσία τέτοιων στοιχείων δυσχεραίνει τη διενέργεια συγκρίσεων με περασμένα έτη, έτσι ώστε να εξετάσουμε την πρόοδο ή όχι των επενδυτικών προσπάθειών.

Μια άλλη αδυναμία της μελέτης, αναφέρεται στον νέο αναπτυξιακό νόμο (3299/04), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από τις 23/12/2004. Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί, μεταξύ της ημερομηνίας έναρξης του νέου νόμου και του

χρονικού ορίζοντα της εργασίας είναι ελάχιστο, για να μπορέσουμε να δούμε την αποδοτική ή όχι εφαρμογή των διατάξεων του νόμου και να ασκήσουμε κριτική επάνω στα καινούρια δεδομένα.

Ευελπιστούμε ότι στο μέλλον θα υπάρξει μια ανάλογη προσπάθεια, που θα βασίζεται στο νέο νομοθετικό πλαίσιο, συγκρίνοντας τα νέα επενδυτικά κίνητρα με τα προηγούμενα, ασκώντας παράλληλα κριτική για παραλήψεις ή λάθη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός – Οικονομικές Προσεγγίσεις, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1998
2. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999
3. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000
4. Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, Πανόραμα Οικονομικής Δραστηριότητας, (τόμος 2^{ος}), Αθήνα 1997
5. Ηγουμενάκης Νικόλαος – Κραβαρίτης Κώστας – Λύτρας Περικλής, Εισαγωγή στον Τουρισμό, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1998
6. Ηγουμενάκης Νικόλαος, Τουρισμός & Ανάπτυξη, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000
7. Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, Πρόγραμμα Περιφερειακής Ανάπτυξης / Κίνητρα Τουριστικής Ανάπτυξης, Αθήνα 1981
8. Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός, 2003, Αθήνα 2003
9. Κουτρούμπης Νικόλαος, Τουρισμός, Γενικές Αρχές, Οργάνωση, Νομοθεσία, Αθήνα 1980
10. Λογοθέτης Μιλτιάδης, Δίκαιο της Τουριστικής Βιομηχανίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2001
11. Μελέτη ICAP, Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις, Δεκέμβριος 2003
12. Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου, Ελληνικός Τουρισμός: Εισηγήσεις εις Συνέδριον Ελληνικής

- Εταιρείας Οικονομικών Επαγγελματιών εν Ρόδω 12-14 Μαΐου 1974,
Αθήνα 1975
13. Παπανίκος Θ. Γρηγόρης, Περιφερειακή Ανάλυση των Ελληνικών Ξενοδοχείων, Εκδόσεις Ι.Τ.Ε.Π., Αθήνα 2001
14. Ρούπας Βασίλης – Λαλούμης Δημήτρης, Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα 1998
15. Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Ελληνικός Τουρισμός 2010 – Στρατηγική & Στόχοι, Αθήνα 2003
16. Τσάρτας Πάρις, Τουριστική Ανάπτυξη - Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 2000
17. Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ., (1^η Γενική Διεύθυνση Έρευνας και Ανάπτυξης), Οδηγός Τουριστικών Επενδύσεων – Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98, Αθήνα 1998
18. Υπουργείο Ανάπτυξης, Γ΄ Κ.Π.Σ. 2000-2006, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας, Αθήνα 2000
19. Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ., Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης των Περιφερειών της Χώρας (Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης), Αθήνα 2003

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Cooper, Tourism – Principles and Practice, Longman, Harlow, Essex, 1999
2. Leonard J. Lickorish, Carson L. Jenkins, An Introduction To Tourism, Butterworth – Heinemann, 1999